

مرکز تحقیقات اسلامی

اصفهان

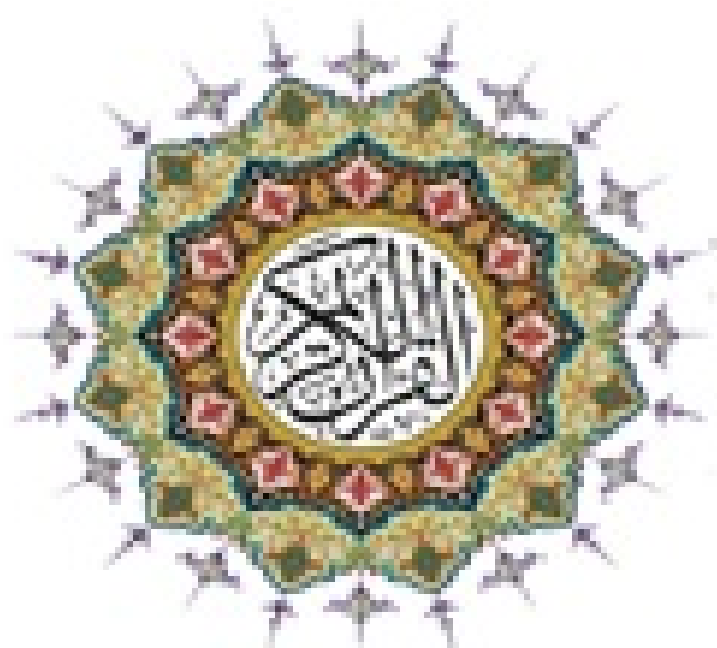
گامی

عمران
علیه السلام

www.ghaemiyeh.com
www.ghaemiyeh.org
www.ghaemiyeh.net
www.ghaemiyeh.ir

علم مفاهیم شناسی در قرآن

جلد ۵

رسول ملکیان اصفهانی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

علم مفاهيم شناسي در قرآن سري جديد جلد 5

نويسنده:

رسول ملكيان اصفهاني

ناشر چاپي:

مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان

ناشر دیجیتالی:

مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان

فهرست

۵	فهرست
۴۲	علم مفاهیم شناسی در قرآن سری جدید جلد ۵
۴۲	مشخصات کتاب
۴۲	۱- استعاده
۴۲	۱- استعاده
۴۳	۲- آثار استعاده
۴۴	۳- آثار استعاده به خدا
۴۶	۴- آثار تلفظ استعاده
۴۶	۵- آداب استعاده
۴۷	۶- آداب استعاده به خدا
۴۸	۷- استعاده از جادوگران
۴۸	۸- استعاده از حسودان
۴۸	۹- استعاده از دشمنان دین
۴۹	۱۰- استعاده از شرور شبانه
۵۰	۱۱- استعاده از شیاطین
۵۰	۱۲- استعاده از شیطان
۵۴	۱۳- استعاده از ظلم
۵۴	۱۴- استعاده از فرعون
۵۴	۱۵- استعاده از گناه
۵۶	۱۶- استعاده از موجودات
۵۶	۱۷- استعاده از وسوسه انسان ها
۵۶	۱۸- استعاده از وسوسه جن
۵۶	۱۹- استعاده به خدا
۶۴	۲۰- استعاده به محمد(صلی الله علیه و آله)

- ۶۵ ۲۱- استعاده در تلاوت قرآن
- ۶۶ ۲۲- استعاده در سختی
- ۶۶ ۲۳- استعاده متخلفان غزوه تبوک
- ۶۶ ۲۴- استعاده متقین
- ۶۸ ۲۵- استعاده محمد(صلی الله علیه و آله)
- ۶۸ ۲۶- استعاده مریم(س)
- ۶۸ ۲۷- استعاده ملائکه
- ۷۰ ۲۸- استعاده موسی(ع)
- ۷۰ ۲۹- استعاده یوسف(ع)
- ۷۱ ۳۰- الفاظ استعاده
- ۷۲ ۳۱- اهمیت استعاده به خدا
- ۷۴ ۳۲- تعلیم استعاده به محمد(صلی الله علیه و آله)
- ۷۴ ۳۳- تلفظ استعاده
- ۷۶ ۳۴- توصیه استعاده به خدا
- ۷۶ ۳۵- توصیه به استعاده
- ۷۶ ۳۶- ذکر سلطه خدا در استعاده
- ۷۶ ۳۷- زمینه استعاده
- ۷۸ ۳۸- زمینه استعاده به خدا
- ۷۸ ۳۹- عوامل استعاده
- ۷۹ ۴۰- عوامل استعاده به خدا
- ۸۰ ۴۱- فلسفه استعاده از شیطان
- ۸۰ ۴۲- فلسفه استعاده به خدا
- ۸۱ ۴۳- کیفیت استعاده
- ۸۲ ۴۴- موارد استعاده
- ۸۳ ۲- استعداد
- ۸۳ ۱- آثار استعداد

- ۲- آثار استعداد ها ۸۵
- ۳- استعداد ابراهیم(ع) ۸۶
- ۴- استعداد انسان ۸۶
- ۵- استعداد انسان ها ۸۸
- ۶- استعداد جن ۸۹
- ۷- استعداد زن ۹۰
- ۸- استعداد زنبور عسل ۹۰
- ۹- استعداد شیاطین ۹۰
- ۱۰- استعداد مخاطبان در تبلیغ ۹۰
- ۱۱- استعداد یحیی(ع) ۹۲
- ۱۲- استفاده از استعداد انسان ها ۹۲
- ۱۳- اهمیت استعداد انسان ۹۲
- ۱۴- اهمیت استعداد ها ۹۲
- ۱۵- برخورداران از استعداد ۹۴
- ۱۶- تفاوت استعداد اصحاب کهف ۹۴
- ۱۷- تفاوت استعداد انسان ها ۹۴
- ۱۸- تفاوت استعداد موجودات ۹۵
- ۱۹- تفاوت استعداد ها ۹۶
- ۲۰- حق ناپذیری فاقدان استعداد ۹۶
- ۲۱- زمینه استعداد محمد(صلی الله علیه و آله) ۹۶
- ۲۲- زمینه شکوفایی استعداد ۹۷
- ۲۳- زوال استعداد هدایت ۹۸
- ۲۴- فاقدان استعداد کمال ۹۸
- ۲۵- مراتب استعداد ۹۸
- ۲۶- منشأ استعداد انسان ۹۹
- ۲۷- منشأ استعداد موجودات ۱۰۰

- ۲۸- نقش استعداد ۱۰۰
- ۲۹- نقش استعداد ها ۱۰۲
- ۳۰- نیاز به استعداد ۱۰۲
- ۳۱- آثار استعداد ها ۱۰۴
- ۳۲- اهمیت استعداد ها ۱۰۴
- ۳۳- تفاوت استعداد ها ۱۰۴
- ۳۴- نقش استعداد ها ۱۰۶
- ۳- استغاثه ۱۰۷
- ۱- آثار استغاثه ۱۰۷
- ۲- اجابت استغاثه ۱۰۷
- ۳- اجابت استغاثه نوح(ع) ۱۰۷
- ۴- استغاثه آدم(ع) ۱۰۸
- ۵- استغاثه اخروی کافران ۱۰۸
- ۶- استغاثه از معبودان باطل ۱۰۸
- ۷- استغاثه انسان ها ۱۰۸
- ۸- استغاثه به خدا ۱۰۹
- ۹- استغاثه پیروان رهبران کفر ۱۱۰
- ۱۰- استغاثه جهنمیان ۱۱۰
- ۱۱- استغاثه حوا ۱۱۰
- ۱۲- استغاثه در جهاد ۱۱۱
- ۱۳- استغاثه در سختی ۱۱۲
- ۱۴- استغاثه مجاهدان غزوه بدر ۱۱۲
- ۱۵- استغاثه مشرکان ۱۱۳
- ۱۶- استغاثه مؤمنان ۱۱۴
- ۱۷- استغاثه نوح(ع) ۱۱۴
- ۱۸- اهمیت استغاثه ۱۱۴

- ۱۹- بی تأثیری استغاثه جهنمیان - ۱۱۴
- ۲۰- پاسخ استغاثه جهنمیان - ۱۱۶
- ۲۱- ردّ استغاثه جهنمیان - ۱۱۶
- ۲۲- رد استغاثه مرفهان کافر - ۱۱۶
- ۲۳- زمینه استغاثه به خدا - ۱۱۶
- ۴- استغفار - ۱۱۸
- ۱- استغفار - ۱۱۸
- ۲- آثار استغفار - ۱۲۰
- ۳- آثار استغفار انبیا - ۱۳۰
- ۴- آثار استغفار در سحرگاه - ۱۳۰
- ۵- آثار استغفار محمد(صلی الله علیه و آله) - ۱۳۱
- ۶- آثار استغفار ملائکه - ۱۳۳
- ۷- آثار استغفار مؤمنان - ۱۳۴
- ۸- آثار تأخیر استغفار - ۱۳۴
- ۹- آثار ترک استغفار - ۱۳۴
- ۱۰- آداب استغفار - ۱۳۶
- ۱۱- ابراهیم(ع) و استغفار برای آزر - ۱۳۸
- ۱۲- ابراهیم(ع) و استغفار برای مشرکان - ۱۴۰
- ۱۳- اجابت استغفار - ۱۴۰
- ۱۴- اجابت استغفار داود(ع) - ۱۴۰
- ۱۵- اجابت استغفار محمد(صلی الله علیه و آله) - ۱۴۰
- ۱۶- احکام استغفار - ۱۴۱
- ۱۷- استغفار آدم(ع) - ۱۴۲
- ۱۸- استغفار ابراهیم(ع) - ۱۴۲
- ۱۹- استغفار از اسراف - ۱۴۴
- ۲۰- استغفار از جادو - ۱۴۴

- ۲۱- استغفار از شرک ۱۴۶
- ۲۲- استغفار از ظلم ۱۴۸
- ۲۳- استغفار از عبادت غیر خدا ۱۴۸
- ۲۴- استغفار از کفر ۱۴۸
- ۲۵- استغفار از کفر اکراهی ۱۴۹
- ۲۶- استغفار از گناه ۱۵۰
- ۲۷- استغفار برای آزر ۱۵۴
- ۲۸- استغفار برای انسان ها ۱۵۴
- ۲۹- استغفار برای برادران یوسف ۱۵۵
- ۳۰- استغفار برای پدر ۱۵۶
- ۳۱- استغفار برای پیشگامان در ایمان ۱۵۶
- ۳۲- استغفار برای تائبان ۱۵۸
- ۳۳- استغفار برای جهنمیان ۱۵۸
- ۳۴- استغفار برای خانواده ۱۵۸
- ۳۵- استغفار برای خانواده نوح(ع) ۱۵۸
- ۳۶- استغفار برای خطاکاران ۱۵۸
- ۳۷- استغفار برای دیگران ۱۶۰
- ۳۸- استغفار برای زن ۱۶۰
- ۳۹- استغفار برای گناهکاران ۱۶۱
- ۴۰- استغفار برای مادر ۱۶۲
- ۴۱- استغفار برای مردگان ۱۶۲
- ۴۲- استغفار برای مردم ۱۶۲
- ۴۳- استغفار برای مسلمانان ۱۶۲
- ۴۴- استغفار برای مشرکان ۱۶۴
- ۴۵- استغفار برای منافقان ۱۶۴
- ۴۶- استغفار برای مؤمنان ۱۶۶

- ۴۷- استغفار برای والدین ۱۶۸
- ۴۸- استغفار برای والدین نوح(ع) ۱۶۸
- ۴۹- استغفار برای هارون(ع) ۱۶۸
- ۵۰- استغفار بندگان خدا ۱۶۸
- ۵۱- استغفار پیروان ابراهیم(ع) ۱۷۰
- ۵۲- استغفار جادوگران فرعون ۱۷۰
- ۵۳- استغفار جایز ۱۷۰
- ۵۴- استغفار حاملان عرش ۱۷۰
- ۵۵- استغفار داود(ع) ۱۷۲
- ۵۶- استغفار در دعا ۱۷۲
- ۵۷- استغفار در سحر ۱۷۲
- ۵۸- استغفار در سحرگاه ۱۷۴
- ۵۹- استغفار در عرفات ۱۷۵
- ۶۰- استغفار در مشعر الحرام ۱۷۶
- ۶۱- استغفار در نماز وتر ۱۷۶
- ۶۲- استغفار سلیمان(ع) ۱۷۶
- ۶۳- استغفار کافران ۱۷۶
- ۶۴- استغفار متقین ۱۷۷
- ۶۵- استغفار محبوبان خدا ۱۷۸
- ۶۶- استغفار محسنان ۱۷۹
- ۶۷- استغفار محمد(صلی الله علیه و آله) ۱۸۰
- ۶۸- استغفار مشرکان ۱۸۴
- ۶۹- استغفار ملائکه ۱۸۴
- ۷۰- استغفار ممنوع ۱۸۴
- ۷۱- استغفار موسی(ع) ۱۸۶
- ۷۲- استغفار مؤمنان ۱۸۶

- ۱۸۸ ----- ۷۳- استغفار مهتدین
- ۱۸۸ ----- ۷۴- استغفار نوح(ع)
- ۱۸۹ ----- ۷۵- استغفار و نفرین
- ۱۹۰ ----- ۷۶- استغفار یعقوب(ع)
- ۱۹۰ ----- ۷۷- اظهار استغفار
- ۱۹۰ ----- ۷۸- امیدواری در استغفار
- ۱۹۰ ----- ۷۹- اولویت در استغفار
- ۱۹۲ ----- ۸۰- اهمیت استغفار
- ۱۹۸ ----- ۸۱- بی تأثیری استغفار برای منافقان
- ۱۹۹ ----- ۸۲- تارکان استغفار
- ۲۰۰ ----- ۸۳- تشویق به استغفار
- ۲۰۲ ----- ۸۴- توصیه به استغفار
- ۲۰۴ ----- ۸۵- حرمت استغفار برای مشرکان
- ۲۰۴ ----- ۸۶- درخواست استغفار
- ۲۰۴ ----- ۸۷- دستور استغفار به بنی اسرائیل
- ۲۰۴ ----- ۸۸- دعوت به استغفار
- ۲۰۶ ----- ۸۹- زمان در استغفار
- ۲۰۸ ----- ۹۰- زمینه استغفار
- ۲۱۳ ----- ۹۱- زمینه قبول استغفار
- ۲۱۴ ----- ۹۲- زمینه قبول استغفار ابراهیم(ع)
- ۲۱۴ ----- ۹۳- زمینه های استغفار
- ۲۱۴ ----- ۹۴- سرزنش استغفار برای مشرکان
- ۲۱۴ ----- ۹۵- شرایط استغفار
- ۲۱۶ ----- ۹۶- شرایط استغفار محمد(صلی الله علیه و آله)
- ۲۱۶ ----- ۹۷- شرایط قبول استغفار
- ۲۱۷ ----- ۹۸- صداقت در استغفار

۲۱۸	۹۹- عوامل استغفار
۲۱۸	۱۰۰- عوامل استغفار ملائکه
۲۱۹	۱۰۱- عوامل قبول استغفار
۲۲۰	۱۰۲- فضیلت استغفار
۲۲۰	۱۰۳- فلسفه ممنوعیت استغفار برای مشرکان
۲۲۰	۱۰۴- فلسفه وعده استغفار به آزر
۲۲۱	۱۰۵- قبول استغفار
۲۲۲	۱۰۶- قبول استغفار ملائکه
۲۲۲	۱۰۷- محمد(صلی الله علیه و آله) و استغفار بر منافقان
۲۲۳	۱۰۸- محمد(صلی الله علیه و آله) و استغفار برای مشرکان
۲۲۴	۱۰۹- ممنوعیت استغفار برای جهنمیان
۲۲۴	۱۱۰- ممنوعیت استغفار برای مشرکان
۲۲۴	۱۱۱- موارد استغفار
۲۲۴	۱۱۲- موانع تأثیر استغفار
۲۲۶	۱۱۳- مؤمنان و استغفار برای مشرکان
۲۲۶	۱۱۴- نیاز به استغفار
۲۲۸	۱۱۵- وجوب استغفار
۲۲۸	۱۱۶- وضوح اهمیت استغفار
۲۲۹	۱۱۷- وعده استغفار به آزر
۲۳۰	۱۱۸- وقت استغفار
۲۳۰	۱۱۹- وقت استغفار یعقوب(ع)
۲۳۲	۱۲۰- هلاکت تارکان استغفار
۲۳۳	۵- استقامت
۲۳۳	۱- استقامت
۲۳۷	۲- آثار استقامت
۲۳۹	۳- آثار استقامت بنی اسرائیل

- ۴- آثار استقامت در اصول دین ۲۴۰
- ۵- آثار استقامت در ایمان ۲۴۱
- ۶- آثار استقامت در توحید ۲۴۳
- ۷- آثار استقامت در دین ۲۴۳
- ۸- آثار استقامت در دینداری ۲۴۳
- ۹- آثار استقامت در عمل صالح ۲۴۵
- ۱۰- آثار استقامت مؤمنان ۲۴۵
- ۱۱- اهمیت استقامت ۲۴۵
- ۱۲- ادعای استقامت بر عقیده ۲۴۷
- ۱۳- ارزش استقامت ۲۴۷
- ۱۴- ارزش استقامت در ایمان ۲۴۷
- ۱۵- ارزش استقامت در توحید ۲۴۷
- ۱۶- استقامت ابراهیم(ع) ۲۴۸
- ۱۷- استقامت الیاس(ع) ۲۴۹
- ۱۸- استقامت انبیا ۲۴۹
- ۱۹- استقامت انبیای انطاکیه ۲۵۱
- ۲۰- استقامت انبیای اولوالعزم ۲۵۱
- ۲۱- استقامت انبیای بنی اسرائیل ۲۵۲
- ۲۲- استقامت اولیاء الله ۲۵۳
- ۲۳- استقامت با تقیه ۲۵۳
- ۲۴- استقامت بر ادیتهای دشمنان ۲۵۳
- ۲۵- استقامت بر استهزاهای دشمنان ۲۵۳
- ۲۶- استقامت بر ایمان ۲۵۵
- ۲۷- استقامت بر توحید ۲۵۵
- ۲۸- استقامت بر رسوم جاهلیت ۲۵۷
- ۲۹- استقامت بر عقیده ۲۵۷

- ۳۰- استقامت جادوگران فرعون ۲۵۷
- ۳۱- استقامت خداپرستان ۲۵۹
- ۳۲- استقامت در ارزش ها ۲۶۰
- ۳۳- استقامت در ایمان ۲۶۱
- ۳۴- استقامت در برابر استهزاگران ۲۶۵
- ۳۵- استقامت در برابر اشراف فرعون ۲۶۵
- ۳۶- استقامت در برابر حق ناپذیران ۲۶۵
- ۳۷- استقامت در برابر دشمنان ۲۶۷
- ۳۸- استقامت در برابر شایعه ۲۶۷
- ۳۹- استقامت در برابر شرک ۲۶۷
- ۴۰- استقامت در برابر فرعون ۲۶۹
- ۴۱- استقامت در برابر کافران ۲۶۹
- ۴۲- استقامت در برابر گناه ۲۷۱
- ۴۳- استقامت در برابر مخالفان ۲۷۱
- ۴۴- استقامت در تبلیغ ۲۷۱
- ۴۵- استقامت در تبلیغ توحید ۲۷۶
- ۴۶- استقامت در تبلیغ دین ۲۷۷
- ۴۷- استقامت در تقوا ۲۷۹
- ۴۸- استقامت در توحید ۲۷۹
- ۴۹- استقامت در جنگ ۲۷۹
- ۵۰- استقامت در جنگ روانی ۲۸۲
- ۵۱- استقامت در جهاد ۲۸۳
- ۵۲- استقامت در دعا ۲۸۹
- ۵۳- استقامت در دین ۲۹۱
- ۵۴- استقامت در دینداری ۲۹۱
- ۵۵- استقامت در سختی ۲۹۵

- ۲۹۸ ----- ۵۶- استقامت در سختی ها
- ۲۹۹ ----- ۵۷- استقامت در سختیها
- ۲۹۹ ----- ۵۸- استقامت در شرک
- ۳۰۰ ----- ۵۹- استقامت در صراط مستقیم
- ۳۰۱ ----- ۶۰- استقامت در عبادت
- ۳۰۳ ----- ۶۱- استقامت در عبودیت
- ۳۰۳ ----- ۶۲- استقامت در عقیده
- ۳۰۳ ----- ۶۳- استقامت در عمل به تکلیف
- ۳۰۴ ----- ۶۴- استقامت در عمل صالح
- ۳۰۵ ----- ۶۵- استقامت در کفر
- ۳۰۵ ----- ۶۶- استقامت در مبارزه
- ۳۰۶ ----- ۶۷- استقامت در مصایب
- ۳۰۷ ----- ۶۸- استقامت در مقابل مخالفان
- ۳۰۷ ----- ۶۹- استقامت در موضعگیری ها
- ۳۰۷ ----- ۷۰- استقامت در هدف مقدس
- ۳۰۷ ----- ۷۱- استقامت در برابر کافران
- ۳۰۹ ----- ۷۲- استقامت رسولان خدا
- ۳۰۹ ----- ۷۳- استقامت رهبران دینی
- ۳۱۱ ----- ۷۴- استقامت رهبری
- ۳۱۱ ----- ۷۵- استقامت رهبری دینی
- ۳۱۳ ----- ۷۶- استقامت زنان مؤمن دوران اصحاب اخذود
- ۳۱۳ ----- ۷۷- استقامت شعيب(ع)
- ۳۱۳ ----- ۷۸- استقامت کارگزاران خدا
- ۳۱۳ ----- ۷۹- استقامت لوط(ع)
- ۳۱۵ ----- ۸۰- استقامت مبلغان
- ۳۱۵ ----- ۸۱- استقامت متهجدان

- ۳۱۶ ----- ۸۲- استقامت مجاهدان
- ۳۱۷ ----- ۸۳- استقامت محمد(صلی الله علیه و آله) -----
- ۳۲۳ ----- ۸۴- استقامت مسلمانان صدراسلام -----
- ۳۲۴ ----- ۸۵- استقامت مشرکان -----
- ۳۲۵ ----- ۸۶- استقامت موحدان -----
- ۳۲۵ ----- ۸۷- استقامت موسی(ع) -----
- ۳۲۷ ----- ۸۸- استقامت مؤمن آل فرعون -----
- ۳۲۷ ----- ۸۹- استقامت مؤمنان -----
- ۳۳۳ ----- ۹۰- استقامت مؤمنان اهل کتاب -----
- ۳۳۳ ----- ۹۱- استقامت مؤمنان دوران اصحاب اخدود -----
- ۳۳۳ ----- ۹۲- استقامت مؤمنان راستین -----
- ۳۳۳ ----- ۹۳- استقامت مؤمنان قوم ثمود -----
- ۳۳۵ ----- ۹۴- استقامت مؤمنان مدین -----
- ۳۳۵ ----- ۹۵- استقامت مهتدین -----
- ۳۳۵ ----- ۹۶- استقامت نوح(ع) -----
- ۳۳۷ ----- ۹۷- استقامت و دعا -----
- ۳۳۷ ----- ۹۸- استقامت هارون(ع) -----
- ۳۳۷ ----- ۹۹- استقامت هود(ع) -----
- ۳۳۹ ----- ۱۰۰- اهمیت استقامت -----
- ۳۴۰ ----- ۱۰۱- اهمیت استقامت حق طلبان -----
- ۳۴۱ ----- ۱۰۲- اهمیت استقامت در ایمان -----
- ۳۴۱ ----- ۱۰۳- اهمیت استقامت در تبلیغ -----
- ۳۴۲ ----- ۱۰۴- اهمیت استقامت در تبلیغ حق -----
- ۳۴۲ ----- ۱۰۵- اهمیت استقامت در توحید -----
- ۳۴۲ ----- ۱۰۶- اهمیت استقامت در جنگ -----
- ۳۴۲ ----- ۱۰۷- اهمیت استقامت در دینداری -----

- ۱۰۸- اهمیت استقامت در عقیده ۳۴۳
- ۱۰۹- اهمیت استقامت رهبران دینی ۳۴۵
- ۱۱۰- اهمیت استقامت محمد(صلی الله علیه و آله) ۳۴۵
- ۱۱۱- اهمیت استقامت مسلمانان ۳۴۶
- ۱۱۲- اهمیت استقامت موحدان ۳۴۷
- ۱۱۳- پاداش استقامت ابراهیم(ع) ۳۴۷
- ۱۱۴- پاداش استقامت بر توحید ۳۴۷
- ۱۱۵- پاداش استقامت در تکلیف ۳۴۹
- ۱۱۶- پاداش استقامت در دینداری ۳۴۹
- ۱۱۷- پرسش از استقامت محمد(صلی الله علیه و آله) ۳۴۹
- ۱۱۸- پرسش از استقامت مسلمانان ۳۴۹
- ۱۱۹- تشویق به استقامت ۳۵۰
- ۱۲۰- تشویق به استقامت در منکرات ۳۵۱
- ۱۲۱- توصیه به استقامت ۳۵۲
- ۱۲۲- دعوت به استقامت ۳۵۳
- ۱۲۳- زمینه استقامت ۳۵۵
- ۱۲۴- زمینه استقامت در تبلیغ ۳۵۷
- ۱۲۵- زمینه استقامت در تقوا ۳۵۸
- ۱۲۶- زمینه استقامت در جهاد ۳۵۹
- ۱۲۷- زمینه استقامت مؤمنان ۳۵۹
- ۱۲۸- زمینه های استقامت ۳۵۹
- ۱۲۹- سختی استقامت در دین ۳۶۱
- ۱۳۰- شرایط استقامت ۳۶۱
- ۱۳۱- عوامل استقامت ۳۶۱
- ۱۳۲- عوامل استقامت جادوگران فرعون ۳۶۹
- ۱۳۳- عوامل استقامت در ایمان ۳۶۹

- ۳۷۱ ۱۳۴- عوامل استقامت در تبلیغ
- ۳۷۱ ۱۳۵- عوامل استقامت در سختی
- ۳۷۱ ۱۳۶- عوامل استقامت در صراط مستقیم
- ۳۷۱ ۱۳۷- عوامل استقامت محمد(صلی الله علیه و آله)
- ۳۷۳ ۱۳۸- عوامل استقامت مؤمنان
- ۳۷۳ ۱۳۹- فلسفه استقامت محمد(صلی الله علیه و آله)
- ۳۷۳ ۱۴۰- ملاک ارزش استقامت
- ۳۷۳ ۱۴۱- منشأ استقامت کوه ها
- ۳۷۵ ۱۴۲- منشأ استقامت مادر موسی(ع)
- ۳۷۵ ۱۴۳- منشأ استقامت محمد(صلی الله علیه و آله)
- ۳۷۵ ۱۴۴- منشأ استقامت مؤمنان
- ۳۷۵ ۱۴۵- موانع استقامت
- ۳۷۶ ۱۴۶- موجبات استقامت بر توحید
- ۳۷۷ ۱۴۷- نگرانی از استقامت پیروان صالح(ع)
- ۳۷۷ ۱۴۸- نیاز به استقامت
- ۳۷۸ ۶- استقلال
- ۳۷۸ ۱- استقلال آسمان ها
- ۳۷۸ ۲- استقلال اراده خدا
- ۳۷۸ ۳- استقلال بنی اسرائیل
- ۳۷۹ ۴- استقلال جامعه اسلامی
- ۳۷۹ ۵- استقلال زن
- ۳۸۰ ۶- استقلال فکری زن
- ۳۸۱ ۷- استقلال فکری کافران مکه
- ۳۸۱ ۸- استقلال قضاوت خدا
- ۳۸۱ ۹- استقلال کتب آسمانی
- ۳۸۱ ۱۰- استقلال مالی همسران محمد(صلی الله علیه و آله)

- ۳۸۳ ۱۱- استقلال موحدان
- ۳۸۳ ۱۲- استقلال وحی
- ۳۸۳ ۱۳- اهمیت استقلال
- ۳۸۳ ۱۴- اهمیت استقلال اقتصادی
- ۳۸۵ ۱۵- اهمیت استقلال مالی
- ۳۸۵ ۱۶- زمینه استقلال
- ۳۸۵ ۱۷- زمینه استقلال مسلمانان
- ۳۸۵ ۱۸- منشأ استقلال جامعه
- ۳۸۷ ۱۹- منشأ استقلال جامعه اسلامی
- ۳۸۷ ۲۰- موانع استقلال
- ۳۸۷ ۲۱- نعمت استقلال
- ۳۸۷ ۲۲- نگرانی از استقلال مسلمانان
- ۳۸۹ ۷- استکبار
- ۳۸۹ ۱- آثار اجتناب از استکبار
- ۳۸۹ ۲- آثار اخروی استکبار
- ۳۸۹ ۳- آثار استکبار
- ۴۰۲ ۴- آثار استکبار ابلیس
- ۴۰۴ ۵- آثار استکبار اشراف فرعون
- ۴۰۴ ۶- آثار استکبار فرعون
- ۴۰۴ ۷- آثار استکبار فرعونیان
- ۴۰۶ ۸- آثار استکبار کافران
- ۴۰۶ ۹- آثار استکبار مشرکان
- ۴۰۶ ۱۰- آثار استکبار مکذبان معاد
- ۴۰۸ ۱۱- استکبار ابلیس
- ۴۰۸ ۱۲- استکبار اخروی رهبران مستکبر
- ۴۰۹ ۱۳- استکبار اشراف

- ۴۱۰ ۱۴- استکبار اشراف فرعون
- ۴۱۰ ۱۵- استکبار اشراف مدین
- ۴۱۰ ۱۶- استکبار با آیات خدا
- ۴۱۲ ۱۷- استکبار با انبیا
- ۴۱۲ ۱۸- استکبار با خدا
- ۴۱۴ ۱۹- استکبار با دین
- ۴۱۴ ۲۰- استکبار با قرآن
- ۴۱۶ ۲۱- استکبار بنی اسرائیل
- ۴۱۶ ۲۲- استکبار به آیات خدا
- ۴۱۶ ۲۳- استکبار دشمنان انبیا
- ۴۱۶ ۲۴- استکبار شیطان
- ۴۱۸ ۲۵- استکبار علمای یهود
- ۴۱۸ ۲۶- استکبار فرعون
- ۴۲۰ ۲۷- استکبار فرعونیان
- ۴۲۱ ۲۸- استکبار قارون
- ۴۲۲ ۲۹- استکبار قوم عاد
- ۴۲۲ ۳۰- استکبار قوم نوح
- ۴۲۲ ۳۱- استکبار کافران
- ۴۲۴ ۳۲- استکبار کافران صدر اسلام
- ۴۲۵ ۳۳- استکبار مشرکان
- ۴۲۶ ۳۴- استکبار مشرکان مکه
- ۴۲۶ ۳۵- استکبار مکذبان آخرت
- ۴۲۶ ۳۶- استکبار مکذبان انبیا
- ۴۲۸ ۳۷- استکبار مکذبان قرآن
- ۴۲۸ ۳۸- استکبار مکذبان معاد
- ۴۲۸ ۳۹- استکبار منافقان

- ۴۲۸ ۴۰- استکبار ولید بن مغیره
- ۴۲۸ ۴۱- استکبار هامان
- ۴۳۰ ۴۲- استکبار یهود
- ۴۳۰ ۴۳- بی منطقی استکبار کافران
- ۴۳۱ ۴۴- جنبندگان و استکبار
- ۴۳۲ ۴۵- حقیقت استکبار
- ۴۳۲ ۴۶- خطر استکبار
- ۴۳۲ ۴۷- زمینه استکبار
- ۴۳۴ ۴۸- زمینه استکبار مشرکان صدراسلام
- ۴۳۴ ۴۹- سرزنش استکبار
- ۴۳۵ ۵۰- ظلم استکبار با قرآن
- ۴۳۶ ۵۱- عصیان و استکبار
- ۴۳۶ ۵۲- عوامل استکبار
- ۴۳۶ ۵۳- عوامل استکبار فرعونیان
- ۴۳۸ ۵۴- عوامل استکبار قوم عاد
- ۴۳۸ ۵۵- کیفر استکبار
- ۴۴۰ ۵۶- کیفر استکبار با آیات خدا
- ۴۴۰ ۵۷- کیفر استکبار با خدا
- ۴۴۲ ۵۸- مبارزه با استکبار
- ۴۴۲ ۵۹- مراد از استکبار
- ۴۴۲ ۶۰- مقربان و استکبار
- ۴۴۳ ۶۱- منشأ استکبار
- ۴۴۴ ۶۲- منشأ استکبار قوم عاد
- ۴۴۴ ۶۳- موانع استکبار
- ۴۴۶ ۶۴- ناپسندی استکبار
- ۴۴۶ ۶۵- ناپسندی استکبار با خدا

- ۴۴۶ ----- ۶۶- نشانه های استکبار
- ۴۴۹ ----- ۸- استمداد
- ۴۴۹ ----- ۱- آثار استمداد از خدا
- ۴۵۱ ----- ۲- آثار استمداد جهنمیان
- ۴۵۱ ----- ۳- اجابت استمداد
- ۴۵۱ ----- ۴- استمداد اخروی از رهبران مستکبر
- ۴۵۳ ----- ۵- استمداد اخروی از معبودان باطل
- ۴۵۳ ----- ۶- استمداد اخروی انسان های پیرو
- ۴۵۳ ----- ۷- استمداد اخروی ظالمان
- ۴۵۴ ----- ۸- استمداد اخروی کافران پیرو
- ۴۵۵ ----- ۹- استمداد اخروی مشرکان
- ۴۵۵ ----- ۱۰- استمداد از اضلالگران
- ۴۵۶ ----- ۱۱- استمداد از انصار
- ۴۵۷ ----- ۱۲- استمداد از بت ها
- ۴۵۷ ----- ۱۳- استمداد از بتها
- ۴۵۸ ----- ۱۴- استمداد از بنی اسرائیل
- ۴۵۹ ----- ۱۵- استمداد از جادوگران فرعون
- ۴۵۹ ----- ۱۶- استمداد از خالق
- ۴۵۹ ----- ۱۷- استمداد از خدا
- ۴۷۲ ----- ۱۸- استمداد از داود(ع)
- ۴۷۳ ----- ۱۹- استمداد از ذوالقرنین
- ۴۷۳ ----- ۲۰- استمداد از روزه
- ۴۷۴ ----- ۲۱- استمداد از رهبران مستکبر
- ۴۷۵ ----- ۲۲- استمداد از صبر
- ۴۷۵ ----- ۲۳- استمداد از ظالمان
- ۴۷۷ ----- ۲۴- استمداد از عبادت

- ۴۷۷ ۲۵- استمداد از کافران
- ۴۷۹ ۲۶- استمداد از گمراهان
- ۴۷۹ ۲۷- استمداد از مالک جهنم
- ۴۷۹ ۲۸- استمداد از مربی
- ۴۸۰ ۲۹- استمداد از مستکبران
- ۴۸۱ ۳۰- استمداد از معبودان باطل
- ۴۸۳ ۳۱- استمداد از منافقان
- ۴۸۴ ۳۲- استمداد از موسی(ع)
- ۴۸۵ ۳۳- استمداد از مؤمنان
- ۴۸۵ ۳۴- استمداد از مؤمنان غیر مهاجر
- ۴۸۶ ۳۵- استمداد از مهاجران
- ۴۸۷ ۳۶- استمداد از نگهبانان جهنم
- ۴۸۷ ۳۷- استمداد از نماز
- ۴۸۹ ۳۸- استمداد اصحاب کهف
- ۴۸۹ ۳۹- استمداد انبیا
- ۴۹۱ ۴۰- استمداد بنی اسرائیلی
- ۴۹۱ ۴۱- استمداد بی ثمر
- ۴۹۱ ۴۲- استمداد جایز
- ۴۹۳ ۴۳- استمداد جهنمیان
- ۴۹۳ ۴۴- استمداد خالصانه
- ۴۹۳ ۴۵- استمداد دادخواه در دوران داود(ع)
- ۴۹۳ ۴۶- استمداد در سختی
- ۴۹۵ ۴۷- استمداد در عقیده
- ۴۹۵ ۴۸- استمداد در عمل
- ۴۹۵ ۴۹- استمداد در قیامت
- ۴۹۷ ۵۰- استمداد ذوالقرنین

- ۴۹۷ ۵۱- استمداد صالح(ع)
- ۴۹۹ ۵۲- استمداد عیسی(ع)
- ۴۹۹ ۵۳- استمداد فرعون از جادو
- ۴۹۹ ۵۴- استمداد فرعون از خدا
- ۵۰۰ ۵۵- استمداد فرعونیان
- ۵۰۱ ۵۶- استمداد کافران پیرو
- ۵۰۱ ۵۷- استمداد لوط(ع)
- ۵۰۱ ۵۸- استمداد محمد(صلی الله علیه و آله)
- ۵۰۳ ۵۹- استمداد مردم شمال سرزمین ذوالقرنین
- ۵۰۳ ۶۰- استمداد مستضعفان
- ۵۰۳ ۶۱- استمداد مشرکان
- ۵۰۵ ۶۲- استمداد مشرکان دوران ابراهیم(ع)
- ۵۰۵ ۶۳- استمداد مظلوم
- ۵۰۷ ۶۴- استمداد مظلومان
- ۵۰۷ ۶۵- استمداد ممنوع
- ۵۰۷ ۶۶- استمداد موسی(ع)
- ۵۰۷ ۶۷- استمداد مؤمنان راستین
- ۵۰۹ ۶۸- استمداد ناپسند
- ۵۰۹ ۶۹- استمداد نوح(ع)
- ۵۱۱ ۷۰- استمداد والدین
- ۵۱۱ ۷۱- استمداد هود(ع)
- ۵۱۳ ۷۲- استمداد یعقوب(ع)
- ۵۱۳ ۷۳- استمداد یوسف(ع)
- ۵۱۳ ۷۴- اهمیت استمداد از خدا
- ۵۱۵ ۷۵- بی تأثیری استمداد از معبودان باطل
- ۵۱۵ ۷۶- بی تأثیری استمداد جهنمیان

- ۷۷- بی تأثیری استمداد کافران ۵۱۶
- ۷۸- ترک استمداد در قیامت ۵۱۷
- ۷۹- تشویق به استمداد از خدا ۵۱۷
- ۸۰- توحید و استمداد از عوامل طبیعی ۵۱۷
- ۸۱- رد استمداد اخروی مشرکان ۵۱۷
- ۸۲- رد استمداد جهنمیان ۵۱۹
- ۸۳- رد استمداد مشرکان ۵۱۹
- ۸۴- زمینه استمداد از خدا ۵۱۹
- ۸۵- زیان استمداد از معبودان باطل ۵۲۱
- ۸۶- سرزنش استمداد از غیر خدا ۵۲۱
- ۸۷- ناپسندی استمداد از جن ۵۲۱
- ۹- استهزاء ۵۲۲
- ۱- آثار اجتناب از استهزاء ۵۲۲
- ۲- آثار استهزاء با اشاره ۵۲۲
- ۳- آثار استهزاء با سخن ۵۲۳
- ۴- اجتناب از استهزاء ۵۲۳
- ۵- احکام استهزاء ۵۲۳
- ۶- استهزاء با اشاره ۵۲۵
- ۷- استهزاء با پرسش ۵۲۵
- ۸- استهزاء با چشمک ۵۲۵
- ۹- استهزاء با لطفه گویی ۵۲۷
- ۱۰- استهزای جایز ۵۲۸
- ۱۱- توبه از استهزاء ۵۲۹
- ۱۲- حرمت استهزاء ۵۲۹
- ۱۳- زمینه استهزاء ۵۲۹
- ۱۴- سرزنش استهزاء ۵۳۱

- ۱۵- کيفر استهزا ۵۳۱
- ۱۶- گناه استهزا ۵۳۳
- ۱۷- منشأ استهزا ۵۳۳
- ۱۸- مؤمنان و استهزا ۵۳۳
- ۱۹- ناپسندی استهزا ۵۳۳
- ۲۰- نهی از استهزا ۵۳۵
- ۲۱- استهزاگران ۵۳۵
- ۲۲- استهزاگران آیات خدا ۵۳۵
- ۲۳- استهزاگران اسلام ۵۳۷
- ۲۴- استهزاگران انبیا ۵۳۷
- ۲۵- استهزاگران بهشت ۵۳۹
- ۲۶- استهزاگران خدا ۵۴۰
- ۲۷- استهزاگران در جهنم ۵۴۱
- ۲۸- استهزاگران قیامت ۵۴۱
- ۲۹- استهزاگران محمد(صلی الله علیه و آله) ۵۴۱
- ۳۰- استهزاگران معاد ۵۴۴
- ۳۱- استهزای اخروی استهزاگران دین ۵۴۵
- ۳۲- استهزای اخروی استهزاگران قیامت ۵۴۵
- ۳۳- استهزای استهزاگران ۵۴۵
- ۳۴- انذار استهزاگران ۵۴۶
- ۳۵- انذار استهزاگران محمد(صلی الله علیه و آله) ۵۴۷
- ۳۶- بی اعتنائی به استهزاگران دین ۵۴۷
- ۳۷- تحقیر اخروی استهزاگران دین ۵۴۷
- ۳۸- تحقیر اخروی استهزاگران قیامت ۵۴۷
- ۳۹- تهدید استهزاگران ۵۴۹
- ۴۰- تهدید استهزاگران محمد(صلی الله علیه و آله) ۵۴۹

- ۴۱- تهدید استهزاگران وحی ۵۴۹
- ۴۲- دفع شر استهزاگران قرآن ۵۵۱
- ۴۳- دفع شر استهزاگران محمد(صلی الله علیه و آله) ۵۵۱
- ۴۴- دوستی با استهزاگران ۵۵۱
- ۴۵- شرک استهزاگران محمد(صلی الله علیه و آله) ۵۵۱
- ۴۶- عذاب استهزاگران ۵۵۳
- ۴۷- عذاب استهزاگران انبیا ۵۵۳
- ۴۸- عذاب استهزاگران محمد(صلی الله علیه و آله) ۵۵۴
- ۴۹- عقیده استهزاگران محمد(صلی الله علیه و آله) ۵۵۵
- ۵۰- عمل ناپسند استهزاگران انبیا ۵۵۵
- ۵۱- فرجام استهزاگران ۵۵۵
- ۵۲- فرجام استهزاگران قرآن ۵۵۵
- ۵۳- فرجام شوم استهزاگران ۵۵۷
- ۵۴- کفر استهزاگران ۵۵۷
- ۵۵- کیفر اخروی استهزاگران وحی ۵۵۷
- ۵۶- کیفر استهزاگران ۵۵۷
- ۵۷- کیفر استهزاگران آیات خدا ۵۵۹
- ۵۸- کیفر استهزاگران امت های پیشین ۵۵۹
- ۵۹- کیفر استهزاگران انبیا ۵۵۹
- ۶۰- کیفر استهزاگران حق ۵۵۹
- ۶۱- کیفر استهزاگران خدا ۵۶۱
- ۶۲- کیفر استهزاگران سبیل الله ۵۶۱
- ۶۳- کیفر استهزاگران قرآن ۵۶۱
- ۶۴- کیفر استهزاگران محمد(صلی الله علیه و آله) ۵۶۱
- ۶۵- مبارزه با استهزاگران ۵۶۲
- ۶۶- محدوده علم استهزاگران آیات خدا ۵۶۳

- ۶۷- مقابله به مثل با استهزاگران ۵۶۳
- ۶۸- مهلت به استهزاگران انبیا ۵۶۳
- ۶۹- نفرین بر استهزاگران ۵۶۴
- ۷۰- نوح(ع) و استهزاگران ۵۶۵
- ۷۱- هشدار به استهزاگران دین ۵۶۵
- ۷۲- هشدار به استهزاگران محمد(صلی الله علیه و آله) ۵۶۵
- ۷۳- همنشینی با استهزاگران اسلام ۵۶۵
- ۷۴- همنشینی با استهزاگران قرآن ۵۶۷
- ۷۵- استهزای ۵۶۷
- ۷۶- آثار استهزای آیات خدا ۵۶۹
- ۷۷- آثار استهزای انبیا ۵۷۰
- ۷۸- آثار استهزای انبیای انطاکیه ۵۷۱
- ۷۹- آثار استهزای رهبران دینی ۵۷۲
- ۸۰- آثار استهزای عذابهای خدا ۵۷۳
- ۸۱- آثار استهزای قرآن ۵۷۳
- ۸۲- آثار استهزای محمد(صلی الله علیه و آله) ۵۷۳
- ۸۳- آثار استهزای معاد ۵۷۳
- ۸۴- آثار استهزای مؤمنان ۵۷۵
- ۸۵- آثار استهزای وحی ۵۷۵
- ۸۶- اجتناب از استهزای اسلام ۵۷۵
- ۸۷- اجتناب از استهزای قرآن ۵۷۷
- ۸۸- اجتناب از استهزای محمد(صلی الله علیه و آله) ۵۷۷
- ۸۹- استهزای آیات خدا ۵۷۷
- ۹۰- استهزای آیات قرآن ۵۸۱
- ۹۱- استهزای احکام ۵۸۲
- ۹۲- استهزای احیای مردگان ۵۸۲

- ۵۸۵ ----- ۹۳- استهزای اخروی استهزاگران دین
- ۵۸۵ ----- ۹۴- استهزای اخروی استهزاگران قیامت
- ۵۸۵ ----- ۹۵- استهزای اخروی کافران
- ۵۸۷ ----- ۹۶- استهزای اخروی مشرکان
- ۵۸۷ ----- ۹۷- استهزای اخروی مکذبان
- ۵۸۹ ----- ۹۸- استهزای اخروی مکذبان قیامت
- ۵۸۹ ----- ۹۹- استهزای اخروی مکذبان معاد
- ۵۹۰ ----- ۱۰۰- استهزای اذان
- ۵۹۱ ----- ۱۰۱- استهزای ارزش ها
- ۵۹۱ ----- ۱۰۲- استهزای استهزاگران
- ۵۹۱ ----- ۱۰۳- استهزای اسلام
- ۵۹۴ ----- ۱۰۴- استهزای امدادهای خدا
- ۵۹۵ ----- ۱۰۵- استهزای انبیا
- ۵۹۹ ----- ۱۰۶- استهزای انذارهای انبیا
- ۶۰۱ ----- ۱۰۷- استهزای انذارهای محمد(صلی الله علیه و آله)
- ۶۰۱ ----- ۱۰۸- استهزای انفاقگران
- ۶۰۱ ----- ۱۰۹- استهزای اهل کتاب
- ۶۰۱ ----- ۱۱۰- استهزای ایثارگران
- ۶۰۲ ----- ۱۱۱- استهزای ایمان ابرار
- ۶۰۳ ----- ۱۱۲- استهزای بت ها
- ۶۰۳ ----- ۱۱۳- استهزای بهشت
- ۶۰۵ ----- ۱۱۴- استهزای پاکان
- ۶۰۵ ----- ۱۱۵- استهزای پیروان انبیا
- ۶۰۵ ----- ۱۱۶- استهزای تعالیم دین
- ۶۰۵ ----- ۱۱۷- استهزای توحید ربوبی
- ۶۰۷ ----- ۱۱۸- استهزای تهدیدهای انبیا

- ۱۱۹- استهزای تهدیدهای محمد(صلی الله علیه و آله) ۶۰۷
- ۱۲۰- استهزای جامعه دینی ۶۰۷
- ۱۲۱- استهزای جهنمیان ۶۰۷
- ۱۲۲- استهزای حشر ۶۰۸
- ۱۲۳- استهزای حق ۶۰۹
- ۱۲۴- استهزای حق ناپذیران ۶۰۹
- ۱۲۵- استهزای خدا ۶۰۹
- ۱۲۶- استهزای خرافات ۶۱۱
- ۱۲۷- استهزای دین ۶۱۱
- ۱۲۸- استهزای رهبران دینی ۶۱۲
- ۱۲۹- استهزای سالکان ۶۱۳
- ۱۳۰- استهزای سبیل الله ۶۱۳
- ۱۳۱- استهزای سخنان محمد(صلی الله علیه و آله) ۶۱۳
- ۱۳۲- استهزای شاعر ۶۱۳
- ۱۳۳- استهزای صالحان ۶۱۵
- ۱۳۴- استهزای طاغوت پرستان ۶۱۵
- ۱۳۵- استهزای طالبان لهو ۶۱۵
- ۱۳۶- استهزای طغیانگران ۶۱۷
- ۱۳۷- استهزای ظالمان ۶۱۷
- ۱۳۸- استهزای عبادات شعیب(ع) ۶۱۷
- ۱۳۹- استهزای عبودیت عیسی(ع) ۶۱۹
- ۱۴۰- استهزای عذاب ۶۱۹
- ۱۴۱- استهزای عذاب اخروی ۶۲۰
- ۱۴۲- استهزای عذاب استیصال ۶۲۱
- ۱۴۳- استهزای عذاب های خدا ۶۲۱
- ۱۴۴- استهزای عذابهای خدا ۶۲۱

- ۱۴۵- استهزای عقیده باطل ۶۲۵
- ۱۴۶- استهزای عیسی(ع) ۶۲۵
- ۱۴۷- استهزای فرعونیان ۶۲۵
- ۱۴۸- استهزای قرآن ۶۲۵
- ۱۴۹- استهزای قیامت ۶۲۹
- ۱۵۰- استهزای کافران ۶۳۱
- ۱۵۱- استهزای کافران صدراسلام ۶۳۷
- ۱۵۲- استهزای کیفر اخروی ۶۳۷
- ۱۵۳- استهزای گناهکاران ۶۳۷
- ۱۵۴- استهزای مبلغان ۶۳۹
- ۱۵۵- استهزای محمد(صلی الله علیه و آله) ۶۳۹
- ۱۵۶- استهزای مردم ۶۴۷
- ۱۵۷- استهزای مرفهان ۶۴۷
- ۱۵۸- استهزای مسخ شدگان ۶۴۷
- ۱۵۹- استهزای مسلمانان ۶۴۹
- ۱۶۰- استهزای مسلمانان صدر اسلام ۶۴۹
- ۱۶۱- استهزای مشرکان ۶۴۹
- ۱۶۲- استهزای معاد ۶۵۰
- ۱۶۳- استهزای معجزات موسی(ع) ۶۵۴
- ۱۶۴- استهزای معجزه ۶۵۵
- ۱۶۵- استهزای معجزه موسی(ع) ۶۵۵
- ۱۶۶- استهزای معرضان از آیات خدا ۶۵۵
- ۱۶۷- استهزای مکذبان معاد ۶۵۵
- ۱۶۸- استهزای منافقان ۶۵۷
- ۱۶۹- استهزای موسی(ع) ۶۶۰
- ۱۷۰- استهزای مؤمنان ۶۶۱

- ۱۷۱- استهزای مؤمنان به قیامت ۶۶۵
- ۱۷۲- استهزای مؤمنان فقیر ۶۶۵
- ۱۷۳- استهزای نماز ۶۶۶
- ۱۷۴- استهزای نماز شعیب(ع) ۶۶۷
- ۱۷۵- استهزای نوح(ع) ۶۶۸
- ۱۷۶- استهزای وحی ۶۶۹
- ۱۷۷- استهزای وعده عذاب ۶۶۹
- ۱۷۸- استهزای وعده های خدا ۶۶۹
- ۱۷۹- استهزای وعیدهای خدا ۶۷۱
- ۱۸۰- استهزای ولادت عیسی(ع) ۶۷۱
- ۱۸۱- استهزای هشدارهای خدا ۶۷۳
- ۱۸۲- استهزای یهود ۶۷۳
- ۱۸۳- انبیا و استهزای مردم ۶۷۴
- ۱۸۴- توبه از استهزای مؤمنان ۶۷۵
- ۱۸۵- جرم استهزای انبیا ۶۷۵
- ۱۸۶- دعوت به استهزای معجزه ۶۷۵
- ۱۸۷- زمینه استهزای آیات خدا ۶۷۵
- ۱۸۸- زمینه استهزای حق ۶۷۷
- ۱۸۹- سختی استهزای کافران ۶۷۷
- ۱۹۰- ظلم استهزای انبیا ۶۷۷
- ۱۹۱- عوامل استهزای دین ۶۷۷
- ۱۹۲- فرجام استهزای آیات خدا ۶۷۹
- ۱۹۳- فرجام استهزای حق ۶۷۹
- ۱۹۴- فرجام شوم استهزای انبیا ۶۷۹
- ۱۹۵- فرجام شوم استهزای وحی ۶۷۹
- ۱۹۶- کیفر استهزای آیات خدا ۶۸۱

- ۱۹۷- کيفر استهزای اسلام ۶۸۱
- ۱۹۸- کيفر استهزای انبیا ۶۸۱
- ۱۹۹- کيفر استهزای جامعه دينی ۶۸۲
- ۲۰۰- کيفر استهزای قرآن ۶۸۳
- ۲۰۱- کيفر استهزای محمد(صلی الله عليه و آله) ۶۸۳
- ۲۰۲- کيفر استهزای منافقان ۶۸۳
- ۲۰۳- گناه استهزای آیات خدا ۶۸۴
- ۲۰۴- گناه استهزای اذان ۶۸۵
- ۲۰۵- گناه استهزای اسلام ۶۸۵
- ۲۰۶- گناه استهزای دين ۶۸۵
- ۲۰۷- گناه استهزای شعائر ۶۸۵
- ۲۰۸- گناه استهزای قرآن ۶۸۷
- ۲۰۹- گناه استهزای مؤمنان ۶۸۷
- ۲۱۰- گناه استهزای نماز ۶۸۸
- ۲۱۱- منافقان و استهزای ارزشها ۶۸۹
- ۲۱۲- منشأ استهزای آیات خدا ۶۸۹
- ۲۱۳- منشأ استهزای احکام ۶۸۹
- ۲۱۴- منشأ استهزای دين ۶۹۰
- ۲۱۵- منشأ استهزای شعائر ۶۹۱
- ۲۱۶- منشأ استهزای کافران ۶۹۱
- ۲۱۷- منشأ استهزای معاد ۶۹۱
- ۲۱۸- موانع استهزای مؤمنان ۶۹۳
- ۲۱۹- ناپسندی استهزای مؤمنان ۶۹۳
- ۲۲۰- نهي از استهزای معاد ۶۹۳
- ۱۰- استيزان ۶۹۴
- ۱- احکام استيزان ۶۹۴

- ۲- استیذان از رهبران دینی ۶۹۷
- ۳- استیذان از محمد(صلی الله علیه و آله) ۶۹۸
- ۴- استیذان از مولا ۶۹۸
- ۵- استیذان از والدین ۷۰۰
- ۶- استیذان بادیه نشینان ۷۰۰
- ۷- استیذان برده ۷۰۱
- ۸- استیذان بعد از نماز عشا ۷۰۲
- ۹- استیذان خادم ۷۰۲
- ۱۰- استیذان ساقی پادشاه مصر ۷۰۳
- ۱۱- استیذان فرزند ۷۰۴
- ۱۲- استیذان قبل از نماز صبح ۷۰۴
- ۱۳- استیذان کنیز ۷۰۴
- ۱۴- استیذان کودکان ۷۰۴
- ۱۵- استیذان منافقان از محمد (صلی الله علیه و آله) ۷۰۶
- ۱۶- استیذان موسی(ع) ۷۰۶
- ۱۷- استیذان هنگام ظهر ۷۰۷
- ۱۸- استیذان هنگام ورود به خانه دیگران ۷۰۸
- ۱۹- اهمیت استیذان از رهبران دینی ۷۰۸
- ۲۰- اهمیت استیذان از محمد(صلی الله علیه و آله) ۷۰۹
- ۲۱- ترک استیذان از رهبران دینی ۷۱۰
- ۲۲- سختی استیذان خادم ۷۱۰
- ۲۳- سختی استیذان کودکان ۷۱۰
- ۲۴- فلسفه استیذان ۷۱۰
- ۲۵- محدوده استیذان از دوست ۷۱۲
- ۲۶- محدوده استیذان از فرزند ۷۱۲
- ۲۷- محدوده استیذان از مولا ۷۱۲

- ۲۸- محدوده استیذان از والدین ۷۱۴
- ۲۹- محدوده استیذان از همسر ۷۱۴
- ۳۰- نقش استیذان از رهبران دینی ۷۱۴
- ۱۱- اسحاق ۷۱۶
- ۱- اسحاق(ع) ۷۱۶
- ۲- آخرت طلبی اسحاق(ع) ۷۱۶
- ۳- اتمام نعمت بر اسحاق(ع) ۷۱۶
- ۴- اخلاص اسحاق(ع) ۷۱۷
- ۵- اسحاق(ع) از صالحان ۷۱۷
- ۶- اسحاق(ع) از محسنان ۷۱۹
- ۷- اسحاق(ع) در حج ۷۱۹
- ۸- اسحاق(ع) و دوران یوسف(ع) ۷۱۹
- ۹- اسحاق(ع) و دین ابراهیم(ع) ۷۲۱
- ۱۰- اسحاق(ع) و یعقوب(ع) ۷۲۱
- ۱۱- اسحاق(ع) و یوسف(ع) ۷۲۱
- ۱۲- اسحاق(ع) هنگام استماع آیات خدا ۷۲۱
- ۱۳- اعطای اسحاق(ع) به ابراهیم(ع) ۷۲۳
- ۱۴- الگوگیری از اسحاق(ع) ۷۲۳
- ۱۵- امامت اسحاق(ع) ۷۲۳
- ۱۶- انقیاد اسحاق(ع) ۷۲۳
- ۱۷- ایمان به تعالیم اسحاق(ع) ۷۲۵
- ۱۸- برکت اسحاق(ع) ۷۲۵
- ۱۹- برگزیدگی اسحاق(ع) ۷۲۵
- ۲۰- بشارت تولد اسحاق(ع) ۷۲۷
- ۲۱- بشارت فرزند اسحاق(ع) ۷۲۷
- ۲۲- بشارت ولادت اسحاق(ع) ۷۲۹

- ۲۳- بصیرت اسحاق(ع) ۷۳۰
- ۲۴- پاداش اخروی اسحاق(ع) ۷۳۱
- ۲۵- پیروان دین اسحاق(ع) ۷۳۱
- ۲۶- پیشگامی اسحاق(ع) ۷۳۳
- ۲۷- تاریخ ولادت اسحاق(ع) ۷۳۳
- ۲۸- تداوم عبودیت اسحاق(ع) ۷۳۴
- ۲۹- تعالیم شریعت اسحاق(ع) ۷۳۵
- ۳۰- تقرب اسحاق(ع) ۷۳۵
- ۳۱- تقوای اسحاق(ع) ۷۳۵
- ۳۲- تکلیف اسحاق(ع) ۷۳۷
- ۳۳- تنزیه اسحاق(ع) ۷۳۷
- ۳۴- توحید اسحاق(ع) ۷۳۷
- ۳۵- توحید در دین اسحاق(ع) ۷۳۹
- ۳۶- حجتهای اسحاق(ع) ۷۳۹
- ۳۷- حسن فرجام اسحاق(ع) ۷۳۹
- ۳۸- خویشاوندان اسحاق(ع) ۷۴۱
- ۳۹- دین اسحاق(ع) ۷۴۱
- ۴۰- ذکر آخرت طلبی اسحاق(ع) ۷۴۱
- ۴۱- ذکر زهد اسحاق(ع) ۷۴۳
- ۴۲- ذکر قصه اسحاق(ع) ۷۴۳
- ۴۳- رحمت بر اسحاق(ع) ۷۴۳
- ۴۴- رحمت بودن اسحاق(ع) ۷۴۳
- ۴۵- زکات اسحاق(ع) ۷۴۵
- ۴۶- زکات در شریعت اسحاق(ع) ۷۴۵
- ۴۷- زمان بشارت اسحاق(ع) ۷۴۵
- ۴۸- سجده اسحاق(ع) ۷۴۵

- ۴۹- شخصیت اسحاق (ع) ۷۴۷
- ۵۰- ظالمان نسل اسحاق (ع) ۷۴۷
- ۵۱- عبادت اسحاق (ع) ۷۴۷
- ۵۲- عبرت از قصه اسحاق (ع) ۷۴۷
- ۵۳- عبودیت اسحاق (ع) ۷۴۹
- ۵۴- عصمت اسحاق (ع) ۷۴۹
- ۵۵- علم اسحاق (ع) ۷۴۹
- ۵۶- عمل به تکلیف اسحاق (ع) ۷۵۱
- ۵۷- عمل خیر اسحاق (ع) ۷۵۱
- ۵۸- فرزند اسحاق (ع) ۷۵۳
- ۵۹- فرزندان اسحاق (ع) ۷۵۳
- ۶۰- فضایل اسحاق (ع) ۷۵۳
- ۶۱- فواید قصه اسحاق (ع) ۷۶۱
- ۶۲- قدرت اسحاق (ع) ۷۶۱
- ۶۳- قصه اسحاق (ع) ۷۶۱
- ۶۴- قضاوت اسحاق (ع) ۷۶۳
- ۶۵- کتاب آسمانی اسحاق (ع) ۷۶۳
- ۶۶- گریه اسحاق (ع) ۷۶۳
- ۶۷- محدوده مسؤولیت اسحاق (ع) ۷۶۵
- ۶۸- محسنان نسل اسحاق (ع) ۷۶۵
- ۶۹- مدح اسحاق (ع) ۷۶۵
- ۷۰- مسؤولیت اسحاق (ع) ۷۶۵
- ۷۱- مسیحیان و اسحاق (ع) ۷۶۷
- ۷۲- مسیحیان و دین اسحاق (ع) ۷۶۷
- ۷۳- مصریان باستان و اسحاق (ع) ۷۶۷
- ۷۴- معجزه تولد اسحاق (ع) ۷۶۸

- ۷۵- معلم اسحاق (ع) ----- ۷۶۹
- ۷۶- مقامات اسحاق (ع) ----- ۷۶۹
- ۷۷- مکان بشارت اسحاق (ع) ----- ۷۷۳
- ۷۸- مکان ولادت اسحاق (ع) ----- ۷۷۳
- ۷۹- منشأ امامت اسحاق (ع) ----- ۷۷۳
- ۸۰- منشأ صداقت اسحاق (ع) ----- ۷۷۳
- ۸۱- منشأ صلاحیت اسحاق (ع) ----- ۷۷۵
- ۸۲- نامگذاری اسحاق (ع) ----- ۷۷۵
- ۸۳- نبوت اسحاق (ع) ----- ۷۷۵
- ۸۴- نسب اسحاق (ع) ----- ۷۷۹
- ۸۵- نعمت اسحاق (ع) ----- ۷۷۹
- ۸۶- نعمتهای اسحاق (ع) ----- ۷۷۹
- ۸۷- نماز اسحاق (ع) ----- ۷۸۱
- ۸۸- نماز در شریعت اسحاق (ع) ----- ۷۸۱
- ۸۹- وحی به اسحاق (ع) ----- ۷۸۱
- ۹۰- وقت ولادت اسحاق (ع) ----- ۷۸۳
- ۹۱- ولادت اسحاق (ع) ----- ۷۸۳
- ۹۲- هدایت اسحاق (ع) ----- ۷۸۳
- ۹۳- هدایتگری اسحاق (ع) ----- ۷۸۳
- ۹۴- یوسف (ع) و دین اسحاق (ع) ----- ۷۸۵
- ۹۵- یوسف (ع) و کمر بند اسحاق (ع) ----- ۷۸۵
- ۹۶- یهود و اسحاق (ع) ----- ۷۸۷
- ۹۷- یهود و دین اسحاق (ع) ----- ۷۸۷
- ۱۲- اسرار ----- ۷۸۸
- ۱- اسرار انسان ----- ۷۸۸
- ۲- اسرار انسان ها ----- ۷۸۹

- ۳- اسرار جامعه اسلامی - ۷۸۹
- ۴- اسرار سینه ها - ۷۹۰
- ۵- اسرار منافقان - ۷۹۱
- ۶- افشای اسرار - ۷۹۱
- ۱۳- اسراف - ۷۹۲
- ۱- آثار اجتناب از اسراف - ۷۹۲
- ۲- آثار اسراف - ۷۹۲
- ۳- آثار اسراف فرعون - ۷۹۵
- ۴- آثار فردی اسراف - ۷۹۵
- ۵- احکام اسراف - ۷۹۶
- ۶- استغفار از اسراف - ۷۹۷
- ۷- اسراف بنی اسرائیل - ۷۹۷
- ۸- اسراف در آشامیدنیها - ۷۹۹
- ۹- اسراف در انفاق - ۷۹۹
- ۱۰- اسراف در خوردنیها - ۷۹۹
- ۱۱- اسراف در زینت - ۷۹۹
- ۱۲- اسراف در قتل - ۸۰۱
- ۱۳- اسراف در مصرف - ۸۰۱
- ۱۴- اسراف دشمنان انبیا - ۸۰۱
- ۱۵- اسراف فرعون - ۸۰۱
- ۱۶- اسراف فرعونیان - ۸۰۳
- ۱۷- اسراف قوم عاد - ۸۰۳
- ۱۸- اسراف قوم لوط - ۸۰۴
- ۱۹- اسراف معرضان از آیات خدا - ۸۰۵
- ۲۰- اهمیت اجتناب از اسراف - ۸۰۵
- ۲۱- پاداش اجتناب از اسراف - ۸۰۷

- ۸۰۷ ----- ۲۲- حرمت اسراف
- ۸۰۹ ----- ۲۳- سختی اجتناب از اسراف
- ۸۰۹ ----- ۲۴- سرزنش اسراف
- ۸۱۱ ----- ۲۵- صبر در اجتناب از اسراف
- ۸۱۱ ----- ۲۶- عفو از اسراف
- ۸۱۱ ----- ۲۷- گناه اسراف
- ۸۱۱ ----- ۲۸- مبارزه با اسراف
- ۸۱۳ ----- ۲۹- مراد از اسراف در قتل
- ۸۱۳ ----- ۳۰- موارد اسراف
- ۸۱۶ ----- درباره مرکز

مشخصات کتاب

نام کتاب: علم مفاهیم شناسی در قرآن جلد 5

تحقیق و تالیف: رسول ملکیان اصفهانی - 1400 ش

ناشر دیجیتالی: مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان

ص: 1

1- استعاده

1- استعاده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 36 - 11, 16

11 _ درخواست مادر مریم از خداوند ، برای حفظ همیشگی مریم و نسل او از شر شیطان

و ائی اعیذها بک و ذریتها من الشیطان الرجیم

از استعمال فعل مضارع «اعیذ»، دوام و استمرار استفاده شده است.

16 _ خداوند ، پناه آدمیان ، از وسوسه های شیطان

و ائی اعیذها بک . . . من الشیطان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 37 - 2, 8, 9

2 _ اجابت دعای مادر مریم از سوی خداوند ، درباره حفظ مریم (س) از شر شیطان

ائی اعیذها . . . فتقبّلها ... و انبتها نباتاً حسناً

8 _ محفوظ ماندن از شر شیطان و نیز پرورش معنوی ، دو جنبه تربیت خداوند برای مریم

و ائی اعیذها بک و ذریتها من الشیطان الرجیم فتقبّلها ربّها . . . و انبتها نباتاً

9_ انسان برای رشد معنوی خویش ، نیازمند پناه بردن به خدا از شر شیطان است .

و ائی اعیذها بک و ذریتها .. و انتها نباتاً حسناً

2- آثار استعاذه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 200 - 5

5_ خداوند خنثی کننده وسوسه های شیطان در صورت پناه آوردن بندگان به درگاه او

ص: 1

فاستغذ بالله إنه سمیع علیم

جمله «إنه سمیع علیم» به منزله تعلیلی است برای «فاستغذ بالله» (به خدا پناه بر). و چون مجرد شنوایی و دانایی نمی تواند دلیل لزوم استعاذه باشد، می توان گفت شنوایی و دانایی خداوند کنایه از اجابت پناهخواهی است.

3- آثار استعاذه به خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 118 - 13

13 _ التجا به خداوند و پناه بردن به درگاه او ، زمینه جلب رحمت او و توفیق یافتن برای توبه

و ظنوا أن لا ملجأ من الله إلا إليه ثم تاب عليهم ليتوبوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 23 - 12

12 _ برای نجات از ورطه های گناه و لغزش ، باید به خداوند پناه آورد .

قال معاذ الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 98 - 2

2- تأثیر استعاذه و پناه بردن به خدا ، در ایمن ماندن از شرّ شیطان

فاستعذ بالله من الشیطن الرجیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 99 - 4

4- استعاذه به خداوند ، نوعی توکل بر او و مانع از تسلط شیطان است .

فاستعذ بالله من الشیطن الرجیم . إنه لیس له سلطن علی الذین ءامنوا و علی ربّهم ی

برداشت فوق، از جمله «إنه لیس له سلطان علی الذین . . . یتوکلون» _ که تعلیل برای «فاستعذ بالله ...» است _ استفاده گردید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فلق - 113 - 5 - 4

4 - پناه بردن به خداوند و به زبان جاری ساختن استعاذه به درگاه او ، زمینه ساز دور ماندن انسان از آسیب های حسودان

أعوذ بربّ الفلق . . و من شرّ حاسد إذا حسد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ناس - 114 - 6 - 7

7 - پناه بردن به خداوند از خطر وسوسه جنیان و انسان ها ، مایه مصونیت انسان در برابر آن

قل أعوذ بربّ الناس . . من الجنّه و الناس

ص: 2

4- آثار تلفظ استعاذه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فلق - 113 - 5 - 4

4 - پناه بردن به خداوند و به زبان جاری ساختن استعاذه به درگاه او ، زمینه ساز دور ماندن انسان از آسیب های حسودان

أعوذ برّب الفلق . . و من شرّ حاسد إذا حسد

5- آداب استعاذه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فلق - 113 - 1 - 5، 2

2 - لزوم به زبان جاری کردن استعاذه به خداوند

قل

فعل «قل» گرچه امر به رسول اکرم (صلی الله علیه و آله) است؛ ولی وجود آن در قرآن، قرینه تعمیم بر دیگران است. این گونه خطاب، از باب استعمال لفظ، در دو مفاد است؛ بدین صورت که خطاب به فرد معین و خطاب به فرد فرد مردم، هر دو مراد است.

5 - توصیف خداوند به « تدبیرکننده صبحدم » ، از آداب استعاذه به خداوند

قل أعوذ برّب الفلق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فلق - 113 - 5 - 9

9 - به زبان آوردن آیات سوره « فلق » ، از آداب استعاذه به خداوند

قل أعوذ برّب الفلق . . و من شرّ حاسد إذا حسد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ناس - 114 - 2 - 4

4 - توصیف خداوند به فرمان روای مردم ، از آداب استعاذه به درگاه او است .

قل أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ . ملك الناس

6- آداب استعاذه به خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ناس - 114 - 1 - 4

4 - توصیف خداوند ، به تدبیرکننده امور مردم ، از آداب استعاذه به خداوند

قل أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ

ص: 3

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ناس - 114 - 3 - 5

5 - توصیف خداوند به معبود حقیقی و شایسته مردم ، از آداب استعاذه به درگاه او است .

قل أعوذ .. إلَه الناس

7- استعاذه از جادوگران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فلق - 113 - 4 - 5

5 - پناه بردن به خداوند از شرّ جادوگران ، توصیه ای الهی به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

قل أعوذ .. و من شرّ النّفثِ ث_ت فی العقد

8- استعاذه از حسودان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فلق - 113 - 5 - 2,8

2- لزوم پناه بردن به خداوند ، هنگام تلاش های حسادت آمیز دیگران

و من شرّ حاسد إذا حسد

8 - خداوند ، پیامبر (صلی الله علیه و آله) را به پناه خواستن و امداد طلبیدن از او ، در برابر آثار حسادت مردم فرمان داد .

قل أعوذ برّب الفلق .. و من شرّ حاسد إذا حسد

9- استعاذه از دشمنان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 56 - 11

11 - لزوم پناه بردن به خدا و یاری جستن از او ، در برابر دشمنان دینانت

إنّ الذین یجـدلون فی ءایـت اللّهِ .. فاستعذ باللّهِ

10- استعاده از شروع شبانه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فلق - 113 - 3 - 1

1 - پناه بردن به خداوند از شروع شبانه ، به ویژه زمان تاریکی مطلق آن ، توصیه الهی به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

ص: 4

قل أَعُوذُ . . . و من شرِّ غاسقٍ إذا وقب

«عَسَقَ»؛ یعنی، آغاز تاریکی شب (صحاح) و «وقوب» (مصدر «وقب»)، به معنای داخل شدن در همه چیز است (لسان العرب). مراد از «غاسقٍ إذا وقب»، شب است؛ زمانی که در همه چیز وارد شده و آن را تاریک سازد (لسان العرب به نقل از فراء). کلمه «غاسقٍ» با فعل «عَسَقَ» (جریان یافت)، از یک ریشه و نشانگر پخش شدن شب بر موجودات است. اسناد شرّ به شب به جهت مناسب تر بودن آن از روز، برای جریان شرور است.

11- استعاذه از شیاطین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 98 - 2، 1

1 - استعاذه (پناه بردن) به خدا از روی آوردن و حضور شیاطین، دعای تعلیمی از سوی خدا به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و قل أَعُوذُ بِكَ مِنْ هَمَزَاتِ الشَّيْطَانِ . وَأَعُوذُ بِكَ رَبِّ أَنْ يَحْضُرُونِ

2- لزوم پناه بردن به خدا از نزدیک شدن شیاطین به انسان

قل . . . وَأَعُوذُ بِكَ رَبِّ أَنْ يَحْضُرُونِ

12- استعاذه از شیطان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 98 - 10، 11، 12، 13

1- لزوم پناه بردن به خدا از شرّ شیطان، به هنگام قرائت قرآن

فَإِذَا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ

10- همه انسان ها حتی پیامبر (صلی الله علیه و آله)، نیازمند استعاذه به خداوند از شر شیطان

فَإِذَا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ

11- «عن أبي جعفر (ع) قال: . . . فَإِذَا قَرَأْتَ: بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ فَلَاتَبَالِي إِلَّا تَسْتَعِينُ . . .»؛

از امام باقر(ع) روایت شده است که فرمود: . . . هر گاه «بسم الله الرحمن الرحيم» را قرائت کردی باکی بر تو نیست که استعاذه (أعوذ بالله من الشيطان الرجيم) نگویی . . .».

12- « روى عبدالله بن مسعود قال : قرأت على رسول (صلى الله عليه وآله) فقلت : أعوذ بالله السميع العليم فقال لى : . . . قل أعوذ بالله من الشيطان الرجيم هكـذا أقرأينه جبرئيل ;

عبدالله بن مسعود گوید: خدمت رسول خدا(صلى الله عليه وآله) قراءت کردم، پس گفتم: «أعوذ بالله السميع العليم»، پس حضرت به من فرمود: . . . بگو «أعوذ بالله من الشيطان الرجيم» که این چنین جبرئیل برای من خواند».

13- « عن سماعه عن أبي عبدالله (ع) فى قول الله : « و إذا قرأت القرآن فاستعذ بالله من الشيطان الرجيم » قلت : كيف أقول قال : تقول : أستعذ بالله السميع العليم من الشيطان الرجيم وقال : ان الرجيم أخبث الشياطين ;

سماعه گوید: از امام صادق(ع) در باره سخن خدا «و إذا قرأت القرآن فاستعذ بالله من الشيطان الرجيم» سؤال کردم که چگونه بگویم؟ حضرت فرمود: می گویی: «أستعذ بالله السميع العليم من الشيطان الرجيم» و حضرت فرمود: همانا رجيم خبيث ترين شياطين است».

ص: 5

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 97 - 1

1 - استعاذه (پناه بردن) به خدا از وسوسه های شیطان، از رهنمود های الهی به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و قل رب أعوذ بك من همزت الشیء طین

«عوذ» (مصدر «أعوذ») به معنای پناه بردن و «همزه» (مفرد «همزات») به معنای وسوسه است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 36 - 10، 1

1 - لزوم استعاذه (پناه بردن) به خداوند، در برابر وسوسه ها و تهییج های شیطان

و إِمَّا يَنْزَغَنَّكَ مِنَ الشَّيْطَانِ نَزْغٌ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ

10 - علم و آگاهی خداوند، مقتضی استعاذه و پناه بردن به او در برابر وسوسه های شیطان

فاستعذ بالله إنه هو السميع العليم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 36 - 11، 16

11 - درخواست مادر مریم از خداوند، برای حفظ همیشگی مریم و نسل او از شر شیطان

و آتی اعیذها بك و ذریتها من الشیطان الرجیم

از استعمال فعل مضارع «اعیذ»، دوام و استمرار استفاده شده است.

16 - خداوند، پناه آدمیان، از وسوسه های شیطان

و آتی اعیذها بك . . . من الشیطان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 37 - 8، 9، 2

2 - اجابت دعای مادر مریم از سوی خداوند، درباره حفظ مریم (س) از شر شیطان

اَتَىٰ اَعِيذُهَا .. فَتَقَبَّلَهَا ... وَانْبَتَتْهَا نَبَاتًا حَسَنًا

8_ محفوظ ماندن از شر شیطان و نیز پرورش معنوی ، دو جنبه تربیت خداوند برای مریم

وَ اَتَىٰ اَعِيذُهَا بَكَ وَ ذُرِّيَّتَهَا مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ فَتَقَبَّلَهَا رَبُّهَا .. وَ انْبَتَتْهَا نَبَاتًا

9_ انسان برای رشد معنوی خویش ، نیازمند پناه بردن به خدا از شر شیطان است .

وَ اَتَىٰ اَعِيذُهَا بَكَ وَ ذُرِّيَّتَهَا .. وَ انْبَتَتْهَا نَبَاتًا حَسَنًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 200 - 3,5

3_ پناه خواستن از خدا به هنگام مواجه شدن با وسوسه های شیطان ، فرمان خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

إِنَّمَا يَنْزَغَنَّكَ .. فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ

5_ خداوند خنثی کننده وسوسه های شیطان در صورت پناه آوردن بندگان به درگاه او

فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ إِنَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ

ص: 6

جمله «إنه سمیع علیم» به منزله تعلیلی است برای «فاستغذ باللّه» (به خدا پناه بر). و چون مجرد شنوایی و دانایی نمی تواند دلیل لزوم استعاذه باشد، می توان گفت شنوایی و دانایی خداوند کنایه از اجابت پناهخواهی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 201 - 3

3_ تقوایندگان به هنگام احساس وسوسه گری های شیطان با یادآوری فرمان خدا (استعاذه) به وی پناه می برند و با بصیرت و آگاهی از دام شیطان می رهند .

إذ امسهم طئف من الشیطن تذکروا فإذا هم مبصرون

در برداشت فوق، به قرینه «فاستعذ باللّه» در آیه قبل، متعلق «تذکروا» لزوم استعاذه گرفته شده است.

13- استعاذه از ظلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 79 - 8,9

8_ استعاذه یوسف (ع) به خداوند از روا داشتن ظلم و ستم

قال معاذ الله .. إنا إذا لظلمون

9_ لزوم پناه بردن به خداوند ، برای دور ماندن از گناه و ستمگری

قال معاذ الله .. إنا إذا لظلمون

14- استعاذه از فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 27 - 2

2 - استعاذه و پناه بردن موسی (ع) به پروردگار ، از شر توطئه فرعون

وقال موسی إني عذت بربي وربكم من كل متكبر

15- استعاذه از گناه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 79 - 9

9_ لزوم پناه بردن به خداوند ، برای دور ماندن از گناه و ستمگری

قال معاذ الله .. إنا إذا لظلمون

ص: 7

16- استعاذه از موجودات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فلق - 113 - 2 - 4

4 - استعاذه به خداوند برای مصون ساختن خویش در برابر خطر تمامی مخلوقات ، توصیه او به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

قل أعوذ . . من شرّ ما خلق

17- استعاذه از وسوسه انسان ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ناس - 114 - 6 - 7،14

7 - پناه بردن به خداوند از خطر وسوسه جنیان و انسان ها ، مایه مصونیت انسان در برابر آن

قل أعوذ برّبّ الناس . . من الجنّه و الناس

14 - لزوم پناه بردن به خداوند از آثار وسوسه های جن و انس

قل أعوذ برّبّ الناس . . الذی یوسوس فی صدور الناس . من الجنّه و الناس

18- استعاذه از وسوسه جن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ناس - 114 - 6 - 7،14

7 - پناه بردن به خداوند از خطر وسوسه جنیان و انسان ها ، مایه مصونیت انسان در برابر آن

قل أعوذ برّبّ الناس . . من الجنّه و الناس

14 - لزوم پناه بردن به خداوند از آثار وسوسه های جن و انس

قل أعوذ برّبّ الناس . . الذی یوسوس فی صدور الناس . من الجنّه و الناس

19- استعاذه به خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - از امام رضا (ع) روایت شده که فرمود: «...» «غیر المغضوب علیهم» استعاذه من أن يكون من المعاندين الكافرين المستخفين به وبأمره ونهیه...»؛

... [گفتن] «غیر المغضوب علیهم» [در نماز] پناه بردن به خداست از اینکه انسان جزو معاندان و کافرانی قرار گیرد که خدا و امر و نهی او را سبک می شمارند...».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 8

10 - استعاذه موسی (ع) به خدا از اینکه در زمره جاهلان باشد .

أعوذ بالله أن أكون من الجهلین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 200 - 3,5,6

3_ پناه خواستن از خدا به هنگام مواجه شدن با وسوسه های شیطان ، فرمان خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

إما ینزغنک . . فاستغذ بالله

5_ خداوند خنثی کننده وسوسه های شیطان در صورت پناه آوردن بندگان به درگاه او

فاستغذ بالله إنه سمیع علیم

جمله «إنه سمیع علیم» به منزله تعلیلی است برای «فاستغذ بالله» (به خدا پناه بر). و چون مجرد شنوایی و دانایی نمی تواند دلیل لزوم استعاذه باشد، می توان گفت شنوایی و دانایی خداوند کنایه از اجابت پناهخواهی است.

6_ باور به شنوایی و آگاهی گسترده خداوند مایه التجا به او در برابر وسوسه گری های شیطان

فاستغذ بالله إنه سمیع علیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 201 - 3,6

3_ تقوایپیشگان به هنگام احساس وسوسه گری های شیطان با یادآوری فرمان خدا (استعاذه) به وی پناه می برند و با بصیرت و آگاهی از دام شیطان می رهند .

إذ امسهم طئف من الشیطن تذکروا فإذا هم مبصرون

در برداشت فوق، به قرینه «فاستغذ بالله» در آیه قبل، متعلق «تذکروا» لزوم استعاذه گرفته شده است.

6_ تقوا عامل توجه آدمی به خداوند و فرمان های او به هنگام وسوسه انگیزی های شیطان

إن الذین اتقوا إذ امسهم طئف من الشیطن تذکروا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 118 - 6,7

6_ اذعان متخلفان از جنگ تبوک ، به ناگزیری خود از التجا به خداوند

و ظنوا أن لا ملجأ من الله إلا إليه

7_ برای گریز از خشم خدا ، چاره ای نیست جز پناهنده شدن به درگاه خود او .

لا ملجأ من الله إلا إليه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 98 - 1,9,11,12,13

1- لزوم پناه بردن به خدا از شرّ شیطان ، به هنگام قرائت قرآن

فإذا قرأت القرآن فاستعذ بالله من الشيطان الرجيم

9- انسان در هر عمل صالح ، مورد هجوم و وسوسه شیطان و نیازمند استعاذه و پناه بردن به خداوند است . *

من عمل صـلحاً .. فإذا قرأت القرآن فاستعذ بالله من الشيطان الرجيم

ص: 9

برداشت فوق، بدان احتمال است که قراءت قرآن به عنوان نمونه ای از عمل صالح ذکر شده باشد که در آیه قبل از آن سخن به میان آمده بود.

11- «عن أبي جعفر (ع) قال: . . . فإذا قرأت: بسم الله الرحمن الرحيم فلا تبالي إلا تستعيز . . .» ;

از امام باقر(ع) روایت شده است که فرمود: . . . هر گاه «بسم الله الرحمن الرحيم» را قراءت کردی باکی بر تو نیست که استعاذه (أعوذ بالله من الشيطان الرجيم) نگویی . . .».

12- «روى عبدالله بن مسعود قال: قرأت على رسول (صلى الله عليه وآله) فقلت: أعوذ بالله السميع العليم فقال لى: . . . قل أعوذ بالله من الشيطان الرجيم هكـذا أفرأينه جبرئيل ;

عبدالله بن مسعود گوید: خدمت رسول خدا(صلى الله عليه وآله) قراءت کردم، پس گفتم: «أعوذ بالله السميع العليم»، پس حضرت به من فرمود: . . . بگو «أعوذ بالله من الشيطان الرجيم» که این چنین جبرئیل برای من خواند».

13- «عن سماعة عن أبي عبدالله (ع) فى قول الله: «وإذا قرأت القرآن فاستعذ بالله من الشيطان الرجيم» قلت: كيف أقول قال: تقول: أستعيز بالله السميع العليم من الشيطان الرجيم وقال: ان الرجيم أخبث الشياطين ;

سماعه گوید: از امام صادق(ع) در باره سخن خدا «وإذا قرأت القرآن فاستعذ بالله من الشيطان الرجيم» سؤال کردم که چگونه بگوییم؟ حضرت فرمود: می گویی: «أستعيز بالله السميع العليم من الشيطان الرجيم» و حضرت فرمود: همانا رجيم خبيث ترين شياطين است».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 18 - 3,2

2- مریم (س) با وحشت از حضور مرد ناشناس نزد وی ، به خداوند پناه برد و او را از خشم خداوند برحذر داشت .

قالت إني أعوذ بالرحمن منك إن كنت تقياً

مریم(س) به جای «اللهم إني أعوذ بك» مرد ناشناس را مخاطب ساخت تا ترس از خشم خداوند را در دل او ایجاد کند. «تقوى» ؛ یعنی قرار دادن خویش در وقایه (مانع) از هر چیز ترسناک (مفردات راغب) و «تقیاً»؛ یعنی پرهیزکننده از خطر. به قرینه کلام مریم(س) که مخاطب خود را از خداوند ترساند، مراد خطر خشم خداوند است.

3- خداوند ، پناه گاه انسان ، در تنگاها است .

إني أعوذ بالرحمن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 97 - 1

1 - استعاذه (پناه بردن) به خدا از وسوسه های شیطان ، از رهنمود های الهی به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

وقل ربّ أعوذ بك من همزت الشیءِ طین

«عوذ» (مصدر «أعوذ») به معنای پناه بردن و «همزه» (مفرد «همزات») به معنای وسوسه است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 98 - 6، 1

1 - استعاذه (پناه بردن) به خدا از روی آوردن و حضور شیاطین ، دعای تعلیمی از سوی خدا به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

وقل أعوذ بك من همزت الشیءِ طین . و أعوذ بك ربّ أن يحضرون

6 - خدا ، تنها پناهگاه انسان برای ایمن ماندن از شرّ های شیاطین

أعوذ بك من همزت الشیءِ طین . و أعوذ بك ربّ أن يحضرون

ص: 10

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 33 - 5

5 - ربوبیت خداوند ، مقتضی پناه جستن به او در خطرات و سختی ها است .

و إذا مسّ الناس ضرّ دعوا ربّهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 27 - 2،4

2 - استعاذه و پناه بردن موسی (ع) به پروردگار ، از شر توطئه فرعون

وقال موسی ائی عذت برّی و ربّکم من کلّ متکبّر

4 - ربوبیت خداوند ، مقتضی پناهندگی به او در سختی ها است .

قال . . . عذت برّی و ربّکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 56 - 10،11،13،14

10 - توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مبنی بر پناه بردن به او ، در برابر کارشکنی ها و دشمنی های کافران و مشرکان

إنّ الذین یجـدلون فی ءایـت اللّهِ . . . فاستعذ باللّهِ

11 - لزوم پناه بردن به خدا و یاری جستن از او ، در برابر دشمنان دیانت

إنّ الذین یجـدلون فی ءایـت اللّهِ . . . فاستعذ باللّهِ

13 - شنوا و بینا بودن خداوند ، مقتضی پناه بردن بشر به او و استمداد از او ، در برابر بدی ها و دشمنی ها

فاستعذ باللّهِ إنّهُ هو السّمیع البصیر

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که جمله «إنّهُ هو السّمیع البصیر»، تعلیل برای «فاستعذ» است.

14 - خداوند ، یاری دهنده به مؤمنان پناه جو و خنثی کننده توطئه های دشمنان آنان است .

فاستعذ باللّهِ إنّهُ هو السّمیع البصیر

همان طور که در برداشت قبل آمده، جمله «إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ» تعلیل برای «فاستعذ بالله» است، و چون مجرد شنوایی و بینایی خداوند نمی تواند دلیل لزوم استعاذه به او باشد، می توان گفت که شنوایی و بینایی خداوند، کنایه از اجابت پناه خواهی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 36 - 10، 1

1 - لزوم استعاذه (پناه بردن) به خداوند، در برابر وسوسه ها و تهییج های شیطان

وإِذَا يَنْزَغُكَ مِنَ الشَّيْطَانِ نَزْغٌ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ

10 - علم و آگاهی خداوند، مقتضی استعاذه و پناه بردن به او در برابر وسوسه های شیطان

فاستعذ بالله إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 29 - 2

ص: 11

2 - تنها خداوند رحمان ، شایسته پناه بردن به او است .

فمن یجیر الـکـفرین . . . قل هو الـرحـمـن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فلق - 113 - 2 - 4

4 - استعاذه به خداوند برای مصون ساختن خویش در برابر خطر تمامی مخلوقات ، توصیه او به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

قل أعوذ . . . من شرّ ما خلق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فلق - 113 - 4 - 5

5 - پناه بردن به خداوند از شرّ جادوگران ، توصیه ای الهی به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

قل أعوذ . . . و من شرّ النّفـثـتـ فی العقد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فلق - 113 - 5 - 2،8

2 - لزوم پناه بردن به خداوند ، هنگام تلاش های حسادت آمیز دیگران

و من شرّ حاسد إذا حسد

8 - خداوند ، پیامبر (صلی الله علیه و آله) را به پناه خواستن و امداد طلبیدن از او ، در برابر آثار حسادت مردم فرمان داد .

قل أعوذ برّبّ الفلق . . . و من شرّ حاسد إذا حسد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ناس - 114 - 1 - 1

1 - خداوند ، به پیامبر (صلی الله علیه و آله) فرمان داد که خود را در پناه او قرار دهد .

قل أعوذ برّبّ الناس

20- استعاذه به محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فلق - 113 - 5 - 8

8 - خداوند ، پیامبر (صلی الله علیه و آله) را به پناه خواستن و امداد طلبیدن از او ، در برابر آثار حسادت مردم فرمان داد .

قل أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ . . . وَ مِنْ شَرِّ حَاسِدٍ إِذَا حَسَدَ

21- استعاذه در تلاوت قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 12

1- لزوم پناه بردن به خدا از شرّ شیطان ، به هنگام قراءت قرآن

فإذا قرأت القرآن فاستعذ بالله من الشيطان الرجيم

13- « عن سماعه عن أبي عبدالله (ع) في قول الله : « وإذا قرأت القرآن فاستعذ بالله من الشيطان الرجيم » قلت : كيف أقول قال : تقول : أستعذ بالله السميع العليم من الشيطان الرجيم وقال : ان الرجيم أخبث الشياطين ;

سماعه گوید: از امام صادق(ع) در باره سخن خدا «وإذا قرأت القرآن فاستعذ بالله من الشيطان الرجيم» سؤال کردم که چگونه بگویم؟ حضرت فرمود: می گویی: «أستعذ بالله السميع العليم من الشيطان الرجيم» و حضرت فرمود: همانا رجيم خبيث ترين شياطين است».

22- استعاده در سختی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 33 - 5

5 - ربوبیت خداوند ، متقاضی پناه جستن به او در خطرات و سختی ها است .

و إذا مسّ الناس ضرّ دعوا ربّهم

23- استعاده متخلفان غزوه تبوك

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 118 - 6، 9

6 _ اذعان متخلفان از جنگ تبوك ، به ناگزیری خود از التجا به خداوند

و ظنوا أن لا ملجأ من الله إلا إليه

9 _ تنگ شدن عرصه زندگی بر متخلفان جنگ تبوك ، زمينه التجای آنان به خداوند

حتى اذا ضاقت عليهم الأرض . . . و ظنوا أن لا ملجأ من الله إلا إليه

24- استعاده متقين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 201 - 3

3_ تقوایندگان به هنگام احساس وسوسه‌گری‌های شیطان با یادآوری فرمان خدا (استعاذه) به وی پناه می‌برند و با بصیرت و آگاهی از دام شیطان می‌رهند.

إذ امسهم طئف من الشیطن تذکروا فإذا هم مبصرون

در برداشت فوق، به قرینه «فاستعد بالله» در آیه قبل، متعلق «تذکروا» لزوم استعاذه گرفته شده است.

ص: 13

25- استعاذه محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فلق - 113 - 1 - 6، 1

1 - خداوند ، به پیامبر (صلی الله علیه و آله) فرمان داد که خود را در پناه او قرار دهد .

قل أعوذ برّب الفلق

6 - خداوند ، آموزنده الفاظ استعاذه به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

قل أعوذ برّب الفلق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ناس - 114 - 1 - 1

1 - خداوند ، به پیامبر (صلی الله علیه و آله) فرمان داد که خود را در پناه او قرار دهد .

قل أعوذ برّب الناس

26- استعاذه مریم (س)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 18 - 2

2- مریم (س) با وحشت از حضور مرد ناشناس نزد وی ، به خداوند پناه برد و او را از خشم خداوند برحذر داشت .

قالت إني أعوذ بالرحمٰن منك إن كنت تقياً

مریم (س) به جای «اللهم إني أعوذ بك» مرد ناشناس را مخاطب ساخت تا ترس از خشم خداوند را در دل او ایجاد کند. «تقوی» ؛ یعنی قرار دادن خویش در وقایه (مانع) از هر چیز ترسناک (مفردات راغب) و «تقیّاً»؛ یعنی پرهیزکننده از خطر. به قرینه کلام مریم (س) که مخاطب خود را از خداوند ترساند، مراد خطر خشم خداوند است.

27- استعاذه ملائکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 30 - 31

31_ از امام صادق (ع) روایت شده که فرمود: «إن الملائكة . . . قالوا نحن نقديسك و نطيعك و لانعصيك كغيرنا; قال: فلما اجيبوا بما ذكر في القرآن علموا انهم تجاوزوا ما لهم فلا ذوا بالعرش استغفراً . . .»;

ملائکه گفتند: [خدایا!] ما تورا تقدیس و اطاعت می کنیم و تورا معصیت نخواهیم کرد، آن گونه که دیگران تورا نافرمانی کردند. امام فرمود: چون ملائکه جواب خداوند را آنگونه که در قرآن آمده، شنیدند، دانستند که از حد خود تجاوز کرده اند؛ پس برای طلب آمرزش به عرش الهی پناه بردند . . .».

ص: 14

28- استعاده موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 67 - 10,17

10 - استعاده موسی (ع) به خدا از اینکه در زمره جاهلان باشد .

أعوذ بالله أن أكون من الجهلین

17 - استعاده موسی (ع) به خدا ، از اینکه امری را به دروغ ، به خداوند نسبت دهد .

أنتخذنا هزواً قال أعوذ بالله أن أكون من الجهلین

جمله «أعوذ بالله ..» ناظر به اتهاماتی است که جمله «أنتخذنا هزواً» گویای آن است. این جمله بیانگر دو پندار باطل و اتهام ناروا می باشد: 1_ موسی (ع) مردم را به بازیچه گرفته است. 2_ دستور ذبح گاو، فرمان خدا نیست بلکه ساخته خود موسی (ع) است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 27 - 2

2 - استعاده و پناه بردن موسی (ع) به پروردگار ، از شر توطئه فرعون

وقال موسی إني عذت بربي وربكم من كل متكبر

29- استعاده یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 23 - 10

10_ یوسف (ع) در برابر صحنه های پر جاذبه شهوانی (تمنای زلیخا ، ابراز اشتیاق او ، خلوت بودن قصر و بسته بودن درب ها) به خدا پناه برد .

قال معاذ الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 79 - 8

8_ استعاده یوسف (ع) به خداوند از روا داشتن ظلم و ستم

قال معاذ الله . . . إنا إذا لظلمون

30- الفاظ استعاذه

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

20 - فلق - 113 - 1 - 6

6 - خداوند ، آموزنده الفاظ استعاذه به پیامبر (صلی اللہ علیہ وآلہ)

قل أعوذ بربّ الفلق

ص: 15

31- اهمیت استعاذه به خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 67 - 21

21 - لزوم استعاذه به خدا و یاری جستن از او برای دور ماندن از کردار های جاهلانه و لغزش های برخاسته از جهل

قال أعوذ باللّٰه أن أكون من الجهلین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 47 - 5

5_ لزوم استعاذه به خداوند و پناه بردن به او ، برای دور ماندن از درخواست های نابه جا از او

قال رب إني أعوذبک أن أسئلك ما ليس لی به علم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 23 - 12، 11

11_ توجه به خدا و استعاذه به درگاه او ، راهی برای مصون ماندن از فرجام نامیمون شهوات جنسی

قال معاذ الله

12_ برای نجات از ورطه های گناه و لغزش ، باید به خداوند پناه آورد .

قال معاذ الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 79 - 9

9_ لزوم پناه بردن به خداوند ، برای دور ماندن از گناه و ستمگری

قال معاذ الله . . . إنا إذا لظَ لمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 98 - 10

10- همه انسان ها حتی پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، نیازمند استعاذه به خداوند از شر شیطان

فإذا قرأت القرآن فاستعذ بالله من الشيطان الرجيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 18 - 5

5- در تنگنا ها و زمینه های سقوط در ورطه خلاف عفت ، باید به خداوند پناه برد .

قالت إني أعوذ بالرحمٰن منك

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 98 - 2

ص: 16

2- لزوم پناه بردن به خدا از نزدیک شدن شیاطین به انسان

قل . . . وأعوذ بك ربّ أن يحضرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ناس - 114 - 4 - 2

2- پناه بردن به خداوند و توجه به ربوبیت ، فرمان روایی و الوهیت او ، فرمانی الهی به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، برای محفوظ ماندن آن حضرت از وسوسه های دشمن

قل أعوذ بربّ الناس . ملك الناس . إله الناس . من شرّ الوسواس الختّاس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ناس - 114 - 6 - 14

14 - لزوم پناه بردن به خداوند از آثار وسوسه های جن و انس

قل أعوذ بربّ الناس . . . الذی یوسوس فی صدور الناس . من الجتّه و الناس

32- تعلیم استعاذه به محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ناس - 114 - 1 - 5

5- خداوند ، آموزنده الفاظ استعاذه به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

قل

33- تلفظ استعاذه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فلق - 113 - 1 - 2

2- لزوم به زبان جاری کردن استعاذه به خداوند

قل

فعل «قل» گرچه امر به رسول اکرم (صلی الله علیه و آله) است؛ ولی وجود آن در قرآن، قرینه تعمیم بر دیگران است. این گونه خطاب، از باب استعمال لفظ، در دو مفاد است؛ بدین صورت که خطاب به فرد معین و خطاب به فرد مردم، هر دو مراد است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ناس - 114 - 1 - 2

2 - لزوم به زبان آوردن استعاذه

قل أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ

ص: 17

34- توصیه استعاذه به خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فلق - 113 - 3 - 1

1 - پناه بردن به خداوند از شرور شبانه، به ویژه زمان تاریکی مطلق آن، توصیه الهی به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

قل أعوذ . . و من شرّ غاسق إذا وقب

«غَسَقَ»؛ یعنی، آغاز تاریکی شب (صحاح) و «وقوب» (مصدر «وقب»)، به معنای داخل شدن در همه چیز است (لسان العرب). مراد از «غاسق إذا وقب»، شب است؛ زمانی که در همه چیز وارد شده و آن را تاریک سازد (لسان العرب به نقل از فراء). کلمه «غاسق» با فعل «غَسَقَ» (جریان یافت)، از یک ریشه و نشانگر پخش شدن شب بر موجودات است. اسناد شرّ به شب به جهت مناسب تر بودن آن از روز، برای جریان شرور است.

35- توصیه به استعاذه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 56 - 10

10 - توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مبنی بر پناه بردن به او، در برابر کارشکنی ها و دشمنی های کافران و مشرکان

إِنَّ الَّذِينَ يَجِدُونَ دَلُونَ فِيْ آيَاتِ اللَّهِ .. فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ

36- ذکر سلطه خدا در استعاذه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ناس - 114 - 2 - 4

4 - توصیف خداوند به فرمان روای مردم، از آداب استعاذه به درگاه او است.

قل أعوذ برّبّ الناس . ملك الناس

37- زمينه استعاذه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 200 - 6

6_ باور به شنوایی و آگاهی گسترده خداوند مایه التجا به او در برابر وسوسه گری های شیطان

فاستغذ بالله إنه سمیع علیم

ص: 18

38- زمینه استعاذه به خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 118 - 11، 9

9_ تنگ شدن عرصه زندگی بر متخلفان جنگ تبوک ، زمینه التجای آنان به خداوند

حتى اذا ضاقت عليهم الأرض . . . و ظنوا أن لا ملجأ من الله إلا إليه

11_ تنگناهای اجتماعی و روحی ، از زمینه های التجای انسان به درگاه الهی

ضاقت عليهم الأرض . . . و ضاقت عليهم أنفسهم و ظنوا أن لا ملجأ من الله إلا إليه

با توجه به شأن نزول که محاصره اجتماعی متخلفان را از سوی مسلمانان زمینه التجای آنان به خداوند شمرده است، این برداشت استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 18 - 4

4- رحمت وافر خداوند ، مقتضی پناه دادن او به گرفتاران و بی پناهان است .

إِنِّي أَعُوذُ بِالرَّحْمَنِ مِنْكَ

«رحمان» صیغه مبالغه و به معنای بسیار مهربان است. تکیه حضرت مریم براین نام از بین نام های دیگر خداوند نشانه ویژگی این وصف در بین اوصاف خداوند و تناسب بیشتر آن با مقام استعاذه است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ناس - 114 - 3 - 3

3 - توجه به انحصار الوهیت در خداوند ، زمینه ساز باور به قدرت او بر پناه دادن انسان در مشکلات

قل أَعُوذُ . . . إِلَهُ النَّاسِ

39- عوامل استعاذه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 201 - 6

6_ تقوا عامل توجه آدمی به خداوند و فرمان های او به هنگام وسوسه انگیزی های شیطان

إن الذين اتقوا إذ امسهم طئف من الشيطان تذكروا

40- عوامل استعاذه به خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فلق - 113 - 1 - 11

11 - توجه به ربوبیت خداوند و حاکمیت تدبیر او بر نظام هستی ، برانگیزاننده انسان به پناه بردن به او و اطمینان بخش و دلگرم سازنده پناهندگان است .

ص: 19

قل أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ناس - 114 - 1 - 8

8 - توجّه به ربوبیت خداوند و حاکمیت تدبیر او بر امور مردم ، وادارسازنده انسان هابه استعاده و دلگرم کننده پناهندگان به او است .

قل أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ناس - 114 - 2 - 6

6 - توجّه به حاکمیت فرمان های الهی بر انسان ، برانگیزاننده او به پناه بردن به خداوند و اطمینان بخش و دلگرم کننده پناه آورندگان است .

قل أَعُوذُ .. . ملك الناس

41- فلسفه استعاده از شیطان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 98 - 7

7- مطرود بودن شیطان از درگاه الهی ، موجب شرافرینی او برای انسان و فلسفه لزوم پناه بردن به خدا از شرّ اوست .

فاستعذ بالله من الشیطن الرجیم

توصیف شیطان به «رجیم» می تواند مشعر به علیت بیان و فلسفه لزوم استعاده باشد.

42- فلسفه استعاده به خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 98 - 7

7- مطرود بودن شیطان از درگاه الهی ، موجب شرافرینی او برای انسان و فلسفه لزوم پناه بردن به خدا از شرّ اوست .

فاستعذ بالله من الشیطن الرجیم

توصیف شیطان به «رجیم» می تواند مشعر به علیت بیان و فلسفه لزوم استعاده باشد.

43- كیفیت استعاذه

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

9 - نحل - 16 - 98 - 12،13

12- « روى عبدالله بن مسعود قال : قرأت على رسول (صلى الله عليه وآله) فقلت : أعوذ بالله السميع العليم فقال لى : . . . قل أعوذ بالله من

ص: 20

الشیطان الرجیم هک_ذا أقرأینه جبرئیل ؛

عبدالله بن مسعود گوید: خدمت رسول خدا(صلی الله علیه و آله) قراءت کردم، پس گفتم: «أعوذ بالله السميع العليم»، پس حضرت به من فرمود: ... بگو «أعوذ بالله من الشيطان الرجيم» که این چنین جبرئیل برای من خواند».

13- « عن سماعه عن أبي عبدالله (ع) في قول الله : « وإذا قرأت القرآن فاستعذ بالله من الشيطان الرجيم » قلت : كيف أقول قال : تقول : أستعذ بالله السميع العليم من الشيطان الرجيم وقال : ان الرجيم أخبث الشياطين ؛

سماعه گوید: از امام صادق(ع) در باره سخن خدا «وإذا قرأت القرآن فاستعذ بالله من الشيطان الرجيم» سؤال کردم که چگونه بگویم؟ حضرت فرمود: می گویی: «أستعذ بالله السميع العليم من الشيطان الرجيم» و حضرت فرمود: همانا رجیم خبیث ترین شیاطین است».

44- موارد استعاذه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - حمد - 1 - 7 - 11

11 - از امام رضا (ع) روایت شده که فرمود: «... « غير المغضوب عليهم » إستعاذه من أن يكون من المعاندين الكافرين المستخفين به وبأمره ونهيه ...» ؛

... [گفتن] «غير المغضوب عليهم» [در نماز] پناه بردن به خداست از اینکه انسان جزو معاندان و کافرانی قرار گیرد که خدا و امر و نهی او را سبک می شمارند...».

ص: 21

1- آثار استعداد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 32 - 15

15_ توجه به نقش تلاش و قابلیت افراد در برتری یافتن آنان، زمینه دوری جستن از تمنی نسبت به دارایی ها و امتیازات دیگران

و لا تتمنوا ما فضل الله .. للرجال نصيب .. وللنساء نصيب

خداوند پس از منع طمعورزی به نعمتهای دیگران، آن را نتیجه قابلیت و تلاش افراد معرفی کرده تا زمینه آرزوهای منفی را قطع کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 58 - 1,5

1_ گیاهان نهفته در سرزمین های مستعد، بر اثر بارش باران، به تمامی می روید و بازدهی آن فراوان است.

و البلد الطيب يخرج نباته باذن ربه

با توجه به مقابله دو فراز «یخرج نباته باذن ربه» و «والذی خبث ..» معلوم می شود در جمله «یخرج نباته» ضد معنای «نکدا»، همانند «مبارکا»، لحاظ شده است.

5_ پاکیزگی و خلوص از پلیدی ها، زمینه بهره گیری وافر از فیض الهی و خبائث و ناخالصی ها، مانع آن

و البلد الطيب .. و الذی خبث لا یخرج إلا نکداً

با توجه به ذیل آیه (لقوم یشکرون) و آیات پس از آن که برخورد انسانها را با رسالت انبیا تشریح می کند، معلوم می شود بیان زمین مستعد و برکتهای آن و زمین نامستعد و بی ثمری آن، در حقیقت ترسیم حالت انسانها و استعداد دریافت معارف الهی است. یعنی تشبیه انواع انسانهاست از نظر دریافت معارف به انواع زمینها و دریافت باران رحمت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 23 - 7

7_ فیض رسانی خداوند به انسان ها متناسب با استعداد و پذیرش آنان است.

و لو علم الله فيهم خيرا لأسمعهم و لو أسمعهم لتولوا و هم معرضون

خداوند در آیه افاضه هدایتها و توفیقات خویش را مبتنی بر وجود استعداد و پذیرش انسانها کرده است و طبعاً مقدار آن نیز بستگی به استعداد و پذیرش آنان دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 27 - 8

8 - تأثیر پذیری از قرآن و متذکر شدن و بیدار گشتن در سایه تعالیم آن ، در گرو وجود زمینه های لازم و شایستگی های بایسته است .

لقد ضربنا للناس فی هـ ذا القراءان من کلّ مثل لعلمهم یتذکرون

برداشت یاد شده از به کار رفتن واژه «لعلّ» (شاید و به امید آن که ..) در آیه شریفه به دست می آید. این واژه در مواردی به کار می رود که هدف و نتیجه مورد نظر در حد احتمال حاصل می شود و حصول کامل آن به شرایط و زمینه های دیگری بستگی دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 28 - 8

8 - تأثیر پذیری از قرآن و پدید آوردن روح تقوایی در سایه تعلیم آن ، در گرو وجود زمینه های لازم و شایستگی های بایسته است .

قرءاناً .. لعلمهم یتقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 40 - 4

4 - وجود استعداد و قابلیت ، شرط بهره مندی از پیام حق

أفأنت تسمع الصمّ أو تهدي العمی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 29 - 8

8 - لزوم رعایت استعداد و قابلیت افراد ، در استفاده از فرصت ها و امکانات تبلیغی

فأعرض عن من تولّى عن ذکرنا و لم یرد إلاّ الحیوه الدنیا

تکلیف پیامبر (صلی الله علیه و آله) به روی گردانی از خدا فراموشان دنیامحور، می تواند نشانگر این باشد که رهبران و مبلغان الهی، نباید قابلیت ها را نادیده انگاشته و فرصت های خویش را در مواضع بی ثمر، هدر دهند.

2- آثار استعداد ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 26 - 18، 22

18 - امداد ها و الطاف الهی به انسان ها، براساس لیاقت و استحقاق آنان

و ألزمهم كلمة التقوى و كانوا أحقّ بها و أهلها

ص: 23

چنانچه «و كانوا أحقّ بها..» در مقام تعلیل برای «الزمهم» بوده و تعبیر «الزمهم» به معنای قرین ساختن و بهره مند نمودن باشد؛ نه واجب ساختن، می توان به نکته یاد شده پی برد.

22 - علم فراگیر خداوند ، مبنای اعطای فیض از سوی او به بندگان ، براساس استحقاقشان

وألزمهم كلمه التقوی و كانوا أحقّ بها و أهلها و كان الله بكلّ شیء علیماً

برداشت بالا مبتنی بر این نکته است که «و كان الله..» در رابطه با «و كانوا أحقّ...» مطرح شده باشد؛ یعنی، تشخیص این شایستگی و اهلیت به وسیله علم فراگیر الهی، صورت گرفته و می گیرد.

3- استعداد ابراهیم(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 51 - 6,7

6- خداوند از پیش بر شایستگی ها و استعداد های ابراهیم (ع) آگاه بود .

و لقد آتینا إبرهیم رشده من قبل و کنا به ع_لمین

برداشت یاد شده مبتنی بر این است که جمله «و کنا به عالمین» حالیه باشد و ضمیر «به» به ابراهیم برگردد. بر این اساس پیام آیه شریفه مانند آیه (...الله أعلم حیث یجعل رسالته...) (انعام(6) 124) خواهد بود.

7- برخوردار شدن ابراهیم (ع) از رشد و کمال ویژه در پرتو عنایت الهی ، بر اساس لیاقت ها و شایستگی های خود آن حضرت بوده است .

و لقد آتینا إبرهیم رشده من قبل

اضافه «رشد» به ضمیر، اضافه مصدر به مفعول خود است و نیز از نوع اضافه لامیه و افاده کننده اختصاص می باشد؛ یعنی، ما به ابراهیم(ع) رشد شایسته او و مخصوص شأن و منزلت والای او داده ایم.

4- استعداد انسان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 4 - 8

8- انسان موجودی توانمند برای بیان مقاصد و نظرات خویش

فإذا هو خصیم مبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 77 - 9

9 - توانایی انسان بر شناخت نیک و بد

و افعلوا الخیر

در جمله یاد شده خداوند، مؤمنان را به انجام دادن کار نیک توصیه کرده؛ اما سخنی از این به میان نیاورده است که کدام عمل، نیک و کدام عمل، بد است و اصولاً معیار نیکی و بدی در اعمال چیست؟ این می تواند بدان جهت باشد که انسان خود مستقلاً می تواند حسن و قبح و نیکی و بدی را بشناسد.

ص: 24

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 72 - 10

10 - انسان ها ، دارای توانایی و استعدادی به مراتب فراتر از عظیم ترین موجودات طبیعی عالم اند .

إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ عَلَى السَّمَوَاتِ وَ... فَأَبَيْنَ أَنْ يَحْمِلْنَهَا وَ... وَحَمَلَهَا الْإِنْسَانُ

ترس آسمان ها و .. از پذیرش امانت الهی و قبول آن از سوی انسان حکایت از توانایی و استعداد برتر انسان ها از موجودات یاد شده می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 73 - 4

4 - انسان ، برخوردار از زمینه های دستیابی به منزلتی برتر از فرشتگان و شایسته برای مسجود ملائکه شدن

فَقَعُوا لَهُ سِجْدًا . فَسَجَدَ الْمَلَائِكَةُ كُلُّهُمْ أَجْمَعُونَ

5- استعداد انسان ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 50 - 6

6- انسان ها دارای زمینه های دستیابی به منزلتی فراتر از فرشتگان و شایستگی برای سجده ملائکه بر ایشان هستند .

وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 64 - 7

7 - انسان ، دارای استعداد ها و کمالات برین

وَصَوِّرْكُمْ فَأَحْسِن صُورَكُمْ

برداشت یاد شده بر این اساس مبتنی است که مقصود از صورت ، شامل صورت ظاهری (شکل و شمایل) و باطنی (استعدادهای زاینده صنایع و کمالات) باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عبس - 80 - 12 - 6

6 - همه انسان ها ، استعداد شناخت معارف قرآن را دارند .

فمن شاء ذكره

6- استعداد جن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 25

2- جنیان ، قادر به شنیدن و درک کلمات انسان

و إذ صرفنا إليك نفراً من الجن يستمعون القرآن

استماع جنیان نسبت به قرآن، آنگونه که از ظاهر آیه استفاده می شود امری اعجازگونه نبوده و به شکل طبیعی صورت گرفته بود.

7- استعداد زن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 75 - 12

12 _ توانایی زن برای نیل به درجات والای کمال و ارزش های معنوی

و امه صدیقه

8- استعداد زنبور عسل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 68 - 3

3- وجود نوعی شعور و استعداد تلقی وحی و الهام الهی در زنبور های عسل

و أوحى ربك إلى النحل

9- استعداد شیاطین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 8 - 7

7 - شیاطین ، آشنا به زبان فرشتگان

لا یستمعون إلى الملائع الأعلى

گوش فرا دادن شیاطین به سخنان فرشتگان و رانده شدن آنها از آسمان، می تواند حاکی از حقیقت یاد شده باشد.

10- استعداد مخاطبان در تبلیغ

14 - در تأثیر تبلیغ، تنها رسایی مفاهیم و شایستگی مبلغ، کافی نیست، بلکه زمینه و صلاحیت مخاطبان، شرط لازم است.

فإنك لاتسمع الموتى . . . و ما أنت بهِ د العمى . . . إن تسمع إلا من يؤمن

از آن جایی که پیامبر (صلی الله علیه و آله) به عنوان مبلغ پیام های آسمانی، بهترین شخصیت است و پیام های او نیز شایسته است و با این وصف،

ص: 26

تأثیر خود را ندارد، نشان می دهد که این دو عنصر، کافی نیستند و قابلیت مخاطب نیز، شرط لازم است.

11- استعداد یحیی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 12 - 11

11- یحیی برخوردار از استعدادی فوق العاده در کودکی

و ءاتینَه الحکم صبیّاً

12- استفاده از استعداد انسان ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 32 - 13

13 - حفظ سلامت و تعادل اجتماعی ، در پرتو به کارگیری توانایی ها و استعداد های مختلف نیرو های انسانی

نحن قسمنا بینهم ... لیّخذ بعضهم بعضاً سخریّاً

از حکمت الهی و برتری خداوند در برنامه ریزی _ که به طور غیر مستقیم از آیه استفاده می شود _ می توان مطلب بالا را نتیجه گرفت.

13- اهمیت استعداد انسان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 106 - 5

5- لزوم به کارگیری روشی متناسب با استعداد فکری و روحی انسان برای تفهیم دقیق معارف دین و آموزه های قرآن

وقرءاناً فرقنَه لتقرأه علی الناس علی مکث

از اینکه خداوند در بیان معارف دینی در قرآن، از روش تدریج و گام به گام استفاده کرده است؛ نکته فوق به دست می آید.

14- اهمیت استعداد ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 27 - 8

8_ آنان که زمینه هدایت ندارند ، با ارائه معجزات نیز هدایت نمی شوند و به توحید و رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) نمی گروند .

لولا أنزل عليه آية من ربه قل إن الله يضل من يشاء

خداوند در پاسخ کسانی که هدایت یافتن خویش را منوط به آمدن معجزه کرده اند، می فرماید: امر هدایت و ضلالت به دست خداست. این پاسخ در جواب ادعای مذکور گویای این حقیقت است که معجزات نمی توانند موجب هدایت کسی باشند؛ بلکه

ص: 27

مشیت الهی است که آن را رقم می زند.

15- برخورداران از استعداد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 23 - 4

4_ دارندگان خیر و استعداد کمال ، برخوردار از هدایت های ویژه خداوند و توفیق پذیرش معارف دین

و لو علم الله فیهم خیرا لأسمعهم

چون خداوند معارف دین را برای تمامی انسانها بیان کرده و به گوش همگان رسانده، معلوم می شود مراد از «اسماع» در این آیه هدایتها و توفیقات ویژه خداوند است که تنها شامل دارندگان استعدادهای خاص می شود.

16- تفاوت استعداد اصحاب کهف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 19 - 12

12- اصحاب کهف ، در تیزهوشی و ابعاد فکری ، برابر نبودند .

قالوا لبثنا .. قالوا ربکم أعلم

بسند کرده برخی از اصحاب کهف به نظری اجمالی و ادای پاسخ براساس آن و تشکیک دسته ای دیگر در گفته آنان و نیز مطرح شدن آگاهی برتر خداوند در کلام این گروه، نشان برتری آنان بر گروه نخست است.

17- تفاوت استعداد انسان ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 51 - 2

2- استعداد ها و ظرفیت های وجودی آدمیان برای رشد و کمال ، متفاوت است .

و لقد آتینا إبرهیم رشد

از این که خداوند به ابراهیم(ع) رشد متناسب و مخصوص به او اعطا فرموده؛ به دست می آید که هر انسانی دارای قابلیت و استعداد مخصوص به خود و متفاوت با دیگران است.

18- تفاوت استعداد موجودات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 58 - 6

6_ موجودات ، دارای قابلیت های متفاوت در بهره گیری از رحمت الهی

ص: 28

بین یدی رحمته . . . و البلد الطیب یخرج نباته یاذن ربه و الذی خبت لایخرج

19- تفاوت استعداد ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 17 - 14، 18

14_ هر انسانی به اندازه استعداد و ظرفیتش از حقایق و معارف الهی بهره مند می شود .

أنزل من السماء ماء فسالت أودية بقدرها . . . كذلك يضرب الله الحق و البطل

جمله «فسالت أودية بقدرها» می رساند که هر دره ای به اندازه ظرفیتش آبها را جاری می سازد و این معنا در جانب مَثَل (کذلک يضرب الله الأمثال) بیانگر آن است که هر انسانی استعدادی خاص دارد و به اندازه استعدادش معارف الهی را دریافت می کند.

18_ باور به توحید و ولایت خدا و ربوبیت او ، مراتبی گوناگون دارد و هر انسانی به اندازه استعدادش آن را درمی یابد .

قل من رب السموت و الأرض . . . أنزل من السماء ماء فسالت أودية بقدرها ... كذلك يضرب

20- حق ناپذیری فاقدان استعداد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 23 - 6

6_ فاقدان خیر و استعداد کمال ، اگر چه مشمول هدایت های ویژه خداوند شوند ، از آن رویگردان و گریزانند .

و لو أسمعهم لتولوا و هم معرضون

ضمیر مفعولی در «أسمعهم» همان کسانی هستند که با جمله «و لو علم . . .» توصیف شدند. بنابراین جمله «و لو أسمعهم ...» چنین معنا می شود: «و لو اسمع الذین لیس فیهم خیرا ...» یعنی اگر خداوند هدایت ویژه اش را شامل حال کسانی کند که در آنها خیری نیست ...

21- زمینه استعداد محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - اعلی - 87 - 6 - 9

9 - تسبیح خداوند ، زمینه ساز شایستگی پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای دریافت قرآن و حفظ آن

سَبَّحِ اسْمَ رَبِّكَ .. سنقرئک فلاتنسی

22- زمینه شکوفایی استعداد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 7 - 6

ص: 29

6- فراهم آوردن زمینه های اشتیاق و تلاش ، گامی ضروری در برآورد استعداد ها و شایستگی های انسان است .

جعلنا .. زینه لها لنبلوهم

در آیه شریف، زینت و زیبایی موهبت های زمین، زمینه ابتلا و آزمایش دانسته شده است. شرح آن چنین است که زیبایی ها و جلوه های زندگی، موجب انگیزش آدمی شده و او را به حرکت وامی دارد و این حرکت و تلاش، زمینه ابتلا- و آزمایش را فراهم می آورد. از این ارتباط، این برداشت به دست می آید که بدون برانگیختن و به تلاش کشاندن آدمی، زمینه ای برای بروز استعدادهای او فراهم نخواهد شد.

23- زوال استعداد هدایت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 108 - 14

14 _ انسان های گمراه و محروم از هدایت های ویژه الهی ، خود موجب از میان بردن شایستگی خویش برای دستیابی به هدایت الهی .

و الله لایهدی القوم الفسقین

24- فاقدان استعداد کمال

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 23 - 5

5 _ فاقدان خیر و استعداد کمال ، ناشایست برای شمول هدایت های ویژه خداوند و توفیق یافتن به پذیرش معارف دین

و لو علم الله فیهم خیرا لأسمعهم

25- مراتب استعداد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 23 - 7

7 _ فیض رسانی خداوند به انسان ها متناسب با استعداد و پذیرش آنان است .

و لو علم الله فیهم خیرا لأسمعهم و لو أسمعهم لتولوا و هم معرضون

خداوند در آیه افاضه هدایتها و توفیقات خویش را مبتنی بر وجود استعداد و پذیرش انسانها کرده است و طبعاً مقدار آن نیز بستگی به استعداد و پذیرش آنان دارد.

26- منشأ استعداد انسان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 30

8 - توانا ساختن انسان بر خواندن و نوشتن و آموختن علوم به او ، برخاسته از کرم والای خداوند است .

وربک الأکرم . الذی علم بالقلم

27- منشأ استعداد موجودات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - اعلی - 87 - 3 - 2.4

2 - خداوند ، هر یک از موجودات را در مسیری مناسب ، با شایستگی های ذاتی اش قرار داده است .

فهدی

مراد از «هدایت»، یا ارشاد و راهنمایی است که در این صورت محدود به موجودات شعورمند خواهد شد و یا قرار دادن چیزی در جهت و مسیری خاص است که آن مسیر را به طبیعت خود و یا از روی اختیار طی کند. در این فرض همه موجودات، مشمول هدایت خواهند بود. متعلق «هدی» _ به قرینه «قَدْر» _ تمام اموری است که در وجود هر مخلوق تقدیر شده است.

4 - خداوند ، به دلیل ایجاد زمینه برای ظهور شایستگی های نهفته در هر یک از موجودات ، سزاوار تسبیح و مبرّا دانستن او از هر عیب و نقص

سَبِّح . . . الذی قَدَّر فهدی

28- نقش استعداد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 41 - 8

8- بهره‌وری از نور و هدایت قرآن ، نیازمند داشتن زمینه سالم و پرهیز از پیشداوری

صِرْفَنَا . . . و ما یزیدهم إلا نفورًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 67 - 7

7- معلّم و مربّی ، باید کشش و استعداد و تحمّل افراد را در نظر داشته باشد و دشواری های دانش آموختن را به نوآموزان گوشزد کند .

إِنك لَن تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا

حضرت خضر(ع) قبل از آن که موسی(ع) را به همراهی خود بپذیرد، مشکلات مسیر را برای او یادآوری، و نیز بر تحمّل نداشتن او تأکید می کند. از این آیه می توان به پیامی برای اهل دانش دست یافت و آن برآورد تحمّل متعلم و نیز گوشزد کردن دشواری های مسیر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 51 - 8

ص: 31

8- لطف خداوند بر انسان ، بر اساس لیاقت و شایستگی او است .

و لقد آتینا إبرهیم رشدہ و کنا بہ ع_لمین

برداشت یاد شده با توجه به القای خصوصیت از مورد (حضرت ابراهیم(ع)) قابل استفاده است.

29- نقش استعداد ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- رعد - 13 - 17 - 18، 14

14_ هر انسانی به اندازه استعداد و ظرفیتش از حقایق و معارف الهی بهره مند می شود .

أنزل من السماء ماء فسالت أودية بقدرها .. كذلك يضرب الله الحق والـب_طل

جمله «فسالت أودية بقدرها» می رساند که هر دره ای به اندازه ظرفیتش آبها را جاری می سازد و این معنا در جانب مَثَل (کذلک يضرب الله الأمثال) بیانگر آن است که هر انسانی استعدادی خاص دارد و به اندازه استعدادش معارف الهی را دریافت می کند.

18_ باور به توحید و ولایت خدا و ربوبیت او ، مراتبی گوناگون دارد و هر انسانی به اندازه استعدادش آن را درمی یابد .

قل من رب السموت والأرض .. أنزل من السماء ماء فسالت أودية بقدرها ... كذلك يضرب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 5 - 17

17- درک آیات و نشانه های الهی ، مقتضی استعداد و شرایط لازم

إن فی ذلک لآیَاتٍ لِّکُلِّ صَبَّارٍ شَکُورٍ

با اینکه آیات الهی برای همه مردم است، اختصاص دادن آنها به صابران شکرگزار، حکایت از آن دارد که درک آیات الهی، استعداد و شرایط ویژه ای می طلبد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 91 - 7

7- بهره مندی از عنایات و الطاف خداوند ، نیازمند بودن زمینه های لایق و مستعد است .

30- نیاز به استعداد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تحریم - 66 - 12 - 9

9 - بهره مندی از عنایات و الطاف خداوند ، نیازمند داشتن زمینه های شایسته و مستعد است .

الَّتِي أَحْصَنَتْ فَرْجَهَا فَنَفَخْنَا فِيهِ مِنْ رَوْحِنَا

استعدادها

ص: 32

31- آثار استعداد ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 26 - 18,22

18 - امداد ها و الطاف الهی به انسان ها ، براساس لیاقت و استحقاق آنان

و أَلْزَمَهُمْ كَلِمَةَ التَّقْوَىٰ وَكَانُوا أَحَقَّ بِهَا وَأَهْلَهَا

چنانچه «و كانوا أحقّ بها..» در مقام تعلیل برای «ألزّمهم» بوده و تعبیر «ألزّمهم» به معنای قرین ساختن و بهره مند نمودن باشد؛ نه واجب ساختن، می توان به نکته یاد شده پی برد.

22 - علم فراگیر خداوند ، مبنای اعطای فیض از سوی او به بندگان ، براساس استحقاقشان

و أَلْزَمَهُمْ كَلِمَةَ التَّقْوَىٰ وَكَانُوا أَحَقَّ بِهَا وَأَهْلَهَا وَكَانَ اللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا

برداشت بالا مبتنی بر این نکته است که «و كان الله..» در رابطه با «و كانوا أحقّ...» مطرح شده باشد؛ یعنی، تشخیص این شایستگی و اهلیت به وسیله علم فراگیر الهی، صورت گرفته و می گیرد.

32- اهمیت استعداد ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 27 - 8

8_ آنان که زمینه هدایت ندارند ، با ارائه معجزات نیز هدایت نمی شوند و به توحید و رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) نمی گروند .

لَوْلَا أَنْزَلْنَا عَلَيْهِ آيَةً مِنْ رَبِّهِ قَلَّ لِلَّهِ يَضِلُّ مَنْ يَشَاءُ

خداوند در پاسخ کسانی که هدایت یافتن خویش را منوط به آمدن معجزه کرده اند، می فرماید: امر هدایت و ضلالت به دست خداست. این پاسخ در جواب ادعای مذکور گویای این حقیقت است که معجزات نمی توانند موجب هدایت کسی باشند؛ بلکه مشیّت الهی است که آن را رقم می زند.

33- تفاوت استعداد ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 17 - 14,18

14_ هر انسانی به اندازه استعداد و ظرفیتش از حقایق و معارف الهی بهره مند می شود .

أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَسَالَتْ أَوْدِيَهُ بِقَدَرِهَا .. كَذَلِكَ يَضْرِبُ اللَّهُ الْحَقَّ وَالْبَاطِلَ

جمله «فسالت اودیه بقدرها» می رساند که هر دره ای به اندازه ظرفیتش آبها را جاری می سازد و این معنا در جانب مَثَل (کذلک یضرب الله الأمثال) بیانگر آن است که هر انسانی استعدادی خاص دارد و به اندازه استعدادش معارف الهی را دریافت می کند.

18_ باور به توحید و ولایت خدا و ربوبیت او ، مراتبی گوناگون دارد و هر انسانی به اندازه استعدادش آن را درمی یابد .

قُلْ مَنْ رَبُّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ .. أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَسَالَتْ أَوْدِيَهُ بِقَدَرِهَا ... كَذَلِكَ يَضْرِبُ

ص: 33

34- نقش استعداد ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 17 - 18، 14

14- هر انسانی به اندازه استعداد و ظرفیتش از حقایق و معارف الهی بهره مند می شود .

أنزل من السماء ماء فسالت أودية بقدرها .. كذلك يضرب الله الحق والـبـطل

جمله «فسالت أودية بقدرها» می رساند که هر دره ای به اندازه ظرفیتش آبها را جاری می سازد و این معنا در جانب مَثَل (کذلک يضرب الله الأمثال) بیانگر آن است که هر انسانی استعدادی خاص دارد و به اندازه استعدادش معارف الهی را دریافت می کند.

18- باور به توحید و ولایت خدا و ربوبیت او ، مراتبی گوناگون دارد و هر انسانی به اندازه استعدادش آن را درمی یابد .

قل من رب السموت والأرض .. أنزل من السماء ماء فسالت أودية بقدرها ... كذلك يضرب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 5 - 17

17- درک آیات و نشانه های الهی ، مقتضی استعداد و شرایط لازم

إن في ذلك لآياتٍ لكل صَبَّارٍ شَكُورٍ

با اینکه آیات الهی برای همه مردم است، اختصاص دادن آنها به صابران شکرگزار، حکایت از آن دارد که درک آیات الهی، استعداد و شرایط ویژه ای می طلبد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 91 - 7

7- بهره مندی از عنایات و الطاف خداوند ، نیازمند بودن زمینه های لایق و مستعد است .

ص: 34

3- استغاثه

1- آثار استغاثه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 9 - 6

6_ دعا و استغاثه آدمی به درگاه خداوند از اسباب بهره مندی وی از امداد های الهی

إذ تستغيثون ربكم فاستجاب لكم

2- اجابت استغاثه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 17 - 11

11_ شنوایی و علم گسترده الهی ، پشتوانه امداد مؤمنان و اجابت استغاثه آنان

إذ تستغيثون .. إن الله سميع عليم

برداشت فوق بر این اساس است که جمله «إن الله ..» ناظر به آیه نهم باشد.

3- اجابت استغاثه نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 75 - 2

2- خداوند ، به استغاثه و ندای نوح (ع) به بهترین صورت پاسخ داد .

و لقد نادينا نوح فلنعم المجيبون

«فا» در جمله «فلنعم المجيبون» برای تفریع این جمله بر «نادينا» است؛ ولی آنچه مورد تفریع قرار گرفته، عبارت «فأجبناه» است که حذف گردیده است؛ زیرا «فلنعم المجيبون» متضمن معنای «فأجبناه» می باشد.

4- استغاثه آدم (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 23 - 11

11 - نهایت تذلل و تضرع آدم و حوا در پیشگاه خدا، پس از توجه به خطای خویش

ربنا ظلمنا .. لنكونن من الخسرین

5- استغاثه اخروی کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 37 - 1

1 - فریاد و استغاثه کافران ، برای خروج از دوزخ به منظور تصحیح رفتار خود و انجام اعمال نیک

و هم یصطرخون فیها ربنا أخرجنا نعمل صـلحاً غیر الذی کنا نعمل

«استراخ» (مصدر «یسترخون») به معنای فریاد شدید است که غالباً در مورد کمک طلبی به کار می رود.

6- استغاثه از معبودان باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 73 - 5

5 - استغاثه و فریادخواهی مشرکان از خدایان خود

إنّ الذین تدعون من دون الله

7- استغاثه انسان ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 49 - 4

4 - انسان ها ، هنگام گرفتاری و رنج ، روی به خدا آورده و او را به فریادرسی می خوانند .

فإذا مسّ الإنسان ضرّاً دعا

8- استغاثه به خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 36

5_ تنها خداوند شایسته آن است که برای درخواست یاری و پیروزی بر دشمنان دین به پیشگاه او روی آورد .

إذ تستغيثون . . . و ما النصر إلا من عند الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 73 - 9

9 - خدا ، تنها فریادرس فریادخواهان

إنّ الذين تدعون من دون الله لن يخلقوا ذباباً

9- استغاثه پیروان رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 64 - 5

5- فریاد استغاثه پیروان کفرپیشه ، به هنگام مشاهده گرفتاری جلوداران خود به عذاب قهر الهی

حتّى إذا أخذنا مترفيهم بالعذاب إذا هم يجترون

10- استغاثه جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 37 - 1

1- فریاد و استغاثه کافران ، برای خروج از دوزخ به منظور تصحیح رفتار خود و انجام اعمال نیک

و هم يصطرخون فيها ربّنا أخرجنا نعمل صـلحاً غير الذي كُتّبنا نعمل

«استراخ» (مصدر «یسترخون») به معنای فریاد شدید است که غالباً در مورد کمک طلبی به کار می رود.

11- استغاثه حوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 23 - 11

11_ نهایت تذلل و تضرع آدم و حوا در پیشگاه خدا، پس از توجه به خطای خویش

ربنا ظلمنا .. لنكونن من الخسرین

12- استغاثه در جهاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 37

2_ مجاهدان بدر پیش از نبرد با نیایش به درگاه خدا از وی استمداد کردند .

إذ تستغيثون ربكم

«غوث» به معنای یاری کردن است و استغاثه طلب یاری و امداد است.

13- استغاثه در سختی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7_ استغاثه به درگاه الهی برای رهایی از تنگناها و مشکلات ، رهنمود و توصیه خداوند به انسانها

إذ تستغيثون ربكم فاستجاب لكم

یادآوری استغاثه مجاهدان بدر و تصریح به اجابت آن می تواند برای توصیه این نکته باشد که ای انسانها در تنگناها و بحرانهای زندگی رو به خدا آورید و از او یاری طلبید تا شما را رهایی بخشد.

14- استغاثه مجاهدان غزوه بدر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2_ مجاهدان بدر پیش از نبرد با نیایش به درگاه خدا از وی استمداد کردند .

إذ تستغيثون ربكم

«غوث» به معنای یاری کردن است و استغاثه طلب یاری و امداد است.

3_ خداوند استغاثه مجاهدان بدر را با فرستادن هزاران فرشته اجابت کرد .

فاستجاب لكم أنى ممدكم بألف من الملائكة مردفين

«مردف» به کسی گفته می شود که دیگری را در پی خویش قرار داده باشد. بنابراین «ألف من الملائكة مردفين»، یعنی هزار فرشته که هر کدام فرشته و یا فرشته هایی را به دنبال خویش داشتند. گفتنی است معنای مذکور مبتنی بر این است که مفعول محذوف از «مردفين»، «طائفه اخرى من الملائكة» باشد.

4_ نیایش مجاهدان بدر به درگاه ربوبی و اجابت استغاثه آنان با امداد های غیبی ، نعمتی بایسته به یاد داشتن

إذ تستغيثون ربكم فاستجاب لكم

15- استغاثه مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 73 - 5

5- استغاثه و فریادخواهی مشرکان از خدایان خود

إِنَّ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ

ص: 38

16- استغاثه مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 17 - 11

11 - شنوایی و علم گسترده الهی ، پشتوانه امداد مؤمنان و اجابت استغاثه آنان

إذ تستغيثون .. إن الله سمیع علیم

برداشت فوق بر این اساس است که جمله «إن الله ..» ناظر به آیه نهم باشد.

17- استغاثه نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 75 - 1

1 - کمک خواهی و استغاثه نوح به درگاه خداوند

و لقد نادینا نوح

مقصود از «ندا» (نادینا) _ به قرینه آیه بعد (ونجیناه. ..) _ کمک خواهی و استغاثه است که مربوط به ماجرای عذاب طوفان می باشد.

18- اهمیت استغاثه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 9 - 7

7 _ استغاثه به درگاه الهی برای رهایی از تنگناها و مشکلات ، رهنمود و توصیه خداوند به انسانها

إذ تستغيثون ربکم فاستجاب لکم

یادآوری استغاثه مجاهدان بدر و تصریح به اجابت آن می تواند برای توصیه این نکته باشد که ای انسانها در تنگناها و بحرانهای زندگی رو به خدا آورید و از او یاری طلبید تا شما را رهایی بخشد.

19- بی تأثیری استغاثه جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- استغاثه و فریادخواهی کافران ، در دوزخ بی نتیجه است .

رَبَّنَا أَخْرِجْنَا مِنْ هَذِهِ لَعَلَّ نَسْتَدْعُرُكَ مِنْ تَدْعُرُكَ

ص: 39

20- پاسخ استغاثه جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 29 - 17

17- آب های غلیظ و گداخته ، بسان گدازه مس ، پاسخی برای استغاثه و آب طلبی کافران در دوزخ است .

وإن یستغیثوا یغاثوا بماء کالمهل

«مهل» به معنای «درده روغن» و نیز «مس گداخته» است (مقایس اللغه) و نیز به «خونابه ای که از لاشه مردار بیرون آید» گفته می شود. (قاموس) وصف آنان با عبارت «یشوی الوجوه» با معنای «مس گداخته» سازگارتر است.

21- رد استغاثه جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 14 - 1

1 _ استغاثه و درخواست تکذیب کنندگان قیامت برای رهایی از آتش جهنم نتیجه بخش نبوده و عذابشان ادامه خواهد یافت .

لاتدعوا الیوم ثبورا و حدّا و ادعوا ثبورا کثیرا

برداشت یاد شده مبتنی بر این نکته است که مقصود از درخواست هلاکت، در حقیقت کنایه از نجات از وضع بسیار سخت دوزخ است؛ نه مرگ و نابودی واقعی.

22- رد استغاثه مرفهان کافر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 65 - 1

1 - پاسخ منفی خداوند به فریاد استغاثه مرفهان کفرپیشه ، در روز کیفر

لاتجئروا الیوم إنّکم منّا لاتتصرون

عبارت «لاتجئروا الیوم» در محل نصب و مقول قول محذوف است؛ یعنی: «قلنا لهم لاتجئروا الیوم . . .»؛ به آنها خواهیم گفت: امروز زاری نکنید، قطعاً از جانب ما یاری نخواهید شد».

23- زمینه استغاثه به خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 28 - 10

10- توجه به ربوبیت خداوند ، سوق دهنده آدمی به استغاثه و دعا به درگاه او است .

یدعون ربهم

ص: 40

4- استغفار

1- استغفار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- آل عمران - 3 - 135 - 1

1_ یاد خدا و طلب آمرزش (توبه) شیوه پارسایان، در صورت ارتکاب کاری ناشایست (زنا یا مطلق گناه کبیره) و یا ستم بر خویش

اعَدَّتْ لِلْمُتَّقِينَ .. وَالَّذِينَ إِذَا فَعَلُوا فَاحِشَةً أَوْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ ذَكَرُوا اللَّهَ فَاسْتَغْفَرُوا

برخی گفته اند مراد از «فاحشه»، زنا و مقصود از ظلم در این آیه، سایر گناهان - چه صغیره و چه کبیره - است. برخی دیگر گفته اند که مراد از «فاحشه»، گناهان کبیره و مقصود از ظلم، گناهان صغیره است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- آل عمران - 3 - 147 - 2

2_ درخواست بخشایش گناهان و زیاده روی ها، پایداری بر راه پیامبران و چیرگی بر کافران، تنها سخن دست پروردگان انبیا در هنگامه های پیکار

و مَا كَانَ قَوْلُهُمْ آلَا أَنْ قَالُوا رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَأَسْرَفَنَا فِي أَمْرِنَا وَ ثَبَّتْ أَقْدَامَنَا

در برداشت فوق، ضمیر «قولهم»، تنها به «رَبِّيُونَ» برگشت داده شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- آل عمران - 3 - 159 - 12,13,14

12_ گذشت از خطاکاران، و طلب آمرزش برای ایشان و مشورت در امور اجتماعی، وظیفه پیامبر (صلی الله علیه و آله) نسبت به مسلمانان

فاعف عنهم و استغفر لهم و شاورهم فی الامر

13_ گذشت از خطای مردم و طلب آمرزش برای آنان و نیز مشورت با مسلمانان در مسائل اجتماعی، نمودی از مهربانی و خلق خوش پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و لو كنت فظًا غليظ القلب .. فاعف عنهم و استغفر لهم و شاورهم فی الامر

تفریح جمله «فاعف عنهم و...» بر جمله های پیشین، که بیانگر خُلق خوش پیامبر (صلی الله علیه و آله) است، در حقیقت اشاره به مصادیق و

ص: 41

نمونه هایی از خوی نیکوی پیامبر (صلی الله علیه و آله) دارد. گفتنی است که امر به عفو و ... به معنای ادامه دادن آن است.

14 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) موظف به گذشت از حقوق خویش بر مردم و طلب آمرزش برای آنان نسبت به حقوق الهی

فاعف عنهم و استغفر لهم

از اینکه پیامبر (صلی الله علیه و آله) از یکسو مأمور به گذشت از مردم و از سوی دیگر مأمور به طلب مغفرت برای آنان از خدا می شود، می توان به دست آورد که مراد از «فاعف»، گذشت از حقوق خود پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مراد از «فاستغفر»، طلب مغفرت در مورد حقوق خداوند است.

2- آثار استغفار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 58 - 12

12 - استغفار به درگاه خدا، موجب آمرزش گناهان است.

و قولوا حطه نغفر لکم خطیکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 136 - 5

5 - انفاق، فرو بردن خشم، گذشت از خطای مردمان و استغفار، از اسباب بهره مند شدن آدمی از آمرزش الهی

سارعوا الی مغفره من ربکم ... الذین ینفقون ... اولئک جزاؤهم مغفره من ربهم

مراد از «سارعوا الی مغفره ...»، شتاب به اسباب مغفرت است ... و جمله «اولئک جزاؤهم مغفره» با توجه به مشاژلیه آن، بیانگر آن اسباب می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 148 - 14

14 - جهاد، صبر، دعا، استغفار و بینش خدامحوری، از عوامل جلب محبت الهی

قاتل معه ... و الله یحب الصّابرين ... ربنا اغفر لنا ... و انصرنا ... و الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 _ استغفار (طلب آمرزش گناه)، موجب جلب رحمت الهی و پذیرش توبه و بخشش گناه

فاستغفروا الله و استغفر لهم الرسول لوجدوا الله تواباً رحيماً

20 _ توبه و استغفار، زمینه درک و احساس توابیت و رحیمیت خداوند

فاستغفروا الله و استغفر لهم الرسول لوجدوا الله تواباً رحيماً

جمله «لوجدوا الله» به این معناست که آدمی پس از توبه خود، متوجه می شود که خداوند گناهانش را آمرزیده و گویا در خود احساس سبک شدن از گناه را می یابد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 42

7_ استغفار ، زمینه ای برای جلب غفران و رحمت الهی

و استغفر الله إن الله كان غفوراً رحيماً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 110 - 1,2,3,4,7,8,10

1_ توبه و استغفار ، راهی برای آمرزش همه گناهان ، اعم از صغیره و کبیره

و من يعمل سوءاً او يظلم نفسه ثم يستغفر الله يجد الله غفوراً رحيماً

برخی بر آنند که مراد از «سوءاً»، گناه صغیره است و مراد از ظلم در «یظلم نفسه»، گناهان کبیره است.

2_ خداوند ، آمرزنده گناه شرک و غیر شرک ، در صورت استغفار و توبه

و من يعمل سوءاً او يظلم نفسه ثم يستغفر الله يجد الله غفوراً رحيماً

گفته شده مقصود از ظلم در «یظلم نفسه»، شرک است و مقصود از «سوءاً»، گناهانی غیر از شرک.

3_ توبه و استغفار از ستم و تجاوز به خود و یا دیگران ، موجب آمرزش است .

و من يعمل سوءاً او يظلم نفسه ثم يستغفر الله يجد الله غفوراً رحيماً

برخی از مفسران بر آنند که مراد از «سوءاً»، تجاوز و تعدی به دیگران است و مراد از «یظلم نفسه» ستم نمودن به خویشان.

4_ خداوند آمرزنده گناه خیانتکاران و حامیان آنان ، در صورت استغفار و توبه

هأنتم هؤلاء .. او يظلم نفسه ثم يستغفر الله يجد الله غفوراً رحيماً

با توجه به آیات قبل می توان گفت از مصادیق مورد نظر برای «من يعمل سوءاً» خیانتکاران هستند و حامیان آنان از مصادیق «یظلم نفسه» می باشند.

7_ نوید خداوند به آمرزش حتمی گنهکاران در صورت توبه و استغفار

و من يعمل سوءاً او يظلم نفسه ثم يستغفر الله يجد الله غفوراً رحيماً

8_ گناهکار ، با توبه و استغفار ، آمرزش و رحمت الهی را درک و احساس می کند .

و من يعمل سوءاً .. ثم يستغفر الله يجد الله غفوراً رحيماً

کلمه «یجد»، از مصدر وجدان به معنای دریافتن و احساس کردن است؛ یعنی در وجود خود رحمت و مغفرت الهی را درک می کند.

10 _ توبه و استغفار ، افزون بر آمرزش گناهان ، موجب جلب رحمت الهی خواهد شد .

ثم يستغفر الله يجد الله غفوراً رحيماً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 74 - 7، 4

4 _ بازگشت به توحید و طلب آمرزش از خداوند ، راه نجات مشرکان ، از عذاب دردناک

ليمنس الذين كفروا منهم عذاب اليم .. افلا يتوبون إلى الله ويستغفرونه

7 _ توبه و استغفار ، شرط برخورداری از مغفرت خداوند و رحمت خاص او

افلا يتوبون .. و الله غفور رحيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 161 - 12

ص: 43

12_ استغفار به درگاه خدا موجب آمرزش گناهان است .

وقولوا حطه . . . نغفر لكم خطيئكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 33 - 4،9

4_ توبه و استغفار امت ها ، مایه مصونیت آنان از عذاب های استیصال

و ما كان الله معذبهم وهم يستغفرون

9_ توبه و استغفار دارای اهمیتی ویژه در نزد خداوند و دارای تأثیری بسزا در سرنوشت امتهما

و ما كان الله معذبهم وهم يستغفرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 3 - 5،7،12

5_ پرستش خدا ، بیزاری از شرک ، پذیرش رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و استغفار از گناهان ، مقدمه هایی لازم برای حرکت به سوی خدا و تقرب به درگاه او

ألا تعبدوا إلا الله . . . و أن استغفروا ربكم ثم توبوا إليه

ظاهر این است که «توبوا إليه» عطف به همه جمله های سابق «ألا تعبدوا . . .»، «إني لكم منه ...» و «أن استغفروا ...» است.

7_ یکتاپرستی ، پذیرش رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، استغفار از شرک و گناه و حرکت به سوی خدا ، موجب جلب عنایت خدا و دستیابی به معیشتی نیکو در دنیا است .

ألا تعبدوا إلا الله . . . و أن استغفروا ربكم ثم توبوا إليه يمتعكم مت عا حسنا

12_ برخوردار شدن از پاداش های الهی در آخرت ، منوط به یکتاپرستی ، پرهیز از شرک ، پذیرش رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و استغفار از گناهان است .

ألا تعبدوا إلا الله . . . يؤت كل ذي فضل فضله

استفاده برداشت فوق از آیه ، بر اساس این احتمال است که: جمله «يؤت . . .» بیانگر پاداش اخروی باشد. وجود «إلى أجل» در جمله قبل و نبود آن در این جمله ، می تواند مؤید این احتمال باشد.

11_ توحید ، پرستش خدای یکتا و استغفار از گناهان ، مؤثر در برخوردار شدن جامعه های بشری از موهبت ها و برکات دنیوی است .

استغفروا ربکم ثم توبوا إلیه یرسل السماء .. و یزدکم قوه

13_ هود (ع) مردم خویش را در صورت استغفار از گناهان ، گرایش به توحید و پرستش خدا ، به افزایش نیرو و توانشان بشارت داد .

و ی قوم استغفروا ربکم ثم توبوا إلیه .. یزدکم قوه إلی قوتکم

«یزدکم» عطف بر «یرسل» و جواب برای شرط مقدر می باشد؛ یعنی: «إن تستغفروا .. یزدکم؛ اگر استغفار کنید و ... خداوند نیروی شما را افزایش می دهد».

19_ استغفار از گناهان ، پرستش خدا و پرهیز از شرک ، مقدمه هایی لازم برای تقرب به درگاه خداوند

فاستغفروه ثم توبوا إلیه

برداشت فوق ، با توجه به حرف «ثم» _ که بر تأخر مرحله توبه از مرحله استغفار دلالت دارد _ استفاده شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 55 - 10، 8

8- ایمان و استغفار ، مانع نزول عذاب و کیفر الهی است .

و ما منع الناس أن يؤمنوا إذ جاءهم الهدى و يستغفروا ربهم إلا أن تأتيهم سنّة الأ

10- استغفار ، به درگاه ربوبی ، از نشانه های ایمان است .

أن يؤمنوا إذ جاءهم الهدى و يستغفروا ربهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 109 - 7

7 - استغفار و دعا برای جلب رحمت الهی ، از مشخصات عبودیت و ایمان

إنّه كان فريق من عبادی يقولون ربّنا ءامنا فاغفر لنا و ارحمنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 118 - 5

5 - پاکسازی روح از آلائش گناه ، زمینه ساز بهرهوری از رحمت خداوند

و قل ربّ اغفر و ارحم

تقدیم لفظی «اغفر» بر «ارحم»، می تواند اشاره به تقدیم رتبی و معنوی آن نیز داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 6 - 10

10_ گناه ، هر چند بزرگ باشد (مانند افترا و دروغ بر خدا و رسول او) در صورت توبه و استغفار از آن ، قابل بخشش و غفران الهی است

وقال الذين كفروا إن هـذا إلا إفك افتريه .. إنه كان غفوراً رحيمًا

تذکر به غفران و رحمت الهی، پس از ردّ تهمت ها و افتراهای کافران بر پیامبر(صلی الله علیه و آله) و قرآن، می تواند به منظور تشویق به توبه و استغفار و نوید به غفران و بخشش باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 46 - 6

6 - نقش مؤثر توبه و استغفار در جلب رحمت الهی

لولا تستغفرون الله لعلکم ترحمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 45

3 - استغفار ، سجده ، توبه و انابه ، از زمینه های آمرزش الهی

فاستغفر ربّه و خرّ راکعًا و أناب . فغفرنا له ذلک

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که نوید خداوند به آمرزش داوود(ع) پس از استغفار، سجده، انابه و توبه او بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - استغفار ، پیش از دعا و اظهار حاجت به درگاه الهی ، زمینه ساز استجاب دعا و برآوردن حاجت است .

قال رب اغفر لی و هب لی ملکًا

برداشت یاد شده از استغفار سلیمان(ع)، پیش از اظهار حاجت و درخواست پادشاهی از خداوند برمی آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - شرک ، گناهی قابل بخشش در پرتو گرایش به توحید و استغفار

فاستقیموا إلیه و استغفروه

خداوند، در این آیه و در پی دعوت به توحید، مشرکان را به روی آوردن به استغفار فراخوانده است؛ از این مطلب روشن می شود که چنانچه مجالی برای پذیرش استغفار نبود، دعوت بدان بی معنا می نمود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - استغفار و طلب خیر و رحمت برای دیگران ، دارای تأثیر است .

و یستغفرون . .. ألا إنّ الله هو الغفور الرحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - وعده نوح (ع) به قوم خود، مبنی بر ریزش باران فراوان و پی در پی بر آنان، در صورت استغفار و ایمان آوردن آنان

فقلت استغفروا ربکم .. یرسل السماء علیکم مدرارًا

یکی از معانی «سما» باران است (صحاح) و در این آیه شریفه در همین معنا به کار رفته است. «مدراراً» به معنای ریزش فراوان و پی در پی است.

2 - استغفار و ایمان، از عوامل نزول باران و فزونی نعمت ها است.

استغفروا ربکم .. یرسل السماء علیکم مدرارًا

4 - تأثیر استغفار و ایمان، در تحولات طبیعت و واکنش جهان مادی در برابر عقاید و رفتار انسان ها

استغفروا ربکم .. یرسل السماء علیکم مدرارًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 12 - 3, 2, 1

1 - وعده نوح (ع) به قوم خود، مبنی بر یاری شدنشان با اموال و فرزندان از سوی خداوند، در صورت ایمان آوردن و استغفار

ص: 46

استغفروا ربکم . . . و یمددکم بأمول و بنین

2- وعده نوح (ع) به قوم خود، مبنی بر آباد شدن باغ ها و نه‌رهایشان از سوی خداوند در صورت ایمان آوردن و استغفار آنان

استغفروا ربکم . . . و یجعل لکم جنّات و یجعل لکم آنه‌راً

3- استغفار و ایمان، از عوامل ازدیاد اموال و فرزندان و آبادانی شهرها و روستاها (پیدایش باغ‌ها و نه‌رها و . . .)

استغفروا ربکم . . . و یمددکم بأمول و بنین و یجعل لکم جنّات و یجعل لکم آنه‌راً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نصر - 110 - 3 - 22

22- تسبیح، حمد و استغفار، زمینه ساز جلب عنایت و توجّه خداوند

فسبّح بحمد ربّک و استغفره إنّّه کان تواباً

تواب بودن خداوند، ممکن است به معنای رجوع به بندگان باشد؛ به این معنا که به آنان تفضل کرده آنان را بپذیرد. (برگرفته از قاموس)

3- آثار استغفار انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 47 - 6

6- استغفار پیامبران و بندگان گران قدر خداوند برای دیگران، دارای اثر ویژه و مقرون به اجابت است.

سأستغفر لک ربّی إنّّه کان بی حفیّاً

اگر حضرت ابراهیم(ع) به این جهت وعده استغفار می دهد، که مطمئن است استغفار او تأثیر مخصوص دارد.

4- آثار استغفار در سحرگاه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 18 - 4

4- استغفار در سحرگاهان، از عوامل رهایی به بهشت

إنّ المتقين في جنّاتٍ... وبالأسحار هم يستغفرون

5- آثار استغفار محمد (صلى الله عليه وآله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 80 - 2

2_ تأثیر استغفار پیامبر (صلى الله عليه وآله) برای مسلمانان

استغفر لهم أو لاتستغفر لهم

ص: 47

از اینکه خداوند در خصوص منافقان، از استغفار پیامبر (صلی الله علیه و آله) نفی اثر کرده، برداشت می شود که در موارد دیگر تأثیر داشته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 113 - 9

9_ استغفار پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان برای غیر مشرکان، دارای تأثیر است.

ما کان للنبی و الذین ءامنوا أن یتستغفروا للمشرکین

نهی الهی از استغفار برای مشرکان، خود نشانه تأثیر اصل استغفار است؛ چه اینکه اگر استغفار تأثیری نداشت، نهی بی مورد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 62 - 19

19 - دعا و استغفار پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای مردم، در جلب غفران و رحمت الهی برای آنان و مورد عفو و آمرزش قرار گرفتن ایشان

و استغفر لهم اللّٰه إنّ اللّٰه غفور رحیم

از توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) که برای مردم طلب مغفرت کند به دست می آید که دعا و استغفار آن حضرت در آمرزش آنان نقش ویژه دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 12 - 20

20 - تأثیر استغفار پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای امت، در برخورداری آنان از غفران الهی

و استغفر لهمّ اللّٰه إنّ اللّٰه غفور رحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - منافقون - 63 - 5 - 6

6 - تأثیر استغفار و شفاعت پیامبر (صلی الله علیه و آله)، در آمرزش گناهان مردم

تعالوا یتستغفروا لکم رسول اللّٰه

در این آیه به منافقان پیشنهاد می شود اگر توبه کنید، پیامبر (صلی الله علیه و آله) برایتان استغفار خواهد کرد. از این مطلب معلوم می شود، استغفار آن حضرت برای دیگران تأثیر داشته است و گرنه پیشنهاد یاد شده بی معنا خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - منافقون - 63 - 6 - 1

1 - استغفار برای منافقان ; حتی اگر استغفارکننده برای آنان پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) باشد اثربخش نیست .

سواء عليهم أستغفرت لهم أم لم تستغفر لهم

6- آثار استغفار ملائکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 5 - 20

ص: 48

20 - استغفار فرشتگان برای زمینیان ، موجب بقای نظام هستی

تَكَادُ السَّمَوَاتُ يَتَطَفَّرْنَ . . . وَ الْمَلَأُكَّةُ . . . وَ يَسْتَغْفِرُونَ لِمَنْ فِي الْأَرْضِ

چنانچه آیات در مقام توحید و نفی شرک باشد، از ارتباط فرازهای آیه می توان استفاده کرد که پیامد گناه شرک، چنان بزرگ و سنگین است که اگر استغفار ملائکه برای زمینیان نبود، نظام هستی فرو می پاشید.

7- آثار استغفار مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 113 - 9

9_ استغفار پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان برای غیر مشرکان ، دارای تأثیر است .

ما كان للنبي والذين آمنوا أن يستغفروا للمشركين

نهی الهی از استغفار برای مشرکان، خود نشانه تأثیر اصل استغفار است؛ چه اینکه اگر استغفار تأثیری نداشت، نهی بی مورد بود.

8- آثار تأخیر استغفار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 47 - 16

16- تأخیر استغفار ، مانع پذیرش آن از سوی خداوند نیست .

سأستغفر لك ربّي

9- آثار ترک استغفار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 3 - 15

15_ جبران نکردن گناهان با استغفار و بازماندن از حرکت به سوی خدا ، موجب گرفتار شدن به عذاب قیامت است .

وَأَنْ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تَوْبُوا إِلَيْهِ . . . وَ إِنْ تَوَلَّوْا فَإِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ كَبِيرٍ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- خودداری مردم از ایمان به قرآن و استغفار به درگاه الهی، به منزله نشستن آنان در انتظار عذاب الهی است.

و ما منع الناس أن يؤمنوا .. إلا أن تأتيهم سنّة الأولين

«أن يؤمنوا» در اصل «من أن يؤمنوا» بوده است و «أن تأتيهم» فاعل برای «منع» است، ولی از آن جا که نظم معنابه کلمه ای بستگی دارد که بعد از «إلا» در تقدیر باشد، گفته می شود که «أن تأتيهم» در تقدیر، «انتظار أن تأتيهم» است؛ یعنی: «ما منع الناس من أن يؤمنوا.. إلا انتظار أن تأتيهم» و مراد این است که حال این مردم، بسان حال کسی است که در انتظار عذاب نشسته باشد و گرنه مانعی دیگر برای ایمان آنان وجود ندارد.

ص: 49

5- باور نداشتن رهنمود های الهی و استغفار نکردن از لغزش ها ، در پی دارنده عذاب الهی است .

وما منع الناس أن يؤمنوا . . . ويستغفروا ربهم إلا أن تأتيهم سنّة الأولین

14- خداوند براساس سنت خویش ، کافران دوران های پیشین را که از ایمان و استغفار روگردان بودند ، به هلاکت رساند .

إلا أن تأتيهم سنّة الأولین

10- آداب استغفار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 58 - 14

14 - برای استغفار از گناهان و توبه به درگاه خدا ، باید به دستور ها و آداب تعیین شده از جانب خدا عمل کرد .

وقولوا حطه نغفر لكم خطيكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 16 - 5

5_ اظهار ایمان قبل از دعا ، از آداب طلب غفران و نیایش

امثًا فاغفر لنا ذنوبنا وقنا عذاب النار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- اعراف - 7 - 23 - 6

6_ اعتراف به خطا و اظهار تذلل و عبودیت به درگاه خداوند، از آداب استغفار است.

ربنا ظللنا أنفسنا وإن لم تغفر لنا وترحمنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 92 - 17

17_ توصیف خداوند به صفت رحمت بخشی (مانند ارحم الراحمین) از آداب استغفار و دعا برای آمرزش است .

يغفر الله لكم وهو أرحم الرحمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 98 - 6

6_ توجه به ربوبیت خدا از آداب دعا و استغفار است .

سوف أستغفر لکم ربی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 47 - 17

17- توجه به ربوبیت خدا ، از آداب دعا و استغفار است .

سأستغفر لک ربی

ص: 50

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 18 - 2

2 - سحرگاهان ، بهترین و مناسب ترین زمان برای راز و نیاز با خداوند و طلب آمرزش از او

و بالأسحار هم یستغفرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 28 - 7

7 - مقدم داشتن خویش بر پدر و مادر و آنان بر اعضای خانواده و اینان بر دیگر زنان و مردان مؤمن در آمرزش خواهی از درگاه الهی ،
کاری پسندیده و شایسته

رَبِّ اغْفِرْ لِيْ وَلِوَالِدِيْ وَلِمَنْ دَخَلَ بَيْتِيْ مُؤْمِنًا وَلِلْمُؤْمِنِيْنَ وَالْمُؤْمِنَاتِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نصر - 110 - 3 - 14

14 - ذکر صفات جلال و جمال خداوند ، پیش از درخواست از او ، از آداب دعا و استغفار

فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَاسْتَغْفِرْهُ

فرمان «تسبیح»، بر ذکر صفات جلالی (سلبی) و فرمان «حمد» بر ذکر صفات جمالی (ثبوتی) دلالت دارد و تقدیم آن دو بر فرمان استغفار، بیانگر برداشت یاد شده است.

11- ابراهیم (ع) و استغفار برای آزر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 114 - 3,4,6

1 _ وعده ابراهیم (ع) به پدرش ، مبنی بر استغفار برای وی

و ما كان استغفار ابراهيم لأبيه إلا عن موعدة وعدها

3 _ اقدام ابراهیم (ع) به استغفار برای پدرش ، تنها به دلیل وعده ای بود که به وی داده بود و نه به خاطر وجود پیوند پدر و فرزندی .

ولو كانوا أولى قریبی . . . و ما كان استغفار ابرهیم لأیه إلا عن موعده وعدھا آیاه

4_ استغفار ابراهیم (ع) برای پدرش ، به دلیل مشاهده نوعی گرایش به ایمان در او بود .

و ما كان استغفار . . . عن موعده وعدھا آیاه

برداشت فوق، بر این احتمال است که ضمیر فاعلی مستتر در «وعد» به «أب» و «آیاه» به ابراهیم برگردد که در این صورت معنا چنین می شود: پدر ابراهیم به او وعده داده بود که ایمان خواهد آورد و ابراهیم (ع) بر این اساس برایش استغفار کرد.

6_ وعده ابراهیم (ع) به استغفار برای پدرش ، قبل از یقین به بقای وی بر شرک و به امید متمایل ساختن او به ایمان بود .

إلا عن موعده . . . فلما تبین له أنه عدو لله تبرأ منه

ص: 51

12- ابراهیم (ع) و استغفار برای مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 114 - 13

13 - عدم تأثیر استغفار ابراهیم (ع) برای پدرش به خاطر اصرار وی بر شرک

فلما تبین له أنه عدو لله تبرأ منه

13- اجابت استغفار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 62 - 21

21 - طلب مغفرت و آمرزش خواهی از خداوند ، بی شک مورد استجابت او قرار خواهد گرفت .

و استغفر لهم الله إن الله غفور رحيم

جمله «إن الله غفور رحيم» تعلیل برای جمله «و استغفر لهم الله» است و در حقیقت وعده ای است به استجابت چنین دعایی؛ یعنی، ای پیامبر! استغفار کن برای آنان؛ چون خداوند آمرزنده و مهربان است و به آمرزش و برخورد مهربانانه، وعده کرده است.

14- اجابت استغفار داود (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 25 - 1

1 - دعای داود (ع) برای آمرزیده شدن ، مورد استجابت خدا قرار گرفت .

فاستغفر ربّه .. فغفرنا له

15- اجابت استغفار محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 12 - 25

25 - غفران و رحمت الهی ، پشتوانه اجابت دعای پیامبر (صلی الله علیه و آله) و آمرزش خواهی آن حضرت برای امت

و استغفر لهِنَّ اللّٰهَ اِنَّ اللّٰهَ غَفُوْرٌ رّٰحِيْمٌ

16- احكام استغفار

جلد - نام سورہ - سورہ - آيہ - فيش

7 - توبہ - 9 - 113 - 8

ص: 52

8_ جواز استغفار برای کسی که هدایت ناپذیری و دوزخی بودنش ، در نظر استغفارکننده قطعی نیست .

من بعد ما تبين لهم أنهم أصحاب الجحيم

تعبیر «من بعد ما تبين» نشان می دهد که قبل از تبين و قطعیت دوزخی بودن فردی، می توان برای او استغفار کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 47 - 7,8

7- استغفار برای دیگران (شفاعت در استغفار) ، امری مجاز و روا است .

سأستغفر لك ربّي

8- ابراهیم (ع) استغفار برای برخی از مشرکان را مجاز می دانست .

سأستغفر لك ربّي

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 55 - 11

11 - استغفار از لغزش و گناه ، بر همگان واجب است .

و استغفر لذنبك

17- استغفار آدم(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 37 - 12

12 - از امام باقر (ع) روایت شده که فرمود : « الكلمات التي تلقينهن آدم من ربه فتاب عليه و هدى قال : سبحانك اللهم و بحمدك انى عملت سوءاً و ظلمت نفسى فاغفرلى انك خير الغافرين . . . انك أنت الغفور الرحيم »

کلماتی که آدم(ع) از خداوند دریافت کرد پس خداوند توبه او را پذیرفت و هدایتش نمود [عبارت بود از اینکه گفت: خدایا! تو را منزه می دانم و به همراه آن تو را سپاس می گویم. من کار بدی انجام دادم و به خود ظلم کردم پس مرا ببامرز که تو بهترین آمرزنده ای ... به تحقیق تو بخشنده گناه و رحیم هستی].

18- استغفار ابراهیم(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 41 - 1

1- حضرت ابراهیم (ع) از خداوند خواستار آمرزش خود، پدر و مادرش و مؤمنان در روز برپایی قیامت شد.

رَبَّنَا اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدَيَّ وَلِلْمُؤْمِنِينَ يَوْمَ يَقُومُ الْحِسَابُ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 47 - 3

ص: 53

3- حضرت ابراهیم (ع) پس از پایان گفتگو با آزر، به او وعده داد که آمرزش گناه شرک او را به زودی از خداوند خواهد خواست.

قال سلّم علیک ساستغفر لک ربّی

ابراهیم(ع) به قرینه «أخاف» در آیات قبل، آزر را مشرکی که قابل بخشش نباشد و به تعبیر برخی آیات «دشمن خدا» نمی دانست؛ بنابراین به بخشش گناه شرک او امیدوار بود، لذا نه عذاب او را قطعی دانست و نه به او وعده مغفرت حتمی داد، بلکه با اطمینان به مهرورزی خداوند به او، اظهار امیدواری کرد که استغفارش تأثیر بخشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 86 - 1

1 - طلب آمرزش ابراهیم (ع) از درگاه خداوند، برای پدرش

و اغفر لأبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 5 - 5

5- آمرزش خواهی ابراهیم (ع) و همگامان آن حضرت برای خویش، از پروردگارشان

و اغفر لنا ربّنا

19- استغفار از اسراف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- آل عمران - 3 - 147 - 2

2_ درخواست بخشایش گناهان و زیاده روی ها، پایداری بر راه پیامبران و چیرگی بر کافران، تنها سخن دست پروردگان انبیا در هنگامه های پیکار

و ما کان قولهم الا ان قالوا ربّنا اغفر لنا ذنوبنا و اسرافنا فی امرنا و ثبت اقدنا

در برداشت فوق، ضمیر «قولهم»، تنها به «ربّیون» برگشت داده شده است.

20- استغفار از جادو

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - سحر و ساحری، گناهی نیازمند توبه و مغفرت خداوند

ليغفر لنا . . . و ما اكرهتنا عليه من السحر

نیازمندی سحر و ساحری به غفران الهی، نشان از گناه بودن آن دارد، اشاره ساحران به اکراهی بودن آن، نوعی اعتذار از صدور آن گناه، برای جلب مغفرت الهی است.

ص: 54

21- استغفار از شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 74 - 1

1_ دعوت خداوند از معتقدان به تثلیث و الوهیت مسیح (ع) ، برای استغفار و بازگشت به خدا

افلا یتوبون إلی اللّٰه و یتستغفرونه

به قرینه آیات پیشین (قالوا ان اللّٰه هو المسیح . . . قالوا ان اللّٰه ثالث ثلثه) فاعل «یتوبون...» مسیحیان هستند و متعلق توبه و استغفار، عقیده به الوهیت مسیح(ع) و تثلیث می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 3 - 7، 2

2_ ضرورت استغفار از گناهان (پرستش غیر خدا و . . .) از پیام های اساسی ، متقن و روشن قرآن است .

و أن استغفروا ربکم

«أن» در جمله فوق تفسیریه است و لذا «استغفروا ربکم» نیز همانند «لا تعبدوا. . .» تفسیر «کتاب أحکمت...» می باشد.

7_ یکتاپرستی ، پذیرش رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، استغفار از شرک و گناه و حرکت به سوی خدا ، موجب جلب عنایت خدا و دستیابی به معیشتی نیکو در دنیا است .

الّا تعبدوا إلاّ الله . . . و أن استغفروا ربکم ثم توبوا إلیه یمتعکم متّ عا حسناً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 52 - 2

2_ طلب بخشایش گناهان از خداوند ، حرکت به سوی او و استغفار از شرک ، از توصیه ها و پیام های هود (ع) به مردم خویش

و یقوم استغفروا ربکم ثم توبوا إلیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 61 - 20

20_ طلب بخشایش گناهان از خدا ، حرکت به سوی او و استغفار از شرک ، توصیه ها و پیام های صالح (ع) به قوم ثمود

قال ی قوم . . . فاستغفروه ثم توبوا إلیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 73 - 4

4 - کفر و شرک ، گناه و نیازمند توبه و طلب مغفرت از پیشگاه خداوند

لیغفر لنا خطی نا

مصدق مورد نظر از خطیئه _ به قرینه آیات بعد که جرم و ایمان را در مقابل یکدیگر قرار داده است _ گناه کفر به خداوند و انکار رسالت موسی (ع) است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 55

14 - توصیه خداوند ، به لزوم استغفار انسان از هر گونه شرک و گناه

و استغفروه

22- استغفار از ظلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 110 - 3

3_ توبه و استغفار از ستم و تجاوز به خود و یا دیگران ، موجب آمرزش است .

و من يعمل سوءاً او يظلم نفسه ثم يستغفر الله يجد الله غفوراً رحيماً

برخی از مفسران بر آنند که مراد از «سوءاً»، تجاوز و تعدی به دیگران است و مراد از «یظلم نفسه» ستم نمودن به خویشان.

23- استغفار از عبادت غیر خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 3 - 2

2_ ضرورت استغفار از گناهان (پرستش غیر خدا و . . .) از پیام های اساسی ، متقن و روشن قرآن است .

و أن استغفروا ربکم

«أن» در جمله فوق تفسیریه است و لذا «استغفروا ربکم» نیز همانند «لاتعبدوا..» تفسیر «کتابُ احکمت...» می باشد.

24- استغفار از کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 73 - 4

4 - کفر و شرک ، گناه و نیازمند توبه و طلب مغفرت از پیشگاه خداوند

ليغفر لنا خطيَنا

مصدق مورد نظر از خطیئه _ به قرینه آیات بعد که جرم و ایمان را در مقابل یکدیگر قرار داده است _ گناه کفر به خداوند و انکار رسالت

موسی (ع) است.

25- استغفار از کفر اکراهی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 110 - 12

12- بر زبان راندن کلمات کفرآمیز ، حتی از روی تقيه و ناگزیری ، نیازمند مغفرت الهی است .

ص: 56

إلا من أكره وقلبه مطمئن بالإيمان . . . إن ربك من بعدها لغفور رحيم

برداشت فوق، بنابراین نکته است که «إن ربك . . .» در بیان حال کسانی باشد که به اکراه، اظهار کفر کرده اند؛ که در این صورت وعده غفران توسط خدا، نشان دهنده نیاز آنان به مغفرت است.

26- استغفار از گناه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 161 - 6

6_ استغفار از گناهان به هنگام تصرف بیت المقدس ، فرمان خدا به بنی اسرائیل

و قولوا حطه

«حطه» خبر برای مبتدایی محذوف مانند «مسألتنا» است. این کلمه اسم مصدر و به معنای نهادن و فرود آوردن می باشد و مراد از آن به قرینه جمله بعد (نغفر لکم) برداشتن وزر گناهان و آمرزش آنهاست. بنابراین «قولوا حطه» یعنی بگویید خدایا درخواست ما آمرزش گناهان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 3 - 15، 12، 7، 5، 2، 1

1_ ضرورت استغفار به درگاه خدا و طلب بخشایش گناهان از او

و أن استغفروا ربکم

2_ ضرورت استغفار از گناهان (پرستش غیر خدا و . . .) از پیام های اساسی ، متقن و روشن قرآن است .

و أن استغفروا ربکم

«أن» در جمله فوق تفسیریه است و لذا «استغفروا ربکم» نیز همانند «لاتعبدوا . . .» تفسیر «کتاب أحکمت . . .» می باشد.

5_ پرستش خدا ، بیزاری از شرک ، پذیرش رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و استغفار از گناهان ، مقدمه هایی لازم برای حرکت به سوی خدا و تقرب به درگاه او

ألا تعبداً إلا الله . . . و أن استغفروا ربکم ثم توبوا إليه

ظاهر این است که «توبوا إليه» عطف به همه جمله های سابق «ألا تعبداً . . .»، «إنی لکم منه . . .» و «أن استغفروا . . .» است.

7_ یکتاپرستی ، پذیرش رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، استغفار از شرک و گناه و حرکت به سوی خدا ، موجب جلب عنایت خدا و دستیابی به معیشتی نیکو در دنیا است .

أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا اللَّهَ . . . وَأَنْ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تَوْبُوا إِلَيْهِ يَمْتَعِكُمْ مَتًا حَسَنًا

12_ برخوردار شدن از پاداش های الهی در آخرت ، منوط به یکتاپرستی ، پرهیز از شرک ، پذیرش رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و استغفار از گناهان است .

أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا اللَّهَ . . . يُوْتُ كُلَّ ذِي فَضْلٍ فَضْلَهُ

استفاده برداشت فوق از آیه ، بر اساس این احتمال است که: جمله «یوْت . . .» بیانگر پاداش اخروی باشد. وجود «إلی أجل» در جمله قبل و نبود آن در این جمله ، می تواند مؤید این احتمال باشد.

15_ جبران نکردن گناهان با استغفار و بازماندن از حرکت به سوی خدا ، موجب گرفتار شدن به عذاب قیامت است .

وَأَنْ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تَوْبُوا إِلَيْهِ . . . وَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ كَبِيرٍ

ص: 57

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 97 - 6

6_ لزوم استغفار از گناهان

استغفر لنا ذنوبنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 73 - 6

6 - گناه هر چند بدون تمایل و با اکراه صورت بگیرد، نیازمند بخشش الهی و توبه است.

إِنَّمَا أَمَّا لِيَغْفِرَ . . . و ما أكرهتنا عليه من السحر

در کلام ساحران مؤمن هم «خطایا» نیازمند غفران دانسته شده و هم «ما أكرهتنا»؛ بنابراین گناه اگر چه از روی اجبار و عدم تمایل نیز باشد، نیازمند مغفرت الهی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 199 - 7

7_ فرمان الهی به امتیاز طلبان قریش در حج، مبنی بر استغفار از گناه امتیاز طلبی *

ثم افيضوا من حيث افاض الناس و استغفروا الله

پس از ردّ امتیاز طلبی (من حيث افاض الناس)، امر به استغفار، می تواند اشاره باشد که این عمل، گناه و استغفار از آن لازم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 147 - 2

2_ درخواست بخشایش گناهان و زیاده روی ها، پایداری بر راه پیامبران و چیرگی بر کافران، تنها سخن دست پروردگان انبیا در هنگامه های پیکار

و ما كان قولهم الا ان قالوا ربنا اغفر لنا ذنوبنا و اسرافنا في امرنا و ثبتت اقدا

در برداشت فوق، ضمیر «قولهم»، تنها به «ربّون» برگشت داده شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 19 - 5

5- دستور استغفار از گناه به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و استغفر لذنبک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 32 - 24

24 - « اسحاق بن عمار قال : قال أبو عبد الله (ع) . . . و سألته عن قول الله عز وجل « الذين يجتنبون كبائر الإثم والفواحش إلا اللّٰم» قال : الفواحش الزنى و السرقة « و اللّٰم » الرجل يلّم بالذنب فيستغفر الله منه ;

اسحاق بن عمار گوید: از امام صادق(ع) از این سخن خداوند عزوجل «الذین یجتنبون کبائر الإثم و الفواحش إلا اللّم» سؤال نمودم؟ حضرت فرمود: «فواحش» زنا و سرقت است و «لَمَمٌ» گناهی است که شخص پس از اقدام به آن استغفار نماید [و از خدا عفو و آمرزش بطلبد]».

ص: 58

27- استغفار برای آزر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 47 - 20

20- حضرت ابراهیم (ع)، لطف و عنایت ویژه خداوند به خود را، پشتوانه پذیرش استغفار خود می دانست.

سَأَسْتَغْفِرُ لَكَ رَبِّي إِنَّهُ كَانَ بِي حَفِيًّا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 86 - 1

1 - طلب آمرزش ابراهیم (ع) از درگاه خداوند، برای پدرش

و اغفر لأبي

28- استغفار برای انسان ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 5 - 8، 13، 20

8 - استغفار و آمرزش خواهی همیشگی فرشتگان، برای زمینیان

و يستغفرون لمن في الأرض

13 - استغفار ملائکه برای زمینیان، مورد پذیرش خداوند است.

و يستغفرون لمن في الأرض إلا إن الله هو الغفور الرحيم

18 - استغفار فرشتگان برای آدمیان، در پی مشاهده غفلت زمینیان از عظمت خداوندی

و هو العليّ العظيم... و يستغفرون لمن في الأرض

بنابراین که آیه درصدد بیان عظمت خداوند باشد و قهراً استغفار فرشتگان برای اهل زمین می تواند از این جهت باشد که مردم غافل از عظمت خدایند.

20 - استغفار فرشتگان برای زمینیان، موجب بقای نظام هستی

تَكَادُ السَّمَوَاتُ يَنْقَطِرْنَ... وَ الْمَلَأْتُكَ... وَ يَسْتَغْفِرُونَ لِمَنْ فِي الْأَرْضِ

چنانچه آیات در مقام توحید و نفی شرک باشد، از ارتباط فرازهای آیه می توان استفاده کرد که پیامد گناه شرک، چنان بزرگ و سنگین است که اگر استغفار ملائکه برای زمینیان نبود، نظام هستی فرو می پاشید.

29- استغفار برای برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 92 - 6

6_ یوسف (ع) از خداوند خواستار آمرزش خطاها و گناهان برادرانش شد .

ص: 59

یغفر الله لکم

جمله «یغفر..» می تواند دعایی باشد و می تواند خبری باشد. برداشت فوق ناظر به احتمال نخست است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 97 - 4

4_ فرزندان یعقوب با لحنی ملتسمانه از وی خواستند برای آمرزش گناهانشان از خداوند ، طلب آمرزش کند .

ی_أبانا استغفر لنا ذنوبنا

تصریح فرزندان یعقوب به «یا أبانا» (ای پدر ما) برای جلب مهر و محبت و برانگیختن عواطف اوست که از آن به «لحنی ملتسمانه» تعبیر شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 98 - 2،18

2_ یعقوب (ع) به فرزندانش نوید داد که به زودی آمرزش گناهانشان را از درگاه خداوند خواهد خواست و برای آنان شفاعت خواهد کرد .

قال سوف أستغفر لکم ربی

18_ «عن أبي عبد الله (ع) : فی قول یعقوب لبنيه «سوف أستغفر لکم ربی» قال : آخرها إلی السحر ليله الجمعة ;

از امام صادق(ع) درباره سخن خدا از قول یعقوب که گفت: «سوف أستغفر لکم ربی» روایت شده است که فرمود: یعقوب استغفار را تا سحر شب جمعه به تأخیر انداخت».

30- استغفار برای پدر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 41 - 1

1- حضرت ابراهیم (ع) از خداوند خواستار آمرزش خود ، پدر و مادرش و مؤمنان در روز برپایی قیامت شد .

ربِّنا اغفر لی ولولدی وللمؤمنین یوم یقوم الحساب

31- استغفار برای پیشگامان در ایمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 10 - 3

3 - مؤمنان ، خواهان غفران الهی برای خویش و نیز برای پیشتازان راه دین

و الذین جاءو من بعدهم یقولون ربنا اغفر لنا و لإخواننا الذین سبقونا

ص: 60

32- استغفار برای تائبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 7 - 13

13 - درخواست آمرزش از خداوند ، برای توبه کنندگان و رهروان راه الهی از سوی فرشتگان حامل عرش

فاغفر للذین تابوا و اتبعوا سبیلک

33- استغفار برای جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 113 - 6

6_ شرک و دوزخی بودن ، مانع تأثیر استغفار مؤمنان برای مشرکان و دوزخیان

ما کان للنبی و الذین ءامنوا ان یتغفروا للمشرکین .. انهم أصحاب الجحیم

34- استغفار برای خانواده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 28 - 12

12 - دعا و آمرزش خواهی برای پدر و مادر ، اعضای خانواده و عموم مردان و زنان مؤمن ، عملی پسندیده و شایسته

ربّ اغفر لی و لوالدیّ . و للمؤمنین و المؤمنات

35- استغفار برای خانواده نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 28 - 4

4 - آمرزش خواهی نوح (ع) ، از درگاه الهی برای اعضای مؤمن خاندان خویش

ربّ اغفر لی .. و لمن دخل بیتی مؤمناً

36- استغفار برای خطاکاران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 92 - 9

9_ گذشت از خطاکاران و دعا برای آمرزش آنان ، خصلتی نیکو و از صفات محسنان است .

فإن الله لا يضيع أجر المحسنين . . . لا تثریب علیکم الیوم یغفر الله لکم

ص: 61

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 98 - 9

9_ گذشت از خطاکاران و دعا برای آنان ، خصلتی نیکو و از صفات پیامبران الهی است .

ی_أبانا استغفر لنا .. قال سوف أستغفر لكم ربی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 62 - 17

17 - پرداختن به امور مهم زندگی شخصی ، به جای حل و فصل مسائل اجتماعی ، با اذن رهبری ، خطایی است نیازمند به استغفار به درگاه الهی .

فإذا استئذنونك لبعض شأنهم فأذن لمن شئت منهم و استغفر لهم الله

توصیه خداوند به طلب مغفرت کردن پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای کسانی که به اذن او عرصه حل و فصل امور اجتماعی را ترک می کنند حاکی از این است که این عمل چون به اذن آن حضرت انجام گرفته جایز است؛ ولی در عین حال خطایی است که باید برای آن استغفار کرد.

37- استغفار برای دیگران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 47 - 7

7- استغفار برای دیگران (شفاعت در استغفار) ، امری مجاز و روا است .

سأستغفر لك ربی

38- استغفار برای زن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 12 - 18

18 - توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، در دعا برای زنان بیعت کننده با آن حضرت و آمرزش خواهی برای آنان

و استغفر لهنّ الله

39- استغفار برای گناهکاران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - منافقون - 63 - 5 - 5

5 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، برای گناهکاران طلب آمرزش می کرد .

یستغفر لکم رسول الله

ص: 62

40- استغفار برای مادر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 41 - 1

1- حضرت ابراهیم (ع) از خداوند خواستار آمرزش خود، پدر و مادرش و مؤمنان در روز برپایی قیامت شد.

رَبَّنَا اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدَيَّ وَلِلْمُؤْمِنِينَ يَوْمَ يَقُومُ الْحِسَابُ

41- استغفار برای مردگان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 84 - 7

7_ مشروعیت و پسندیده بودن حضور بر مزار مؤمنان و دعا و استغفار برای آنان

و لاتصل... و لاتقم علی قبره

آنچه در آیه نهی شده در خصوص منافقان است و همین تخصیص می رساند که حضور یافتن بر مزار مؤمنان و دعا برای آنان امری جایز، بلکه پسندیده است.

42- استغفار برای مردم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 62 - 15

15 - دعا و طلب مغفرت برای آنانی که به منظور رسیدگی به امور مهم زندگی شخصی، اذن ترک حضور در حل و فصل مسائل اجتماعی داده شده است، توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

فَإِذَا اسْتَنْذَنُوكَ لِبَعْضِ شَأْنِهِمْ فَأُذِّنْ لِمَنْ شِئْتَ مِنْهُمْ وَاسْتَغْفِرْ لَهُمُ اللَّهُ

43- استغفار برای مسلمانان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 80 - 2

2_ تأثیر استغفار پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای مسلمانان

استغفر لهم أو لاتستغفر لهم

از اینکه خداوند در خصوص منافقان، از استغفار پیامبر (صلی الله علیه و آله) نفی اثر کرده، برداشت می شود که در موارد دیگر تأثیر داشته است.

ص: 63

44- استغفار برای مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 113 - 6

6_ شرک و دوزخی بودن ، مانع تأثیر استغفار مؤمنان برای مشرکان و دوزخیان

ما کان للنبی و الذین ءامنوا أن یتستغفروا للمشرکین . . . أنهم أصحاب الجحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 114 - 7، 12

7_ جواز استغفار مؤمن برای مشرک ، در صورت امیدواری به هدایت وی

ما کان استغفار . . . فلما تبین له أنه عدو لله تبرأ منه

12_ ممنوعیت استغفار برای مشرکان و لزوم برائت از آنان ، حکمی مشترک در ادیان آسمانی

ما کان للنبی . . . أن یتستغفروا للمشرکین . . . و ما کان استغفار أبرهیم . . . أنه عدول

از اینکه خداوند، به موضوع استغفار حضرت ابراهیم (ع) برای آزر، به عنوان تنها موردی که می تواند در ذهن مسلمانان ایجاد تردید کند پرداخت و از راز آن پرده برداشت نشان می دهد که مسأله ممنوعیت استغفار برای اهل شرک، مشترک همه ادیان الهی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 47 - 8

8- ابراهیم (ع) استغفار برای برخی از مشرکان را مجاز می دانست .

سأستغفر لک ربی

45- استغفار برای منافقان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 80 - 1

1_ اعلام قطعیت عذاب الهی برای منافقان استهزاگر و عدم تأثیر استغفار مکرر (هفتاد بار) پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای آنان

و لهم عذاب أليم. استغفر لهم أو لا تستغفر لهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - منافقون - 63 - 5 - 3

3 - پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) در صورت توبه کردن منافقان ، برای آنان از پیشگاه خداوند درخواست مغفرت می نمود .

و إذا قیل لهم تعالوا یتستغفر لکم رسول اللّٰه

«یستغفر لکم..» جواب برای شرط مقدر است؛ یعنی، «إن تعالوا یتستغفر لکم رسول اللّٰه»، (اگر از خطاهای گذشته خود توبه کنید، رسول خدا برای شما طلب مغفرت خواهد کرد).

ص: 64

46- استغفار برای مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 84 - 6

6 - حضور پیامبر (صلی الله علیه و آله) بر مزار مؤمنان و دعا و استغفار آن حضرت برای آنان

و لاتصل . . . و لاتقم علی قبره

از اینکه خداوند حضور پیامبر (صلی الله علیه و آله) را بر سر قبر منافقان نهی کرده است، استفاده می شود که روش آن حضرت حضور یافتن بر مزار مسلمانان بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 41 - 1

1- حضرت ابراهیم (ع) از خداوند خواستار آمرزش خود، پدر و مادرش و مؤمنان در روز برپایی قیامت شد.

رَبَّنَا اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدَيَّ وَلِلْمُؤْمِنِينَ يَوْمَ يَقُومُ الْحِسَابُ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 7 - 8

8 - استغفار و آمرزش خواهی فرشتگان عرش الهی، برای مؤمنان

و يستغفرون للذين ءامنوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 19 - 8

8- دستور خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)، در آمرزش خواهی برای تمامی مردان و زنان با ایمان

و استغفر . . . للمؤمنين و المؤمنات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 12 - 20

20 - تأثیر استغفار پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای امت ، در برخورداری آنان از غفران الهی

و استغفر لهنَّ اللهُ إِنَّ اللهُ غفورٌ رحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 28 - 6,7,12

6 - آمرزش خواهی نوح (ع) ، از درگاه الهی برای همه مردان و زنان مؤمن در طول تاریخ

ربِّ اغفر لی . . . وللمؤمنین و المؤمنات

7 - مقدم داشتن خویش بر پدر و مادر و آنان بر اعضای خانواده و اینان بر دیگر زنان و مردان مؤمن در آمرزش خواهی از درگاه الهی ،
کاری پسندیده و شایسته

ربِّ اغفر لی و لولدی و لمن دخل بیتی مؤمناً و للمؤمنین و المؤمنات

12 - دعا و آمرزش خواهی برای پدر و مادر ، اعضای خانواده و عموم مردان و زنان مؤمن ، عملی پسندیده و شایسته

ربِّ اغفر لی و لولدی . و للمؤمنین و المؤمنات

ص: 65

47- استغفار برای والدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 28 - 12، 7

7 - مقدم داشتن خویش بر پدر و مادر و آنان بر اعضای خانواده و اینان بر دیگر زنان و مردان مؤمن در آمرزش خواهی از درگاه الهی ، کاری پسندیده و شایسته

ربّ اغفر لی و لولدیی و لمن دخل بیتی مؤمناً و للمؤمنین و المؤمنات

12 - دعا و آمرزش خواهی برای پدر و مادر ، اعضای خانواده و عموم مردان و زنان مؤمن ، عملی پسندیده و شایسته

ربّ اغفر لی و لولدیی . و للمؤمنین و المؤمنات

48- استغفار برای والدین نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 28 - 3

3 - آمرزش خواهی نوح (ع) ، از درگاه الهی برای پدر و مادر خود

ربّ اغفر . . . و لولدیی

49- استغفار برای هارون(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 151 - 2

2 - موسی (ع) در مناجاتش با خدا آمرزش خویش و برادرش هارون را از خداوند درخواست کرد .

قال رب اغفر لی و لأخی

50- استغفار بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 109 - 3

3 - اظهار ایمان و طلب آمرزش از درگاه پرودگار در دنیا، ویژگی بندگان صادق خدا

إنَّه كَانَ فَرِيقَ مَن عِبَادِي يَقُولُونَ رَبَّنَا ءَامِنَّا فَاغْفِرْ لَنَا

ص: 66

51- استغفار پیروان ابراهیم (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 5 - 5

5- آمرزش خواهی ابراهیم (ع) و همگامان آن حضرت برای خویش ، از پروردگارشان

و اغفر لنا ربنا

52- استغفار جادوگران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 73 - 9

9- ساحران فرعون ، پس از ایمان به موسی (ع) از اقدام به سحر به نفع فرعون ، اظهار پشیمانی کرده و خواستار بخشش الهی شدند .

ليغفر لنا .. ما أكرهتنا عليه من السحر

53- استغفار جابیز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- توبه - 9 - 113 - 8

8_ جواز استغفار برای کسی که هدایت ناپذیری و دوزخی بودنش ، در نظر استغفارکننده قطعی نیست .

من بعد ما تبين لهم أنهم أصحاب الجحيم

تعبیر «من بعد ما تبين» نشان می دهد که قبل از تبین و قطعیت دوزخی بودن فردی، می توان برای او استغفار کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- توبه - 9 - 114 - 7

7_ جواز استغفار مؤمن برای مشرک ، در صورت امیدواری به هدایت وی

ما كان استغفار .. فلما تبين له أنه عدو لله تبرأ منه

54- استغفار حاملان عرش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 7 - 13، 12، 8

8 - استغفار و آمرزش خواهی فرشتگان عرش الهی ، برای مؤمنان

و يستغفرون للذین ءامنوا

12 - جمله « رَبَّنَا وَسِعْتَ كُلَّ شَيْءٍ رَّحْمَةً . . . وَقِهِمُ عَذَابَ الْجَحِيمِ » متن مناجات فرشتگان با خداوند به هنگام آمرزش خواهی از

ص: 67

و يستغفرون للذین ءامنوا ربنا وسعت کل شیء رحمة و علمًا

13 - درخواست آمرزش از خداوند ، برای توبه کنندگان و رهروان راه الهی از سوی فرشتگان حامل عرش

فاغفر للذین تابوا و اتبعوا سبیلک

55- استغفار داود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 24 - 18

18 - استغفار داوود (ع) از پروردگار ، در پی گمان به رخ دادن اشتباهی در داوری میان متخاصمان

و ظنّ داود أنّما فتّنه فاستغفر ربّه

56- استغفار در دعا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 151 - 10

10 - بیان « أرحم الراحمین » بودن خدا پس از درخواست آمرزش و رحمت ، از آداب دعا به درگاه ربوبی است .

و أنت أرحم الراحمین

57- استغفار در سحر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 17 - 11، 10، 8، 6، 4، 1

1 - صبر و راستی در گفتار ، خضوع در برابر خداوند ، انفاق و استغفار در سحرگاهان ، از صفات متّین

للذین اتّقوا .. الصابرين ... بالاسحار

آیه فوق (الصابرين و الصادقین ..) ، بیان و توضیح دیگری برای «للذین اتّقوا» است.

4 - سحرگاهان ، مناسبترین زمان برای استغفار و طلب آمرزش از درگاه خداوند

6_ صبر، صداقت، خضوع، انفاق و استغفار در سحرگاهان، از ارزش های اخلاقی و معنوی مورد توجه اسلام

الصابرين .. و المستغفرين بالاسحار

برداشت فوق، از ذکر این صفات به عنوان ارزش برای بندگان برگزیده، استفاده شده است.

8_ هفتاد مرتبه استغفار در سحرگاهان، شیوه تقوای پیشگان .

للَّذِينَ اتَّقَوْا .. و المستغفرين بالاسحار

امام صادق (ع): من قال في وتره اذا أوتر «استغفر الله ربّي واتوب اليه» سبعين مرّه .. كتبه الله عنده من المستغفرين بالأسحار ...

من لا يحضره الفقيه، ج 1، ص 309، ح 4؛ خصال صدوق، ص 581، ح 3، باب السبعين؛ نورالثقلين، ج 1، ص 321، ح 62.

10 - کسی که یک سال در نماز وتر، هفتاد بار «استغفر الله ربی و اتوب الیه» بگوید، از مستغفرین در سحرگاهان است.

والمستغفرین بالاسحار

امام صادق (ع): ... من قال فی وتره اذا وتر «استغفر الله ربی و اتوب الیه» سبعین مره و واطب علی ذلک حتی تمضی له سنه، کتبه الله عنده من المستغفرین بالاسحار.

من لا يحضره الفقيه، ج 1، ص 309، ح 4؛ نورالثقلين، ج 1، ص 321، ح 62؛ خصال صدوق، ج 2، ص 581، ح 3، باب السبعين.

11 - کسی که چهل شب در آخر قنوت نماز وتر صد بار «استغفر الله و اتوب الیه» بگوید، از مستغفرین در سحر است.

والمستغفرین بالاسحار

امام صادق (ع): من قال اخر قنوته فی الوتر «استغفر الله و اتوب الیه» مائة مره اربعین ليله کتبه الله من المستغفرین بالاسحار.

بحار الانوار، ج 87، ص 224، ح 35؛ از جنّه الامان.

58- استغفار در سحرگاه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 18 - 6، 2، 1

1 - طلب آمرزش از خداوند در سحرگاهان، شیوه محسنان تقواییه

كانوا قليلاً من الليل ما يهجعون . وبالأسحار هم يستغفرون

2 - سحرگاهان، بهترین و مناسب ترین زمان برای راز و نیاز با خداوند و طلب آمرزش از او

و بالأسحار هم يستغفرون

6 - « قال أبو عبد الله (ع) كانوا يستغفرون الله في الوتر سبعين مره في السحر؛

امام صادق(ع) درباره «و بالأسحار هم يستغفرون» فرمودند: آنان در نماز وتر به هنگام سحر، هفتاد بار استغفار می کنند.

59- استغفار در عرفات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 199 - 8،13

8_ لزوم استغفار، به هنگام کوچ کردن از عرفات و مشعرالحرام

ثم افيضوا... و استغفروا الله

در این برداشت، هر دو نظر درباره جمله «ثم افيضوا» (افاضه از مشعر و یا عرفات)، ملحوظ شده است.

13_ طالبان آمرزش الهی به هنگام کوچ از مشعر و عرفات، مشمول مغفرت و رحمت خداوند هستند.

ثم افيضوا... و استغفروا الله ان الله غفور رحيم

ص: 69

60- استغفار در مشعر الحرام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 199 - 8، 13

8_ لزوم استغفار، به هنگام کوچ کردن از عرفات و مشعرالحرام

ثم افيضوا... و استغفروا الله

در این برداشت، هر دو نظر درباره جمله «ثم افيضوا» (افاضه از مشعر و یا عرفات)، ملحوظ شده است.

13_ طالبان آمرزش الهی به هنگام کوچ از مشعر و عرفات، مشمول مغفرت و رحمت خداوند هستند.

ثم افيضوا... و استغفروا الله ان الله غفور رحيم

61- استغفار در نماز وتر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 18 - 6

6- « قال أبو عبد الله (ع) كانوا يستغفرون الله في الوتر سبعين مره في السحر؛

امام صادق (ع) درباره «و بالسحر هم يستغفرون» فرمودند: آنان در نماز وتر به هنگام سحر، هفتاد بار استغفار می کنند.

62- استغفار سلیمان (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 35 - 1

1 - طلب آمرزش سلیمان (ع) از پروردگار، در پی آزمایش الهی

و ألقينا على كرسيه جسداً ثم أناب . قال رب اغفر لي

63- استغفار کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 74 - 6

6_ گستردگی رحمت و آمرزش خداوند ، زمینه پذیرش توبه و استغفار کافران و مشرکان

افلا یتوبون . . . و الله غفور رحیم

64- استغفار متقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 70

2_ تقوا پیشگان ، همواره خواستار بخشایش گناهان خویش از خدا و مصونیت از عذاب دوزخند .

لَّذِينَ اتَّقَوْا .. فاغفرلنا ذنوبنا وقنا عذاب النار

«الذین یقولون»، بیان ویژگیهای «الذین اتقوا» است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1_ صبر و راستی در گفتار ، خضوع در برابر خداوند ، انفاق و استغفار در سحرگاهان ، از صفات متقین

لَّذِينَ اتَّقَوْا .. الصابرين ... بالاسحار

آیه فوق (الصابرين و الصادقين ..)، بیان و توضیح دیگری برای «لَّذِينَ اتَّقَوْا» است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1_ یاد خدا و طلب آمرزش (توبه) شیوه پارسایان ، در صورت ارتکاب کاری ناشایست (زنا یا مطلق گناه کبیره) و یا ستم بر خویش

اعَدَّتْ لِلْمُتَّقِينَ .. وَالَّذِينَ إِذَا فَعَلُوا فَاحِشَةً أَوْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ ذَكَرُوا اللَّهَ فَاسْتَغْفَرُوا

برخی گفته اند مراد از «فاحشه»، زنا و مقصود از ظلم در این آیه، سایر گناهان _ چه صغیره و چه کبیره _ است. برخی دیگر گفته اند که مراد از «فاحشه»، گناهان کبیره و مقصود از ظلم، گناهان صغیره است.

65- استغفار محبوبان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6- استغفار پیامبران و بندگان گران قدر خداوند برای دیگران ، دارای اثر ویژه و مقرون به اجابت است .

سَأَسْتَغْفِرُ لَكَ رَبِّي إِنَّهُ كَانَ بِي حَفِيًّا

اگر حضرت ابراهیم(ع) به این جهت وعده استغفار می دهد، که مطمئن است استغفار او تأثیر مخصوص دارد.

66- استغفار محسنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 18 - 1

1 - طلب آمرزش از خداوند در سحرگاهان ، شیوه محسنان تقوایسته

كانوا قليلاً من اليل ما يهجعون . وبالأسحار هم يستغفرون

ص: 71

67- استغفار محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 159 - 12، 13، 14

12_ گذشت از خطاکاران، و طلب آمرزش برای ایشان و مشورت در امور اجتماعی، وظیفه پیامبر (صلی الله علیه و آله) نسبت به مسلمانان

فاعف عنهم و استغفر لهم و شاورهم فی الامر

13_ گذشت از خطای مردم و طلب آمرزش برای آنان و نیز مشورت با مسلمانان در مسائل اجتماعی، نمودی از مهربانی و خلق خوش پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و لو كنت فظًا غليظ القلب .. فاعف عنهم و استغفر لهم و شاورهم فی الامر

تقریب جمله «فاعف عنهم و ..» بر جمله های پیشین، که بیانگر خلق خوش پیامبر (صلی الله علیه و آله) است، در حقیقت اشاره به مصادیق و نمونه هایی از خوی نیکوی پیامبر (صلی الله علیه و آله) دارد. گفتنی است که امر به عفو و ... به معنای ادامه دادن آن است.

14_ پیامبر (صلی الله علیه و آله) موظف به گذشت از حقوق خویش بر مردم و طلب آمرزش برای آنان نسبت به حقوق الهی

فاعف عنهم و استغفر لهم

از اینکه پیامبر (صلی الله علیه و آله) از یکسو مأمور به گذشت از مردم و از سوی دیگر مأمور به طلب مغفرت برای آنان از خدا می شود، می توان به دست آورد که مراد از «فاعف»، گذشت از حقوق خود پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مراد از «فاستغفر»، طلب مغفرت در مورد حقوق خداوند است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 64 - 10، 13

10_ شرط گذشت از گناه نقض کنندگان حاکمیت پیامبر (صلی الله علیه و آله)، استغفار پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای آنهاست.

و لو اتهم اذ ظلموا .. و استغفر لهم الرسول ... لوجدوا الله تواباً

13_ نقش استغفار پیامبر (صلی الله علیه و آله) در پذیرش توبه خطاکاران از سوی خداوند

فاستغفروا الله و استغفر لهم الرسول لوجدوا الله تواباً رحيماً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - اعلام قطعیت عذاب الهی برای منافقان استهزاگر و عدم تأثیر استغفار مکرر (هفتاد بار) پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای آنان

و لهم عذاب الیم. استغفر لهم أو لاتستغفر لهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - حضور پیامبر (صلی الله علیه و آله) بر مزار مؤمنان و دعا و استغفار آن حضرت برای آنان

و لاتصل . . . و لاتقم علی قبره

از اینکه خداوند حضور پیامبر (صلی الله علیه و آله) را بر سر قبر منافقان نهی کرده است، استفاده می شود که روش آن حضرت حضور یافتن بر مزار مسلمانان بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) به استغفار از گناه خویش

و استغفر لذنبک

پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)، از نظر تمامی فرقه های مسلمین - به ویژه شیعه - دارای مقام عصمت و پاک از هر گونه گناه و نیز منزّه از خطا در بیان و اراده وحی و شریعت الهی است. بر این اساس مفسران عقیده دارند که مقصود از گناه مورد اشاره این آیه، ترک اولی و عملی است که نسبت به مقام شامخ آن حضرت گناه محسوب می شود؛ هر چند نسبت به دیگر انسان های خداپرست، گناه به شمار نمی آید. چنان که گفته اند: « حسنات الأبرار، سيئات المقربين ».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 19 - 5.8

5- دستور استغفار از گناه به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و استغفر لذنبک

8- دستور خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، در آموزش خواهی برای تمامی مردان و زنان با ایمان

و استغفر ... للمؤمنين و المؤمنات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 11 - 9

9 - متخلفان از سفر حدیبیه ، معترف به گناه خویش و متقاضی عفو و استغفار پیامبر (صلی الله علیه و آله)

سيقول لك المخلفون من الأعراب .. فاستغفر لنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 12 - 18

18 - توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، در دعا برای زنان بیعت کننده با آن حضرت و آموزش خواهی برای آنان

و استغفر لهنّ الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - منافقون - 63 - 5 - 5

5- پیامبر (صلی الله علیه و آله)، برای گناهکاران طلب آمرزش می کرد.

یستغفر لکم رسول الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نصر - 110 - 3 - 11، 12

11 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مأمور مغفرت خواهی و درخواست عفو خداوند، از کوتاهی در تسبیح و حمد او و تقاضای توجّه و عنایت مجدد او به آن حضرت

و استغفره

استغفاری که در این سوره به آن امر شده است _ به قرینه تعلیق بر نصرت و فتح و عطف بر تسبیح و حمد _ استغفار ویژه ای است. این استغفار، در ارتباط با حمد و تسبیح، به معنای درخواست عفو از کاستی های آن و در ارتباط با «توّاباً»، به معنای درخواست رجوع مجدد و مکرر خداوند و تقاضای عنایت های تازه به تازه او است.

ص: 73

12 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) در ادامه حیات خویش ، نیازمند مغفرت الهی و ملزم به طلب آن از خداوند بود .

و استغفره

استغفار پیامبر (صلی الله علیه و آله) _ با آن که معصوم است _ ممکن است به معنای درخواست ادامه یافتن مغفرت الهی باشد و می تواند بیانگر این نکته باشد که پیامبر (صلی الله علیه و آله)، گرچه بالاترین درجه عبادت را داشت؛ ولی همواره آن را در برابر عظمت خداوند، ناچیز دیده و با احساس شرمندگی به درگاه خداوند از او پوزش می طلبید برداشت یاد شده ناظر به احتمال نخست است.

68- استغفار مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 74 - 6

6 _ گستردگی رحمت و آمرزش خداوند ، زمینه پذیرش توبه و استغفار کافران و مشرکان

افلا یتوبون . . . و الله غفور رحیم

69- استغفار ملائکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 30 - 31

31 _ از امام صادق (ع) روایت شده که فرمود: « إن الملائكة . . . قالوا نحن نقیدسک و نطیعک و لانعصیک کغیرنا ; قال : فلما اجیبوا بما ذکر فی القرآن علموا انهم تجاوزوا ما لهم فلا ذوا بالعرش استغفراً . . . » ;

ملائکه گفتند: [خداایا!] ما تورا تقدیس و اطاعت می کنیم و تورا معصیت نخواهیم کرد، آن گونه که دیگران تورا نافرمانی کردند. امام فرمود: چون ملائکه جواب خداوند را آنگونه که در قرآن آمده، شنیدند، دانستند که از حد خود تجاوز کرده اند؛ پس برای طلب آمرزش به عرش الهی پناه بردند . . .».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 5 - 8

8 - استغفار و آمرزش خواهی همیشگی فرشتگان ، برای زمینیان

و یستغفرون لمن فی الأرض

70- استغفار ممنوع

12 _ ممنوعیت استغفار برای مشرکان و لزوم برائت از آنان ، حکمی مشترک در ادیان آسمانی

ما کان للنبی . . . أن یتغفروا للمشرکین . . . و ما کان استغفار ابرهیم . . . أنه عدول

از اینکه خداوند، به موضوع استغفار حضرت ابراهیم (ع) برای آزر، به عنوان تنها موردی که می تواند در ذهن مسلمانان ایجاد تردید

کند پرداخت و از راز آن پرده برداشت نشان می دهد که مسأله ممنوعیت استغفار برای اهل شرک، مشترک همه ادیان الهی است.

71- استغفار موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 151 - 2,4

2_ موسی (ع) در مناجاتش با خدا آمرزش خویش و برادرش هارون را از خداوند درخواست کرد .

قال رب اغفر لی و لأخی

4_ موسی (ع) خشم شدید خویش را بر هارون خطا تلقی کرد و به خاطر آن از خداوند آمرزش طلبید . *

قال رب اغفر لی

از اینکه موسی (ع) پس از شنیدن سخنان هارون برای خویش طلب مغفرت کرد، معلوم می شود از برخورد شدید خویش با هارون پشیمان شد و آن را خطا تلقی کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 16 - 2

2- اعتراف صریح موسی (ع) در پیشگاه پروردگار ، به اشتباه خویش در قتل مرد قبطی و درخواست آمرزش از ساحت او و نجات از شرّ فرعونیان

قال ربّ إني ظلمت نفسي فاغفر لي

مقصود موسی (ع) از آمرزش در «اغفرلی» زدوده شدن پی آمد کار وی و رهایی از انتقام فرعونیان است.

72- استغفار مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 285 - 15

15_ اطاعت از خدا و انبیا و طلب مغفرت ، از ویژگی های مؤمنان

وقالوا سمعنا و اطعنا غفرانک ربّنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- توبه - 9 - 112 - 3

3_ مؤمنان راستین ، همواره نگران اعمال خویش و در حال استغفار

التَّابُونَ الْعِبَادُونَ الْحَمْدُونَ السَّائِحُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 55 - 4

4- استغفار از گذشته خویش ، پس از ایمان به رهنمود های الهی ، لازم و ضروری است .

ص: 75

و ما منع الناس أن يؤمنوا إذ جاءهم الهدى ويستغفروا ربهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 10 - 3

3- مؤمنان، خواهان غفران الهی برای خویش و نیز برای پیشتانان راه دین

و الذین جاءو من بعدهم یقولون ربنا اغفر لنا و لإخواننا الذین سبقونا

73- استغفار مهتدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 55 - 7

7- ایمان و استغفار، از نشانه های هدایت یافتگان است.

أن يؤمنوا إذ جاءهم الهدى ويستغفروا ربهم

74- استغفار نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 47 - 7

7- نوح (ع)، با پی بردن به نادرستی تقاضای خود (نجات فرزندش) خواهان آمرزش و رحمت الهی شد.

إلا تغفر لی و ترحمنی أکن من الخـسرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 28 - 6, 3, 1

1- آمرزش خواهی نوح (ع)، از درگاه پروردگار برای خویش

ربّ اغفر لی

3- آمرزش خواهی نوح (ع)، از درگاه الهی برای پدر و مادر خود

ربّ اغفر ... و لولدی

4- آمرزش خواهی نوح (ع)، از درگاه الهی برای اعضای مؤمن خاندان خویش

ربّ اغفر لی . . . ولمن دخل بیتی مؤمناً

6- آمرزش خواهی نوح (ع)، از درگاه الهی برای همه مردان و زنان مؤمن در طول تاریخ

ربّ اغفر لی . . . وللمؤمنین و المؤمنات

75- استغفار و نفرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 76

16 - توأم کردن آمرزش خواهی با نفرین به وقت نیایش و دعا به درگاه الهی ، کاری پسندیده و شایسته است .

ربّ اغفر لی و لولدی .. و للمؤمنین و المؤمنات و لاتزد الظالمین إلاّ تباراً

76- استغفار یعقوب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 98 - 2

2_ یعقوب (ع) به فرزندانش نوید داد که به زودی آمرزش گناهانشان را از درگاه خداوند خواهد خواست و برای آنان شفاعت خواهد کرد .

قال سوف أستغفر لكم ربی

77- اظهار استغفار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 35 - 2

2 - به زبان آوردن استغفار ، امری پسندیده و از آداب دعا است .

قال ربّ اغفر لی

78- امیدواری در استغفار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 114 - 7

7_ جواز استغفار مؤمن برای مشرک ، در صورت امیدواری به هدایت وی

ما کان استغفار .. فلما تبین له أنه عدو لله تبرأ منه

79- اولویت در استغفار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - مقدم داشتن خویش بر پدر و مادر و آنان بر اعضای خانواده و اینان بر دیگر زنان و مردان مؤمن در آموزش خواهی از درگاه الهی ،
کاری پسندیده و شایسته

رَبِّ اغْفِرْ لِي و لَوْلَدِي و لِمَن دَخَلَ بَيْتِي مُؤْمِنًا و لِّلْمُؤْمِنِينَ و الْمُؤْمِنَاتِ

ص: 77

80- اهمیت استغفار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 37 - 8

8 - ضرورت توبه به درگاه خدا و طلب آمرزش گناهان از او

فتلقى آدم من ربه كلمت... إنه هو التواب الرحيم

گویا هدف از طرح توبه آدم(ع) - به عنوان اولین انسان - نشان دادن وظیفه آدمیان هنگام مبتلا شدن به لغزش و گناه باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 58 - 8

8 - استغفار از گناهان به هنگام تصرف بیت المقدس فرمانی از جانب خداوند به بنی اسرائیل

ادخلوا... و قولوا حطه

«حطه» خبر برای مبتدایی محذوف همانند «مسألتنا» است. این کلمه اسم مصدر و به معنای نهادن و فرو آوردن می باشد و مراد از آن به قرینه جمله بعد «نغفر لكم...» برداشتن گناهان و آمرزش آنهاست. بنابراین «قولوا حطه» یعنی بگویید - خدایا - درخواست ما آمرزش گناهان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 59 - 2

2 - حرام خواران قوم موسی ، به جای طلب آمرزش از خدا و گفتن « حطه » - در هنگام ورود به بیت المقدس - کلامی دیگر بر زبان جاری می ساختند .

فبدل الذین ظلموا قولاً غیر الذی قیل لهم

به نظر می رسد مراد از «الذین ظلموا» در جمله فوق، کسانی باشند که خداوند در آیه 57 آنان را به سبب ناسپاسی و استفاده از خوراکیهای غیر طیب، ستمکار شمرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 199 - 6,7,8,10,13

6_ لزوم استغفار به درگاه خداوند

و استغفروا لله ان الله غفور رحيم

7_ فرمان الهی به امتیازطلبان قریش در حج، مبنی بر استغفار از گناه امتیازطلبی *

ثم افيضوا من حيث افاض الناس و استغفروا الله

پس از ردّ امتیازطلبی (من حيث افاض الناس)، امر به استغفار، می تواند اشاره باشد که این عمل، گناه و استغفار از آن لازم است.

8_ لزوم استغفار، به هنگام کوچ کردن از عرفات و مشعرالحرام

ثم افيضوا .. و استغفروا الله

در این برداشت، هر دو نظر درباره جمله «ثم افيضوا» (افاضه از مشعر و یا عرفات)، ملحوظ شده است.

10_ وعده الهی به آمرزش و رحمت استغفارکنندگان

و استغفروا الله ان الله غفور رحيم

ص: 78

گر چه آیه مزبور درباره کوچ از مشعر و عرفات است؛ ولی تعلیل «ان الله غفور رحیم»، عام است. بنابراین وعده رحمت و آمرزش، به مطلق استغفارکنندگان است.

13_ طالبان آمرزش الهی به هنگام کوچ از مشعر و عرفات، مشمول مغفرت و رحمت خداوند هستند.

ثم افيضوا... و استغفروا الله ان الله غفور رحيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 135 - 13

13_ طلب آمرزش نکردن و به فکر توبه نبودن، در عین توجه به گناه، اصرار بر آن است.

والذين اذا فعلوا فاحشه... لم يصرخوا على ما فعلوا وهم يعلمون

امام باقر (ع) درباره آیه فوق فرمودند: الاصرار هو ان يذنب الذنب فلا يستغفر الله و لا يحدث نفسه بتوبه فذلك الاصرار.

کافی، ج 2، ص 288، ح 2؛ نورالثقلین، ج 1، ص 394، ح 366.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 136 - 4

4_ لزوم شتاب در انفاق، فرو بردن خشم، گذشت از خطای مردمان و استغفار از گناهان

سارعوا الى مغفرة من ربكم... الذين ينفقون... اولئك جزاؤهم مغفرة من ربهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 64 - 14

14_ لزوم استغفار، توبه و تدارک گذشته، در صورت ارتکاب گناه

ولو انهم اذ ظلموا انفسهم جاؤك

گناه مورد بحث در آیه، اعراض از پیامبر (صلی الله علیه و آله) است و پذیرش توبه این گناه را مشروط به روی آوردن (جاؤك) به پیامبر (صلی الله علیه و آله) کرده که همان جبران گذشته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 74 - 3

3_ لزوم بازگشت به خدا به همراه طلب آمرزش از خطاهای گذشته

افلا یتوبون إلی اللّٰه و یتستغرونه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 161 - 6

6_ استغفار از گناهان به هنگام تصرف بیت المقدس ، فرمان خدا به بنی اسرائیل

وقولوا حطه

«حطه» خبر برای مبتدایی محذوف مانند «مسألتنا» است. این کلمه اسم مصدر و به معنای نهادن و فرود آوردن می باشد و مراد از آن به قرینه جمله بعد (نغفر لکم) برداشتن وزر گناهان و آمرزش آنهاست. بنابراین «قولوا حطه» یعنی بگویید خدایا درخواست ما آمرزش گناهان است.

ص: 79

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 3 - 1

1_ ضرورت استغفار به درگاه خدا و طلب بخشایش گناهان از او

و أن استغفروا ربکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 52 - 6، 1

1_ ضرورت استغفار به درگاه خدا و طلب آمرزش گناهان از او

و یقوم استغفروا ربکم

6_ استغفار از گناهان ، گرایش به توحید و پرستش خدا ، مقدمه هایی لازم برای حرکت به سوی خداوند و تقرب به درگاه او

و یقوم استغفروا ربکم ثم توبوا إلیه

برداشت فوق ، با توجه به کلمه «ثم» _ که جمله «توبوا إلیه» را بر «استغفروا ربکم» عطف کرده _ به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 61 - 17

17_ ضرورت استغفار به درگاه خدا و طلب آمرزش گناهان از او

فاستغفروه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 90 - 6، 1

1_ ضرورت استغفار به درگاه خدا و طلب آمرزش گناهان از او

واستغفروا ربکم

6_ حصر ربوبیت به خداوند ، لزوم استغفار و تقرب به درگاه خدا از تعالیم شعیب (ع)

واستغفروا ربکم ثم توبوا إلیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 97 - 6

6_ لزوم استغفار از گناهان

استغفر لنا ذنوبنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 55 - 4

4- استغفار از گذشته خویش ، پس از ایمان به رهنمود های الهی ، لازم و ضروری است .

وما منع الناس أن يؤمنوا إذ جاءهم الهدى ويستغفروا ربهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 80

16 - فصلت - 41 - 6 - 12

12 - لزوم حرکت در مسیر توحید و استغفار از هر گونه شرک و گناه

فاستقیموا إلیه و استغفروه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 18 - 5

5 - استغفار دارای اهمیت ویژه در میان اعمال عبادی

و بالأسحار هم یستغفرون

از این که استغفار اختصاص به ذکر یافته، مطلب بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 5 - 13

13 - لزوم توأم بودن مبارزه (برائت از کافران معاند) ، با دعا و استغفار به درگاه خداوند

إذ قالوا لقومهم إنا برءؤا.. ربنا علیک توکلنا... ربنا لاتجعلنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 10 - 8

8 - استغفار و آمرزش خواهی از درگاه خداوند ، دارای جایگاهی بلند در سلسله تعالیم الهی

یغفر لکم من ذنوبکم... دعوتهم لتغفر لهم... فقلت استغفروا ربکم إنه کان غَفَّارً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نصر - 110 - 3 - 1

1 - لزوم تسبیح و حمد خداوند و طلب بخشش گناهان از پیشگاه او

فسبِّح بحمد ربِّک و استغفره

81- بی تأثیری استغفار برای منافقان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - منافقون - 63 - 6 - 1

1 - استغفار برای منافقان ; حتی اگر استغفارکننده برای آنان پیامبراکرم (صلی الله علیه و آله) باشد اثربخش نیست .

سواء عليهم أستغفرت لهم أم لم تستغفر لهم

82- تارکان استغفار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 81

13- تاريخ گذشتگان ، شاهد مردمانی روگردان از ايمان و سرتافته از استغفار بوده است .

إلا أن تأتيهم سنه الأولين

«سنه الأولين» _ كه عذاب را سنتی الهی برای گذشتگان قلمداد کرده است _ اشاره به ظهور افراد فراوانی در امت های پیشین دارد كه مانند كافران و مشركان عصر بعثت عمل كردند و مجازات شدند.

83- تشويق به استغفار

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 135 - 7

7 _ ترغيب گناهكاران به توبه و استغفار از پيشگاه خداوند

و الَّذِينَ إِذَا فَعَلُوا فَاحِشَةً .. فَاسْتَغْفَرُوا لِذُنُوبِهِمْ وَمِنْ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلَّا اللَّهُ

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 193 - 19

19 _ ترغيب مؤمنان از سوى خداوند به دعا و طلب آمرزش و همراهی با ابرار و حسن عاقبت

رَبَّنَا فاغفر لنا ذنوبنا و كَفِّرْ عَنَّا سَيِّئَاتِنَا و تَوَفَّنَا مَعَ الْاَبْرَارِ

ستایش خردمندان به ویژگیهای یاد شده، به این منظور است كه مؤمنان هم، خواستار موارد یاد شده باشند.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

4 - مائده - 5 - 74 - 8

8 _ لزوم توجه دادن خطاكاران به رحمت و آمرزش گسترده الهی برای ترغيب آنان به توبه و استغفار

افلا يتوبون .. و الله غفور رحيم

هدف از یادآوری صفت آمرزندگی خداوند و رحمت گسترده او پس از فراخوانی خطاكاران به بازگشت و توبه، ترغيب آنان به استغفار می باشد و این درسی است برای همه کسانی كه خواهان توبه و بازگشت انسانها بسوی خداوند هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 46 - 5

5 - تشویق قوم ثمود از سوی صالح (ع) به استغفار و آمرزش خواهی از خداوند ، به جای شتابورزی در بدی ها

يقوم لم تستعجلون بالسيئه... لولا تستغفرون الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 16 - 7

7 - تشویق شدن گنه کاران به آمرزش خواهی از ساحت پروردگار و نوید غفران و رحمت به آنان

إنّهُ هو الغفور الرحيم

ص: 82

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 53 - 16

16 - ترغیب گنه کاران ، به توبه و استغفار از سوی خداوند

ی_عبادی الذین أسرفوا .. لا تفتنوا من رحمه الله... إنه هو الغفور الرحيم

84- توصیه به استغفار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 52 - 2

2_ طلب بخشایش گناهان از خداوند ، حرکت به سوی او و استغفار از شرک ، از توصیه ها و پیام های هود (ع) به مردم خویش

و ی_قوم استغفروا ربکم ثم توبوا الیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 61 - 20

20_ طلب بخشایش گناهان از خدا ، حرکت به سوی او و استغفار از شرک ، توصیه ها و پیام های صالح (ع) به قوم ثمود

قال ی_قوم .. فاستغفروه ثم توبوا الیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 6 - 14

14 - توصیه خداوند ، به لزوم استغفار انسان از هر گونه شرک و گناه

و استغفروه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 20 - 40

40 - توصیه خداوند ، به استغفار و آمرزش خواهی از درگاه او

و استغفروا الله

2 - تسبیح و حمد خداوند و استغفار به درگاه او ، پس از مشاهده امداد های الهی و گرایش وسیع مردم ، به دین ، فرمان و توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

إذا جاء نصر الله والفتح . و رأیت الناس یدخلون فی دین الله أفواجا . فسبّح بحم

13 - احساس قصور در پیشگاه خداوند و عذرخواهی از او ، هنگام پیروزی و استقبال عمومی از دین و در اوج قدرت ، توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و شیوه ای مطلوب برای زمامداران و مبلغان

إذا جاء نصر الله والفتح . . . و استغفره

21 - فرمان خداوند به تسبیح ، حمد و استغفار ، زمینه ساز توفیق یافتن انسان برای توبه به درگاه او است .

فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَاسْتَغْفِرْهُ إِنَّهُ كَانَ تَوَّابًا

عبارت «تاب الله عليه»؛ یعنی، او را به توبه موفق ساخت (قاموس). جمله «إِنَّهُ كَانَ تَوَّابًا»، تعلیل است و بیان می کند که دستورهای سه گانه خداوند در این آیه، به دلیل «تَوَّاب» بودن خداوند صادر شده است.

85- حرمت استغفار برای مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 113 - 2

2_ استغفار برای مشرک، هر چند از خویشاوندان باشد، ممنوع و حرام است.

ما كان للنبي . . . أن يستغفروا للمشرکین و لو كانوا أولى قریبی

86- درخواست استغفار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 11 - 9

9 - متخلفان از سفر حدیبیه، معترف به گناه خویش و متقاضی عفو و استغفار پیامبر (صلی الله علیه و آله)

سيقول لك المخلفون من الأعراب . . . فاستغفر لنا

87- دستور استغفار به بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 59 - 2

2 - حرام خواران قوم موسی، به جای طلب آمرزش از خدا و گفتن «حطه» - در هنگام ورود به بیت المقدس - کلامی دیگر بر زبان جاری می ساختند.

فبدل الذین ظلموا قولاً غیر الذی قیل لهم

به نظر می رسد مراد از «الذین ظلموا» در جمله فوق، کسانی باشند که خداوند در آیه 57 آنان را به سبب ناسپاسی و استفاده از خوراکیهای غیر طیب، ستمکار شمرد.

88- دعوت به استغفار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 74 - 1

1_ دعوت خداوند از معتقدان به تثلیث و الوهیت مسیح (ع) ، برای استغفار و بازگشت به خدا

افلا یتوبون إلی اللّٰه و یتغفرونه

ص: 84

به قرینه آیات پیشین (قالوا ان الله هو المسيح .. قالوا ان الله ثالث ثلثة) فاعل «یتوبون ...» مسیحیان هستند و متعلق توبه و استغفار، عقیده به الوهیت مسیح (ع) و تثلیث می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 52 - 20

20_ هود (ع) از قوم عاد خواست تا از دعوتش (پذیرش توحید، یکتاپرستی و ترک شرک و استغفار از گناهان) اعراض نکنند و بر گناه خویش اصرار نورزند.

و لاتتولوا مجرمین

«تولی» (مصدر لاتتولوا) به معنای اعراض کردن و نپذیرفتن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 90 - 3

3_ شعیب (ع)، مردم مدین را به استغفار از گناهان، حرکت به سوی خدا و تقرب یافتن به درگاه او فراخواند.

واستغفروا ربکم ثم توبوا الیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 10 - 7، 1

1 - نوح (ع)، قومش را به استغفار و آمرزش خواهی به پیشگاه خداوند فرامی خواند.

فقلت استغفروا ربکم

7 - استغفار و آمرزش خواهی از درگاه خداوند، از رهنمودهای مؤکد و مکرر نوح (ع)

یغفر لکم من ذنوبکم ... دعوتهم لتغفر لهم ... فقلت استغفروا ربکم إنه کان غفّاراً

89- زمان در استغفار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 98 - 10، 11

10_ تفاوت زمان ها در اجابت دعا و درخواست آمرزش و رحمت

سوف أستغفر لکم ربی

کلمه «سوف» می رساند که یعقوب(ع) استغفار برای فرزندان را به زمان آینده موکول کرد. گویا هدف او از این تأخیر آمدن زمانی بوده که دعا در آن به اجابت نزدیک تر باشد.

11_ فاصله میان گناه و استغفار هر چند طولانی باشد مانع پذیرش توبه نیست .

إنا کناخ_طئین . . . سوف أستغفر لکم ربی

فاصله ستم فرزندان یعقوب در حق یوسف(ع) تا زمان استغفار و توبه آنان بیش از بیست سال بود و این موجب نشد که یعقوب(ع) بگوید: توبه و استغفار درباره شما بی فایده است.

ص: 85

90- زمینه استغفار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 37 - 10

10 - باور به توبه پذیری و رحیمیت خدا، ترغیب کننده شخص گنهکار به توبه و طلب آمرزش از اوست.

فتاب علیه إنه هو التواب الرحیم

هدف از تأکید بر توبه پذیری خداوند - که از حرف تأکید «انّ» و ضمیر فصل «هو» و به کارگیری صیغه مبالغه «تواب» به دست می آید - ترغیب گنهکاران به توبه و طلب آمرزش از خداوند است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 193 - 12

12 - توجه به ربوبیت خداوند، زمینه درخواست و انتظار آمرزش گناهان از او

ربّنا فاغفر لنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 111 - 2

2 - توجه آدمی به بازگشت آثار زیانبار گناه به خود، زمینه گرایش به توبه و استغفار

ثم یتستغفر الله یجد الله... و من یکسب اثمًا فأنما یکسبه علی نفسه

خداوند پس از ارائه راه آمرزش، این حقیقت را بیان کرده که آثار گناه و خیانت، دامنگیر خود گناهکار خواهد شد، تا او را از خیانت و گناه باز دارد و در صورت ارتکاب، به توبه و استغفار روی آورد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 161 - 18

18 - تأمین محل سکونت و اسباب معیشت پیش از امر به نیایش و استغفار، روشی نیکو برای واداشتن مردم به خضوع و خشوع در برابر خداوند و طلب آمرزش از او

و إذ قیل لهم اسکنوا... ادخلوا الباب سجداً نغفر لکم خطیئکم

بیان طبیعی داستان ورود بنی اسرائیل به بیت المقدس اقتضا می کرد که جمله «ادخلوا الباب سجداً» و جمله «قولوا حطه» پیش از جمله «اسکنوا ..» و «كلوا ...» آورده شود. زیرا اول باید تصرف شود و سپس سکونت انجام گیرد. این تقدیم و تأخیر می تواند اشاره به برداشت فوق داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 55 - 11، 16، 1

1- خداوند، برای ایمان مردم به قرآن و مغفرت خواهی آنان از گذشته خویش، تمامی موانع هدایت را برطرف ساخته است.

و ما منع الناس أن يؤمنوا إذ جاءهم الهدى ويستغفروا ربهم

11- ربوبیت و پروردگاری خدا، مقتضی التجای انسان به درگاه وی برای طلب آمرزش است.

و يستغفروا ربهم

16- توجه به تاریخ هلاکت بار کفرپیشگان و سنت های جاری الهی، زمینه ساز ایمان به رهنمود های الهی و پوزش از لغزش ها است.

ص: 86

و ما منع الناس أن يؤمنوا . . . و يستغفروا ربهم إلا أن تأتيهم سنه الأولين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 24 - 20

20 - ربوبیت خداوند ، مقتضی درخواست آموزش از او است .

فاستغفر ربّه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 7 - 14

14 - رحمت و علم همه جانبه و گسترده خداوند ، مقتضی طلب آموزش از او و امید بستن به اجابت او است .

و يستغفرون للذین ءامنوا ربّنا وسعت کلّ شیء رحمه و علماً فاغفر للذین تابوا

برداشت یاد شده از تفریع «فاغفر للذین تابوا..» بر «ربّنا وسعت...» استفاده می شود؛ یعنی، ای پروردگار ما! چون رحمت و علم تو گسترده و جهان شمول است، پس بیامرز مؤمنان توبه کننده را... .

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 19 - 6,16

6- مقام بندگی و عبودیت ، مقتضی کرنش و طلب آموزش و اظهار نیاز به درگاه خداوند

فاعلم أنّه لا إلهَ إلاّ الله و استغفر لذنبک

از ارتباط «لا-إله إلاّ الله» با «استغفر»، استفاده می شود که مقام الوهیت خدا و عبودیت انسان، مستلزم آن است که حتی شخصی همچون پیامبر(صلی الله علیه و آله) - که از گناهان، مصون می باشد - با طلب آموزش از خداوند در برابر او کرنش کند.

16- احاطه علم الهی بر احوال آدمی ، مقتضی نگرانی انسان از لغزش های خود و روی آوری به استغفار

و استغفر . . . و الله يعلم متقلّبکم و مثنوی-کم

از ارتباط دو بخش آیه («استغفر» و «و الله يعلم..») مطلب بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - نادیده گرفتن دعوت و دستور پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مخالفت با خدا و نیازمند استغفار است .

سيقول لك المخلفون .. فاستغفر لنا

اعراب، از اجابت دعوت پیامبر (صلی الله علیه و آله) کوتاهی کردند؛ ولی از آن حضرت درخواست کردند که برای ایشان نزد خداوند استغفار کند؛ زیرا تلقی آنان از اجابت نکردن دعوت پیامبر (صلی الله علیه و آله) این بود که در حقیقت با خدا، مخالفت کرده اند و قرآن نیز این بینش را رد نکرده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 10 - 16، 4

4 - اعتقاد به ربوبیت الهی، مقتضی التجای انسان به درگاه او، برای آمرزش گناهان

يقولون ربنا اغفر لنا

تعیین صفت ربوبیت (ربنا) برای درخواست غفران از درگاه الهی، بیانگر معنای یاد شده است.

ص: 87

16 - مقام ربوبیت الهی، تکیه گاه خلق برای طلب آمرزش و تعالی از درگاه او

يقولون ربنا اغفر . . . ربنا انك

با توجه به تکرار واژه ربنا در آیه مطلب بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 10 - 4

4 - اعتقاد به ربوبیت و غفارت خداوند، مقتضی استغفار و طلب آمرزش از او است.

استغفروا ربکم انّہ کان غفّارًا

برداشت یاد شده، از آمدن صفت «رب» و نیز از این که جمله «انّہ کان غفّارًا» در مقام تعلیل است، به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 28 - 2

2 - ربوبیت خداوند، مقتضی آمرزش خواهی از او است.

رب اغفر لی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 20 - 44

44 - غفران و رحمت خداوند، مقتضی استغفار و آمرزش خواهی بندگان از درگاه او است.

و استغفروا اللّٰه إنّ اللّٰه غفور رحیم

جمله «انّ اللّٰه..» تعلیل برای فرمان «استغفروا...» است؛ یعنی، چون غفران و رحمت خداوند بسیار است، پس مقتضی است که از او آمرزش بطلبید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نصر - 110 - 3 - 9

9 - توجّه به ربوبیت خداوند، زمینه ساز تسبیح، حمد و استغفار به درگاه او است.

91- زمينه قبول استغفار

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

4 - مائده - 5 - 74 - 6

6_ گستردگی رحمت و آمرزش خداوند ، زمينه پذيرش توبه و استغفار كافران و مشركان

افلا يتوبون . . . و الله غفور رحيم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

18 - حشر - 59 - 10 - 17

ص: 88

17 - رأفت و رحمت گسترده خداوند ، پشتوانه اجابت دعا ها و استغفار های انسان

يقولون ربنا اغفر لنا .. ربنا انك رؤوف رحيم

92- زمینه قبول استغفار ابراهیم (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 47 - 20

20- حضرت ابراهیم (ع) ، لطف و عنایت ویژه خداوند به خود را ، پشتوانه پذیرش استغفار خود می دانست .

سأستغفر لك ربّي إنّه كان بي حفيّاً

93- زمینه های استغفار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 135 - 4

4 _ یاد خدا ، وادارکننده انسان به توبه و استغفار

ذكروا الله فاستغفروا لذنوبهم

عطف شدن استغفار بر ذکر خدا با کلمه «فاء»، که در آن معنای ترتب نهفته است، می تواند اشاره به رابطه علیّت بین ذکر خدا و استغفار باشد.

94- سرزنش استغفار برای مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 4 - 20

20 - استغفار مؤمنان برای مشرکان ، حتی با وجود پیوند خویشاوندی ، امری نکوهیده است . *

قد كانت لكم أسوه حسنه في إبراهيم .. إلا قول إبراهيم لأنيّه لأستغفرنّ لك

برداشت یاد شده، بدان احتمال است که «إلا قوم إبراهيم» استثنا از «أسوه حسنه» باشد.

95- شرایط استغفار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 135 - 14

14 - استغفار کامل ، مشروط به پشیمانی از گناه و ترک آن است .

و لم یصبروا علی ما فعلوا

امام صادق (ع) درباره آیه فوق فرمودند: ... «و الذین اذا فعلوا ... و لم یصبروا علی ما فعلوا ...» فهذا ما امر الله به، من الاستغفار و

ص: 89

اشترط معه بالتَّوبه و الاقلاع عمَّا حرَّم اللّٰه.

تفسیر عیاشی، ج 1، ص 198، ح 143؛ تفسیر برهان، ج 1، ص 315، ح 3.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 47 - 16

16- تأخیر استغفار، مانع پذیرش آن از سوی خداوند نیست.

سأستغفر لك ربّی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 11 - 17

17 - لزوم صداقت انسان و هماهنگی زبان و قلب او، در آمرزش خواهی و استغفار

فاستغفر لنا یقولون بألسنتهم ما لیس فی قلوبهم

از لحن نکوهش آمیز آیه شریفه، مطلب بالا قابل برداشت است.

96- شرایط استغفار محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - منافقون - 63 - 5 - 3

3 - پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) در صورت توبه کردن منافقان، برای آنان از پیشگاه خداوند درخواست مغفرت می نمود.

و إذا قیل لهم تعالوا یتستغفر لکم رسول اللّٰه

«یستغفر لکم...» جواب برای شرط مقدر است؛ یعنی، «إن تعالوا یتستغفر لکم رسول اللّٰه»، (اگر از خطاهای گذشته خود توبه کنید، رسول خدا برای شما طلب مغفرت خواهد کرد).

97- شرایط قبول استغفار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- تأثیر استغفار، منوط به پذیرش آن از سوی خدا

لولا تستغفرون الله لعلکم ترحمون

واژه «لعلّ» می‌رساند که تأثیر توبه و آمرزش خواهی امری قهری نیست؛ بلکه منوط به اراده خدا و پذیرش او است.

98- صداقت در استغفار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 90

17 - لزوم صداقت انسان و هماهنگی زبان و قلب او ، در آموزش خواهی و استغفار

فاستغفر لنا یقولون بألسنتهم ما لیس فی قلوبهم

از لحن نکوهش آمیز آیه شریفه، مطلب بالا قابل برداشت است.

99- عوامل استغفار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 61 - 21

21_ باور به انحصار خالقیت به خداوند ، وادار کننده انسان به پرستش او و پرهیز از شرک و دوری از گناه و استغفار از گناهان گذشته است

هو أنشأکم من الأرض .. فاستغفروه

برداشت فوق، از حرف «فاء» که جمله «استغفروه ..» را بر «هو أنشأکم ...» تفریع کرده است به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نصر - 110 - 3 - 18

18 - توجّه بندگان به توبه پذیر بودن خداوند ، مایه ترغیب آنان به توبه و استغفار

و استغفره إله کان تواباً

100- عوامل استغفار ملائکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 5 - 18

18 - استغفار فرشتگان برای آدمیان ، در پی مشاهده غفلت زمینیان از عظمت خداوندی

و هو العلیّ العظیم .. و یستغفرون لمن فی الأرض

بنابراین که آیه درصدد بیان عظمت خداوند باشد و قهراً استغفار فرشتگان برای اهل زمین می تواند از این جهت باشد که مردم غافل از عظمت خدایند.

101- عوامل قبول استغفار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 47 - 11

11- قبول درخواست آمرزش ، مقتضای ربوبیت خداوند است .

سأستغفر لك ربّي

ص: 91

102- فضیلت استغفار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 193 - 11

11 _ ارزش و اهمیت دعا و استغفار به درگاه خداوند

ربِّنا فاغفر لنا... و کفر عتّا... و توفّنا

چون خداوند در مقام ستایش از خردمندان، این دو ویژگی را برای آنان، ذکر کرده است.

103- فلسفه ممنوعیت استغفار برای مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 114 - 11

11 _ دشمنی مشرکان با خدا، سرّ عدم جواز استغفار برای آنان

ما کان للنبی... أن یستغفروا للمشرکین... فلما تبین له أنه عدو لله تبرأ منه

104- فلسفه وعده استغفار به آزر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 47 - 5

5- حضرت ابراهیم (ع) با وعده استغفار به آزر، سعی در متمایل ساختن او به توحید و درمان سرسختی او داشت.

قال سلّم علیک سأسْتَغْفِرُ لک ربّی

نرمی پاسخ ابراهیم(ع) و وعده استغفار به او، ممکن است به جهت متنه ساختن و نرم کردن دل او برای دست برداشتن از بت پرستی باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 4 - 18

18 - سخن نرم و خالی از عداوت ابراهیم (ع) به آزر، در راستای گرایش دادن وی به ایمان *

حتّی تؤمنوا... إلّا قول ابرهیم

برداشت یاد شده با توجه به دو نکته زیر است: 1_ از تعبیر «لأستغفرن» عطف و محبت ابراهیم (ع) نسبت به آزر استفاده می شود 2_ واژه استغفار، تعریض به کجروی گذشته، آزر و زمینه سازی برای گرایش یافتن او به راه درست دارد.

105- قبول استغفار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 92

5_ سنت الهی بر پذیرش توبه و استغفار است .

و ما كان الله معذبهم وهم يستغفرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 47 - 16

16- تأخیر استغفار ، مانع پذیرش آن از سوی خداوند نیست .

سأستغفر لك ربّي

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 10 - 6

6 - توبه و استغفار از کفر و گناه _ هر چند بسیار و پیوسته باشد _ مورد پذیرش خداوند است .

استغفروا ربکم إنه کان غفّارًا

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که قوم نوح، به مدت طولانی کافر و گناه پیشه بودند؛ اما نوح(ع) آنان را پیوسته به استغفار فرامی خواند.

106- قبول استغفار ملائکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 5 - 13

13 - استغفار ملائکه برای زمینیان ، مورد پذیرش خداوند است .

و يستغفرون لمن فی الأرض ألا إنّ الله هو الغفور الرحیم

107- محمد(صلی الله علیه و آله) و استغفار بر منافقان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 84 - 4

4_ ممنوع شدن پیامبر (صلی الله علیه و آله) از حضور یافتن بر سر قبر منافقان و دعا و استغفار برای آنان

و لا تقم علی قبره

108- محمد (صلی الله علیه و آله) و استغفار برای مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 113 - 1

1_ پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان ، حق استغفار کردن برای مشرکان را ندارند .

ص: 93

ما كان للنبي و الذين ءامنوا أن يستغفروا للمشركين

109- ممنوعیت استغفار برای جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 113 - 7

7_ استغفار برای آنان که دوزخی بودنشان قطعی است ، ممنوع می باشد .

ما كان ... أن يستغفروا ... من بعد ما تبين لهم أنهم أصحاب الجحيم

110- ممنوعیت استغفار برای مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 113 - 2

2_ استغفار برای مشرک ، هر چند از خویشاوندان باشد ، ممنوع و حرام است .

ما كان للنبي . . . أن يستغفروا للمشركين و لو كانوا أولى قرى

111- موارد استغفار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 110 - 12

12- بر زبان راندن کلمات کفرآمیز ، حتی از روی تقيه و ناگزیری ، نیازمند مغفرت الهی است .

إلا من أكره و قلبه مطمئن بالإيمان . . . إن ربك من بعدها لغفور رحيم

برداشت فوق، بنابراین نکته است که «إن ربك . . .» در بیان حال کسانی باشد که به اکراه، اظهار کفر کرده اند؛ که در این صورت وعده غفران توسط خدا، نشان دهنده نیاز آنان به مغفرت است.

112- موانع تأثیر استغفار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 113 - 6

6_ شرک و دوزخی بودن ، مانع تأثیر استغفار مؤمنان برای مشرکان و دوزخیان

ما کان للنبی و الذین ءامنوا ان یتغفروا للمشرکین . . . أنهم أصحاب الجحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 114 - 13

ص: 94

13_ عدم تأثیر استغفار ابراهیم (ع) برای پدرش به خاطر اصرار وی بر شرک

فلما تبین له أنه عدو لله تبرأ منه

113- مؤمنان و استغفار برای مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 113 - 1

1_ پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان، حق استغفار کردن برای مشرکان را ندارند.

ما کان للنبی و الذین ءامنوا أن یتستغفروا للمشرکین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 115 - 7,8

7_ نگرانی برخی از مؤمنان، در رابطه با استغفار خویش برای بعضی از مشرکان در گذشته، پس از بیان حرمت آن از سوی خداوند

ما کان للنبی و الذین ءامنوا أن یتستغفروا للمشرکین .. و ما کان الله لیضل قوماً

با توجه به ارتباط این آیه با آیات قبل و نیز شأن نزول آن، استفاده می شود که آیه شریفه در مورد رفع نگرانی کسانی است که قبل از علم به حرمت، برای مشرکان استغفار کرده بودند.

8_ استغفار برای مشرکان، قبل از بیان حرمت آن از سوی خداوند، گناهی برای مؤمنان به شمار نمی رود.

ما کان للنبی و الذین ءامنوا .. و ما کان الله لیضل قوماً ... حتی یبین لهم ما ی

با توجه به شأن نزول این آیه که برخی از مؤمنان نسبت به مشرکان استغفار نموده بودند، برداشت فوق استفاده می گردد.

114- نیاز به استغفار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 18 - 3

3- انسان ها، حتی متقین، همواره در معرض لغزش و نیازمند استغفار مداوم

و بالأسحار هم یتستغفرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 10 - 5،7

5- احساس نیاز همیشگی مؤمنان به درخواست غفران ، از پروردگار خویش

من بعدهم یقولون ربنا اغفر لنا و لإخواننا الذین سبقونا

فعل مضارع «یقولون» مفید استمرار و بیانگر مطلب یاد شده است.

7- مؤمنان ، حتی پیشتازان ایمان (مهاجران و انصار) ، فاقد مصونیت از خطا و نیازمند غفران الهی

و الذین جاءو من بعدهم یقولون ربنا اغفر لنا و لإخواننا الذین سبقونا بالإیمن

ص: 95

از تأیید خداوند نسبت به استغفار برای پیشتازان راه ایمان، به جا بودن این دعا و نیاز آنان استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 5 - 6

6 - نیاز همه انسان ها حتی پیامبران ، به دعا و طلب آمرزش از خداوند

ربّنا علیک توکلنا.. ربّنا لاتجعلنا فتنه... واغفر لنا

از این که خداوند به مؤمنان رهنمود داده است که چون ابراهیم(ع)، دعا و استغفار کنند، نیاز داشتن آنان به دعا و استغفار استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 28 - 8

8 - همه انسان ها در تمامی سطوح ایمانی _ حتی پیامبران _ نیازمند آمرزش الهی اند .

ربّ اغفر لی و لولدیی و لمن دخل بیتی مؤمناً و للمؤمنین و المؤمنات

115- وجوب استغفار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 55 - 11

11 - استغفار از لغزش و گناه ، بر همگان واجب است .

و استغفر لذنبک

116- وضوح اهمیت استغفار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 3 - 2

2_ ضرورت استغفار از گناهان (پرستش غیر خدا و...) از پیام های اساسی ، متقن و روشن قرآن است .

و أن استغفروا ربکم

«أن» در جمله فوق تفسیریه است و لذا «استغفروا ربکم» نیز همانند «لاتعبدوا..» تفسیر «کتابُ احکمت...» می باشد.

117- وعده استغفار به آزر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 47 - 3

3- حضرت ابراهیم (ع) پس از پایان گفتوگو با آزر ، به او وعده داد که آمرزش گناه شرک او را به زودی از خداوند خواهد خواست .

ص: 96

قال سلّم علیک سأسْتَغْفِرُ لک رَبِّی

ابراهیم(ع) به قرینه «أخاف» در آیات قبل، آزر را مشرکی که قابل بخشش نباشد و به تعبیر برخی آیات «دشمن خدا» نمی دانست؛ بنابراین به بخشش گناه شرک او امیدوار بود، لذا نه عذاب او را قطعی دانست و نه به او وعده مغفرت حتمی داد، بلکه با اطمینان به مهرورزی خداوند به او، اظهار امیدواری کرد که استغفارش تأثیر بخشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 4 - 16،17

16 - وعده ابراهیم (ع) به پدرش (جد مادری یا عمویش آزر)، در مورد استغفار برای او از درگاه خداوند

إلّا قول إبرهیم لأیّیه لأستغفرنّ لک

17 - عدم برقراری رابطه میان ابراهیم (ع) و قوم مشرک او، مگر در وعده استغفار آن حضرت برای آزر

إذ قالوا لقمومهم إنا برءؤا منکم . . . إلّا قول إبرهیم لأیّیه

برداشت یاد شده، بدان احتمال است که «إلّا»، استثنا از براءت ابدی باشد که از بخش پیشین آیه استفاده می شود.

118- وقت استغفار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 47 - 15

15- خصوصیت های زمانی، در اجابت دعا و درخواست آمرزش و رحمت دخیل است.

سأسْتَغْفِرُ لک رَبِّی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 18 - 2

2 - سحرگاهان، بهترین و مناسب ترین زمان برای راز و نیاز با خداوند و طلب آمرزش از او

و بالأسحار هم یستغفرون

119- وقت استغفار یعقوب(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18_ « عن أبي عبد الله (ع) : في قول يعقوب لبنيه « سوف أستغفر لكم ربي » قال : أخرها إلى السحر ليلة الجمعة ;

از امام صادق(ع) درباره سخن خدا از قول يعقوب که گفت: «سوف أستغفر لكم ربي» روايت شده است که فرمود: يعقوب استغفار را تا سحر شب جمعه به تأخير انداخت.».

ص: 97

120- هلاکت نازکان استغفار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 55 - 14

14- خداوند براساس سنت خویش ، کافران دوران های پیشین را که از ایمان و استغفار روگردان بودند ، به هلاکت رساند .

إلّا أن تأتيهم سنّة الأوّلین

ص: 98

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 139 - 2,6

2_ ترغیب اهل ایمان به ثبات قدم و استواری و اعتماد به نفس در رویارویی با دشمن

یا ایّها الذّین امنوا... و لا تهنوا و لا تحزنوا و انتم الاعلون

6_ ایمان و روحیه قوی، رمز استواری و ثبات قدم در رویارویی با دشمنان

و لا تهنوا و لا تحزنوا و انتم الاعلون ان کنتم مؤمنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 140 - 19

19_ مؤمنان استوار در نبرد اُحد و دیگر هنگامه های پیکار با کافران، برگزیدگان خداوند برای گواهی بر اعمال مردم

و تلک الایام... و لیعلم الله الذّین امنوا و یتخذ منکم شهداء

ترک لام در «و یتخذ»، اشاره به این معنا دارد که برگزیدن، در پی مشخص شدن مؤمنان واقعی است. یعنی مؤمنان واقعی برای گواه بودن برگزیده می شوند. گفتنی است که در برداشت فوق، متعلق حذف شده «شهداء»، اعمال مردم، گرفته شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 142 - 7

7_ ضرورت استقامت مؤمنان در جهاد و هنگامه شدائد و سختیها

ام حسبتم ان تدخلوا الجنّه و لمّا یعلم الله الذّین جاهدوا منکم و یعلم الصّابرين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 144 - 19

19_ استقامت پیشگان و پایمردان پیکار احد، شاكران نعمت رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

انقلبتم على اعقابكم . . . وسيجزى الله الشاكرين

ص: 99

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 145 - 12

12 - جهاد و مقاومت در جنگ ، موجب برخورداری از پاداش دنیوی و اخروی

و لَمَّا يَعْلَمُ اللَّهُ الَّذِينَ جَاهَدُوا مِنْكُمْ وَيَعْلَمُ الصَّابِرِينَ . . . و من یرد ثواب الدنیا

با توجه به آیات قبل، از مصادیق مورد نظر برای اعمال خیر، جهاد و مبارزه است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 146 - 1,2,4,7,8,12,13,14

1 - پیکار بسیاری از خداپرستان ، در رکاب پیامبران الهی و تسلیم ناپذیری و پایداری آنان

و کائین من نبی قاتل معه ربیون کثیر فما وهنوا لما اصابهم

«ربیون» جمع «ربی» است و به معنی کسی که خود را مختص پروردگار کرده، یعنی جز پرستش خدا به کار دیگری نمی پردازد.

2 - عالمان ، یاوران پیامبران الهی در پیکار با دشمنان دین ، و تسلیم ناپذیر و استوار

و کائین من نبی قاتل معه ربیون کثیر فما وهنوا لما اصابهم

برخی «ربیون» را به معنای عالمان تقوایپیشه و صابر گرفته اند. (لسان العرب).

4 - مصیبت ها و مشکلات ، آنگاه که در راه خدا باشد ، هرگز مردان الهی را به ضعف و ناتوانی و تسلیم در برابر دشمنان نخواهد کشید .

فما وهنوا لما اصابهم فی سبیل الله و ما ضعفوا و ما استکانوا

7 - یادآوری پایداری و مقاومت خداپرستان پیشین ، از روش های قرآن برای ایجاد روحیه مقاومت در مبارزه با دشمنان دین

و کائین من نبی قاتل معه ربیون کثیر . . . فی سبیل الله

8 - قدرت روحی ، استقامت و تسلیم ناپذیری در مقابل دشمن ، از ویژگی های مردان الهی

و کائین من نبی قاتل معه ربیون کثیر فما وهنوا . . . و ما استکانوا

«وهن» به معنای فتور و سستی است، و کلمه «ما استکانوا»، از ماده «سکن»، به معنی خضوع است؛ یعنی در برابر دشمن، خاضع و ذلیل نمی شوند و تسلیم نمی گردند.

12_ خداوند دوستدار پایمردان در جنگ و شکیبایان در برابر هجوم حوادث آن

فما وهنوا لما اصابهم فى سبيل الله . . . و الله يحب الصابرين

13_ محبت خدا، پاداش پایمردی شکیبایان در رویارویی و نبرد با دشمنان دین خدا

فما وهنوا لما اصابهم . . . و الله يحب الصابرين

14_ نقش سازنده یادآوری حماسه شجاعت و پایداری مجاهدان راه خدا و یاوران پیامبران در پیکار و مبارزه

و کاین من نبی قاتل . . . و الله يحب الصابرين

آیه شریفه با یادآوری حماسه «ربیون»، در صدد سازندگی مسلمانان است تا دیگر بار همانند نبرد احد، سستی و زبونی به خود راه ندهند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 147 - 2،3

2_ درخواست بخشایش گناهان و زیاده روی ها، پایداری بر راه پیامبران و چیرگی بر کافران، تنها سخن دست پروردگان انبیا در هنگامه های پیکار

ص: 100

و ما كان قولهم الا ان قالوا ربنا اغفر لنا ذنوبنا و اسرافنا في امرنا و ثبت اقدا
در برداشت فوق، ضمير «قولهم»، تنها به «ربيون» برگشت داده شده است.

3_ همراه نمودن دعا با مجاهدت و مقاومت در راه خدا، از ویژگی های پیامبران الهی و پرورش یافتگان آنان

و ما كان قولهم الا ان قالوا ربنا اغفر لنا ذنوبنا . . و انصرنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 148 - 2، 1

1_ پذیرفته شدن دعای همزمان انبیای گذشته، در پیکار با دشمنان دین

فاتیمهم الله ثواب الدنيا و حسن ثواب الاخره

«ثواب الدنيا»، می تواند اشاره به پیروزی مجاهدان باشد که با جمله «و انصرنا على القوم الكافرين» درخواست شده بود. و «ثواب
الاخره»، حکایت از برآورده شدن خواسته دیگر آنان دارد که با جمله «و اغفر لنا ذنوبنا»، درخواست شده بود. زیرا ثواب آخرت در گرو
آمزش گناهان است.

2_ ثبات قدم (پایمردی) و پیروزی بر دشمنان، پاداش دنیوی خداوند به مجاهدان صابر و نیایشگر

ربنا . . و ثبت اقدامنا و انصرنا على القوم الكافرين. فاتيمهم الله ثواب الدنيا

2- آثار استقامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 249 - 30، 31، 25

25_ چه بسا جمعیت اندکی که با پایداری، به اذن الهی بر انبوه جمعیت ها پیروز شدند .

کم من فئه قليلة غلبت فئه كثيرة

30_ پیروزی در پیکار، در گرو استقامت و استواری است؛ نه انبوهی لشکر

کم من فئه . . و الله مع الصابرين

جمله «و الله . .»، به منزله بیان شرط برای غلبه گروه اندک بر گروه انبوه است.

31_ پیکارگران صابر و استوار ، از سوی خداوند مأذون به پیروزی و غلبه بر دشمنانند . *

کم من فئه .. باذن الله و الله مع الصّابرين

جمله «والله مع الصّابرين» می تواند بیانی باشد برای «باذن الله»؛ یعنی شکیبایان در نبرد، عامل جلب اذن الهی برای پیروزی و غلبه هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 251 - 1

1_ صبر ، ثبات قدم و نصرت الهی ، از عوامل پیروزی بر دشمنان

قالوا ربّنا افرغ علينا صبراً .. فهزموهم باذن الله

فاء تفریع در «فهمزموهم» بیانگر این است که پیروزی اهل ایمان و هزیمت جالوتیان، نتیجه مطالب گذشته (صبر، ثبات قدم و ..) بوده است.

ص: 101

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 145 - 12

12 - جهاد و مقاومت در جنگ ، موجب بر خورداری از پاداش دنیوی و اخروی

و لَمَّا يَعْلَمُ اللَّهُ الَّذِينَ جَاهَدُوا مِنْكُمْ وَيَعْلَمُ الصَّابِرِينَ . . . و من یرد ثواب الدنیا

با توجه به آیات قبل، از مصادیق مورد نظر برای اعمال خیر، جهاد و مبارزه است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 45 - 3

3 - پایداری اهل ایمان در صحنه های پیکار همراه با یاد مداوم خدا ، زمینه ساز پیروزی آنان بر دشمنان دین

فأثبتوا و اذكروا الله كثيرا لعلکم تفلحون

«لعلکم» علاوه بر اینکه متعلق بر «اذکروا الله» است، می تواند متعلق به «فأثبتوا» نیز باشد. در این صورت مراد از «فلاح»، پیروزی در جنگ است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 115 - 7

7 - پایداری بر دین ، پرهیز از طغیان گری ، تکیه نکردن بر ستمگران و اقامه نماز ، نیکوکاری و در پی دارنده اجر و پاداش الهی است .

فاستقم . . . و لا ترکنوا . . . أقم الصلوه . . . فإن الله لا یضیع أجر المحسنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 30 - 1

1 - نزول فرشتگان الهی ، بر یکتاپرستان پایدار بر توحید

إنّ الذین قالوا ربّنا الله ثمّ استقموا تنزل علیهم الملائکه

3- آثار استقامت بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9_ نجات بنی اسرائیل از شر فرعون و اطرافیانش ، ثمره استقامت و پایداری آنان بود .

فاستقیما ... و جـوزنا ببنی إسرئیل البحر ... حتی إذا أدركه الغرق

4- آثار استقامت در اصول دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 32 - 7

ص: 102

7- پایداری بر اصول، پوشش دهنده و جبران کننده کاستی‌ها در میدان عمل و لغزش‌ها در فروع است.

إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ... نَزْلًا مِنْ غَفُورٍ رَحِيمٍ

از تعبیر «قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا» و تتمیم آن با عبارت «نَزْلًا مِنْ غَفُورٍ رَحِيمٍ» استفاده می‌شود که انسان‌ها دارای خطا، لغزش، سهو و نسیان خواهند بود؛ ولی آنچه مهم است پایداری بر اصل «توحید ربوبی» است و در پرتو این امر لغزش‌های غیر اصولی قابل بخشش می‌باشد.

5- آثار استقامت در ایمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 68 - 4

4_ هدایت به صراط مستقیم و دستیابی به آن، نتیجه ثبات و پایداری در ایمان

و لو أَنَّهُمْ فَعَلُوا مَا يُوعَظُونَ بِهِ لَكَانَ خَيْرًا لَّهُمْ وَأَشَدَّ تَثْبِيثًا. و اذًا... و لهدینا

در برداشت فوق، جمله «و لهدیناهم»، نتیجه «اشد تثبیتاً» گرفته شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 31 - 6

6- توحید و استقامت در راه ایمان، در پی دارنده بهشت و نعمت‌های گسترده برای مؤمنان

إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا... و لکم فیہا ما تشتهی أنفسکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 29 - 45

45- از میان اصحاب پیامبر (صلی الله علیه و آله)، تنها پایداران بر طریق ایمان و عمل نیک، برخوردار از مغفرت و پاداش عظیم الهی اند.

وعد الله الذین ءامنوا و عملوا الصالحات منہم مغفره و أجرًا عظیمًا

در صورتی که «من» در «منهم» برای تبعیض باشد؛ از آیه شریفه استفاده می‌شود که از میان کسانی که همراه پیامبرند، تنها بخشی از آنان - که اهل ایمان و عمل صالح بوده و بر این وصف پایدار می‌باشند - از مغفرت و اجر الهی برخوردارند.

27 - دستیابی مؤمنان به پاداش های موعود الهی در آخرت ، در گرو پایدار ماندن آنان بر ایمان و انجام اعمال نیک است .

و کلاً وعد الله الحسنی و الله بما تعملون خیر

جمله «و الله بما تعملون خیر» می تواند دربردارنده هشدار باشد. بر این اساس، هشدار الهی به مؤمنان مجاهد و انفاق گر - پس از این که به آنان وعده پاداش برتر اخروی داده است - می تواند بیانگر این حقیقت باشد که مؤمنان مواظب باشند و بدانند که دستیابی آنان به آن وعده های الهی، در صورتی قطعی است که آنها همچنان بر ایمان و صراط مستقیمی که در آن قرار دارند، باقی بمانند.

1 - دستیابی به مغفرت الهی و بوستان های بهشت ، ره آورد پایداری بر ایمان به خدا و رسول و جهاد با مال و جان در راه خدا است .

تؤمنون بالله ... و تجهدون ... یغفر لکم ذنوبکم و یدخلکم جنّات

6- آثار استقامت در توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 30 - 13

13 - ثبات و پایداری در راه توحید ، شرط ایمنی از هر حزن و هراس و برخورداری از بهشت

إنّ الذین قالوا .. کنتم توعدون

7- آثار استقامت در دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جن - 72 - 16 - 6

6 - تأثیر و نقش اساسی استقامت و پایداری بر مواضع دینی ، در به ثمر نشستن ایمان و دین داری

و ألّواستقّوا علی الطریقه لأسقینهم ماء غدقاً

8- آثار استقامت در دینداری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 75 - 6

6- حمایت خداوند از پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، منوط به پایداری او در طریق وحی

و لولا أن تبتنک لقد کدت ترکن إلیهم شیئاً قليلاً. إذا لأذقنک ضعف الحیوه و ضعف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 111 - 2،5

2 - صبر و شکیبایی در راه دین ، در پی دارنده پاداش حتمی خداوند

إِنِّي جَزَيْتَهُمَ الْيَوْمَ بِمَا صَبَرُوا أَنَّهُمْ هُمُ الْفَائِزُونَ

5- دستیابی به پیروزی واقعی و دستگیری اخروی، در گرو صبر و تحمل مشکلات در راه دین

إِنِّي جَزَيْتَهُمَ الْيَوْمَ بِمَا صَبَرُوا أَنَّهُمْ هُمُ الْفَائِزُونَ

ص: 104

9- آثار استقامت در عمل صالح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 72 - 2

2 - پایداری و مداومت در اعمال نیک ، مایه راه یابی به بهشت

و تلک الجنة .. بما کنتم تعملون

با توجه به واژه «کنتم» _ که دلالت بر استمرار دارد _ استفاده می شود برای دستیابی به نعمت بهشتی، باید در انجام اعمال نیک مداومت داشت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 29 - 45

45- از میان اصحاب پیامبر (صلی الله علیه و آله)، تنها پایداران بر طریق ایمان و عمل نیک، برخوردار از مغفرت و پاداش عظیم الهی اند.

وعد الله الذین ءامنوا و عملوا الصالحات لمنهم مغفره و أجرًا عظیمًا

در صورتی که «من» در «منهم» برای تبعیض باشد؛ از آیه شریفه استفاده می شود که از میان کسانی که همراه پیامبرند، تنها بخشی از آنان _ که اهل ایمان و عمل صالح بوده و بر این وصف پایدار می باشند _ از مغفرت و اجر الهی برخوردارند.

10- آثار استقامت مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 7 - 5

5- مودت فراگیر اجتماعی، در پرتو ایمان و حاکمیت توحیدی، فرجام تلاش، مجاهدت ها و مقاومت های اهل ایمان در برابر مشرکان

عسی الله أن يجعل بینکم ... مودّه

11- اهمیت استقامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 104 - 6

6_ ضرورت آماده سازی مجاهدان برای تحمل رنج ها و خسارت های ناشی از نبرد با دشمنان

ان تكونوا تالمون فانهم يالمون كما تالمون و ترجون من الله ما لا يرجون

هدف از بیان امتیازات نیروهای مجاهد (ترجون من الله) و نیز تبیین رنجهای دشمنان به هنگامه نبرد، این است که اهل ایمان را برای نبرد آماده سازد و به آنان روحیه رویارویی با دشمنان را القا کند.

ص: 105

12- ادعای استقامت بر عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بینه - 98 - 1 - 7

7 - استوار ماندن بر عقیده خویش تا دستیابی به برهانی آشکار برخلاف آن ، ادعای کافران عصر بعثت ، پیش از ظهور اسلام

لم یکن . . . منفکین حتی تأتیمم البینه

در صورتی که مراد از انفکاک، دست کشیدن از کفر باشد، احتمال می رود که آیه شریفه در صدد نقل ادعای کافران و توبیخ آنها باشد؛ یعنی، این کافران که می گفتند: ما تا آمدن بینه، از عقاید خویش دست بر نمی داریم، حال که بینه آمده است چرا بر آن عقیده باقی مانده اند؟!

13- ارزش استقامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 172 - 18

18_ ارزش کامل صبر و استقامت در راه خدا ، در گرو احسان و تقوا

الَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِلَّهِ وَالرَّسُولِ مِنْ بَعْدِ مَا أَصَابَهُمُ الْقَرْحُ لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا مِنْهُمْ وَاتَّقُوا

14- ارزش استقامت در ایمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 30 - 5

5 - ایمان و توحید همراه با استقامت و پایداری ، دارای ارزش والا

إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبَّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَوْتُوا تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ الْمَلَائِكَةُ

15- ارزش استقامت در توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 30 - 5

5 - ایمان و توحید همراه با استقامت و پایداری ، دارای ارزش والا

إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ الْمَلَائِكَةُ

16- استقامت ابراهيم (ع)

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

ص: 106

7- ثبات قدم و پایداری حضرت ابراهیم (ع) در راه توحید

و أعتزلکم . . . و ادعوا ربّی

تصمیم ابراهیم(ع) بر هجرت، برای رفع موانع یکتاپرستی، حاکی از پایداری او بر توحید است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 111 - 7

7 - حضرت ابراهیم (ع) ، اسوه و الگوی مقاومت و شکیبایی در برابر دشمنان و مخالفان دعوت الهی

و إنّ من شیعتہ لإبرهیم . . . قالوا ابنوا له بنی - نأ فألقوه فی الجحیم . . . إنّہ من

بیان داستان ابراهیم(ع) برای پیامبر اسلام و ایمان آورندگان به آن حضرت در مکه، می تواند برای ارائه الگو در مسیر دعوت الهی باشد.

17- استقامت الیاس(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 132 - 7

7 - الیاس (ع) ، اسوه و الگوی مقاومت و شکیبایی در برابر دشمنان و مخالفان دعوت الهی

و إنّ الیاس لمن المرسلین . . . فکذّبوه . . . إنّہ من عبادنا المؤمنین

ذکر داستان الیاس(ع) برای پیامبر اسلام و ایمان آورندگان به آن حضرت در مکه، می تواند برای ارائه الگو در مسیر دعوت الهی باشد.

18- استقامت انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 155 - 5

5_ پایداری پیامبران در ابلاغ رسالت خویش ، تا شهادت و کشته شدن در راه خدا

و قتلهم الأنبیاء بغیر حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- بی اعتنائی پیامبران و مردان الهی به مشکلات به وجود آمده در راستای ایفای رسالت و انجام وظیفه

قالوا .. لتكوننّ من المخرجين . قال إني لعملكم من القالين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 33 - 8

ص: 107

8- ایمان به هدف و پایبندی به آرمان های خویش ، از خصوصیات پیامبران است .

و الذی جاء بالصدق و صدق به

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 35 - 2

2- رسولان الهی در طول تاریخ ، مواجه با مشکلات عظیم و برخوردار از اراده و عزمی بزرگ

فاصبر كما صبر أولوا العزم من الرسل

چنانچه «من» بیانیه و عزم به معنای اراده و تصمیم باشد، برداشت بالا استفاده می شود.

19- استقامت انبیای انطاکیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 16 - 2

2- پیامبران مردم انطاکیه ، برخوردار از صبر و پایداری بر مواضع خویش ، به رغم روبه رو شدن با تکذیب و مخالفت های سخت

قالوا ربنا یعلم إنا إلیکم لمرسلون

تأکید پیامبران بر راستی ادعاهای خود، علی رغم تکذیب شدن شان، گویای برداشت یاد شده است.

20- استقامت انبیای اولوالعزم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 35 - 6، 1

1- پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) ، مأمور به استقامت و پایداری همچون رسولان اولوالعزم

فاصبر كما صبر أولوا العزم من الرسل

6- تمامی رسولان صاحب شریعت ، برخوردار از صبر و استقامتی بزرگ

فاصبر كما صبر أولوا العزم من الرسل

«اولوالعزم» می تواند به معنای صاحب شریعت باشد؛ زیرا در معنای «عزم»، «عزیمه» به معنای شریعت را یاد کرده اند.

21- استقامت انبیای بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 70 - 13

13_ استقامت و پایداری انبیای بنی اسرائیل در انجام رسالت خویش ، تا مرز شهادت

فريقاً کذبوا و فريقاً یقتلون

ص: 108

22- استقامت اولیاء الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 168 - 4

4- بی اعتنائی پیامبران و مردان الهی به مشکلات به وجود آمده در راستای ایفای رسالت و انجام وظیفه

قالوا... لتكوننَّ من المخرجين . قال إني لعملكم من القالين

23- استقامت با تقیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- آل عمران - 3 - 200 - 21

21_ مقاومت در برابر دشمن بر اساس تقیه و آمادگی برای پیروی از دستورات پیشوایان ، وظیفه مؤمنان

يا ايّها الذين امنوا اصبروا و صابروا و رابطوا

امام صادق (ع) درباره آیه فوق فرمود: ... و صابروهم على التّقيّه و رابطوا على من تقتدون به

معانی الاخبار، ص 369، ح 1 ; تفسیر برهان، ج 1، ص 334، ح 3.

24- استقامت بر اذیتهای دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 38 - 8

8_ ضرورت صبر و مقاومت حق پویان در برابر استهزا و آزار دشمنان

و يصنع الفلك و كلما مرّ عليه ملامن قومه سخروا منه

جمله «و يصنع الفلك و كلما مرّ...» بیانگر صبر و مقاومت حضرت نوح(ع) و پیروان اوست و هدف از نقل آن ، ایجاد روحیه مقاومت در حق پویان و درس صبر و استقامت به آنان است.

25- استقامت بر استهزاهای دشمنان

8_ ضرورت صبر و مقاومت حق پویان در برابر استهزا و آزار دشمنان

و یصنع الفلک و کلما مرّ علیه ملاً من قومه سخروا منه

جمله «و یصنع الفلک و کلما مرّ . . .» بیانگر صبر و مقاومت حضرت نوح(ع) و پیروان اوست و هدف از نقل آن ، ایجاد روحیه مقاومت در حق پویان و درس صبر و استقامت به آنان است.

26- استقامت بر ایمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 89 - 24

24 _ انسان بدون توکل بر خدا ، ناتوان از پایداری بر ایمان خویش است .

إلا أن يشاء الله .. على الله توكلنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 126 - 10، 12، 8

8 _ ساحران مؤمن به موسی (ع) پس از اعلان پایداری بر طریق ایمان ، به دعا به درگاه خدا پرداختند .

ربنا أفرغ علينا صبراً و توفنا مسلمين

10 _ ساحران مؤمن در عین اظهار استقامت در برابر فرعون ، خود را برای مقاومت در برابر شکنجه های فرعون و پایداری بر طریق ایمان ، نیازمند امداد های الهی دانستند .

ربنا أفرغ علينا صبراً

12 _ مؤمنان راستین نگران حسن عاقبت خویش و باقی ماندن بر طریق ایمان تا آخرین لحظات

و توفنا مسلمين

27- استقامت بر توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 89 - 18

18 _ تنها خداوند آگاه به سرنوشت مؤمنان در پایداری آنان بر توحید و یا بازگشتشان به کفر و شرک است .

و ما يكون لنا أن نعوذ فيها إلا أن يشاء الله ربنا وسع ربنا كل شيء علماً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 112 - 1، 2، 9

1_ خداوند ، پیامبر (صلی الله علیه و آله) را به استقامت و پایداری بر توحید و پرستش خدا ، فرمان داد .

فاستقم كما أمرت

متعلق «استقم» ذکر نشده تا حکایت از عموم داشته باشد؛ ولی از آن جا که بحث آیات پیشین درباره توحید و پرستش خدا بود ، در برداشت فوق از آنها نام برده شد.

2_ مؤمنان همراه پیامبر (صلی الله علیه و آله) به استقامت و پایداری بر توحید و پرستش خدا موظف بودند .

فاستقم . . . و من تاب معك

«من تاب» عطف بر ضمیر مستتر در «فاستقم» است؛ یعنی: «ولیستقم من تاب معك».

9_ توجه به داستان پیامبران و سرنوشت اقوام مؤمن و کافر ایشان ، وادار کننده انسان به استقامت و پایداری بر توحید و پرستش خدا

فاستقم كما أمرت

برداشت فوق ، بر این اساس است که جمله «فاستقم . . .» بر داستان اقوام گذشته _ که در آیات پیشین از آن سخن رفته است _

تفریح شده باشد.

28- استقامت بر رسوم جاهلیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شرح - 94 - 2 - 6

6 - تحمّل آداب و رسوم دوران جاهلیت ، بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) سنگین و دشوار بود .

وزرک

«وزر»، مطلق است و قابلیت دارد که بر مصادیقی گوناگون - از جمله «سنت های سخت دوران جاهلیت» - تطبیق یابد. هم چنین می تواند ناظر به تمام مصادیقی باشد که به ذهن خطور می کند.

29- استقامت بر عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 113 - 7

7 - استقامت و پایداری توده مردم بر ایمان و عقاید دینی خود ، در گرو تأمین نیاز های مادی و معنوی آنان

قالوا نرید ان ناکل منها و تطمئن قلوبنا

30- استقامت جادوگران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 125 - 1

1 - اظهار پایداری بر طریق ایمان و به هیچ انگاشتن مجازات های فرعون ، عکس العمل ساحران مؤمن به موسی (ع) در برابر فرعون

قالوا إنا إلی ربنا منقلبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 126 - 8، 10

8 - ساحران مؤمن به موسی (ع) پس از اعلان پایداری بر طریق ایمان ، به دعا به درگاه خدا پرداختند .

ربنا أفرغ علينا صبراً و توفنا مسلمين

10 _ ساحران مؤمن در عین اظهار استقامت در برابر فرعون ، خود را برای مقاومت در برابر شکنجه های فرعون و پایداری بر طریق ایمان ، نیازمند امداد های الهی دانستند .

ربنا أفرغ علينا صبراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 111

2 - ساحران مؤمن ، برتری دادن فرعون بر خداوند و بهادادن به تهدیدات او در برابر دلایل روشن موسی (ع) را ، به کلی منتفی دانسته و ثبات و استحکام ایمان خود را نشان دادند .

قالوا لن نُؤثِرک علی ما جاءنا من البینت والذی فطرنا

11 - ساحران مؤمن ، آمادگی خود را برای تحمّل هرگونه شکنجه و کشتار در جهت حفظ ایمان خویش اعلام کردند .

لن نُؤثِرک .. فاقض ما أنت قاض

«قضا» به معنای حکم کردن و داوری است. جمله «فاقض...» از زبان ساحران مؤمن و خطاب به فرعون است؛ یعنی، هر حکمی را که می توانی و قضاوت آن از تو ساخته است، صادر کن. ما آماده پذیرش هر نوع شکنجه و عذاب در راه ایمان خود هستیم.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - ساحران مؤمن ، در برابر فرعون و تهدید های وی ، بر ایمان خود به پروردگارشان تأکید کردند .

لن نُؤثِرک .. إنا ءامنا برّتنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - اعلام آمادگی ساحران مؤمن به موسی (ع) در برابر فرعون برای پذیرش هر شکنجه در راه ایمان خویش

لأُفْطِنَنَّ أیدیکم و أرجلکم من خلْف .. قالوا لاضیر

2 - خشم و تهدید شدید فرعون ، فاقد کمترین تأثیر در ساحران مؤمن به موسی (ع)

لأُفْطِنَنَّ أیدیکم و أرجلکم من خلْف .. قالوا لاضیر

31- استقامت خداپرستان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6- روی گردانی مردم از عبادت خداوند ، نباید تزلزلی در خداپرستان ایجاد کند .

و لا أنتم عابدون ما أعبد

جمله همخوان با «و لا أنتم عابدون» این بود که گفته شود: «ما أنا عابد»؛ تغییر آن تعبیر به فعل مضارع «أعبد»، برای تصریح به وضعیت آینده و نفی تزلزل در عبادت است.

32- استقامت در ارزش ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 74 - 3

3- ایمان به آخرت ، اهرم پایبندی انسان به ارزش های الهی و صراط مستقیم

ص: 112

وإنك لتدعوهم إلى صراط مستقيم . وإن الذين لا يؤمنون بالأخرة عن الصراط لن يكون

33- استقامت در ایمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 154 - 8

8 - پیکار در راه خدا و مصیبت های آن ، از مشکلات راه ایمان ، که باید با استعانت از صبر و نماز آن را تحمل کرده و بر ایمان خود ، راسخ قدم ماند .

استعينوا بالصبر والصلوه . . . ولا تقولوا لمن يقتل في سبيل الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 217 - 29

29_ پایداری و ثبات در ایمان ، ملاکی برای ارزش اعمال نزد خداوند

و من یرتدکم منکم عن دینه فیمت و هو کافر فاولئک حبطت اعمالهم فی الدنیا و الاخره

اعمال آنان که در ایمانشان راسخ نبودند و سرانجام مرتد شوند، حبط می شود و فاقد ارزش می گردد. بنابراین از ملاکهای ارزش اعمال، ثبات در ایمان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 66 - 11

11_ ثبات و پایداری در ایمان از نتایج عمل به احکام و مواعظ الهی

و لو انهم فعلوا ما یوعظون به لکان خیراً لهم و اشدّ تثیباً

متعلق «تثیباً» به قرینه آیات قبل، ایمان گرفته شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 67 - 4

4_ ثابت قدمان در ایمان ، بهره مند از پاداش بزرگ و ویژه خداوند

اشدّ تثبيتاً. و اذا لأتيناهم من لدنا اجراً عظيماً

در برداشت فوق، «اذا لأتيناهم . . .»، نتیجه «اشدّ تثبيتاً» گرفته شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 136 - 4

4_ دعوت خداوند از مؤمنان، به ثبات و پایداری در طریق ایمان

يأيتها الذين آمنوا آمنوا بالله

برداشت فوق توجیه دیگری است برای دعوت مؤمنان به ایمان، یعنی ای اهل ایمان بر ایمان خویش همواره پایدار باشید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 113

12_ نشاط در عبادت ، اخلاص ، ذکر فراوان خدا و استواری در ایمان ، پرتویی از هدایت الهی است .

و إذا قاموا إلى الصلوة . . . و من يضل الله فلن تجد له سبيلا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 93 - 9

9_ لزوم پایداری بر ایمان ، تقوا و عمل صالح

ليس على الذين ءامنوا و عملوا الصلحت . . . إذا ما اتقوا و احسنوا

تکرار تقوا، ایمان و عمل صالح می تواند اشاره به لزوم پایداری بر این ویژگیها داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 125 - 1,8

1_ اظهار پایداری بر طریق ایمان و به هیچ انگاشتن مجازات های فرعون ، عکس العمل ساحران مؤمن به موسی (ع) در برابر فرعون

قالوا إنا إلى ربنا منقلبون

8_ ضرورت بی باکی و بی پروایی از تهدیدها و شکنجه ها در طریق ایمان

إنا إلى ربنا منقلبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 30 - 6

6 - یکتاپرستان استوار بر طریق ایمان ، برخوردار از جایگاهی ویژه در پیشگاه خداوند

إنّ الذين قالوا ربّنا الله ثمّ استقوا تتنزل عليهم الملائكة

نزول پیامی فرشتگان _ که از فعل مضارع «تتنزل» فهمیده می شود _ نشانگر عنایت ویژه خداوند به موحدان پایدار بر توحید است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 13 - 1

1- یکتاپرستان استوار بر طریق ایمان ، ایمن از هر بیم و اندوه نسبت به گذشته و آینده

إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا فَلَا خَوْفَ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ

در معنای «لا خوف علیهم» گفته شده است که «خوف» نسبت به آینده و موضوعی است که در شرف وقوع می باشد؛ ولی در «ولا هم یحزنون» حزن و اندوه، همواره بر امری است که تحقق یافته و سپری شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 28 - 1

1 - توصیه مؤمنان ، از سوی خداوند به رعایت تقوای الهی و پایدار ماندن بر ایمان به پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)

يٰۤأَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وءَامِنُوا بِرَسُولِهِ

امر «آمنوا برسوله» _ با توجه به این که خطاب در آن متوجه کسانی است که به پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) ایمان دارند _ امر به تحصیل ایمان نیست؛ بلکه توصیه است به این که بر آن ایمان باقی بمانند و آن را از دست ندهند.

ص: 114

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 11 - 2,6

2 - مؤمنان ، باید بر ایمان خویش به خدا و رسول او پایدار باشند .

یٰـأَیُّهَا الَّذِیْنَ ءَامَنُوا.. تَوَمَّنُونَ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ

فعل مضارع «تؤمنون» افاده استمرار می کند و بیانگر آن است که ایمان های مقطعی و متزلزل، فاقد ارزش است.

6 - ایمان پایدار به خدا و پیامبر (صلی الله علیه و آله) و جهاد پیوسته و مستمر در راه خدا ، تجارتی بس سودمند و بزرگ

هل أدلکم علی تجـره .. تَوَمَّنُونَ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَتَجـهُدُونَ فِی سَبِيلِ اللَّهِ

34- استقامت در برابر استهزاگران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 26 - 2

2 - رهبران و مبلغان دینی نباید در برابر استهزا و جوآفرینی دشمنان دیانت ، دلسرد شده و دست از تبلیغ دین و دفاع از آن بردارند .

قال لمن حوله ألا تستمعون . قال ربکم وربّ ءابائکم الأولین

35- استقامت در برابر اشراف فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 89 - 5,7

5 _ خداوند موسی و هارون (ع) را در برابر فشارها و سختیهایی که از جانب فرعون و اطرافیان او وارد می شد ، توصیه به استقامت و پایداری فرمود .

قال قد أجیبت دعوتکما فاستقیما

7 _ خداوند ، موسی و هارون (ع) را از ترک استقامت در برابر فشارهای فرعون و اطرافیان او و در پیش گرفتن راهی جز آن ، بر حذر داشت .

فاستقیما ولا تتبعان سبیل الذین لا یعلمون

36- استقامت در برابر حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 71 - 4

4 - سلامت جامعه بشری و مصون ماندن آن از فساد و تباهی ، در گرو اجرای قوانین الهی و ایستادگی در برابر تمایلات حق ستیزان

و لو اتبع الحق أهواءهم لفسدت السموت والأرض و من فیهنّ

ص: 115

37- استقامت در برابر دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 31 - 5,6,7

5 - تشویق پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان از سوی خدا، به صبر و پایداری در برابر دشمنان تبه کارشان همچون انبیای گذشته

و كذلك جعلنا لكلّ نبيّ عدوّاً من المجرمين و كفى برّبك هاديّاً و نصيراً

6 - پیامبران الهی، الگو و مظهر صبر و پایداری در برابر دشمنان حق ستیز و تبه کار

و كذلك جعلنا لكلّ نبيّ عدوّاً من المجرمين و كفى برّبك هاديّاً و نصيراً

7 - تفکر در تاریخ پیامبران و صبر و پایداری آنان در برابر دشمنانشان، نیروبخش و تقویت کننده روح مقاومت است.

و كذلك جعلنا لكلّ نبيّ عدوّاً من المجرمين و كفى برّبك هاديّاً و نصيراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 26 - 2

2 - رهبران و مبلغان دینی نباید در برابر استهزا و جوّآفرینی دشمنان دیانت، دلسرد شده و دست از تبلیغ دین و دفاع از آن بردارند.

قال لمن حوله ألا تستمعون . قال ربّکم و ربّ اءابائکم الأوّلین

38- استقامت در برابر شایعه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 17 - 1

1 - پرهیز از تأثیرپذیری در برابر شایعه ها و دامن زدن به آنها و نیز اجتناب از تهمت زدن به دیگران و بازی با حیثیت آنان، اندرزی الهی به

مؤمنان

يعظکم الله أن تعودوا لمثله أبداً إن كنتم مؤمنین

39- استقامت در برابر شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- ارزش و ثمربخشی اقرار به توحید ، در گرو پایداری در برابر عوامل شرک و گناه

إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ

«فلا» بیانگر نتیجه حقیقتی است که از دو عنصر به هم پیوسته تشکیل شده است: 1_ اقرار به توحید؛ 2_ استقامت در طریق آن.

ص: 116

40- استقامت در برابر فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 89 - 7، 5

5_ خداوند موسی و هارون (ع) را در برابر فشارها و سختیهایی که از جانب فرعون و اطرافیانش وارد می شد، توصیه به استقامت و پایداری فرمود.

قال قد أجيبت دعوتكما فاستقيما

7_ خداوند، موسی و هارون (ع) را از ترک استقامت در برابر فشارهای فرعون و اطرافیانش و در پیش گرفتن راهی جز آن، بر حذر داشت.

فاستقيما ولا تتبعان سبيل الذين لا يعلمون

41- استقامت در برابر کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 71 - 2

2- لزوم پایداری حق و حق طلبان، در برابر هوسها و تمایلات فساد انگیز کافران

ولو اتبع الحق أهواءهم لفسدت السموت والأرض ومن فيهنّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 29 - 12، 3

3- خداوند، خواهان صلابت و استحکام جامعه اسلامی در قبال کافران و جامعه کفر

و الذين معه أشدّاء على الكفّار

لحن آیه شریفه بیان ارزش های واقعی مؤمنان و همگامان پیامبر (صلی الله علیه و آله) است و در حقیقت اخباری است که انشای مؤکد را می رساند.

12- حفظ صلابت و استحکام در برابر کافران، نیازمند حاکمیت روح رحمت و مودت میان مؤمنان

أشدّاء على الكفّار رحماء بينهم

میان «أشداء على الكفار» و «رحماء بينهم»، نوعی تعامل و تأثیر متقابل وجود دارد؛ یعنی، سستی در هر زمینه، موجب خدشه دار شدن موقعیت مؤمنان در زمینه دیگر می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 72 - 2

2- روی گردانی کافران و مرفهان از پیامبر (صلی الله علیه و آله)، علی رغم عدم درخواست کمترین مزد از ایشان

أم تسئلهم خرجاً

ضمیر «هم» به کافران و رفاپیشگان _ که در آیات پیش از آنان یاد شده است _ باز می گردد. گفتنی است که استفهام در جمله فوق، استفهام انکاری است؛ یعنی، «ما تسئلهم خرجاً». بنابراین «خرجاً» نکره در سیاق نفی و مفید عموم است. در نتیجه معنا چنین می شود: تو با این که از آنان کمترین مزدی درخواست نمی کنی، از تو روی برمی گردانند.

ص: 117

42- استقامت در برابر گناه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 13 - 2

2- ارزش و ثمربخشی اقرار به توحید ، در گرو پایداری در برابر عوامل شرک و گناه

إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَمُوا فَلَا خَوْفَ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ

«فلا» بیانگر نتیجه حقیقتی است که از دو عنصر به هم پیوسته تشکیل شده است: 1_ اقرار به توحید; 2_ استقامت در طریق آن.

43- استقامت در برابر مخالفان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 15 - 7

7 - تسلیم نشدن در برابر فشارِ خواسته ها و تمایلات گوناگون مخالفان فرمان خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

فَادِعْ وَاسْتَقِمْ كَمَا أَمَرْتُمْ وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَهُمْ

44- استقامت در تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 62 - 3

3_ نوح (ع) استواری خویش را در تبلیغ رسالت های الهی به مردم گوشزد کرد .

أَبْلَغَكُمْ رِسْلَتِ رَبِّي

جمله «لکنی رسول ..» و نیز آیات قبل دلالت بر این معنا دارد که نوح(ع) مبلغ رسالت های الهی است. بنابراین توصیف رسول به جمله «أَبْلَغَكُمْ ...» هدف دیگری را تعقیب می کند و بیانگر نکته ای جدید است و آن اینکه وی بر ابلاغ رسالت های الهی اصرار خواهد ورزید و بر آن پافشاری خواهد کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 68 - 4

4_ هود ، استواری خویش را در تبلیغ رسالت های الهی به مردم گوشزد کرد .

أبلغكم رسالت ربي

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 72 - 7

7_ حضرت نوح (ع) در برابر نارضایتی قومش نسبت به دعوت او، عزم راسخ خویش را اعلام کرد و بر ادامه سرسختانه راه خود اصرار و تأکید ورزید.

فأجمعوا أمرکم و شركاءکم . . . وأمرت أن أكون من المسلمین

ص: 118

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 26 - 1,2

1 - دست برداشتن موسی (ع) از تبلیغ رسالت خویش در برابر جوآفرینی و لحن تمسخرآمیز فرعون

قال لمن حوله ألا تستمعون . قال ربکم و ربّ ءابائکم الأوّلین

2 - رهبران و مبلغان دینی نباید در برابر استهزا و جوآفرینی دشمنان دیانت ، دلسرد شده و دست از تبلیغ دین و دفاع از آن بردارند .

قال لمن حوله ألا تستمعون . قال ربکم و ربّ ءابائکم الأوّلین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 28 - 1

1 - دست برداشتن موسی (ع) از تبلیغ رسالت خویش در برابر تهمت ها و سخنان ناروای فرعون علیه او

قال إنّ رسولکم . . . لمجنون . قال ربّ المشرق و المغرب و ما بینهما

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 30 - 1

1 - دست برداشتن موسی (ع) از تبلیغ رسالت خویش در برابر تهدید های فرعون

قال . . . لأجعلنک من المسجونین . قال أولوجئتک بشیء مبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 14 - 5

5 - تبلیغ دین و حرکت در راه حق ، نباید به سبب رو به رو شدن با مخالفت ها و تکذیب ها ، متوقف شود ؛ بلکه باید با تقویت مبلغان و حق مداران ، ادامه یابد .

فکذبوهما فعزّزنا بثالث

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 15 - 3

3 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) مکلف به استقامت و پایداری در برابر مشکلات و دشواری های دعوت

فادع و استقم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 43 - 6، 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، از جانب خداوند مأمور تمسک به پیام وحی و پایداری در راه دعوت به آن

فاستمسک بالذی أوحی إلیک

6 - لزوم برخوردی استوار و به دور از هرگونه ضعف و سستی ، در مقام تبلیغ معارف دینی

فاستمسک بالذی أوحی إلیک

ص: 119

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 35 - 4

4- تبلیغ دین و پیام وحی ، نیازمند به استقامت و پایداری

فاصبر كما صبر أولوا العزم من الرسل

از این که خداوند، پیامبر(صلی الله علیه و آله) را در راستای رسالت و تبلیغ دین، به صبر و شکیبایی فراخوانده و عزم بزرگ رسولان پیشین را به آن حضرت یادآور شده است؛ مطلب بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 3 - 5

5 - هدایت و تبلیغ دین و تحمل سختی ها و ناگواری های برخاسته از آن ، دارای پاداشی بزرگ ، روز افزون و بی منت

وإنّ لك لأجرًا غير ممنون

برداشت یاد شده، به سبب این نکته تردیدناپذیر است که اجر بزرگ پیامبر(صلی الله علیه و آله)، به جهت رسالت او و تحمل سختی های آن (از جمله تحمل تهمت های ناروا همچون تهمت جنون و ..) می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 2 - 4

4 - نقش تعیین کننده عبادت و شب زنده داری ، در تقویت روحیه و مقاومت در برابر مشکلات تبلیغی و رسالت دینی

قم الیل إلا قلیلاً

به گفته مفسران، این آیات در مکه نازل شده است. فرمان خداوند به شب زنده داری در دوران مکی (زمانی که رسالت پیامبر(صلی الله علیه و آله) در سخت ترین شرایط قرار داشت) می تواند گویای حقیقت یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 7 - 4

4 - ارزشمندی صبر و پایداری در انجام دادن رسالت الهی و تبلیغ دین ، بسته به خلوص و جهت خدایی آن است .

و لربك فاصبر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - انسان - 76 - 25 - 3

3 - ذکر و یاد مستمر خداوند ، نیرو آفرین و مقاومت بخش در برابر مشکلات و سختی های تبلیغ و اجرای تعالیم دین

فاصبر لحکم ربّک . . . و اذکر اسم ربّک بکره و أصیلاً

از توصیه به ذکر خداوند _ پس از فرمان صبر و شکیبایی در مشکلات رسالت _ مطلب یاد شده به دست می آید.

45- استقامت در تبلیغ توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 112 - 3

ص: 120

3_ استقامت در ابلاغ دین و گسترش توحید ، وظیفه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان به اوست .

فاستقم كما أمرت و من تاب معك

جمله «تو و پیروانت پایداری و استقامت کنید» می تواند به این معنا باشد: بر توحید و احکام دین پایبند و ثابت قدم بمانید؛ مبدا سختیها و مشکلات شما را از مسیر حق منحرف سازد. و نیز می تواند گویای این باشد: در ابلاغ توحید و دین پایداری کنید و از دعوت ملول و خسته نشوید. برداشت فوق ناظر به معنای دوم است.

46- استقامت در تبلیغ دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 112 - 3

3_ استقامت در ابلاغ دین و گسترش توحید ، وظیفه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان به اوست .

فاستقم كما أمرت و من تاب معك

جمله «تو و پیروانت پایداری و استقامت کنید» می تواند به این معنا باشد: بر توحید و احکام دین پایبند و ثابت قدم بمانید؛ مبدا سختیها و مشکلات شما را از مسیر حق منحرف سازد. و نیز می تواند گویای این باشد: در ابلاغ توحید و دین پایداری کنید و از دعوت ملول و خسته نشوید. برداشت فوق ناظر به معنای دوم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 82 - 5

5- سلب نشدن وظیفه ابلاغ دین از پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبران الهی ، به صرف روی گردانی مردم از آنان

فإن تولّوا فإنما عليك الـبلـغ المبین

بدین احتمال که معنای آیه چنین باشد که اگر مردم روی گردانند، تو نباید بار تکلیف را فرو نهی؛ بلکه باید همچنان به وظیفه ابلاغ پیام الهی همت گماری، برداشت فوق به دست می آید. گفتنی است آمدن جمله «فإنما عليك ...» به صورت جمله اسمیه _ که دال بر استمرار است _ مؤید همین برداشت خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 15 - 6، 5

5 - تبلیغ دین ، همراه با مشکلات انبوه و نیازمند استقامت و پایداری

فادع و استقم كما أمرت

6- پایداری و استواری در راه تبلیغ و اقامه دین ، وظیفه ای دشوار و طاقت فرسا برای مبلغان دینی

فادع و استقم كما أمرت

توصیه خداوند به استقامت، بیانگر این است که راه تبلیغ دین و اقامه آن، راهی بس ناهموار و پیمودن آن بسیار سخت و دشوار است.

ص: 121

47- استقامت در تقوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 93 - 9

9_ لزوم پایداری بر ایمان ، تقوا و عمل صالح

لیس علی الذین ءامنوا و عملوا الصلحت . . . إذا ما اتقوا و احسنوا

تکرار تقوا، ایمان و عمل صالح می تواند اشاره به لزوم پایداری بر این ویژگیها داشته باشد.

48- استقامت در توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 19 - 24

24_ لزوم پایداری در عقیده توحیدی و اعلام صریح بطلان شرک و بیزاری از معبودهای مشرکان

قل لا اشهد قل إنما هو إله وحد و إنی بریء مما تشركون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 48 - 7

7- ثبات قدم و پایداری حضرت ابراهیم (ع) در راه توحید

و أعتزلکم . . . و أدعوا ربی

تصمیم ابراهیم(ع) بر هجرت، برای رفع موانع یکتاپرستی، حاکی از پایداری او بر توحید است.

49- استقامت در جنگ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 177 - 6

6- برپایی نماز ، پرداخت زکات ، وفای به عهد ، صبر در مشکلات و استقامت در نبرد از وظایف اهل ایمان و از مسائل اساسی دین

لیس البر أن تولوا وجوهکم . . . و لكن البر من . . . و أقام الصلوه . . . والصبرین فی ال

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 249 - 23,30

23_ گمان به لقاء الله (روز رستاخیز) موجب پایداری انسان در پیکار با دشمنان

قال الذين يظنون .. غلبت فئة كثيرة

بنابراینکه «یظنون» به معنی گمان باشد.

30_ پیروزی در پیکار ، در گرو استقامت و استواری است ؛ نه انبوهی لشکر

کم من فئة .. و الله مع الصّابرين

جمله «و الله ..» ، به منزله بیان شرط برای غلبه گروه اندک بر گروه انبوه است.

ص: 122

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 145 - 12

12 _ جهاد و مقاومت در جنگ ، موجب برخورداری از پاداش دنیوی و اخروی

و لَمَّا يَعْلَمُ اللَّهُ الَّذِينَ جَاهَدُوا مِنْكُمْ وَيَعْلَمُ الصَّابِرِينَ . . . و من یرد ثواب الدنیا

با توجه به آیات قبل، از مصادیق مورد نظر برای اعمال خیر، جهاد و مبارزه است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 147 - 2

2 _ درخواست بخشایش گناهان و زیاده روی ها ، پایداری بر راه پیامبران و چیرگی بر کافران ، تنها سخن دست پروردگان انبیا در هنگامه های پیکار

و ما كان قولهم الا ان قالوا ربنا اغفر لنا ذنوبنا و اسرافنا فی امرنا و ثبتت اقدا

در برداشت فوق، ضمیر «قولهم»، تنها به «ربیون» برگشت داده شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 21 - 8

8 _ موسی (ع) بر حذر دارنده قوم خویش از فرار و عقب نشینی به هنگام رویارویی با ساکنان سرزمین مقدس

و لا تردوا علی ادبارکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 45 - 1,3

1 _ اهل ایمان وظیفه دار پایداری در نبرد با دشمنان دین

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا إِذَا لَقِيتُمْ فِئَةً فَاثْبُتُوا

«لقاء» مصدر «لقیمت» به معنای رو در رو شدن و برخورد کردن است و مراد از آن به مناسبت سیاق آیه، برخورد نظامی، یعنی پیکار و نبرد، می باشد.

3_ پایداری اهل ایمان در صحنه های پیکار همراه با یاد مداوم خدا، زمینه ساز پیروزی آنان بر دشمنان دین

فاثبتوا و اذکروا الله کثیرا لعلکم تفلحون

«لعلکم» علاوه بر اینکه متعلق بر «اذکروا الله» است، می تواند متعلق به «فاثبتوا» نیز باشد. در این صورت مراد از «فلاح»، پیروزی در جنگ است.

50- استقامت در جنگ روانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 10 - 12

12_ لزوم استواری در برابر جنگ روانی دشمنان و نهراسیدن از استهزای آنان

و لقد استهزیء برسلمن قبلک فحاق بالذین سخروا منهم ما کانوا به یتهزءون

ص: 123

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 122 - 17

17_ رشد معنویات ، موجب استواری بیشتر در رویارویی با دشمن

اذ همت .. و علی الله فلیتوکل المؤمنون

جمله «و الله ولیهما» و نیز جمله «و علی الله ..» ، علاوه بر بیان یک معرفت دینی، برای تقویت مسلمانان در رویارویی با دشمنان، نیز می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 152 - 13،21

13_ استواری در نبرد ، اتحاد و یکدلی رزمجویان و پیروی از دستورات رهبران الهی ، عامل جلب اذن خداوند برای پیروزی بر دشمن

اذ تحسونهم باذنه حتی اذا فشلتم و تنازعتم فی الامر و عصیتم

کلمه «باذنه» بیانگر این است که پیروزیها در گرو اذن خداوند است و از اینکه مسلمانان در مرحله اول، یعنی قبل از اختلاف و سستی و سرپیچی، مأذون به پیروزی شدند و آنگاه که سستی کردند و اختلاف ورزیدند و سرپیچی نمودند، اذن به پیروزی برداشته شد، معلوم می شود اذن الهی به پیروزی، دایره مدار عملکرد رزمجویان خواهد بود.

21_ پایداری در نبرد ، وحدت و پیروی از تعالیم پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، نشانگر آخرت خواهی مؤمنان مجاهد

حتى اذا فشلتم .. منکم من یرید الاخره

بنابر اینکه دنیاطلبی (منکم من یرید الدنیا)، دلیل «اذا فشلتم ..» باشد، صفات مقابل اینها ویژگی آخرت جوین خواهد بود؛ یعنی آخرت خواهان در نبرد نه سستی خواهند کرد و نه ...

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 186 - 18

18_ صبر و مقاومت ، حتی در برابر دشمن ، باید آمیخته با تقوا و رعایت حدود الهی باشد .

و لتسمعن .. اذی کثیراً و ان تصبروا و تتقوا

از ذکر تقوا پس از صبر، معلوم می شود که در برابر اذیتهای دشمن نباید دستورات الهی را نادیده گرفت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 200 - 14, 16, 18, 23

14 - شکیبایی مؤمنان در برابر مشکلات، پایداری آنان در مقابل دشمن و حفاظت از مرزهای اسلامی، نشانه تقوایی است.

یا ایها الذین امنوا اصبروا و صابروا و رابطوا و اتقوا الله

16 - ایمان، زمینه شکیبایی در برابر مشکلات و پایداری در مقابل دشمن و حفظ مرزها و رعایت تقواست.

یا ایها الذین امنوا اصبروا و صابروا و رابطوا و اتقوا الله

مخاطب قرار دادن مسلمانان به وصف ایمان و آنگاه امر به شکیبایی و... بیانگر آن است که ایمان زمینه تحقق مسائل مطرح شده

ص: 124

است.

18_ صبر در برابر مشکلات ، مقاومت در برابر دشمن ، حفاظت از مرز های جامعه اسلامی و تقوای پیشگی ، زمینه پیروزی و سعادت

یا ایها الذین امنوا اصبروا و صابروا و رابطوا لعلکم تفلحون

«فلاح»، به معنای نیل به نجات و پیروزی است (لسان العرب).

23_ مقاومت در برابر دشمنان و زیر نظر داشتن توطئه آنان ، وظیفه مؤمنان

یا ایها الذین امنوا اصبروا و صابروا و رابطوا

امام صادق (ع) درباره قول خداوند «اصبروا و صابروا ...»، فرمود: معناه ... و صابروا علی عدوکم و رابطوا عدوکم.

تفسیر تبیان، ج 3، ص 96؛ نورالثقلین، ج 1، ص 428، ح 508.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 246 - 15

15_ اطمینان بخشیدن بنی اسرائیلِ زمان طالوت به پیامبرشان ، بر پایداری در پیکار با دشمنان

و ما لنا الا نقاتل فی سبیل الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 249 - 22

22_ مؤمنان به روز رستاخیز ، معتقد به پایداری در پیکار با دشمنان خدا ، علی رغم کمبود نیرو

قال الذین یظنون ... غلبت فئه کثیره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 139 - 2,6

2_ ترغیب اهل ایمان به ثبات قدم و استواری و اعتماد به نفس در رویارویی با دشمن

یا ایها الذین امنوا ... و لا تهنوا و لا تحزنوا و انتم الاعلون

6_ ایمان و روحیه قوی ، رمز استواری و ثبات قدم در رویارویی با دشمنان

و لا تهنوا و لا تحزنوا و انتم الاعلون ان کنتم مؤمنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- آل عمران - 3 - 142 - 7

7_ ضرورت استقامت مؤمنان در جهاد و هنگامه شدائد و سختیها

ام حسبتم ان تدخلوا الجنة و لما يعلم الله الذين جاهدوا منكم و يعلم الصابرين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- آل عمران - 3 - 146 - 2،8،12،13،14

2_ عالمان ، یاوران پیامبران الهی در پیکار با دشمنان دین ، و تسلیم ناپذیر و استوار

و کاین من نبی قاتل معه ربیون کثیر فما وهنوا لما اصابهم

برخی «ربیون» را به معنای عالمان تقوایپیشه و صابر گرفته اند. (لسان العرب).

ص: 125

8_ قدرت روحی ، استقامت و تسلیم ناپذیری در مقابل دشمن ، از ویژگی های مردان الهی

و کاین من نبی قاتل معه ربیون کثیر فما وهنوا .. وما استکانوا

«وهن» به معنای فتور و سستی است، و کلمه «ما استکانوا»، از ماده «سکن»، به معنی خضوع است؛ یعنی در برابر دشمن، خاضع و ذلیل نمی شوند و تسلیم نمی گردند.

12_ خداوند دوستدار پایمردان در جنگ و شکیبایان در برابر هجوم حوادث آن

فما وهنوا لما اصابهم فی سبیل اللّٰه .. و اللّٰه یحبّ الصّابرين

13_ محبت خدا ، پاداش پایمردی شکیبایان در رویارویی و نبرد با دشمنان دین خدا

فما وهنوا لما اصابهم .. و اللّٰه یحبّ الصّابرين

14_ نقش سازنده یادآوری حماسه شجاعت و پایداری مجاهدان راه خدا و یاوران پیامبران در پیکار و مبارزه

و کاین من نبی قاتل .. و اللّٰه یحبّ الصّابرين

آیه شریفه با یادآوری حماسه «ربیون»، در صدد سازندگی مسلمانان است تا دیگر بار همانند نبرد احد، سستی و زبونی به خود راه ندهند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 15 - 1

1_ اهل ایمان وظیفه دار پایداری و استقامت به هنگام هجوم و لشکرکشی دشمنان دین (جهاد دفاعی)

یأیها الذین ءامنوا إذا لقیمتم الذین کفروا زحفا فلا تولوهم الأدبار

کلمه «زحفا» (که به معنای لشکرکشی است) می تواند حال برای «الذین کفروا» باشد؛ یعنی آنگاه که کافران به سوی شما لشکرکشی می کنند. و همچنین می تواند حال برای فاعل «لقیمتم» باشد؛ یعنی آنگاه که شما برای جهاد به سوی کافران حرکت می کنید. در برداشت فوق وجه اول ملاحظه شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 65 - 4،7،8

4_ اهل ایمان موظف به پایداری در برابر لشکریان کفر تا پیروزی بر آنان؛ حتی در صورت ده برابر بودن نیروی انسانی کافران

حرض المؤمنین علی القتال إن یکن منکم عشرون صبرون یغلبوا مائتین

تغییر نکردن نسبت در دو فراز یاد شده، یعنی بیست در مقابل دویست و صد در مقابل هزار، بیانگر این است که ضرورت مقاومت مخصوص بیست و دویست نفر نیست، بلکه تحقق نسبت (یک بر ده) ملاک حکم است.

7_ ضرورت پایداری در مقابل دشمنی با نیرویی ده برابر، مشروط به این است که رزمجویان اهل ایمان کمتر از بیست نفر نباشند.

إن یکن منکم عشرون صبرون یغلبوا مائتین

رساندن معنای مقصود، یعنی لزوم مقاومت یک بر ده، با جمله ای کوتاهتر از آنچه آمده ممکن بود. بنابراین تطویل آن با ذکر دو مثال حاوی نکاتی است؛ از جمله این احتمال که نسبت یاد شده و حکم مترتب بر آن در صورتی است که نفرات اهل ایمان بیست نفر و یا بیشتر باشند و اگر کمتر باشند این حکم جاری نیست.

8_ صبر و مقاومت در صحنه کارزار از عوامل مهم پیروزی مؤمنان بر کافران

إن یکن منکم عشرون صبرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 66 - 9

ص: 126

9_ لزوم پایداری صد مؤمن در برابر دویست کافر و هزار مؤمن در برابر دو هزار کافر تا تحقق پیروزی بر آنان

فإن يكن منكم مائة صابرة يغلبوا مائتين وإن يكن منكم ألف يغلبوا ألفين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 4 - 2

2- ایمان به پیروزی راه ایمان و شکست نهایی کافران، مقتضی صلابت و جدیت مؤمنان در نبرد با جبهه کفر

الذين كفروا... أضلّ أعمّ لهم... فإذا لقيتم الذين كفروا فضرب الرقاب

فاء در «فإذا لقيتم» مفید ترتب و نتیجه است؛ یعنی، اکنون که دانستید تلاش کافران بی ثمر خواهد ماند (أضلّ أعمالهم) و فرجام مؤمنان به صلاح خواهد گرایید (أصلح بالهم) پس دلگرم باشید و با یقین به پیروزی نبرد کنید (فإذا لقيتم... فضرب الرقاب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 15 - 10

10 - ثبات در باور های دینی و جهاد همه جانبه در راه خداوند، گواه صداقت انسان در ادعای ایمان

إنّما المؤمنون الذين... ثمّ لم يرتابوا و جـهدوا... أولئك هم الصـدقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 4 - 7

7 - مؤمنان در نبرد با دشمنان، باید منظم، سازمان یافته و همچون بنایی ریخته شده از سرب، استوار و نفوذناپذیر باشند.

يقـتلون... صفـاً كأنّهم بنىـن مرصوص

«مرصوص» از ریشه «رصاص» (سرب) مشتق است. «بنیان مرصوص»؛ یعنی، بنایی که با سرب استوار و محکم شده است.

52- استقامت در دعا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 89 - 6

6_ اجابت دعا و خواسته های حق طلبان از سوی خدا و تحقق بخشیدن پیروزی آنان بر مستکبران، مقتضی استقامت و پایداری آنان در

میدان مبارزه است .

قال قد أجيبت دعوتكما فاستقيما

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شرح - 94 - 7 - 3

3 - برای توجه به خدا و درخواست از او ، باید نهایت تلاش را به کار برد .

فانصب

ص: 127

53- استقامت در دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 15 - 10

10 - ثبات در باور های دینی و جهاد همه جانبه در راه خداوند ، گواه صداقت انسان در ادعای ایمان

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ... ثُمَّ لَمْ يَرْتَابُوا وَجَّهْدُوا... أُولَئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - انسان - 76 - 25 - 3

3 - ذکر و یاد مستمر خداوند ، نیرو آفرین و مقاومت بخش در برابر مشکلات و سختی های تبلیغ و اجرای تعالیم دین

فاصبر لحکم ربّک... و اذکر اسم ربّک بکره و أصیلاً

از توصیه به ذکر خداوند _ پس از فرمان صبر و شکیبایی در مشکلات رسالت _ مطلب یاد شده به دست می آید.

54- استقامت در دینداری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 35 - 8

8_ ضرورت حفظ مواضع و ابراز پایبندی به عقاید دینی ، در برخورد با مخالفان دین

إن افتريتہ فعلیّ إجرامی و أنا بریء مما تجرمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 112 - 5, 10, 17

5_ شرایط مکه برای پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مسلمانان صدر اسلام ، شرایط دشوار و دین داری امری مشکل و نیازمند استقامت و پایداری بوده است .

فاستقم كما أمرت و من تاب معك

10_ توجه به قضاوت و داوری خداوند در قیامت و باور به پاداش و مجازات در آن سرا ، آدمی را به استقامت در راه دین وامی دارد .

لِقَضَىٰ بَيْنِهِمْ . . . إِنَّ كَلِمَاتٍ لِّمَنْ لِّيُوفِيَهُنَّ أَعْمَلَهُمْ . . . فَاسْتَقِمْ كَمَا أُمِرْتَ

17_ توجه و باور به آگاهی و نظارت خداوند بر اعمال و رفتار انسانها ، موجب پایداری و استقامت در راه دین است .

فَاسْتَقِمْ كَمَا أُمِرْتَ وَ مِنْ تَابِ مَعَكَ . . . إِنَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 113 - 5,12

5_ مسلمانان نباید در پایداری بر دین و پیشبرد اهداف آن بر ستمگران ، اتکا کنند و از آنان یاری طلبند .

فَاسْتَقِمْ كَمَا أُمِرْتَ وَ مِنْ تَابِ مَعَكَ . . . وَ لَا تَرْكَبُوا إِلَى الَّذِينَ ظَلَمُوا

نهی از تمایل به ستمگران و اتکای بر آنان ، پس از امر به استقامت در راه دین ، توجه دادن مؤمنان است به این که مبدا برای رسیدن به این مقصود (استقامت در راه دین و پیشبرد اهداف آن) بر ستمگران تکیه کنند و از آنان یاری بخواهند.

12_ تنها با اتکا بر خدا و یاری طلبیدن از او ، می توان بر دین داری پایداری کرد و اهداف دین را پیش برد .

ص: 128

فاستقم كما أمرت . . . و ما لكم من دون الله من أولياء

برداشت فوق ، مقتضای ارتباط «فاستقم . . .» با «ما لكم من دون الله من أولياء» است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 114 - 4

4_ اقامه نماز ، تکیه گاهی برای استقامت در راه دین و ابلاغ آن

فاستقم كما أمرت . . . و أقم الصلوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 115 - 3,7

3_ پایداری بر دین ، پرهیز از طغیان گری و تمایل نداشتن و تکیه نکردن بر ستمگران ، اموری نیازمند به صبرپیشگی

فاستقم كما أمرت . . . و لا تركنوا إلى الذين ظلموا ... و اصبر

7_ پایداری بر دین ، پرهیز از طغیان گری ، تکیه نکردن بر ستمگران و اقامه نماز ، نیکوکاری و درپی دارنده اجر و پاداش الهی است .

فاستقم . . . و لا تركنوا ... أقم الصلوه ... فإن الله لا يضيع أجر المحسنين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 22 - 1

1_ لزوم استقامت ورزیدن و صبر پیشه ساختن در اجرای احکام و فرمان های الهی

والذين صبروا

عبارت «ابتغاء وجه ربهم» (برای دستیابی به رضایت خدا) می رساند که متعلق «صبروا» احکام و فرمانهای خداست ؛ یعنی: «صبروا علی ما أمرهم الله به و عمّا نهاهم عنه».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 24 - 4

4_ صبر و استقامت بر پیروی از فرمان های خدا درپی دارنده ورود به بهشت

سَلِّمَ عَلَيْكُمْ بِمَا صَبَرْتُمْ

حرف «باء» در «بما صبرتم» سببیه و «ما» در آن مصدریه است. متعلق «صبرتم» اموری است که در آیات گذشته («الذین یوفون») تا «یدرءون بالحسنه السینه») مطرح شد که می توان از آنها به «طاعه الله» تعبیر کرد. بنابراین بما صبرتم ؛ یعنی: «بسبب صبرکم علی طاعه الله».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 36 - 9

9- پایندی به دین و عمل به دستورهی آن ، معیار ارزشمندی و ملاک دینداری است ، نه صرف ادعا و سخنوری .

فمن تبعنی فإنه منی

«تبع» و «اتبع» به معنای گام نهادن در جای پای کسی و پیروی کردن همراه با دستورگیری است (مفردات راغب).

ص: 129

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 110 - 2

2- خداوند، نسبت به مهاجرانی که با هجرت، جهاد و صبر، دین خود را حفظ کردند، بسیار بخشنده و مهربان است.

ثم إن ربك للذین هاجروا من بعد ما فتنوا ثم حجهدوا و صبروا

خبر «إن ربك للذین...» محذوف است که «لغفور رحیم» بر آن دلالت دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 111 - 4

4 - مقاومت روحی در برابر استهزا و مضحکه کافران و حق ستیزان و پایبندی بر ارزش های دینی و الهی، از مصداق های بارز صبر و

شکیبایی

فاتخذتموهم سخریاً... و کنتم منهم تضحکون. ائی جزیتهم الیوم بما صبروا

55- استقامت در سختی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 214 - 21، 5

5_ مقاومت و صبر پیروان انبیای گذشته در برابر سختی های جنگ و مشکلات

ام حسبتم... مستتهم البأساء والضراء

درخواست نصرت الهی از جانب پیامبران و مؤمنان پس از آزار جنگ و مصائب و مشکلات، بیانگر مقاومت آنان است.

21_ مقاومت در برابر مصائب و مشکلات، زمینه بر خورداری از نصرت الهی

ام حسبتم ان تدخلوا... متی نصر الله الا ان نصر الله قریب

انبیا و مؤمنان پس از تحمل مشکلات، منتظر نصرت الهی بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 248 - 10

10_ آرامش خاطر ، موجب استقامت آدمی در مشکلات و درگیریها

ان یاتیکم التابوت فیه سکینه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 68 - 3

3_ دستیابی به صراط مستقیم ، در سایه جانبازی ، هجرت ، فداکاری و تحمل مشکلات در راه خدا *

و لو انا کتبنا .. و لو انهم فعلوا ما یوعظون به ... و لهدیناهم صراطا مستقیما

بنابر اینکه مراد از «ما یوعظون به» همان هجرت و جهاد باشد که در آیه 66 مطرح شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 104 - 6

ص: 130

6_ ضرورت آماده سازی مجاهدان برای تحمل رنج ها و خسارت های ناشی از نبرد با دشمنان

ان تكونوا تالمون فانهم يالمون كما تالمون و ترجون من الله ما لا يرجون

هدف از بیان امتیازات نیروهای مجاهد (ترجون من الله) و نیز تبیین رنجهای دشمنان به هنگامه نبرد، این است که اهل ایمان را برای نبرد آماده سازد و به آنان روحیه رویارویی با دشمنان را القا کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 128 - 2

2_ مؤمنان وظیفه دار استعانت از خدا و پیشه سازی صبر و مقاومت در برابر مشکلات راه ایمان

استعينوا بالله و اصبروا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 11 - 5

5- حاملان رسالت الهی، برای انجام رسالت خویش لازم است مشکلات و ناملايمات آن را تحمل کنند.

و ما يأتيهم من رسول إلا كانوا به يستهزءون

از اینکه خداوند، به جای پاسخ گویی مستقیم به برخورد های مشرکان، به نوع برخورد مردم با پیامبران گذشته می پردازد، احتمالاً به این خاطر است که گوشزد کند که رسالت مداری دارای چنین مشکلاتی است و باید آن را تحمل کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 62 - 8

8 - اطمینان و تزلزل ناپذیری در بحران ها، از صفات ضروری رهبر جامعه ایمانی

قال أصحاب موسى إنا لمدركون . قال كلاً إن معي ربي سيهدين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - انسان - 76 - 25 - 4

4 - ذکر و یاد مستمر خداوند، نیروآفرین و مقاومت بخش در برابر مشکلات و سختی ها

فاصبر . . . و اذکر اسم ربک بکره و أصیلاً

. . . و اذکر اسم ربک بکره و أصیلاً

56- استقامت در سختی ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شرح - 94 - 1 - 5

5- شرح صدر و تحمّل سختی ها، از ویژگی های لازم برای رهبران الهی

الم نشرح لك صدرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 131

4 - سختی ها ، هرگز نباید رهبران الهی را از توجه به سهولت ها و امکانات موجود و دلگرم بودن به آنها باز دارد . *

فَإِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا

کلمه «مع»، دلالت دارد که وجود «یسر عظیم» هم زمان با وجود «عسر» است؛ نه بعد از آن. و مراد از آن می تواند هم زمانی «عسر» با مقدمات «یسر» باشد. و ممکن است در صدد بیان این حقیقت خارجی باشد که: هر گاه مشکلاتی پدیدار شد، توجه به آن ذهن شما را به خود مشغول نسازد؛ بلکه به سهولت ها و امکانات فراوانی که در کنار آن، برای شما وجود دارد نیز توجه داشته باشید. برداشت یاد شده ناظر به دومین احتمال است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 142 - 7

7_ ضرورت استقامت مؤمنان در جهاد و هنگامه شدائد و سختیها

ام حسبتم ان تدخلوا الجنة ولما يعلم الله الذين جاهدوا منكم ويعلم الصابرين

57- استقامت در سختیها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 145 - 13

13_ پیکار اهل ایمان با دشمنان دین و پایداری در هنگامه های دشوار ، سپاسگزاری از نعمت های الهی است .

ولما يعلم الله الذين جاهدوا منكم ويعلم الصابرين . . . و سنجزى الشاكرين

58- استقامت در شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 6 - 2,5

2- سران کفر و شرک در عصر بعثت ، مردم را به صبر و پایداری بر آیین شرک و مواضع عقیدتی خود فرامی خواندند .

واصبروا على الهتكُم

«صبر بر آلهه» کنایه از پایداری بر پرستش معبودها و ادامه آن است.

5- سران کفر و شرک، صبر و پایداری بر آیین شرک و بت پرستی را، امری مطلوب و تکلیف دینی خود می دانستند.

و اصبروا علیٰ الهتکم إنّ هـٰذا لشیء یراد

برداشت یاد شده مبتنی بر این دیدگاه است که «هـٰذا» به صبر اشاره داشته و مقصود از «یراد» (خواسته شده) اقتضای اعتقاد به آیین شرک باشد.

59- استقامت در صراط مستقیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 132

3- ایمان به آخرت ، اهرم پابندی انسان به ارزش های الهی و صراط مستقیم

وإِنَّكَ لَتَدْعُوهُمْ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ . وَإِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ عَنِ الصِّرَاطِ لَنُكَيِّبُنَهُمْ

60- استقامت در عبادت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- هود - 11 - 112 - 9, 1, 2

1_ خداوند ، پیامبر (صلی الله علیه و آله) را به استقامت و پایداری بر توحید و پرستش خدا ، فرمان داد .

فَاسْتَقِمْ كَمَا أُمِرْتَ

متعلق «استقم» ذکر نشده تا حکایت از عموم داشته باشد؛ ولی از آن جا که بحث آیات پیشین درباره توحید و پرستش خدا بود ، در برداشت فوق از آنها نام برده شد.

2_ مؤمنان همراه پیامبر (صلی الله علیه و آله) به استقامت و پایداری بر توحید و پرستش خدا موظف بودند .

فَاسْتَقِمْ . . . وَ مِنْ تَابٍ مَعَكَ

«من تاب» عطف بر ضمیر مستتر در «فاستقم» است؛ یعنی: «ولیستقم من تاب معک».

9_ توجه به داستان پیامبران و سرنوشت اقوام مؤمن و کافر ایشان ، وادار کننده انسان به استقامت و پایداری بر توحید و پرستش خدا

فَاسْتَقِمْ كَمَا أُمِرْتَ

برداشت فوق ، بر این اساس است که جمله «فاستقم . . .» بر داستان اقوام گذشته _ که در آیات پیشین از آن سخن رفته است _ تفریع شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - کافرون - 109 - 3 - 5

5- پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مصمم به پایداری بر عبادت خداوند

أَعْبُدْ

فعل های «أعبد» در این آیه و «عبدتم» در آیه بعد، عدل یکدیگر قرار گرفته است. ماضی آوردن فعل، در مورد عبادت مشرکان و مضارع آوردن آن درباره عبادت پیامبر (صلی الله علیه و آله)، بیانگر استمرار عبادت آن حضرت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - کافرون - 109 - 5 - 5

5 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مصمم به پایداری بر عبادت خداوند

أعبد

برداشت یاد شده، از تقابل «أعبد» و «عبدتم» استفاده شده است.

ص: 133

61- استقامت در عبودیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 11 - 2

2- پایبندی بر بندگی خدا در حال غنا، تنگدستی، کامیابی و ناکامی، نشانه قوت، ثبات و استحکام ایمان است.

و من الناس من یعبد الله علی حرف . . . انقلب علی وجهه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 13 - 5

5- راه حق و بندگی خدا، دارای سختی ها و مشکلات و نیازمند پایداری و استقامت

قالوا ربنا الله ثم استقموا

واژه استقامت، نشان دهنده دشواری راه و نیازمندی به پایداری است.

62- استقامت در عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 35 - 8

8_ ضرورت حفظ مواضع و ابراز پایبندی به عقاید دینی، دربرخورد با مخالفان دین

إن افتريته فعلی إجرامی و أنا بریء مما تجرمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 11 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مأمور اعلام موضع سازش ناپذیر عقیدتی و توحیدی خود به مردم

قل إني أُمِرْتُ أَنْ أَعْبُدَ اللَّهَ

63- استقامت در عمل به تکلیف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - ترغیب پیامبر (صلی الله علیه و آله) از سوی خداوند به صبر و پایداری در انجام رسالت خویش ، به رغم تکذیب و مخالفت کافران و مشرکان

وإن یكذبوک فقد کذب الذین من قبلهم جاءتهم رسلهم

64- استقامت در عمل صالح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 134

9_ لزوم پایداری بر ایمان ، تقوا و عمل صالح

ليس على الذين آمنوا و عملوا الصلحت . . إذا ما اتقوا و احسنوا

تکرار تقوا، ایمان و عمل صالح می تواند اشاره به لزوم پایداری بر این ویژگیها داشته باشد.

65- استقامت در کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 6 - 2,5

2 - سران کفر و شرک در عصر بعثت ، مردم را به صبر و پایداری بر آیین شرک و مواضع عقیدتی خود فرامی خواندند .

و اصبروا علی ءالھتکم

«صبر بر آلهه» کنایه از پایداری بر پرستش معبودها و ادامه آن است.

5 - سران کفر و شرک ، صبر و پایداری بر آیین شرک و بت پرستی را ، امری مطلوب و تکلیف دینی خود می دانستند .

و اصبروا علی ءالھتکم إنّ ہذا لشیء یراد

برداشت یاد شده مبتنی بر این دیدگاه است که «ه_ذا» به صبر اشاره داشته و مقصود از «یراد» (خواسته شده) اقتضای اعتقاد به آیین شرک باشد.

66- استقامت در مبارزه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 128 - 7

7_ اذعان به مالکیت خدا بر زمین و نفوذ مشیت او ، زمینه ساز مقاومت در برابر دشمنان دین است .

استعینوا باللّٰہ و اصبروا إنّ الأرض للّٰہ یورثھا من یشاء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - ہود - 11 - 121 - 3

3_ پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان به آن حضرت ، موظف به پایداری بر مواضع خویش (ابلاغ رسالت الهی و مبارزه با شرک و فساد)

إناع_ملون

67- استقامت در مصایب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 214 - 21

21_ مقاومت در برابر مصائب و مشکلات ، زمینه برخورداری از نصرت الهی

ام حسبتم ان تدخلوا . . . متی نصر الله الا ان نصر الله قریب

ص: 135

انبیا و مؤمنان پس از تحمّل مشکلات، منتظر نصرت الهی بودند.

68- استقامت در مقابل مخالفان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 55 - 7

7- پافشاری ایمان آوردگان از اهل کتاب بر مواضع فکری و عملی خویش و تسلیم نشدن آنان در برابر فشار مخالفان

وقالوا لنا أعمـلنا و لكم أعمـلکم

برداشت یاد شده بدان احتمال است که یاوه گویان با هدف متزلزل کردن مؤمنان، بدان کار دست می زدند.

69- استقامت در موضعگیری ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 121 - 4

4- پیامبر (صلی الله علیه و آله) از ناحیه خداوند مأمور بود تا پایداری خود و مؤمنان و ایستادگی بر مواضعشان را به کافران تأکید کند .

وقل للذین لا یؤمنون . . . إناعـملون

70- استقامت در هدف مقدس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 60 - 10

10- پایداری در مسیر اهداف ارزشمند و متعالی مطلوب است .

وإذ قال موسى لفته لآبرح . . . أو أمضی حقبًا

71- استقامت در برابر کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 72 - 2

2- روی گردانی کافران و مرفهان از پیامبر (صلی الله علیه و آله)، علی رغم عدم درخواست کمترین مزد از ایشان

ضمیر «هم» به کافران و رفاپیشگان _ که در آیات پیش از آنان یاد شده است _ باز می گردد. گفتنی است که استفهام در جمله فوق، استفهام انکاری است؛ یعنی، «ما تسألهم خرجاً». بنابراین «خرجاً» نکره در سیاق نفی و مفید عموم است. در نتیجه معنا چنین می شود: تو با این که از آنان کمترین مزدی درخواست نمی کنی، از توروی برمی گردانند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 71 - 2

2- لزوم پایداری حق و حق طلبان ، در برابر هوس ها و تمایلات فساد انگیز کافران

و لو اتبع الحق أهواءهم لفسدت السموات والأرض ومن فيهنّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 29 - 12، 3

3- خداوند ، خواهان صلابت و استحکام جامعه اسلامی در قبال کافران و جامعه کفر

و الذين معه أشدّاء على الكفّار

لحن آیه شریفه بیان ارزش های واقعی مؤمنان و همگامان پیامبر (صلی الله علیه و آله) است و در حقیقت اخباری است که انشای مؤکد را می رساند.

12- حفظ صلابت و استحکام در برابر کافران ، نیازمند حاکمیت روح رحمت و مودّت میان مؤمنان

أشدّاء على الكفّار رحماء بينهم

میان «أشدّاء على الكفّار» و «رحماء بينهم»، نوعی تعامل و تأثیر متقابل وجود دارد؛ یعنی، سستی در هر زمینه، موجب خدشه دار شدن موقعیت مؤمنان در زمینه دیگر می شود.

72- استقامت رسولان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 11 - 5

5- حاملان رسالت الهی ، برای انجام رسالت خویش لازم است مشکلات و ناملايمات آن را تحمل کنند .

و ما يأتيهم من رسول إلا كانوا به يستهزءون

از اینکه خداوند، به جای پاسخ گویی مستقیم به برخوردهای مشرکان، به نوع برخورد مردم با پیامبران گذشته می پردازد، احتمالاً به این خاطر است که گوشزد کند که رسالت مداری دارای چنین مشکلاتی است و باید آن را تحمل کرد.

73- استقامت رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 30 - 2

2- رهبران و مبلغان دینی ، باید در برابر تهدید های دشمنان دیانت مقاوم باشند و رسالت خود را ادامه دهند .

قال .. لأجعلنك من المسجونين . قال أولوجئتک بشيء مبين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 62 - 8

8- اطمینان و ترلز ناپذیری در بحران ها ، از صفات ضروری رهبر جامعه ایمانی

ص: 137

قال أضحـب موسى إنا لمدركون . قال كلا إن معي ربي سيهدين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

16 - زمر - 39 - 33 - 9

9 - ايمان به هدف و پابندی به آرمان ها ، از شرایط رهبران جامعه ايمانی و اسلامی است .

و الذي جاء بالصدق و صدق به

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

20 - شرح - 94 - 1 - 5

5 - شرح صدر و تحمّل سختی ها ، از ویژگی های لازم برای رهبران الهی

الم نشرح لك صدرک

74- استقامت رهبری

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

4 - مانده - 5 - 49 - 29

29_ ضرورت هشياری ، آمادگی و پایداری رهبران الهی در برابر انبوه فاسقان و شکنندگان حریم دین

وإن احکم بینهم بما أنزل الله و لاتتبع اهواءهم . . . و إن كثيراً من الناس لفسقون

یادآوری فسق بسیاری از مردم در پی نهی از پیروی هواپرستان، می تواند به منظور هشدار به قاضیان و رهبران الهی ایراد شده باشد ؛ یعنی باید متوجه باشند که فاسقان بسیاری برای بازداشتن آنان از اجرای احکام الهی در تلاش هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

7 - یونس - 10 - 89 - 11

11_ ثبات و استقامت و تأثیرناپذیری از افراد نادان ، از وظایف رهبر جامعه اسلامی است .

فاستقيما و لاتتبعان سبيل الذين لا يعلمون

75- استقامت رهبری دینی

26_ لزوم پابندی و اهتمام رهبران الهی به مبانی اصولی و سازش ناپذیری در آن

قل لا أشهد قل إنما هو إله وحد و إني بريء مما تشركون

گرچه محتوای آیه خطاب به پیامبر (صلی الله علیه و آله) است، ولی مسلماً اختصاصی به شخص آن حضرت ندارد و قابل تعمیم به همه رهبران در تمامی عصرهاست.

ص: 138

76- استقامت زنان مؤمن دوران اصحاب اخدود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بروج - 85 - 10 - 8

8 - پایداری برخی از زنان مؤمن تا نیل به شهادت ، در عهد اصحاب اخدود

فتنوا المؤمنین و المؤمنات

77- استقامت شعيب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 90 - 5

5_ شعيب (ع) پس از اعلان پایداریش بر توحید و رد پیشنهاد اشراف کفرپیشه (بازگشت به آیین شرک) ، خروج از دیار مدین را برگزید .

لئن اتبعتم شعيباً

برداشت فوق بر این اساس است که مراد از «اتبعتم شعيباً»، پیروی از شعيب (ع) در خروج از شهر مدین باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 93 - 3

3_ شعيب (ع) موظف به پایداری بر مواضع خویش (ابلاغ رسالت الهی و مبارزه با شرک و فساد)

إني عـمل

78- استقامت کارگزاران خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 96 - 18 - 2

2 - مخالفان نماز و تکذیب گران دین ، هر چند فراوان و سازمان یافته باشند ، از مقاومت در برابر مأموران الهی عاجزانند .

ینهی . عبداً إذا صلی ... کذب و تولی ... فلیدع نادیه . سندع الزبانیه

79- استقامت لوط (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 168 - 1،2

1 - تسلیم نشدن لوط (ع) در برابر تهدید های قوم منحرف خویش

قال إني لعملكم من القالين

ص: 139

«قلا» (مصدر «قالین») به معنای بغض و دشمنی است. برداشت یاد شده با توجه به اقدام لوط(ع) به اظهار تنفر نسبت به کردار قومش _ علی رغم تهدید اکید آنان به اخراج و تبعید وی _ به دست می آید.

2 - حضرت لوط (ع) _ به رغم تهدید شدن به تبعید _ تنفر و دشمنی خود را با کردار زشت قوم خود اعلام کرد و بر آن تأکید ورزید .

قال إني لعملكم من القالين

80- استقامت مبلغان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 30 - 2

2 - رهبران و مبلغان دینی ، باید در برابر تهدید های دشمنان دیانت مقاوم باشند و رسالت خود را ادامه دهند .

قال ... لأجعلنك من المسجونين . قال أولوجئتک بشيء مبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - اعلى - 87 - 10 - 8

8 - مبلغان و نصیحت کنندگان مردم ، نباید انتظار تأثیر فوری داشته و با گذشت اندک زمانی ، مأیوس شوند .

فذکر ... سیدّکر

حرف «سین» در «سیدّکر»، وعده به انجام یافتن تذکر پس از مدتی کوتاه است.

81- استقامت متهمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 6 - 8

8 - انسان های اهل تهجد ، استوارتر و با صلابت تر از دیگران در کردار و گفتار

إن ناشئه الیل هی أشدّ وطءا

یکی از احتمالات مطرح در آیه شریفه، این است که «ناشئه» صفت برای موصوف محذوف است؛ یعنی، «إنّ النفس الناشئه فی اللیل». گفتنی است که برداشت یاد شده بر این اساس است که مفضل علیه «أشدّ» و «أقوم»، انسان های غیر متهمند باشند؛ یعنی، «النفس الناشئه فی اللیل هی أشدّ وطئاً... من النفس الغیر الناشئه فیه».

82- استقامت مجاهدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 250 - 4

4_ استواری قدم پیکارگران ، از نتایج شکیبایی آنان در پیکار و زمینه ساز نصرت الهی *

قالوا ربنا افرغ .. و انصرنا على القوم الكافرين

ص: 140

بنابراینکه سه جمله ای که به عنوان دعا ذکر شده است، هر یک مقدمه انجام پذیری جمله بعدی باشد. یعنی صبر، عامل ثبات قدم و ثبات قدم، عامل نصر و پیروزی.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 144 - 19

19 - استقامت پیشگان و پایمردان پیکار احد ، شاکران نعمت رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

انقلبتم علی اعقابکم . . . و سیجزی الله الشاکرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 148 - 1،2

1 - پذیرفته شدن دعای همزمان انبیای گذشته ، در پیکار با دشمنان دین

فاتیمهم الله ثواب الدنیا و حسن ثواب الاخره

«ثواب الدنیا»، می تواند اشاره به پیروزی مجاهدان باشد که با جمله «و انصرنا علی القوم الکافرین» درخواست شده بود. و «ثواب الاخره»، حکایت از برآورده شدن خواسته دیگر آنان دارد که با جمله «و اغفرلنا ذنوبنا»، درخواست شده بود. زیرا ثواب آخرت در گرو آمرزش گناهان است.

2 - ثبات قدم (پایمردی) و پیروزی بر دشمنان ، پاداش دنیوی خداوند به مجاهدان صابر و نیایشگر

ربنا . . . و ثبت اقدامنا و انصرنا علی القوم الکافرین. فاتیمهم الله ثواب الدنیا

83- استقامت محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 49 - 8

8 - خداوند ، فراخوان پیامبر (صلی الله علیه و آله) به صبر و شکیبایی در امر رسالت و مقاومت در برابر مشرکان و آزارهای آنان

فاصبر

بیان سرگذشت نوح (ع) و سپس دعوت کردن پیامبر (صلی الله علیه و آله) به صبر و مقاومت ، گویای این است که: مصداق مورد نظر برای «صبر» تحمل مشکلات و مشقتهای تبلیغ رسالت و مقاومت در برابر آزارها و کارشکنیهای مخالفان می باشد.

1_ خداوند ، پیامبر (صلی الله علیه و آله) را به استقامت و پایداری بر توحید و پرستش خدا ، فرمان داد .

فاستقم كما أمرت

متعلق «استقم» ذکر نشده تا حکایت از عموم داشته باشد؛ ولی از آن جا که بحث آیات پیشین درباره توحید و پرستش خدا بود ، در برداشت فوق از آنها نام برده شد.

2_ مؤمنان همراه پیامبر (صلی الله علیه و آله) به استقامت و پایداری بر توحید و پرستش خدا موظف بودند .

فاستقم . . . و من تاب معك

«من تاب» عطف بر ضمیر مستتر در «فاستقم» است؛ یعنی: «ولیسقم من تاب معك».

3_ استقامت در ابلاغ دین و گسترش توحید ، وظیفه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان به اوست .

فاستقم كما أمرت و من تاب معك

جمله «تو و پیروانت پایداری و استقامت کنید» می تواند به این معنا باشد: بر توحید و احکام دین پایبند و ثابت قدم بمانید؛ مبدا سختیها و مشکلات شما را از مسیر حق منحرف سازد. و نیز می تواند گویای این باشد: در ابلاغ توحید و دین پایداری کنید و از دعوت ملول و خسته نشوید. برداشت فوق ناظر به معنای دوم است.

4_ پیامبر (صلی الله علیه و آله) در چگونگی پایداری و استقامت ، باید بر اساس امر و فرمان خدا عمل می کرد .

فاستقم كما أمرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 121 - 4, 3

3_ پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان به آن حضرت ، موظف به پایداری بر مواضع خویش (ابلاغ رسالت الهی و مبارزه با شرک و فساد)

إناع_ملون

4_ پیامبر (صلی الله علیه و آله) از ناحیه خداوند مأمور بود تا پایداری خود و مؤمنان و ایستادگی بر مواضعشان را به کافران تأکید کند .

وقل للذین لا یؤمنون .. إناع_ملون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 94 - 4

4- پیامبر (صلی الله علیه و آله) به اعراض و بی اعتنایی نسبت به اذیت ، آزار و کارشکنی مشرکان و دشمنان و پایداری در دعوت خویش مأمور شد .

فاصدع بما تؤمر و أعرض عن المشرکین

مراد از «اعراض از مشرکان» کناره گیری دز آنان نیست، چون با فراز نخست آیه (فاصدع بما تؤمر) - که فرمان به اظهار علنی دعوت می دهد - سازگار نیست؛ بلکه چون پیامبر (صلی الله علیه و آله) در مکه مورد آزار و کارشکنی بسیار دشمنان و مشرکان بودند، مقصود همان است که در برداشت فوق آمده است. گفتمی است آیه بعد (إننا کفیناک المستهزءین) نیز مؤید این حقیقت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- پیامبر (صلی الله علیه و آله) تسلیم محض در برابر پروردگار و تأثیرناپذیر از خصومت های مشرکان

وَأُمِرْتُ أَنْ أَكُونَ مِنَ الْمُسْلِمِينَ

با توجه به این که در آیات پیشین (از آیه 59 به بعد)، خصومت ها و حق ناپذیری های کافران مطرح بوده، در پی آمدن جمله «وَأُمِرْتُ أَنْ أَكُونَ مِنَ الْمُسْلِمِينَ» می رساند که: ای پیامبر! تو تسلیم محض در برابر خدا باش و به گفتار ناهنجار کافران بها مده.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 11 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مأمور اعلام موضع سازش ناپذیر عقیدتی و توحیدی خود به مردم

قُلْ إِنِّي أُمِرْتُ أَنْ أَعْبُدَ اللَّهَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 142

4 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مأمور پایداری بر مواضع خود و استمرار رسالت خویش

قل یقوم اعملوا علی مکانتکم ائی عـمل فسوف تعلمون

7 - تأثیر نپذیرفتن پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) در ادامه رسالت خود، از تهدیدها و ارباب دشمنان

و یخوفونک . . . قل یقوم اعملوا علی مکانتکم ائی عـمل فسوف تعلمون

اعلام موضع قاطع پیامبر (صلی الله علیه و آله) به دشمنانی که او را تهدید کرده و مورد ارباب قرار می دادند، می تواند گویای برداشت یاد شده باشد.

8 - پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) موضع قاطع و سازش نپذیری خود را _ حتی در صورت تنها ماندن _ به دشمنان اعلام کرد و آنان را از امید بستن به سازش و تسلیم مأیوس ساخت .

قل یقوم اعملوا علی مکانتکم ائی عـمل فسوف تعلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 43 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، از جانب خداوند مأمور تمسک به پیام وحی و پایداری در راه دعوت به آن

فاستمسک بالذی أوحی إلیک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 35 - 1

1 - پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)، مأمور به استقامت و پایداری همچون رسولان اولوالعزم

فاصبر کما صبر أولوا العزم من الرسل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 7 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مأمور به صبر و پایداری در انجام دادن رسالت خویش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شرح - 94 - 2 - 6

6 - تحمّل آداب و رسوم دوران جاهلیت ، بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) سنگین و دشوار بود .

وزرک

«وزر»، مطلق است و قابلیت دارد که بر مصادیقی گوناگون _ از جمله «سنت های سخت دوران جاهلیت» _ تطبیق یابد. هم چنین می تواند ناظر به تمام مصادیقی باشد که به ذهن خطور می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شرح - 94 - 3 - 2,3,4

2 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، در انجام دادن مسؤولیت های سنگین رسالت خویش ، حد نهایی طاقت خویش را به کار گرفت .

الذی أنقض ظهرك

ص: 143

3 - تلاش طاقت فرسای پیامبر (صلی الله علیه و آله)، در انجام دادن رسالت های الهی، آن حضرت را بی رمق ساخته، توان او را به تحلیل برده بود.

الذی أنقض ظهرك

4 - مهجور ماندن پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رسالت های او در بین مردم، تاب و توان را از آن حضرت ربوده بود.

الذی أنقض ظهرك

برداشت یاد شده، ناظر به این احتمال است که مراد از «وزر» (در آیه قبل)، نقطه مقابل رفعت ذکر (در آیه بعد) باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - کافرون - 109 - 3 - 5

5 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مصمم به پایداری بر عبادت خداوند

أعبد

فعل های «أعبد» در این آیه و «عبدتم» در آیه بعد، عدل یکدیگر قرار گرفته است. ماضی آوردن فعل، در مورد عبادت مشرکان و مضارع آوردن آن درباره عبادت پیامبر (صلی الله علیه و آله)، بیانگر استمرار عبادت آن حضرت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - کافرون - 109 - 5 - 5

5 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مصمم به پایداری بر عبادت خداوند

أعبد

برداشت یاد شده، از تقابل «أعبد» و «عبدتم» استفاده شده است.

84- استقامت مسلمانان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 54 - 5

5 - حفظ ایمان در آغاز بعثت، بدون داشتن روحیه صبر و مقاومت امری ناممکن بود.

أولئك يؤتون أجرهم مرتين بما صبروا

85- استقامت مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 2 - 7

7_ اعلام قدرتِ بی انت های خداوند به مشرکان صدر اسلام و تذکر به بیهوده بودن مقاومت در برابر او

و اعلموا أنکم غیر معجزی اللّٰه

«عجز» مقابل «قدرت» و «اعجاز» (مصدر معجزین) به معنای ناتوان کردن و به زانو درآوردن است. هشدار به مشرکان نسبت به ناتوانیشان در به زانو درآوردن خدا، اعلام قدرت بی انتهای خداوند و بی نتیجه بودن مقاومت در برابر اوست.

ص: 144

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 3 - 10

10 - اعلام قدرت بی انت های خداوند به عموم مشرکان صدر اسلام و هشدار به بی نتیجه بودن مقاومت در برابر او

و إن تولیتکم فاعلموا أنکم غیر معجزی اللّٰه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 42 - 2

2 - ایستادگی و مقاومت شدید مشرکان در برابر دعوت و هدایت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

إن کاد لیضلنّٰنا عن ءالہتّٰنا لولا أن صبرنا علیہا

86- استقامت موحدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 54 - 6

6- انسانهایی وجود دارند که در هر شرایط، عقیده توحیدی خود را حفظ می کنند .

ثمّ إذا کشف الضّر عنکم إذا فریق منکم برّبہم یشرکون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 14 - 1

1- یکتاپرستان پایدار بر طریق ایمان، برخوردار از زندگی جاودان در بهشت

إنّ الذین قالوا .. أولئک أصحاب الجنّہ خلدین فیہا

87- استقامت موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 43 - 3

3 - ارشاد و هدایت فرعون، نیازمند مقاومت و پایداری موسی و هارون (ع) و پرهیز آنان از هرگونه سستی بود .

و لاتنیا فی ذکرى . اذہبا إلی فرعون إنہ طغی

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

13 - شعراء - 26 - 26 - 1

1 - دست برداشتن موسی (ع) از تبلیغ رسالت خویش در برابر جوآفرینی و لحن تمسخرآمیز فرعون

قال لمن حوله ألا تستمعون . قال ربکم وربّ اباائکم الأولین

ص: 145

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 28 - 1

1 - دست برداشتن موسی (ع) از تبلیغ رسالت خویش در برابر تهمت ها و سخنان ناروای فرعون علیه او

قال إنّ رسولکم . . . لمجنون . قال ربّ المشرق و المغرب و ما بینهما

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 30 - 1

1 - دست برداشتن موسی (ع) از تبلیغ رسالت خویش در برابر تهدید های فرعون

قال . . . لأجعلنک من المسجونین . قال أولو جنتک بشیء مبین

88- استقامت مؤمن آل فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 38 - 10

10 - مؤمن آل فرعون، برخوردار از شجاعت، ایمان استوار و فهم درست از دین

اتّبعون أهدکم سبیل الرشاد

اظهار ایمان و موضع گیری علنی مؤمن آل فرعون، علیه مواضع فرعونیان و نیز محتوا و چگونگی استدلال های او برای درستی مواضع خود، نشانگر برداشت یاد شده است.

89- استقامت مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 139 - 2

2_ ترغیب اهل ایمان به ثبات قدم و استواری و اعتماد به نفس در رویارویی با دشمن

یا ایّها الذین امنوا . . . و لا تهنوا و لا تحزنوا و انتم الاعلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مؤمنان استوار در نبرد اُحد و دیگر هنگامه های پیکار با کافران ، برگزیدگان خداوند برای گواهی بر اعمال مردم

و تلك الايام . . . و ليعلم الله الذين امنوا و يتخذ منكم شهداء

ترک لام در «و يتخذ»، اشاره به این معنا دارد که برگزیدن، در پی مشخص شدن مؤمنان واقعی است. یعنی مؤمنان واقعی برای گواه بودن برگزیده می شوند. گفتنی است که در برداشت فوق، متعلق حذف شده «شهداء»، اعمال مردم، گرفته شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 89 - 18

ص: 146

18_ تنها خداوند آگاه به سرنوشت مؤمنان در پایداری آنان بر توحید و یا بازگشتشان به کفر و شرک است .

و ما یکون لنا أن نعود فيها إلا أن يشاء الله ربنا وسع ربنا كل شيء علماً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 66 - 9, 1, 3

1_ لزوم پایداری اهل ایمان در برابر لشکری با نیرویی ده برابر ، حکمی که پس از گذشت مدتی تخفیف داده شد .

الئن خفف الله عنکم

3_ لزوم پایداری هر مؤمن در میدان نبرد با دو کافر ، نسخ کننده حکم پیشین (لزوم پایداری هر مؤمن در برابر ده کافر)

ان یکن منکم عشرون . . . الئن خفف الله عنکم

9_ لزوم پایداری صد مؤمن در برابر دویست کافر و هزار مؤمن در برابر دو هزار کافر تا تحقق پیروزی بر آنان

فإن یکن منکم مائه صابره یغلبوا مائتین و إن یکن منکم ألف یغلبوا الفین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 112 - 17

17_ پایداری مؤمنان بر اجرا و حفظ حدود الهی ، شرط خداوند در وفا نمودن به عهد خویش

و من أوفی بعهدہ من الله . . . التّٰبون العبدون . . . و بشر المؤمنین

تأکید بر اعمال فردی و اجتماعی و حفظ حدود الهی پس از بیان وفای خداوند به عهد خویش ، می تواند مشعر به این حقیقت باشد که پاسداری انسان از حدود الهی ، شرط بهره‌وری از وعده های خداوندی است .

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 112 - 3, 2

2_ مؤمنان همراه پیامبر (صلی الله علیه و آله) به استقامت و پایداری بر توحید و پرستش خدا موظف بودند .

فاستقم . . . و من تاب معک

«من تاب» عطف بر ضمیر مستتر در «فاستقم» است؛ یعنی: «ولیستقم من تاب معک».

3_ استقامت در ابلاغ دین و گسترش توحید ، وظیفه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان به اوست .

فاستقم كما أمرت و من تاب معك

جمله «تو و پیروانت پایداری و استقامت کنید» می تواند به این معنا باشد: بر توحید و احکام دین پایبند و ثابت قدم بمانید؛ مبدا سختیها و مشکلات شما را از مسیر حق منحرف سازد. و نیز می تواند گویای این باشد: در ابلاغ توحید و دین پایداری کنید و از دعوت ملول و خسته نشوید. برداشت فوق ناظر به معنای دوم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 121 - 3,4

3_ پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان به آن حضرت ، موظف به پایداری بر مواضع خویش (ابلاغ رسالت الهی و مبارزه با شرک و فساد)

إناع_ملون

4_ پیامبر (صلی الله علیه و آله) از ناحیه خداوند مأمور بود تا پایداری خود و مؤمنان و ایستادگی بر مواضعشان را به کافران تأکید کند .

وقل للذین لا یؤمنون .. إناع_ملون

ص: 147

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 10 - 10

10 - مؤمنان راستین ، محکم و بردبار در هنگامه های سخت و دشوار زندگی

لولا أن ربطنا علی قلبها لتکون من المؤمنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 31 - 6

6 - توحید و استقامت در راه ایمان ، در پی دارنده بهشت و نعمت های گسترده برای مؤمنان

إنّ الذین قالوا ربّنا الله ثمّ استقوا... و لکم فیها ما تشتهی أنفسکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 39 - 1

1 - مؤمنان ، اهل ایستادگی و مقاومت در برابر ظلم و تجاوز

للذین ءامنوا... و الذین إذا أصابهم البغی هم ینتصرون

«إنتصار» (مصدر «ینتصرون») می تواند به معنای ایستادگی در برابر ظالم و زیر بار ظلم او نرفتن باشد: «انتصر الرجل إذا امتنع من ظالمه»، (لسان العرب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 25 - 11

11- شدیدترین تهدید ها از جانب کافران و مشرکان ، ناتوان از خاموش ساختن نور ایمان در قلب های مستعد

و لولا رجال مؤمنون... لم تعلموهم

محیط مکه با آن که مسخّر مشرکان بود و مؤمنان ناگزیر به هجرت شده بودند؛ ولی خداوند از وجود مردان و زنان مؤمن در آن خبر داده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - مؤمنان در نبرد با دشمنان، باید منظم، سازمان یافته و همچون بنایی ریخته شده از سرب، استوار و نفوذناپذیر باشند.

يقـتلون . . . صفـا کاتـهم بنیـن مرصوص

«مرصوص» از ریشه «رصاص» (سرب) مشتق است. «بنیان مرصوص»؛ یعنی، بنایی که با سرب استوار و محکم شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - مؤمنان پایدار و استوار در طریق دین، در معرض آزمایش الهی اند.

والـواستقـموا علی الطریقه . . . لنفتنهم فیه

ص: 148

90- استقامت مؤمنان اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 55 - 7

7 - پافشاری ایمان آوردگان از اهل کتاب بر مواضع فکری و عملی خویش و تسلیم نشدن آنان در برابر فشار مخالفان

وقالوا لنا أعمـلنا و لكم أعمـلكم

برداشت یاد شده بدان احتمال است که یاوه گویان با هدف متزلزل کردن مؤمنان، بدان کار دست می زدند.

91- استقامت مؤمنان دوران اصحاب اخدود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بروج - 85 - 9 - 6

6 - پایداری مؤمنان در عصر اصحاب اخدود، بر ایمان خویش تا نیل به شهادت، در محضر خداوند بوده و به آن رسیدگی خواهد شد.

والله على كل شيء شهيد

بیان گواه بودن خداوند، برای مجرمان تهدید و برای مؤمنان وعده به پاداش است.

92- استقامت مؤمنان راستین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 125 - 7

7 - تهدید ها و شکنجه ها، بی تأثیر در بازداری مؤمنان راستین از طریق ایمان و باور های دینی

إنا إلی ربنا منقلبون

93- استقامت مؤمنان قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 75 - 10

10 - مستضعفان مؤمن از قوم ثمود، مردمانی پایدار و راسخ در ایمان خویش

از اینکه مؤمنان قوم ثمود مقصود خویش را با جمله اسمیه و به همراه «إِنَّ» بیان کردند و با کلمه «ما»ی موصوله ایمان خویش را به تمامی رسالتهای صالح اعلان داشتند، معلوم می شود آنان در ایمان خویش بسیار جدی و پایدار بودند.

94- استقامت مؤمنان مدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 90 - 6

6_ مؤمنان به رسالت شعیب (ع) مصمم بر آیین توحید و متابعت شعیب (ع) در خروج از شهر مدین

لئن اتبعتم شعیباً

95- استقامت مهتدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 37 - 1

1 - هدایت کسانی که با لطف الهی ارشاد شده اند ، استوار و پایدار است .

و من یهد الله فما له من مضلّ

96- استقامت نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 62 - 13، 3

3_ نوح (ع) استواری خویش را در تبلیغ رسالت های الهی به مردم گوشزد کرد .

أبلغکم رسلت ربی

جمله «لکنی رسول ..» و نیز آیات قبل دلالت بر این معنا دارد که نوح(ع) مبلغ رسالت های الهی است. بنابراین توصیف رسول به جمله «أبلغکم ...» هدف دیگری را تعقیب می کند و بیانگر نکته ای جدید است و آن اینکه وی بر ابلاغ رسالت های الهی اصرار خواهد ورزید و بر آن پافشاری خواهد کرد.

13_ آگاهی نوح (ع) به حقایق از جانب خدا ، از عوامل پایداری وی در تبلیغ رسالت های الهی و خیرخواهی خالصانه برای مردم

أبلغکم رسلت ربی و أنصح لکم و أعلم من الله ما لاتعلمون

به نظر می رسد جمله «أعلم من الله ..» به منزله تعلیلی باشد برای «أبلغکم» و «أنصح لکم». یعنی آگاه بودن من بر حقایق پوشیده بر شما مرا در ابلاغ رسالت های الهی پایدار می سازد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 71 - 12

12 - حضرت نوح (ع) در راه دعوت به حق، آمادگی خود را برای تحمل انواع مشکلات تا مرز کشته شدن را، به مردم اعلام داشت.

فأجمعوا أمرکم و شرکاءکم ثم لا یکن أمرکم علیکم غمه . . . ولا تنظرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 72 - 7

ص: 150

7_ حضرت نوح (ع) در برابر نارضایتی قومش نسبت به دعوت او، عزم راسخ خویش را اعلام کرد و بر ادامه سرسختانه راه خود اصرار و تأکید ورزید.

فأجمعوا أمرکم و شرکاءکم .. و أمرت أن أكون من المسلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 81 - 7

7- نوح پیامبر، اسوه و الگوی مقاومت و شکیبایی در برابر دشمنان و مخالفان دعوت الهی

و لقد نادینا نوح.. إنّه من عبادنا المؤمنین

ذکر داستان نوح(ع) برای پیامبر(صلی الله علیه و آله) و ایمان آورندگان به آن حضرت در مکه، می تواند برای ارائه الگو در مسیر دعوت الهی باشد.

97- استقامت و دعا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 147 - 3

3_ همراه نمودن دعا با مجاهدت و مقاومت در راه خدا، از ویژگی های پیامبران الهی و پرورش یافتگان آنان

و ما کان قولهم الا ان قالوا ربّنا اغفر لنا ذنوبنا .. و انصرنا

98- استقامت هارون(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 43 - 3

3- ارشاد و هدایت فرعون، نیازمند مقاومت و پایداری موسی و هارون (ع) و پرهیز آنان از هرگونه سستی بود.

و لاتنیا فی ذکری . اذهبأ إلی فرعون إنّه طغی

99- استقامت هود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 68 - 4

4_ هود، استواری خویش را در تبلیغ رسالت های الهی به مردم گوشزد کرد.

أبلغکم رسلت ربی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 56 - 5

5_ هود (ع) مصمم به ابلاغ رسالت های الهی و تحمل هر گونه گزند و آزار در طریق آن بود.

فکیدونی جمیعاً ثم لاتنظرون. إنی توکلت علی الله ربی وربکم

ص: 151

100- اهمیت استقامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 250 - 1

1_ صبر ، استواری قدم و نصرت بر کافران ، درخواست پیکارگران برگزیده طالوت از خداوند ، به هنگام رویارویی با جالوت

و لَمَّا بَرَزُوا .. و انصرنا علی القوم الکافرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 120 - 11

11_ لزوم پایداری و تقوایشگی در برابر توطئه دشمنان دین

ان تمسکم حسنه .. و ان تصبروا و تقوا لا یضركم کیده شیناً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 122 - 10

10_ لزوم تأثیرپذیری و استواری جامعه ایمانی در برابر جنگ روانی و دسیسه های دشمنان

اذ همّت طانفتان منکم ان تفشلا و الله ولیهما

جمله «و الله ولیهما»، در واقع تذکری است به مؤمنان و معتقدان ولایت الهی که در هنگامه های دشوار، ولایت و حمایت الهی را فراموش نکنند و به عناصری همچون عبدالله بن ابی، که در صدد سستی آفرینی و ایجاد دلهره در بین آنان است، گوش فرابندند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 152 - 9

9_ تحقق وعده الهی به پیروزی جامعه ایمانی در گرو اتحاد صفوف ، پایداری و پیروی آنان از رهبری

و لقد صدقکم الله وعده .. حتی اذا فشلتم و تنازعتم فی الامر و عصیتم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 66 - 9

9_ لزوم پایداری صد مؤمن در برابر دویست کافر و هزار مؤمن در برابر دو هزار کافر تا تحقق پیروزی بر آنان

فإن یکن منکم مائه صابره یغلبوا مائتین و إن یکن منکم ألف یغلبوا الفین

101- اهمیت استقامت حق طلبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 38 - 8

8_ ضرورت صبر و مقاومت حق پویان در برابر استهزا و آزار دشمنان

ص: 152

و يصنع الفلك و كلما مرّ عليه ملاً من قومه سخروا منه

جمله «و يصنع الفلك و كلما مرّ ..» بیانگر صبر و مقاومت حضرت نوح(ع) و پیروان اوست و هدف از نقل آن ، ایجاد روحیه مقاومت در حق پویان و درس صبر و استقامت به آنان است.

102- اهمیت استقامت در ایمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 106 - 2

2- لزوم پایداری بر ایمان ، پس از ورود به جرگه مؤمنان

من كفر بالله من بعد إيمانه .. فعليهم غضب من الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 11 - 3

3 - ایمان های متزلزل و مقطعی ، فاقد ارزش در پیشگاه خداوند

يَأَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا .. تَوَمَّنُونَ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ

103- اهمیت استقامت در تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 30 - 2

2 - رهبران و مبلغان دینی ، باید در برابر تهدید های دشمنان دیانت مقاوم باشند و رسالت خود را ادامه دهند .

قال .. لأجعلنك من المسجونين . قال أولوجنتك بشيء مبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 7 - 5

5 - لزوم صبر و پایداری در انجام دادن رسالت الهی و تبلیغ دین ، برای مبلغان و رهبران جامعه اسلامی

قم فأنذر .. ولربك فاصبر

104- اهمیت استقامت در تبلیغ حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عصر - 103 - 3 - 6

6 - لزوم حق پذیری، شناختن و شناساندن حق و پایداری و شکیبایی برای تحقق آن

تواصوا بالحقّ و تواصوا بالصبر

ترغیب مؤمنان به توصیه دیگران بر حق و صبر، بیانگر لزوم پابندی خود به آن دو است.

ص: 153

105- اهمیت استقامت در توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 19 - 1

1- تذکر خدا، به حقانیت راه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و لزوم استواری آن حضرت بر صراط توحید

فاعلم أنه لا إله إلا الله

با توجه به این که خطاب «فاعلم» به پیامبر (صلی الله علیه و آله) است و آن حضرت خود در رأس یکتاپرستان قرار دارد؛ تعبیر «فاعلم» در حقیقت تأیید راه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و تشویق ایشان به استوار ماندن در راه توحیدی خود و نیندیشیدن به حرکت های کفرآمیز مخالفان است.

106- اهمیت استقامت در جنگ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 66 - 3

3_ لزوم پایداری هر مؤمن در میدان نبرد با دو کافر، نسخ کننده حکم پیشین (لزوم پایداری هر مؤمن در برابر ده کافر)

ان یکن منکم عشرون... الثن خفف الله عنکم

107- اهمیت استقامت در دینداری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 114 - 11

11_ لزوم پایداری بر دین، پرهیز از طغیان و سرکشی و تمایل نداشتن و تکیه نکردن بر ستمگران، از مواعظ و پند های مهم خداوند است

فاستقم كما أمرت... ولا تطغوا... ولا تركنوا إلى الذين ظلموا... ذلك ذكري للذكر

108- اهمیت استقامت در عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 14 - 9

9 - ناخوشایندی کافران و دگراندیشان ، نباید مانع اظهار حق در اصول دین و موجب دست برداشتن از مواضع اصولی در نهضت توحیدی شود .

فادعوا لله مخلصین له الدین و لو کره الک_فرون

ص: 154

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 16 - 5

5 - ضرورت پایداری بر باور ها و نداشتن تزلزل بی دلیل

من بعد ما استجیب له

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 14 - 2

2 - در اختیار گرفتن ثروت و نیروی انسانی کافران حق ناپذیر، نمی تواند مجوز عدول مبلغان و رهبران جامعه اسلامی از مواضع عقیدتی خویش و سازش و مسامحه با آنان باشد.

ولا تطع .. أن کان ذا مال و بنین

تردیدی نیست که اجابت خواسته های کافران و یا سازش با آنان از سوی رهبران جامعه اسلامی، به جهت طمع شخصی نیست؛ بلکه برای در اختیار گرفتن ثروت و نیروی انسانی کافران و صرف آنها در جهت مصالح و منافع مسلمین است؛ ولی چون این کار به قیمت عدول از مواضع اعتقادی و یا سازش با کافران است، جایز نمی باشد.

109- اهمیت استقامت رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شرح - 94 - 5 - 4

4 - سختی ها، هرگز نباید رهبران الهی را از توجه به سهولت ها و امکانات موجود و دلگرم بودن به آنها باز دارد.*

فإنّ مع العسر يسراً

کلمه «مع»، دلالت دارد که وجود «یسر عظیم» هم زمان با وجود «عسر» است؛ نه بعد از آن. و مراد از آن می تواند هم زمانی «عسر» با مقدمات «یسر» باشد. و ممکن است در صدد بیان این حقیقت خارجی باشد که: هر گاه مشکلاتی پدیدار شد، توجه به آن ذهن شما را به خود مشغول نسازد؛ بلکه به سهولت ها و امکانات فراوانی که در کنار آن، برای شما وجود دارد نیز توجه داشته باشید. برداشت یاد شده ناظر به دومین احتمال است.

110- اهمیت استقامت محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- پایبندی و استقامت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مسلمانان در مسیر وحی ، از مسائل مهم مورد سؤال در قیامت

فاستمسک بالذی أوحی إلیک . . و سوف تسئلون

111- اهمیت استقامت مسلمانان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 155

8- پایبندی و استقامت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مسلمانان در مسیر وحی ، از مسائل مهم مورد سؤال در قیامت

فاستمسک بالذی أوحی إليك . . و سوف تسئلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 29 - 3

3- خداوند ، خواهان صلابت و استحکام جامعه اسلامی در قبال کافران و جامعه کفر

و الذین معه أشدّاء علی الکفار

لحن آیه شریفه بیان ارزش های واقعی مؤمنان و همگامان پیامبر (صلی الله علیه و آله) است و در حقیقت اخباری است که انشای مؤکد را می رساند.

112- اهمیت استقامت موحدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - کافرون - 109 - 3 - 8

8- سرسختی مخالفان توحید در مواضع خویش ، نباید پایداری اهل توحید را متزلزل سازد .

و لا أتمع بدون ما أعبد

پایداری اهل توحید، از مضارع بودن «أعبد» استفاده شده است.

113- پاداش استقامت ابراهیم (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 50 - 4

4- خداوند ، خوش نامی و بلندآوازی را ، به پاس پایداری ابراهیم (ع) در توحید ، به او و فرزندانش عنایت کرد .

فلما أعتزلهم . . و جعلنا لهم لسان صدق علیاً

114- پاداش استقامت بر توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 112 - 15

15_ استقامت در دین و پایداری بر توحید ، در پی دارنده پاداش الهی است .

فاستقم .. إنه بما تعملون بصیر

یادآوری علم و آگاهی خداوند به اعمال بندگان پس از امرها و نهی ها ، اشاره به پاداش دهی و کیفر رساندن است.

ص: 156

115- پاداش استقامت در تکلیف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 23 - 3

3_ بهشت عدن ، پاداش صبر و استقامت بر فرمان های الهی ، برپا داشتن نماز و انفاق کردن

والذین صبروا .. أولئك لهم عقبی الدار. جنات عدن

116- پاداش استقامت در دینداری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 112 - 15

15_ استقامت در دین و پایداری بر توحید ، در پی دارنده پاداش الهی است .

فاستقم .. إنه بما تعملون بصیر

یادآوری علم و آگاهی خداوند به اعمال بندگان پس از امرها و نهی ها ، اشاره به پاداش دهی و کیفر رساندن است.

117- پرسش از استقامت محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 44 - 8

8 - پایبندی و استقامت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مسلمانان در مسیر وحی ، از مسائل مهم مورد سؤال در قیامت

فاستمسک بالذی أوحی إليك .. و سوف تسئلون

118- پرسش از استقامت مسلمانان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 44 - 8

8 - پایبندی و استقامت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مسلمانان در مسیر وحی ، از مسائل مهم مورد سؤال در قیامت

فاستمسک بالذی أوحی إليك .. و سوف تسئلون

119- تشویق به استقامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 139 - 2

2_ ترغیب اهل ایمان به ثبات قدم و استواری و اعتماد به نفس در رویارویی با دشمن

ص: 157

يا ايّها الذين امنوا .. ولا تهنوا ولا تحزنوا و انتم الاعلون

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

3 - آل عمران - 3 - 184 - 4

4 - ترغيب پيامبر (صلی الله عليه و آله) از سوی خداوند به پایداری در انجام رسالت ، علی رغم تکذیب و مخالفت مردم

فان کذبوک فقد کذب رسل من قبلک

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

8 - هود - 11 - 49 - 9

9 - از هدف های بیان سرگذشت نوح (ع) در قرآن ، ترغيب پيامبر (صلی الله عليه و آله) و اهل ایمان به صبر و مقاومت است .

تلک من انباء الغیب نوحیها إلیک .. فاصبر إن العقبه للمتقین

خداوند، با تقریر جمله «إصبر..» به وسیله حرف «فاء» بر نقل داستان نوح(ع) ، به این نکته اشاره می کند که: مقصود از شرح ماجرای حضرت نوح (ع) ، قصه سرایی نیست؛ بلکه هدف از آن ، هدایت و تربیت مخاطبان قرآن می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

12 - فرقان - 25 - 31 - 5

5 - تشویق پيامبر (صلی الله عليه و آله) و مؤمنان از سوی خدا ، به صبر و پایداری در برابر دشمنان تبه کارشان همچون انبیای گذشته

و کذلک جعلنا لکل نبی عدوًّا من المجرمین و کفی بریک هادیًّا و نصیرًا

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

15 - فاطر - 35 - 4 - 5

5 - ترغيب پيامبر (صلی الله عليه و آله) از سوی خداوند به صبر و پایداری در انجام رسالت خویش ، به رغم تکذیب و مخالفت کافران و

مشرکان

و إن یکذبوک فقد کذب رسل من قبلک

120 - تشویق به استقامت در منکرات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عصر - 103 - 3 - 11

11 - تبلیغ اعتقادات حق و ترغیب دیگران به مقاومت در برابر منکرات ، خصلتی ستوده و مایه کامیابی انسان

لفی خسر . إلاّ الذین ... توأصوا بالحقّ و توأصوا بالصبر

121- توصیه به استقامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 15 - 4

ص: 158

4 - استقامت و پایداری ، توصیه مکرر خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و استقم كما أمرت

ماضی بودن فعل «أمرت» حاکی از آن است که پیامبر (صلی الله علیه و آله) پیش از این هم امر به استقامت شده بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 8 - 1

1 - توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، بر ایستادگی و انعطاف ناپذیری در برابر خواسته های تکذیب گران

فلا تطع المكذبین

مقصود از اطاعت در این آیه _ به قرینه آیه بعد (وَدَّوَا لَو تَدَهْنُ ..) _ اجابت خواسته کافران است; نه فرمانبری از آنان.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بلد - 90 - 17 - 4

4 - ایمان به آیات الهی ، سفارش یکدیگر به استقامت در تکالیف دشوار و اظهار محبت به بردگان ، یتیمان و تنگدستان ، قدردانی از نعمت های بینایی ، گویایی و هدایت است .

ألم نجعل له عينين . ولساناً و شفيتين . وهدينَه النجدين ... ثمَّ كان من الذين ءام

«الذين آمنوا» گرچه مطلق است; ولی مصداق بارز آنها _ به قرینه «و الذين كفروا بآياتنا» در آیات بعد _ مؤمنان به آیات الهی است و آیات پیشین _ که بعضی از تکالیف را «عقبه» نامیده بود _ قرینه بر مراد از «صبر» است و سیاق آیات نشان می دهد که مراد از «مرحمه»، ترحم بر «رقبه»، «یتیم» و «مسکین» است. ارتباط این آیات با آیه های پیشین _ که نعمت های الهی را برشمرده _ گویای برداشت یاد شده است; زیرا «بینایی و بصیرت»، زمینه ساز «ایمان» و «داشتن زبان و لب»، زمینه ساز توصیه است.

122- دعوت به استقامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 128 - 1

1 _ موسی (ع) پس از تصمیم فرعون به سرکوبی بنی اسرائیل ، مردمش را به استعانت از خدا و صبر و مقاومت در برابر آزار های فرعونیان فراخواند .

قال موسى لقومه استعينوا بالله و اصبروا

8_ خداوند ، فراخوان پیامبر (صلی الله علیه و آله) به صبر و شکیبایی در امر رسالت و مقاومت در برابر مشرکان و آزار های آنان

فاصبر

بیان سرگذشت نوح(ع) و سپس دعوت کردن پیامبر(صلی الله علیه و آله) به صبر و مقاومت ، گویای این است که: مصداق مورد نظر برای «صبر» تحمل مشکلات و مشقتهای تبلیغ رسالت و مقاومت در برابر آزارها و کارشکنیهای مخالفان می باشد.

ص: 159

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تکویر - 81 - 28 - 5

5 - آموختن تعالیم قرآن و پایداری بر عمل به آن ، دعوت خداوند از همه انسان ها است .

إن هو إلا ذكر للعالمين . لمن شاء منكم أن يستقيم

مخاطبان در «منکم» گرچه همان کسانی اند که «این تذهبون» خطاب به آنان بود؛ ولی به قرینه «للعالمین» این رهنمود برای عموم مردم است.

123- زمینه استقامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 200 - 6

6_ صبر در برابر مشکلات ، زمینه ساز پایداری در برابر دشمن *

يا ايها الذين امنوا اصبروا وصابروا

تقدّم ذکری «اصبروا» بر «صابروا»، می تواند حاکی از این معنا باشد که تا در برابر مشکلات فردی صبور نباشید، نمی توانید در مقابل دشمنان دین مقاومت کنید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 128 - 7

7_ اذعان به مالکیت خدا بر زمین و نفوذ مشیت او ، زمینه ساز مقاومت در برابر دشمنان دین است .

استعينوا باللّٰه و اصبروا إنّ الأرض لله يورثها من يشاء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 49 - 13

13_ توجه و باور به پیروزی اهل تقوا ، زمینه ساز پیشه ساختن صبر و مقاومت در برابر مشکلات راه تقوا و ایمان

فاصبر إن العقبه للمتقين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 114 - 4

4_ اقامه نماز ، تکیه گاهی برای استقامت در راه دین و ابلاغ آن

فاستقم كما أمرت . . . و أقم الصلوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 23 - 3

3 - ایمان و اعتقاد به تقدیر الهی (هر چیزی در زندگی بشر از قبل تعیین و در کتابی نوشته شده است) ، باعث می گردد که آدمی در مقابل رویداد ها _ چه خوب و چه بد _ خود را نبازد .

ما أصاب من مصیبه . . . لکیلا تأسوا علی ما فاتکم و لا تفرحوا بما آتیکم

ص: 160

جمله «لکیلاتأسوا..» تعلیل برای آیه پیشین است؛ یعنی، ما این حقیقت را (هر حادثه ای از پیش مکتوب و مقدر شده است) بازگو کردیم؛ بدان جهت که معرفت و آگاهی به آن، باعث شود تا شما در برابر ناملایمات، غمگین نشوید و نیز در مقابل برخورداری ها، شادمانی نکنید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - انسان - 76 - 25 - 3,4

3 - ذکر و یاد مستمر خداوند ، نیرو آفرین و مقاومت بخش در برابر مشکلات و سختی های تبلیغ و اجرای تعالیم دین

فاصبر لحکم ربک . . . و اذکر اسم ربک بکره و أصیلاً

از توصیه به ذکر خداوند _ پس از فرمان صبر و شکیبایی در مشکلات رسالت _ مطلب یاد شده به دست می آید.

4 - ذکر و یاد مستمر خداوند ، نیرو آفرین و مقاومت بخش در برابر مشکلات و سختی ها

فاصبر . . . و اذکر اسم ربک بکره و أصیلاً

. . . و اذکر اسم ربک بکره و أصیلاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - انسان - 76 - 26 - 11

11 - عبادت و شب زنده داری ، نیروبخش و مقاومت آفرین ، در برابر مشکلات و سختی ها

فاصبر لحکم ربک . . . و من الیل فاسجد له و سبّحه لیلاً طویلاً

124- زمینه استقامت در تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 62 - 4,13

4 _ اعتقاد راسخ نوح (ع) به ربوبیت خدا بر وی ، موجب استواریش در تبلیغ رسالت های الهی بود .

و لکنی رسول من رب العلمین. ابلغکم رسلت ربی

حضرت نوح(ع) برای اینکه اشاره به علت پایداریش بر ابلاغ رسالت کند، به جای آوردن ضمیر و گفتن «رسالاته»، «رسلت ربی» گفت.

13_ آگاهی نوح (ع) به حقایق از جانب خدا، از عوامل پایداری وی در تبلیغ رسالت های الهی و خیرخواهی خالصانه برای مردم

أبلغكم رسلت ربي وأنصح لكم وأعلم من الله ما لا تعلمون

به نظر می رسد جمله «أعلم من الله ..» به منزله تعلیلی باشد برای «أبلغكم» و «أنصح لكم». یعنی آگاه بودن من بر حقایق پوشیده بر شما مرا در ابلاغ رسالت های الهی پایدار می سازد.

125- زمینه استقامت در تقوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 26 - 16

ص: 161

16 - آرامش و اطمینان روحی، زمینه پابندی به اصل تقوا و خویشتن داری *

فَأَنْزَلَ اللَّهُ سَكِينَتَهُ عَلَى رَسُولِهِ وَعَلَى الْمُؤْمِنِينَ وَالزَّمِيمَةَ كَلِمَةَ التَّقْوَى

نزول سکینه ممکن است مقدمه برخورداری از روح تقوا باشد و تقدم لفظی دلالت بر تقدم معنوی نماید.

126- زمینه استقامت در جهاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 35 - 11

11- توجه مؤمنان به ضایع نشدن مجاهدت ها و اعمالشان نزد خداوند، مایه استواری آنان بر طریق جهاد

فَلَا تَهِنُوا... وَاللَّهُ مَعَكُمْ وَلَنْ يَتْرُكَ أَعْمَالَكُمْ

از تذکر خداوند، به مؤمنان (لن یترکم اعمالکم) پس از نهی «لاتهنوا...»، دانسته می شود که توجه به ضایع نشدن اعمال، پشتوانه جهاد و استقامت در راه خدا است.

127- زمینه استقامت مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 4 - 2

2- ایمان به پیروزی راه ایمان و شکست نهایی کافران، مقتضی صلابت و جدیت مؤمنان در نبرد با جبهه کفر

الَّذِينَ كَفَرُوا... أَضَلَّ أَعْمَالَهُمْ... فَإِذَا لَقِيتُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا فَضَرْبِ الرِّقَابِ

فاء در «فإذا لقیتم» مفید ترتب و نتیجه است؛ یعنی، اکنون که دانستید تلاش کافران بی ثمر خواهد ماند (أضلل أعمالهم) و فرجام مؤمنان به صلاح خواهد گرایید (أصلح بالهم) پس دلگرم باشید و با یقین به پیروزی نبرد کنید (فإذا لقیتم... فضرِب الرقاب).

128- زمینه های استقامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 122 - 17

17_ رشد معنویات، موجب استواری بیشتر در رویارویی با دشمن

إِذْ هَمَّتْ... وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ

جمله «و الله وليهما» و نیز جمله «و على الله . . .»، علاوه بر بیان یک معرفت دینی، برای تقویت مسلمانان در رویارویی با دشمنان، نیز می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 147 - 7

7_ نقش بنیادین و سازنده دعا در صلابت، قوّت و تسلیم ناپذیری پیکارگران

فما وهنوا . . . و ما ضعفوا و ما استكانوا . . . و ما كان قولهم الا ان قالوا ربنا ا

ص: 162

یادآوری دعای مجاهدان ربّانی پس از بیان استقامت آنان، می تواند اشاره ای باشد به اینکه دعا از موجبات استقامت و حماسه آفرینی است.

129- سختی استقامت در دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 43 - 11

11 - استقامت و پایداری در مسیر دین ، امری دشوار و نیازمند به تأیید الهی است .

فاستمسک . . . إتك علی صرط مستقیم

از لحن آیه شریفه که برای دلداری و تقویت روحیه پیامبر(صلی الله علیه و آله) است، مطلب بالا برداشت می شود.

130- شرایط استقامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 66 - 2

2_ حکم بر پایداری در مقابل دشمنان و حدود و شرایط آن ، در اختیار خداوند است .

الئن خفف الله عنکم و علم أن فیکم ضعفا

131- عوامل استقامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 214 - 14

14_ امید مؤمنان به امداد الهی ، پشتوانه صبر و مقاومت آنها

متی نصر الله الا ان نصر الله قریب

جویای یاری خدا بودن (متی نصر الله) در حین شدت مصائب و مقاومت در برابر آنها، بیانگر نقش امیدواری به یاری خدا در تحمل مشکلات است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 248 - 9,10

9_ فرستادن آرامش خاطر به سوی بنی اسرائیل از جانب خداوند ، به منظور استقامت و کاستن دلهره و اضطراب آنان در پیکار با دشمنان

ابعث لنا ملکا نقاتل .. ان یاتیکم التابوت فیه سکینه

مراد از «سکینه» به مناسبت آیات قبل که درباره جهاد و نبرد با دشمنان بود، یا خصوص آرامش و رفع نگرانی و دلهره در رویارویی با متجاوزان است و یا مصداق بارز و مورد نظر از آرامش.

10_ آرامش خاطر ، موجب استقامت آدمی در مشکلات و درگیریها

ص: 163

ان یاتیکم التّابوت فیہ سکینه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 249 - 23

23_ گمان به لقاء الله (روز رستاخیز) موجب پایداری انسان در پیکار با دشمنان

قال الذین یظنون .. . غلبت فئه کثیره

بنابراینکه «یظنون» به معنی گمان باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 28 - 19

19_ توجه انسان به بازگشت به خدا و اعتقاد به آن ، عامل مقاومت در برابر ولایت کافران

لا یتخذ المؤمنون الکافرین اولیاء .. . و الی الله المصیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 139 - 6

6_ ایمان و روحیه قوی ، رمز استواری و ثبات قدم در رویارویی با دشمنان

و لا تهنوا و لا تحزنوا و انتم الاعلون ان کنتم مؤمنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 113 - 7

7_ استقامت و پایداری توده مردم بر ایمان و عقاید دینی خود ، در گرو تأمین نیاز های مادی و معنوی آنان

قالوا نرید ان ناکل منها و تطمئن قلوبنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 125 - 9

9_ نجات از شرک و پذیرش ربوبیت خداوند ، عامل بی پروایی ساحران مؤمن در برابر مجازات ها و شکنجه های فرعون

در برداشت فوق جمله «إنا إلی ربنا منقلبون» توصیف تحولات عقیدتی ساحران و انقلاب درونی آنان گرفته شده است. در این صورت مراد از آن جمله، بازگشت به خدا با رها شدن از باورهای باطل و پذیرش ربوبیت وی خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 126 - 13

13 _ استقامت در راه خدا و دستیابی به حسن عاقبت ، نیازمند امداد های خداوند است .

ربنا أفرغ علينا صبراً و توفنا مسلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 196 - 6

ص: 164

6_ توجه صالحان به ولایت و سرپرستی خدا بر ایشان ، عامل مقاومت آنها در مبارزه با اهل شرک و نهرا سیدن از توطئه های ایشان

ثم کیدون فلا تنظرون . . . هو یتولی الصلحین

از اهداف بیان ولایت خدا بر صالحان، پس از طرح توطئه مشرکان، این است که صالحان همواره توجه به یاری خدا داشته باشند و هرگز از مکرهای مشرکان نهرا سند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 71 - 14

14_ توکل بر خداوند ، مایه پایداری و استقامت آدمی در برابر همه سختیهاست .

إن کان کبر علیکم مقامی . . . فعلى الله توکلت فأجمعوا أمرکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 11 - 6

6_ انجام کار های شایسته و پیشه ساختن صبر ، آدمی را از روحیه ای مقاوم بهره مند خواهد ساخت و از تزلزل روحی و روانی نجات خواهد داد .

إنّه لیئوس کفور . . . إنّه لفرح فخور. إلاّ الذین صبروا و عملوا الصالحات

آیه نهم و دهم ، بیانگر این بود که: انسانها تحت تأثیر کمترین رفاه و محنت متزلزل شده و خود باخته می شوند و آیه مورد بحث ، صابرا نی را که اعمال شایسته انجام می دهند ، از این خصلت استثنا کرده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 112 - 10, 17, 9

9_ توجه به داستان پیامبران و سرنوشت اقوام مؤمن و کافر ایشان ، وادار کننده انسان به استقامت و پایداری بر توحید و پرستش خدا

فاستقم كما أمرت

برداشت فوق ، بر این اساس است که جمله «فاستقم . . .» بر داستان اقوام گذشته _ که در آیات پیشین از آن سخن رفته است _ تفریع شده باشد.

10_ توجه به قضاوت و داوری خداوند در قیامت و باور به پاداش و مجازات در آن سرا ، آدمی را به استقامت در راه دین وامی دارد .

لَقَضَىٰ بَيْنَهُمْ . . . إِنَّ كَلِمًا لِّمَا لِيُوفِيَنَّهُمْ أَعْمَ لِهَمٍ . . . فَاسْتَقَمَ كَمَا أَمَرْتُ

17_ توجه و باور به آگاهی و نظارت خداوند بر اعمال و رفتار انسانها ، موجب پایداری و استقامت در راه دین است .

فاستقم كما أمرت و من تاب معك . . . إنه بما تعملون بصير

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 120 - 6

6_ آرامش دل ، مایه استقامت و رزیدن در اهداف و آرمانهاست .

ما نثبت به فؤادک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 98 - 7

ص: 165

7- ذکر خدا و عبادت پروردگار چون نماز، زداینده نگرانی‌ها و اندوه‌ها و تقویت‌کننده روحیه پایداری و موجب آرامش خاطر است.

و لقد نعلم أنك يضيق صدرك .. فسبح بحمد ربك و كن من السـجدین

نوع مفسران بر آنند که مقصود از سجده در این آیه، نماز است و مؤید آن روایتی است که می‌گوید: «پیامبر (صلی الله علیه و آله) هر گاه محزون و دلتنگ می‌شد، نماز می‌خواند» (مجمع البیان، ذیل آیه فوق).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 4 - 7

7- توجه به اعتقاد به بازگشت همه امور به خداوند، موجب پایداری و استقامت در راه خدا

و إن یكذبوك .. و إلى الله ترجع الأمور

یاد آوری این حقیقت که همه امور به خدا بازمی‌گردد - پس از بیان تکذیب رسالت پیامبران از سوی کافران و استقامت و پایداری آنان - می‌تواند اشاره به مطلب یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 43 - 9

9- اطمینان و باور به حقانیت راه و حرکت خویش، عامل استواری و پایداری انسان است.

فاستمسک .. إنك علی صراط مستقیم

خداوند، پس از دستور تمسک به پیام وحی، این حقیقت را بیان می‌کند که ای پیامبر! تو در راه راست قرار داری. از این مطلب می‌توان استفاده کرد که باور به راستی و درستی مسیر، در تمسک و پایداری انسان به آن، نقشی به سزا دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 29 - 12

12- حفظ صلابت و استحکام در برابر کافران، نیازمند حاکمیت روح رحمت و مودت میان مؤمنان

أشداء علی الكفار رحماء بینهم

میان «أشداء علی الكفار» و «رحماء بینهم»، نوعی تعامل و تأثیر متقابل وجود دارد؛ یعنی، سستی در هر زمینه، موجب خدشه دار شدن موقعیت مؤمنان در زمینه دیگر می‌شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 4 - 26

26 - استقامت در مسیر دعوت توحیدی ، نیازمند توکل بر خداوند

إذ قالوا لقمومهم إنا برءؤا منكم . . . و بدا بيننا و بينكم العدو و البغضاء أبداً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 2 - 4

4 - نقش تعیین کننده عبادت و شب زنده داری ، در تقویت روحیه و مقاومت در برابر مشکلات تبلیغی و رسالت دینی

قم الّیل إلاّ قليلاً

به گفته مفسران، این آیات در مکه نازل شده است. فرمان خداوند به شب زنده داری در دوران مکی (زمانی که رسالت پیامبر(صلی الله علیه و آله)

ص: 166

در سخت ترین شرایط قرار داشت) می تواند گویای حقیقت یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بینه - 98 - 5 - 9

9 - ادیان آسمانی ، دارای استقامت و مایه پایدار ماندن مردم است .

و ذلک دین القیّمه

«قیّمه»، در معانی «قوام بخش» و «مستقیم» هر دو استعمال شده است. در عبارت «دین القیّمه»، موصوف به صفت خود اضافه شده و حرف «تاء» در «قیّمه» برای مبالغه است. برخی آن را صفت برای موصوف محذوف و اصل تعبیر را «دین الکتب القیّمه» (اشاره به «کتب قیّمه» در آیات قبل) یا «دین المله القیّمه» (دین امت استوار) می دانند. در این صورت، حرف «تاء» نشانه تأنیث خواهد بود.

132- عوامل استقامت جادوگران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 74 - 3

3 - هراس از جهنم و عذاب طاقت فرسای آن ، مایه تحکیم ایمان در قلب ساحران فرعون

إِنَّمَا آمَنَّا بِرَبِّنَا .. إِنَّهُ مِن يَأْت رَبَّهُ مُجْرَمًا فَإِنَّ لَهُ جَهَنَّمَ

جمله «إِنَّهُ مِن يَأْت ..» تعلیل برای محتوای آیه قبل است.

133- عوامل استقامت در ایمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 66 - 12

12 - ارجاع داوری به پیامبر ، خشنودی از حکم وی و تسلیم کامل در برابر ایشان ، سعادت و ثبات ایمان را در پی خواهد داشت .

فلا وربك .. و لو أنّهم فعلوا ما يوعدون به لكان خيراً لهم و اشدّ تثبيتاً

بنابر اینکه «ما يوعدون» مطالب بیان شده در آیه قبل باشد و نه قتل و هجرت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 50 - 9

9- ایمان متکی به شناخت ، ایمانی استوار و تزلزل ناپذیر

فَأَلْقَى السَّحْرَةَ س- جَدِين . . . قَالُوا لِأَضْيِر

چون ساحران خود اهل شناخت بودند و به آسانی معجزه موسی را از افسون تمایز دادند و به حقانیت وی پی بردند، به درجه ای از ایمانی رسیدند که نمی شد با هیچ شکنجه ای آن را از آنان گرفت.

ص: 167

134- عوامل استقامت در تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 68 - 5

5_ اعتقاد راسخ هود به ربوبیت خدا بر وی ، موجب استواریش در تبلیغ رسالت های الهی

و لکنی رسول من رب العلمین. ابلغکم رسلت ربی

135- عوامل استقامت در سختی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 84 - 8

8_ توکل بر خداوند ، مایه پایداری در دشواریهاست .

علی خوف من فرعون و ملائیم أن یفتنهم .. فعلیه توکلوا

136- عوامل استقامت در صراط مستقیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تکویر - 81 - 28 - 4

4- راه یابی انسان به راه راست و پایداری بر پیمودن آن ، در گرو تصمیم و خواست خود او است .

لمن شاء منکم أن یتقیم

واژه استقامت، در معنای مداومت و ثابت قدم بودن نیز به کار می رود. (نهایه ابن اثیر)

137- عوامل استقامت محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 39 - 9

9- توکل و اتکال پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) بر خداوند ، سبب اعتماد به نفس و پشت گرمی آن حضرت در مبارزه با دشمنان و

نیل به اهداف رسالت

قل حسبی اللہ علیہ یتوکل المتوکلون . قل ۱ قوم اعملوا علی مکانکم ائی ع ۱ مل فسو

یادآوری توکل و اتکال بر خداوند (در آیه قبل) پیش از اعلام موضع قاطع خود به دشمنان، می تواند گویای برداشت بالا باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 25 - 6

6 - یادآوری سرنوشت شوم تکذیب کنندگان آیات حق ، هشدار جدی برای مشرکان عصر بعثت و مایه تحکیم روحیه استقامت و پایداری پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان

ص: 168

فانتقمنا منهم فانظر كيف كان ع_قبه المكذّبين

138- عوامل استقامت مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

17 - زخرف - 43 - 25 - 6

6 - یادآوری سرنوشت شوم تکذیب کنندگان آیات حق ، هشدارى جدی برای مشرکان عصر بعثت و مایه تحکیم روحیه استقامت و پایداری پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان

فانتقمنا منهم فانظر كيف كان ع_قبه المكذّبين

139- فلسفه استقامت محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

19 - مدثر - 74 - 7 - 2

2 - جلب رضای خداوند ، فلسفه و هدف صبر و پایداری پیامبر (صلی الله علیه و آله) در دوران رسالت

و لربك فاصبر

لام در «لربك» برای تعلیل است.

140- ملاک ارزش استقامت

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

19 - مدثر - 74 - 7 - 4

4 - ارزشمندی صبر و پایداری در انجام دادن رسالت الهی و تبلیغ دین ، بسته به خلوص و جهت خدایی آن است .

و لربك فاصبر

141- منشأ استقامت كوه ها

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

20 - نازعات - 79 - 32 - 2

2- آفرینش کوه های پایدار و تزلزل ناپذیر ، نشان قدرت خداوند بر احیای دوباره انسان ها است .

ءأنتم . . . و الجبال أرسیها

ص: 169

142- منشأ استقامت مادر موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 10 - 9

9- راسخ شدن ایمان مادر موسی ، هدف الهی در محکم ساختن دل وی و اطمینان بخشیدن به وی

لولا أن ربطنا علی قلبها لتکون من المؤمنین

143- منشأ استقامت محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شرح - 94 - 1 - 1

1 - خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، شرح صدر عنایت کرده و قوای باطنی آن حضرت را پذیرای حقیقت قرار داد و توانمندی های او را ، برای تحمّل سختی ها و تکالیف ، فزونی بخشید .

الم نشرح لك صدرک

شرح صدر، گنجایش دادن آن برای قبول حق است (لسان العرب). «صدر» و «قلب»، کنایه از نفس انسان است که دارای فهم و درک است. گفته شده «صدر» اعم از «قلب» است؛ زیرا شامل تمام قوای انسان می شود. (برگرفته شده از مفردات راغب)

144- منشأ استقامت مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 4 - 2

2- مؤمنان ، نیازمند امداد الهی در بحران ها و سختی ها ، برای پایداری و استقامت

هو الذی أنزل السکینه فی قلوب المؤمنین

145- موانع استقامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 112 - 8

8_ تردید و شک ، مانع استقامت و پایداری است .

فلاتک فی مریه مما یعبده_ؤلاء... فاستقم كما أمرت و من تاب معک

146- موجبات استقامت بر توحید

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

ص: 170

5_ توجه به نعمت های الهی ، موجب پایداری انسان بر توحید و پرهیز وی از گرایش به شرک و بت پرستی است .

قال أغیر الله أبغیکم إلهاً .. و إذ أنجینکم

147- نگرانی از استقامت پیروان صالح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 49 - 6

6 - توطئه گران علیه صالح ، نگران عکس العمل و مقاومت یاران وی در قبال هجوم علنی آنان

لنبیتنه و أهله ثم لنقولن لولیه ما شهدنا مهلك أهله

طرح هجوم شبانه و اندیشه کردن در چگونگی پاسخ به ولی دم، نشانگر نگرانی آنان است.

148- نیاز به استقامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عصر - 103 - 3 - 7

7 - حق پذیری و دفاع از حق ، نیازمند شکیبایی و استقامت است .

تواصوا بالحقّ و تواصوا بالصبر

جمله «تواصوا بالصبر»، ممکن است درصدد بیان زمینه های لازم برای مفاد «تواصوا بالحقّ» باشد.

ص: 171

6- استقلال

1- استقلال آسمان ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 12 - 5

5 - نظام اداره هر آسمان مستقل و بی نیاز از دیگر عوالم *

و أوحى فى كلّ سماء أمرها

2- استقلال اراده خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 5 - 3

3 - اراده خداوند در نزول وحی ، متأثر از واکنش های مردم نیست .

أفنزرب عنكم الذكر صفحاً أن كنتم قوماً مسرفين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 56 - 3

3 - اراده و خواست خداوند ، مستقل ، مطلق و بالاتر از همه خواست ها و اراده ها است .

و ما يذكرون إلا أن يشاء الله

3- استقلال بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 20 - 10,12

ص: 172

10 - استقلال قوم موسی (ع) و خارج شدنشان از بردگی فرعونیان، از نعمت های بزرگ خداوند بر آنان

و جعلکم ملوکاً

چون همه قوم موسی نمی توانند ملک (پادشاه) باشند، بنابراین مراد از ملک، با توجه به سابقه بردگی آنان برای فرعونیان، این است که آنها به استقلال رسیدند و سرنوشتشان به دست فرعونیان رقم نمی خورد.

12 - برانگیخته شدن پیامبران در بنی اسرائیل، زمینه حاکمیت و استقلال آنان *

اذ جعل فیکم انبیاء و جعلکم ملوکاً

تقدیم جمله «جعل فیکم انبیاء» بر جمله «جعلکم ملوکاً»، می تواند اشاره به این معنی باشد که وجود انبیا در میان بنی اسرائیل، سبب استقلال و فرمانروایی آنان شد.

4- استقلال جامعه اسلامی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 29 - 36

36- جامعه اسلامی در عصر بعثت، جامعه ای مستحکم، مستقل و خلاق

کز ع اخرج شطه ف_ از ره فاستغلاظ فاستوی علی سوجه

خداوند، در مقام توصیف پیامبر (صلی الله علیه و آله) و یاران آن حضرت، اوصافی را که برای آنان یاد کرده است. این اوصاف عبارت است از: «استغلاظ» (استحکام)، «استوی علی سوجه» (استقلال) و «یعجب الزّراع» (زاینده گی و خلاقیت).

5- استقلال زن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 81 - 22

22_ زن از دیدگاه ادیان الهی، دارای هویت مستقل فکری و عقیدتی و مسؤول در برابر اعمال خویش است.

فأسر بأهلک بقطع من الیل . . . إلا امرأتک إنه مصیبها ما أصابهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 73 - 6

6- زنان ، مستقل از مردان ، دارای مسؤولیت اند و به آنان نیز مانند مردان ، امانت الهی عرضه شده است .

إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ .. لِيُعَذِّبَ اللَّهُ الْمُنَافِقِينَ وَالْمُنَافِقَاتِ وَالْمُشْرِكِينَ وَالْمُشْرِكَاتِ

6- استقلال فکری زن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 32 - 11

11 - زن ، استقلال رأی دارد و خود مسؤول اعمال اش در پیش گاه خداوند است .

ص: 173

إلا امرأته كانت من الغـبرين

7- استقلال فکری کافران مکہ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 12 - 4

4 - کافران مکہ ، برای عقیده خود ، هویتی مستقل ، قائل بودند .

اتَّبِعُوا سَبِيلَنَا

8- استقلال قضاوت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 39 - 5

5 - وحی و داوری خداوند ، تابع داوری ها و دیدگاه های انسان ها نیست .

أَمْ لَكُمْ أَيْمَنٌ . . . إِنَّ لَكُمْ لِمَا تَحْكُمُونَ

9- استقلال کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 38 - 3

3 - کتاب های آسمانی ، تابع تمایلات و خواهش های نفسانی بشر نیست .

إِنَّ لَكُمْ فِيهِ لِمَا تَخْتَرُونَ

10- استقلال مالی همسران محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 33 - 11

11 - همسران پیامبر ، از استقلال مالی برخوردار بودند .

وَأَتَيْنَ الزَّكْوَةَ

دستور به پرداخت زکات، وقتی روا و عاقلانه است که مکلف، مالی برای پرداخت داشته باشد و یا چنین زمینه ای در او باشد. بنابراین، از فرمان به پرداخت زکات، می توان استفاده کرد که همسران پیامبر، از چنین موقعیتی برخوردار بوده اند.

ص: 174

11- استقلال موحدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 80 - 4

4_ خداوند خواهان استقلال و سلطه ناپذیری پیروان ادیان الهی در برابر کافران

تری کثیراً منهم يتولون الذين كفروا

12- استقلال وحی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 39 - 5

5- وحی و داوری خداوند، تابع داوری ها و دیدگاه های انسان ها نیست .

أم لكم أيمـن . . . إن لكم لما تحکمون

13- اهمیت استقلال

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 20 - 11

11_ فرمانروایی، سروری و استقلال امت ها، از نعمت های بزرگ خداوند

اذکروا نعمه الله علیکم اذ . . . جعلکم ملوکاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 81 - 5

5_ ایمان به خدا، پیامبر (صلی الله علیه و آله) و کتب آسمانی راه رسیدن به استقلال و رهایی از یوغ بندگی کافران

و لو کانوا یؤمنون . . . ما اتخذوهم أولیاء

برداشت فوق بر این مبناست که ولی به معنای سرپرست باشد.

14- اهمیت استقلال اقتصادی

20 - ترغیب خداوند ، به تأمین تلاش برای نیاز های زندگی و استقلال اقتصادی

و ءآخرون یضربون فی الأرض یتغون من فضل الله

برداشت یاد شده، با توجه به این مطلب است که آیه شریفه، در مقام تمجید از تلاش گران عرصه زندگی است. ضمن آن که آمدن تعبیر «فضل الله» در این باره، تأیید کننده همین حقیقت است.

15- اهمیت استقلال مالی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 75 - 11

11- استقلال مالی و توانگری همراه با انفاق، غیر قابل مقایسه با وابستگی، فقر و ناتوانی از انفاق است.

ضرب الله مثلاً عبداً مملوگاً لایقدر علی شیء و من رزقنہ... هل یستون

16- زمینه استقلال

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 20 - 12

12_ برانگیخته شدن پیامبران در بنی اسرائیل، زمینه حاکمیت و استقلال آنان *

اذ جعل فیکم انبیاء و جعلکم ملوگاً

تقدیم جمله «جعل فیکم انبیاء» بر جمله «جعلکم ملوگا»، می تواند اشاره به این معنی باشد که وجود انبیا در میان بنی اسرائیل، سبب استقلال و فرمانروایی آنان شد.

17- زمینه استقلال مسلمانان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 29 - 42

42- صلابت و استقلال امت اسلامی، در پرتو نفوذناپذیری در برابر کافران و انعطاف پذیری در برابر اهل ایمان و برخورداری از روح عبودیت *

أشداء... رحماء... تریهم رگعاً سجّداً... کزرع أخرج شطه

چنانچه «کزرع أخرج...» بیان دیگری از «أشداء علی الکفار رحماء بینهم تراهم رگعاً سجّداً» باشد؛ یعنی، همان کفرستیزی، رحمت بر مؤمنان و روحیه بندگی است که زمینه صلابت و استقلال جامعه اسلامی را فراهم می کند.

18- منشأ استقلال جامعه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12- دعوت به عدالت و بر صراط مستقیم بودن ، منشأ قدرت ، استقلال و خیرات برای جامعه است .

أحدهما أبکم لا یقدر علی شیء . . . هل یستوی هو و من یأمر بالعدل و هو علی صراط مستقیم

برداشت فوق، از تقابل «من یأمر بالعدل. . .» و «أحدهما أبکم . . . لایأت بخیر» به دست آمد.

ص: 176

19- منشأ استقلال جامعه اسلامی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 29 - 37

37- نقش اساسی پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، و رهبری الهی در استحکام ، استقلال و خلاقیت امت اسلامی

کزرع اخرج شطه فـ ازره فاستغلظ فاستوی علی سوجه

با توجه به این که ضمیر «شطئه» و «آزره» به «زرع» بازمی گردد؛ استفاده می شود که در این روند بالندگی، اصلی وجود دارد و شاخه ها و فروع، در پرتو آن تغذیه شده و رشد می یابند. بدون شک در فرایند بالندگی نظام اسلامی، وجود پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبری الهی همان اصل به شمار آمده و نقش اساسی دارد.

20- موانع استقلال

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 139 - 13

13_ نفاق ، مایه وابستگی سیاسی به بیگانگان و عدم استقلال در عرصه های بین المللی است .

أیتغون عندهم العزّه

21- نعمت استقلال

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 71 - 8

8- آزادی و استقلال در تمامی شؤون زندگی ، رزق و روزی خدادادی و از نعمت های روشن و برجسته الهی است .

فما الذین فضلوا برادى رزقهم علی ما ملکتم ایمـ نهم فهم فیه سواء أفبنعمه الله یجحد

22- نگرانی از استقلال مسلمانان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 29 - 39

39 کافران ، آرزومند ضعف و وابستگی امت اسلامی و نگران از قدرت و استقلال آنان

كززع أخرج ... ليغيط بهم الكفار

ص: 177

7- استکبار

1- آثار اجتناب از استکبار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 85 - 11

11_ ایمان به خدا، قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله) و پرهیز از استکبار و نیکوکاری مایه رسیدن به مقام محسنین است.

وانهم لایستکبرون... و ذلك جزاء المحسنين

2- آثار اخروی استکبار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 31 - 1

1 - کافران در قیامت، مورد ملامت و سرزنش به خاطر استکبار در برابر آیات الهی

و أمّا الذین کفروا أفلم تکن ءای-تی تتلی علیکم فاستکبرتم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 20 - 12

12- ذلّت کافران در قیامت، نتیجه استکبار و عصیان گری مداوم آنان در زمین

تجزون عذاب الهون بما کنتم تستکبرون فی الأرض بغير الحقّ و بما کنتم تفسقون

3- آثار استکبار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 34 - 11

ص: 178

11 - سرپیچی از فرمان خدا، از روی استکبار و خود بزرگ بینی، موجب کفر است.

أبی و استکبر و کان من الکفرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 82 - 15

15 - جهل، گردن فرازی و حق ناپذیری، از ریشه های دشمنی و مخالفت با اسلام و اهل ایمان

اشد الناس عدوه للذین ءامنوا الیهود . . . و انهم لایستکبرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 83 - 8,9

8 - استکبار و سخت دلی یهودیان و مشرکان موجب تأثرناپذیری آنان از قرآن

و إذا سمعوا ما أنزل إلی الرسول تری اعینهم تفیض من الدمع

بیان واکنش خاضعانه مسیحیان در برابر قرآن پس از توصیف آنان به فروتنی در آیه پیش گویای این است که دو گروه دیگر (یهودیان و مشرکان) به دلیل گردنفرازی و استکبار در برابر حق، از پذیرش قرآن سرباز زدند.

9 - استکبار موجب سخت دلی و مانع تأثیرپذیری از قرآن

و انهم لایستکبرون. و إذا سمعوا ما أنزل إلی الرسول ... تفیض من الدمع

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 93 - 26

26 - استکبار زمینه سخن ناحق گفتن درباره خداوند است.

بما کنتم تقولون علی الله غیر الحق و کنتم عن ءایته تستکبرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 36 - 2

2 - اعراض و امتناع از پذیرش آیات الهی بر اثر کبرورزی و خودبرتربینی، در پی دارنده آتش دوزخ است.

و الذین کذبوا بآیتنا و استکبروا عنها أولئک أصحاب النار

استکبار به معنای کبرورزی و خودبرتربینی است، و چون این کلمه با حرف «عن» متعدی شده، متضمن معنای اعراض و امتناع است. بنابراین «استکبروا عنها» یعنی اعرضوا عنها متکبرین.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 40 - 1

1_ تکذیب کنندگان آیات الهی و آنان که از سر تکبر و خودبرتربینی معارف الهی را نپذیرند، از رحمت‌های ویژه الهی در دنیا محرومند.

ان الذین کذبوا بآیتنا و استکبروا عنها لاتفتح لهم أبواب السماء

چنانچه جمله «لاتفتح . . .» بیان محرومیتی باشد که در دنیا دامنگیر تکذیب کنندگان می شود، گشوده نشدن درهای آسمان برای آنان، کنایه از شامل نشدن رحمت‌های خاص الهی بر آنان است.

ص: 179

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 75 - 7

7_ خودبزرگ بینی ، ریشه مبارزه با پیامبران الهی و مبلغان دین

قال المأذون استكبروا من قومه ... أتعلمون أن صلحاً مرسل من ربه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 76 - 3

3_ تکبر و خودبزرگ بینی ، موجب کفر به پیامبران و پیام های آنان

قال الذين استكبروا إنا بالذي ءامنتم به كفرون

آوردن اسم ظاهر «الذین» به جای ضمیر و نگفتن «قالوا إنا .. » و توصیف آن اسم ظاهر به «استکبروا» برای اشاره به علت کفرورزی کافران است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 88 - 4

4_ کبرورزی و خودبرتربینی اشراف کفرپیشه مدین ، ریشه مبارزه آنان با شعیب و رسالت های او

قال المأذون الذين استكبروا من قومه لنخرجنك

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 133 - 7,8

7_ کبرورزی و خودبزرگ بینی فرعونیان ، ریشه کفرورزی آنان به آیات الهی و رسالت موسی

فأرسلنا عليهم ... فاستكبروا

استکبار به معنای خود بزرگ بینی است و چون «استکبروا» با حرف «فا» بر ارسال آیات تفریع شده، لازمه معنای آن (انکار کردن و نپذیرفتن) اراده شده است. به کارگیری استکبار به جای انکار و نپذیرفتن، برای رساندن علت انکار است؛ یعنی انکار فرعونیان از سر خود بزرگ بینی و تکبر بود.

8_ استکبار خود بزرگ بینی مایه انکار آیات الهی است .

آیت مفصلت فاستکبروا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 75 - 8

8 - خودبرترینی فرعون و اطرافیانش ، مانع از پذیرش رسالت موسی و هارون (ع)

ثم بعثنا من بعدهم موسی و هرون الی فرعون و ملایه بآیتنا فاستکبروا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 22 - 6

6 - استکبار و خود برترینی ، مانع از ایمان آوردن به عالم آخرت است .

فالذین لایؤمنون بالأخره . . . و هم مستکبرون

ص: 180

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 24 - 3

3- نپذیرفتن حق و داشتن روحیه استکباری ، عامل انکار نزول قرآن از جانب خداوند

فالدین لایؤمنون بالأخره قلوبهم منکره و هم مستکبرون .. و إذا قیل لهم ماذا أنزل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 35 - 10

10- غرور و استکبار ، زمینه ساز انحراف در بینش و از موانع شناخت است .

أنا أكثر منك مالاً .. قال ما أظن أن تبید هذه أبداً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 14 - 9

9- استکبار ، سلطه جویی و سرکشی ، مانع رشد و تکامل انسان است .

وآتینہ .. زکوه و کان ... و لم یکن جبّاراً عصیّاً

جمله «لم یکن ..» عطف است بر جمله «کان...» در آیه قبل و بیانگر علتی دیگر برای «آتیناه الحکم ... و زکاه».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 67 - 1

1 - کبرورزی در برابر آیات الهی و تکذیب آن ، در پی دارنده عذاب اخروی

لا تجترؤا الیوم .. قد کانت ءای تی ... تنکصون . مستکبرین به

آیه فوق، در ادامه آیه قبل، خطاب به رفاهمندان گرفتار عذاب و تعلیل برای ردّ فریاد خواهی آنان است. «استکبار» به معنای کبرورزیدن است و «به» متعلق به «مستکبرین» می باشد. بنابراین «مستکبرین» متضمن معنای تکذیب است؛ یعنی، «مکذبین به استکباراً؛ در حالی که از سر کبرورزی آن را دروغ می خواندید».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - کفرورزی به آیات الهی برخاسته از روح استکباری است .

أَلَا يَكُونُوا مُؤْمِنِينَ . إِنْ نَشَأْ نُنَزِّلُ... فَظَلَّتْ أَعْنَ قَهُم

تعبیر «ظَلَّتْ أَعْنَ قَهُم خاضعین» نشانگر آن است که مقاومت کافران در برابر آیات قرآن برخاسته از خوی سرکشی و گردن فرازی بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 39 - 4

4 - سرکشی و استکبار ، بی عدالتی و انحراف از حق است .

و استکبر هو و جنوده فی الأرض بغير الحق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 181

14 - لقمان - 31 - 7 - 5

5- روحیه استکباری و خودبزرگ بینی ، مانع از درک و پذیرش آیات الهی است .

وَلَيْ مُسْتَكْبِرًا كَأَن لَّمْ يَسْمَعْهَا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 15 - 14

14 - کبرورزیدن ، مانع ایمان به آیات خدا است .

إِنَّمَا يُؤْمِنُ . . . وَ هُمْ لَا يَسْتَكْبِرُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 31 - 20

20 - دارندگان روحیه استکباری ، جمعی از مردم را تضعیف کرده و تابع خود می کنند .

يَقُولُ الَّذِينَ اسْتَضَعُوا لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا لَوْلَا أَنْتُمْ لَكُنَّا مُؤْمِنِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 38 - 2

2 - شرک به خدا ، تکذیب رسالت پیامبران و استکبار در برابر حق ، موجب عذاب دردناک اخروی

وَ إِذَا قِيلَ لَهُمْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ يَسْتَكْبِرُونَ . . . إِنَّكُمْ لَذَائِقُوا الْعَذَابِ الْأَلِيمِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 59 - 6,7

6 - خود برتر بینی و بزرگ منشی ، منشأ کفر و حق ناپذیری و سبب تکذیب آیات الهی

قَدْ جَاءَ تَكَءٍ أَيْ تِي فَكَذَّبَتْ بِهَا وَ اسْتَكْبَرَتْ وَ كُنْتَ مِنَ الْكَافِرِينَ

«استکبار» (مصدر «استکبرت») به معنای خود را برتر از آنچه هست، دیدن و نشان دادن است.

7 - کفر برخاسته از خود برتر بینی و بزرگ منشی ، عامل اصلی عذاب الهی

من قبل أن يأتيكم العذاب . . . قد جاءتك آياتي فكذبته بها واستكبرت و كنت من الكـف

از آن جایی که آیه شریفه درصدد بیان احتجاج خداوند با عذاب شدگان می باشد، در واقع بیانگر دلیل ابتلای آنان به عذاب الهی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 15 - 17

17 - خودبرتربینی ، غرور و غفلت از قدرت برتر خداوند ، از عوامل لجاجت ، حق ناپذیری و انکار رسولان الهی *

فأما عاد فاستكبروا في الأرض . . . و كانوا بأى تناجحدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 24 - 10

10 - عنصر رفاه و استکبار ، مایه انکار تمامی پیامبران و مقابله با همه ادیان الهی

ص: 182

قالوا إنا بما أرسلتم به كـفرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 8 - 2

2- استکبار ، عامل نادیده انگاشتن حقایق وحی و اصرار بر انکار آن *

یسْمَعُ آيَاتِ اللّٰهِ تَتْلٰى عَلَيْهِ ثُمَّ يَصِرُّ مُسْتَكْبِرًا كٰنَ لَمْ يَسْمَعْهَا

تعبیر «مستکبراً کأن لم یسمعها» چنین می نمایاند که صفت استکبار، از عوامل مهم کفر و پافشاری بر رد آیات روشن الهی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 9 - 2,3

2- برخورد استهزا آمیز با آیات الهی ، دارای ریشه در خصلت های استکباری *

يَصِرُّ مُسْتَكْبِرًا .. اَتَّخِذَهَا هِزْوًا

از ارتباط این آیه با آیه قبل، مطلب بالا استفاده می شود.

3- استکبار و خودبرتربینی در دنیا ، در پی دارنده عذابی خفت بار و خوارکننده در آخرت

لهم عذاب مهين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 31 - 5,9

5- استکبار و جرم پیشگی ، مهم ترین عامل گرایش کافران به کفر و انکار آیات الهی

آيَاتِي تَتْلٰى عَلَيْكُمْ فَاسْتَكْبَرْتُمْ وَ كُنْتُمْ قَوْمًا مُّجْرِمِينَ

با توجه به این که خداوند، درباره کافران تنها به دو ویژگی (استکبار و جرم پیشگی) تصریح کرده است؛ اساسی بودن عوامل یاد شده در گرایش کافران به کفر استفاده می شود.

9- سرافکندگی کافران در صحنه قیامت ، پاسخی به روحیه مستکبرانۀ آنان در دنیا

و تری کلّ اُمَّه جائیه .. اَفَلَمْ تَكُنْ آيَاتِي تَتْلٰى عَلَيْكُمْ فَاسْتَكْبَرْتُمْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 32 - 9

9- انکار قیامت و اظهار ناباوری به آن ، به رغم پیام های مکرر وحی ، معلول استکبار و جرم پیشگی است . *

فاستکبرتم و کنتم قومًا مجرمین . . . قلتم ما ندری ما الساعه

برداشت بالا با توجه به ارتباط این آیه با آیه قبل و این نکته است که «قلتم ما ندری . . .» به عنوان نمودی از استکبار و جرم پیشگی کافران یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 11 - 13،14

13- استکبار و خودبرتربینی ، مایه محرومیت از هدایت وحی و تکذیب آن

و استکبرتم . . . وقال الذین کفروا . . . لو کان خیرًا ما سبقونا إلیه و إذ لم یهتدوا

با توجه به آیات پیشین و نیز با توجه به صدر و ذیل آیه، استفاده می شود که بهره مند نشدن کافران از هدایت قرآن و تکذیب آن

ص: 183

از سوی ایشان، ناشی از استکبار و خودبرتربینی آنان است.

14- جهل و استکبار، ریشه بسیاری از انکارها و حق ستیزی ها

و إذ لم يهتدوا به فسيقولون هـ_ذا إفك قدیم

تعبیر «و إذ لم يهتدوا..»، در حقیقت بیان نمونه ای از این حقیقت کلی است که تکذیب ها و انکارها در بسیاری از موارد متفرع بر زمینه نداشتن، جاهل بودن و برخورد مستکبرانه با حقایق است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 20 - 18، 14

14- کفر، هواپرستی، استکبار و عصیان گری، عناصری به هم پیوسته

يعرض الذين كفروا... و استمتعتم بها... تستكبرون في الأرض بغير الحق و بما كنتم ت

18- فسق و استکبار، نمودار هدر رفتن امکانات ارزنده انسان

أذهبتم طيبَ تكم... فاليوم تجزون... بما كنتم

کیفر کافران، از یک سو متفرع بر «إذهاب طيبات» شده و از سوی دیگر به استکبار و فسق اسناد داده شده است. این مطلب بیانگر آن است که فسق و استکبار، نمودی از هدر دادن امکانات پاکیزه انسانی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 26 - 3

3 - وجود استکبار و تعصب های جاهلی در قلب مشرکان، زمینه استحقاق آنان برای عذاب الهی

لعدبنا الذين كفروا منهم... إذ جعل الذين كفروا في قلوبهم الحمية

«إذ» ممکن است ظرف برای «لعدبنا» باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - منافقون - 63 - 5 - 10

10 - استکبار و انحراف، مانع از پذیرش نصیحت و خیرخواهی

وإذا قيل لهم... ورأيتهم يصدّون وهم مستكبرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 21 - 4,5

4- روح لجاج ، استکبار و حق گریزی ، عامل کفر و تکذیب دین از سوی کافران در صدر اسلام

و لقد کذب الذین من قبلهم... بل لجّوا فی عتوّ و نفور

5- روح لجاج ، استکبار و حق گریزی ، از موجبات کفر و تکذیب دین

و لقد کذب الذین من قبلهم... بل لجّوا فی عتوّ و نفور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 7 - 9,10

9- روح استکبار و خودبرتربینی ، سبب حرف ناشنوی ، حق ناپذیری و دین گریزی قوم نوح بود .

وإني كلما دعوتهم... واستكبروا استكبارًا

ص: 184

10 - روح استکبار و خودبرتربینی ، از عوامل حرف ناشنوی ، حق ناپذیری و دین گریزی

و اِنِّی کَلِّمًا دَعُوْتَهُمْ . . . و استکبروا استکبارًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 23 - 4,5

4 - خوی استکبار و برتری طلبی ، عامل اصلی دین ستیزی و مخالفت ولیدین مغیره ، با آیات الهی و پیامبراسلام (صلی الله علیه و آله)

و استکبر

خداوند در آیه 16، ولیدین مغیره را به عنوان مخالف و دشمن آیات قرآن معرفی کرده (إِنَّهٗ كَانَ لَآيَاتِنَا عَنِيدًا) و در آیه مورد بحث، از او به عنوان مستکبر و برتری طلب یاد نموده است. از این نکته می توان استفاده کرد که مخالفت و دشمنی او با قرآن و پیامبراسلام (صلی الله علیه و آله)، ناشی از خوی استکبار و برتری طلبی او بود.

5 - خوی استکبار و برتری طلبی ، عاملی مهم در کفر و دین گریزی

ثُمَّ اَدْبَرَ و استکبر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 26 - 2

2 - استکبار در برابر حقایق الهی و افترا بر دین ، موجب گرفتاری به آتش دوزخ است .

و استکبر . فقال إن هـِ ذَا اِلَّا سَحْرٌ ... سَأُصْلِيهٖ سَقْرٌ

4- آثار استکبار ابلیس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 34 - 10,9

9 - تکبر و خود بزرگ بینی ابلیس ، مایه امتناع او از سجده بر آدم (ع) شد .

فسجدوا اِلَّا ابلیس اَبٰی و استکبر

10 - ابلیس به خاطر خود بزرگ بینی و سرپیچی از فرمان خدا ، از زمره کافران شد .

أبی و استکبر و کان من الکفرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 74 - 6

6 - تکبر و خودبرتربینی ابلیس ، سبب سرپیچی وی از فرمان سجده بر آدم

فسجد الملـئکه . . . إلا ابلیس استکبر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 75 - 8

8 - پرس و جوی خداوند از ابلیس ، درباره تأثیر دو عامل خودبرتربینی و عالی رتبگی وی در تمردش از سجده بر آدم (ع)

قال یـابلیس ما منعک أن تسجد . . . أستکبرت أم كنت من العالین

ص: 185

5- آثار استکبار اشراف فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 46 - 8

8 - روحیه خود بزرگ بینی و سلطه طلبی فرعون و اشراف دربار او ، مانع از پذیرش دعوت موسی و هارون

فاستکبروا و کانوا قومًا عالین

جمله «و کانوا قومًا عالین» تعلیل برای «فاستکبروا» است؛ یعنی، چون آنان مردمی متکبر بودند، از پذیرش دعوت حضرت موسی و هارون امتناع کردند.

6- آثار استکبار فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 46 - 8

8 - روحیه خود بزرگ بینی و سلطه طلبی فرعون و اشراف دربار او ، مانع از پذیرش دعوت موسی و هارون

فاستکبروا و کانوا قومًا عالین

جمله «و کانوا قومًا عالین» تعلیل برای «فاستکبروا» است؛ یعنی، چون آنان مردمی متکبر بودند، از پذیرش دعوت حضرت موسی و هارون امتناع کردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 31 - 44 - 6

6- روحیه استکباری و اسرافگری فرعون ، عامل استعمار و تحقیر بنی اسرائیل

من العذاب المهین . من فرعون إنه کان عالیًا من المسرفین

جمله «إنه..» می تواند در مقام تعلیل باشد.

7- آثار استکبار فرعونیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 58 - 2

2- زوال نعمت های گسترده فرعونیان ، در نتیجه پافشاری آنان بر ظلم و استکبار

أن أسر بعبادی إنکم متبعون . . فأخرجنهم من جنّات و عیون . و کنوز و مقام کریم

تفریع «فأخرجناهم. . .» بر مطالب پیشین بیانگر مطلب یاد شده است.

ص: 186

8- آثار استکبار کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 10 - 12

12- روحیه استکباری ، عامل اصلی مخالفت کافران با قرآن و نه شبهات اصولی و تردید در ارزش آن

و شهدش_هد... ف_امن و استکبرتم

تصریح خداوند بر استکبار کافران، علی رغم ایمان حق گرایان به قرآن، اشاره به مطلب بالا دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 11 - 2

2- برخورد تحقیرآمیز کافران ، با گرایش محرومان به دین ، نمودی از روحیه استکباری آنان است .

و استکبرتم... و قال الذین کفروا للذین ءامنوا لو کان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 25 - 7

7 - پرسش بهانه جویانه کافران ، درباره زمان برپایی قیامت ، ناشی از خوی لجاجت ، استکباری و حق گریزی آنان بوده است .

بل لَجّوا فی عتوّ و نفور... و یقولون متی ه_ذا الوعد إن کنتم ص_دقین

9- آثار استکبار مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 43 - 1

1 - استکبار و حيله گری مشرکان ، دو عامل تنفر و دوری آنان از گرایش به اسلام و دین الهی

فلَمَّا جاءهم نذیر ما زادهم إلا نفورًا . استکبارًا فی الأرض و مکر السّیّی

برداشت یاد شده، مبتنی بر این احتمال است که «استکباراً» مفعول لأجله بوده و «مکر السّیّی» نیز بر آن عطف شده باشد.

10- آثار استکبار مکذبان معاد

10_ درخواست نزول ملائکه برای خویش و رؤیت خداوند از سوی منکران معاد ، برخاسته از روحیه استکباری و خود برتریینی آنان

لولا أنزل علينا الملئكة أو نرى ربنا لقد استكبروا في أنفسهم

11- استکبار ابلیس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 34 - 18,19

18 - موسی بن بکر واسطی گفت: «سألت أبا الحسن موسى (ع) عن الكفر والشرك أيهما أقدم... فقال لي: الكفر أقدم وهو الجحود قال لابليس «أبي و استكبر و كان من الكافرين»؛

از امام کاظم (ع) سؤال کردم: کفر قدیمی تر است یا شرک؟ امام فرمود: کفر قدیمی تر است و آن به معنای انکار است. خداوند درباره ابلیس فرمود: نافرمانی و تکبر کرد و از کافران بود.

19 - از امام سجاد (ع) روایت شده: «... فأول ما عصى الله بالكبر و هي معصية إبليس حين أبطى و استكبر و كان من الكافرين...»؛

... اولین سبب نافرمانی از خدا کبر بوده و این نافرمانی ابلیس بود به هنگامی که تکبر و نافرمانی کرد و از کافران گشت...».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 74 - 4

4 - ابلیس ، موجودی متکبر و خودبرترین

إلّا إبليس استكبر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 77 - 3

3 - برخوردارى ابلیس از مقامی رفیع و منزلتی والا ، پیش از کبرورزی و نافرمانی خداوند

قال فاخرج منها

12- استکبار اخروی رهبران مستکبر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 21 - 19

19- رهبران مستکبر حتی در قیامت هم از خوی استکباری خویش دست برنخواهند داشت .

فقال الضعفُ واللذين استكبروا... قالوا لو هدىنا الله لهدينكم

مفسران برای هدایت در این آیه دو احتمال ذکر کرده اند: یکی هدایت در برابر گمراهی و دیگری راهنمایی جهت نجات از عذاب. برداشت فوق با توجه به احتمال دوم است؛ به اضافه اینکه مستکبران به جای اینکه نجات پیروان خود را به خدا موکول کنند، به آنان وعده می دهند که در صورت نجات خود آنها را نیز نجات خواهند داد.

13- استکبار اشراف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 83 - 6

ص: 188

6 - تجلی خوی استکباری ، در موضع گیری اشراف علیه دعوت انبیا

لقد وعدنا .. إن هـذا إلا أسـ طير الأولین

به ریشخند گرفتن دعوت پیامبران و افسانه خواندن آن، بیانگر مطلب یاد شده است.

14- استکبار اشراف فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 75 - 8

8 - خودبرتربینی فرعون و اطرافیانش ، مانع از پذیرش رسالت موسی و هارون (ع)

ثم بعثنا من بعدهم موسی و هرون إلی فرعون و ملایه بآیتنا فاستکبروا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 46 - 6

6 - موضع گیری مستکبرانه فرعون و اشراف دربار او ، در برابر موسی و هارون (ع)

ثم أرسلنا موسی و أخاه هـ رون .. إلی فرعون و ملایه فاستکبروا

15- استکبار اشراف مدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 88 - 1

1 - گروهی از اشراف قوم شعیب (ع) از سر تکبر و خودبرتربینی به وی و رسالت‌هایش کافر شدند .

قال الملأ الذین استکبروا من قومه

برداشت فوق بر این اساس است که «الذین استکبروا» قیدی احترازی باشد. بر این مبنا اشراف به دو طایفه مستکبران و غیر مستکبران تقسیم می شوند. قابل ذکر است که مراد از استکبار، کفرورزی است که برای تبیین علت کفر به جای «کفروا»، «استکبروا» استعمال شده است.

16- استکبار با آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - برخی از مردم اصلاً، روحیه حق‌پذیری ندارند و در صورت تلاوت آیات الهی بر آنان، مستکبرانه از آن روی برمی‌گردانند.

و من الناس . . . و إذا تتلى عليه آياتنا ولي مستكبراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 31 - 7، 1

ص: 189

1 - کافران در قیامت ، مورد ملامت و سرزنش به خاطر استکبار در برابر آیات الهی

وَأَمَّا الَّذِينَ كَفَرُوا أَفَلَمْ تَكُنْ آيَةً تَتْلَىٰ عَلَيْهِمْ فَاستَكْبِرْتُمْ

7 - روحیه استکباری کافران در برابر آیات الهی ، معلول عملکرد و جرایم گذشته خود آنان *

فاستکبرتم و کنتم قومًا مجرمین

براساس این احتمال که تعبیر «و کنتم..» در مقام تعلیل گرایش کافران به استکبار باشد، برداشت بالا به دست می آید.

17- استکبار با انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 46 - 9

9 - اشرافیت ، زمینه حق ناپذیری و استکبار در برابر پیامبران

إلی فرعون و ملائیه فاستکبروا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 32 - 10

10 - موضع کافران در برابر پیامبران و وعده آنان به برپایی قیامت ، موضعی مستکبرانه و استهزاآمیز

وإذا قيل . . . و الساعة لاریب فیها قلتما ندری . . . و ما نحن بمستیقنین

از سیاق آیه، استفاده می شود که سخن کافران در «ما ندری..» لحن استهزایی نیز داشته و آیه بعد مؤید این معنا است (کانوا به یستهزءون).

18- استکبار با خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 35 - 4 - 1

1 - عذاب دوزخ ، کیفر شرک و استکبار ، در مقابل کلمه توحید

إِنَّهُمْ كَانُوا إِذَا قِيلَ لَهُمْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ يَسْتَكْبِرُونَ

برداشت یاد شده از آن جا است که جمله «إِنَّهُمْ كَانُوا إِذَا..» تعلیل برای جملات پیشین است که در آنها از دوزخی بودن کافران و مشرکان سخن به میان آمده بود.

4- استکبار در برابر پذیرش کلمه توحید، بزرگ ترین و سنگین ترین جرم است.

كذلك نفعَل بالمجرمین . إِنَّهُمْ كَانُوا إِذَا قِيلَ لَهُمْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ يَسْتَكْبِرُونَ

دوزخی دانستن کسانی که مرتکب جرم استکبار در برابر توحید شده اند، حاکی از حقیقت یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 15 - 12

12 - غرور و سرکشی انسان در برابر خالق و آفریننده خویش، امری جاهلانه و به دور از خرد

ص: 190

أولم يروا أن الله الذي خلقهم هو أشد منهم قوة

از استفهام در «أولم يروا» استفاده می شود که سرکشی انسان در برابر خداوند، از روی جهل و نادانی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 38 - 1

1 - استکبار و سرپیچی از عبادت خدا، بی تأثیر در ساحت کبریایی او

فإن استكبروا فالذين عند ربك يسبحون له

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 19 - 2

2- مخالفت با فرمان های رسولان الهی، نمودی از استکبار و برتری جویی بر خداوند است.

إني لکم رسول أمين . و أن لاتعلوا علی الله

از این که موسی(ع) پس از معرفی خود به عنوان رسول امین الهی، فرعونیان را از برتری جویی بر خدا برحذر می دارد، مطلب یاد شده قابل برداشت است.

19- استکبار با دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 72 - 6

6- استکبار و گردن فرازی در برابر حقایق و معارف الهی، ظلم است.

علی الرحمن عتياً . . و نذر الظالمین فیها

در آیات پیشین سخن از احضار مستکبران و تعیین اولویت های آنان برای ورود به جهنم بود. مقتضای ارتباط این آیه با آیات گذشته، آن است که از جمله ظالمان مطرح شده در این آیه، مستکبران و عصیان گران هستند که آیات قبل در باره آنان سخن گفته بود.

20- استکبار با قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 10 - 9,10

9- توبیخ مشرکان و کافران از سوی خدا ، به خاطر استکبارشان در برابر قرآن

قل أرءیتم إن كان من عند اللّٰه و کفرتم به . . . و استکبرتم

10- موضع تکبر آمیز و مستکبرانه مشرکان مکه در برابر قرآن

و استکبرتم

ص: 191

21- استکبار بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 247 - 4

4_ پندار غلط بزرگان بنی اسرائیل بر سزاوار بودنشان از طالوت برای زمامداری

و نحن احق بالملك منه

22- استکبار به آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 133 - 10

10_ گناه و تبهکاری فرعونیان ، مایه استکبار آنان در برابر آیات الهی شد .

آیت مفصلت فاستکبروا و كانوا قوما مجرمین

جمله «كانوا...» بیانگر ریشه کبرورزی فرعونیان در برابر آیات الهی است.

23- استکبار دشمنان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 83 - 6

6- تجلی خوی استکباری ، در موضع گیری اشراف علیه دعوت انبیا

لقد وعدنا... إن هـذا إلا أسـ طير الأولین

به ریشخند گرفتن دعوت پیامبران و افسانه خواندن آن، بیانگر مطلب یاد شده است.

24- استکبار شیطان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 11 - 16

16_ عن أبي عبد الله(ع): إن الملائكة كانوا يحسبون أن إبليس منهم و كان في علم الله أنه ليس منهم فاستخرج الله ما في نفسه بالحمية

فقال: «خلقتنی من نار و خلقتہ من طین».

از امام صادق (ع) روایت شده است: فرشتگان گمان می کردند ابلیس از آنهاست، ولی خداوند می دانست که او جزء ایشان نیست و خود برترینی درونی او را (به وسیله امر به سجده) آشکار نمود . . .

ص: 192

25- استکبار علمای یهود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 82 - 13

13 _ یهودیان و علمای آنان دارای روحیه سلطه‌گری و حق‌ناپذیری

اشد الناس عدوه للذین ءامنوا الیهود . . . و انهم لایستکبرون

26- استکبار فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 123 - 3

3 _ فرعون ، حاکمی بسیار مستکبر و سخت‌مستبد

ءامنتم به قبل أن ءاذن لکم

محروم ساختن مردم از حق تصمیم‌گیری، حتی در باورها و ایمانشان، حکایت از کمال استبداد و استکبار فرعون دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 127 - 9

9 _ تحریک احساسات مذهبی و استکباری فرعون ، از روش‌های اشرافیان برای واداشتن وی به سرکوب موسی (ع)

و یدرک و ءالہتک

گویا درباریان با یاد کردن از الهه فرعون و مخاطب قرار دادن فرعون در صدد تحریک احساسات مذهبی وی بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 75 - 8

8 _ خودبرتربینی فرعون و اطرافیانش ، مانع از پذیرش رسالت موسی و هارون (ع)

ثم بعثنا من بعدہم موسی و ہرون إلی فرعون و ملایہ بآیتنا فاستکبروا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - موضع گیری مستکبرانه فرعون و اشراف دربار او، در برابر موسی و هارون (ع)

ثم أرسلنا موسی و أخاه هرون . . . إلی فرعون و ملایه فاستکبروا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 49 - 2,3

2 - فرعون، حاکمی بسیار مستکبر و سخت استبدادگر

ءامنتم له قبل أن ءذن لکم

محروم ساختن مردم از حق تصمیم گیری، حتی در باورها و ایمانشان، حکایت از اوج استبداد و استکبار فرعون دارد.

3 - فرعون، معتقد به حاکمیت مطلق خویش حتی بر افکار و اندیشه مردم

قال ءامنتم له قبل أن ءاذن لكم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

13 - قصص - 28 - 39 - 1

1 - فرعون ، حاكمى مستكبر و سرکش

و استكبر هو

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

14 - عنكبوت - 29 - 39 - 6,7

6 - قارون و فرعون و هامان ، با پیامبرى موسى (ع) برخوردی مستکبرانه کردند .

وقرون و... و لقد جاءهم موسى... فاستكبروا

7 - قارون و فرعون و هامان ، روحیه مستکبرانه داشتند و در سرزمین مصر ، مستکبرانه رفتار می کردند .

وقرون و فرعون و هـ مـ ن... فاستكبروا فى الأرض

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

17 - زخرف - 43 - 52 - 1

1 - استكبار و فخر فروشى فرعون ، در برابر حضرت موسى (ع)

أم أنا خير من هذا الذى هو مهين

27- استكبار فرعونيان

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

6 - اعراف - 7 - 133 - 7

7 - کبرورزی و خودبزرگ بینی فرعونیان ، ریشه کفرورزی آنان به آیات الهی و رسالت موسى

فأرسلنا عليهم... فاستكبروا

استكبار به معنای خود بزرگ بینی است و چون «استكبروا» با حرف «فا» بر ارسال آیات تفریع شده، لازمه معنای آن (انكار کردن و

نپذیرفتن) اراده شده است. به کارگیری استکبار به جای انکار و نپذیرفتن، برای رساندن علت انکار است؛ یعنی انکار فرعونیان از سر خود بزرگ بینی و تکبر بود.

28- استکبار قارون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 39 - 6,7

6- قارون و فرعون و هامان، با پیامبری موسی (ع) برخوردی مستکبرانه کردند.

وقـرـون و... و لقد جاءهم موسی... فاستکبروا

ص: 194

7- قارون و فرعون و هامان ، روحیه مستکبرانه داشتند و در سرزمین مصر ، مستکبرانه رفتار می کردند .

وقررون و فرعون و هـ م ن . . . فاستکبروا فی الأرض

29- استکبار قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 15 - 1

1 - عاد ، قومی گردنکش ، مستکبر و خودبترین در سرزمین خویش

فأما عاد فاستکبروا فی الأرض

30- استکبار قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 7 - 8,9

7 - دعوت نوح (ع) ، با استکبار و گردن فرازی شدید قومش رویه رو شد .

و استکبروا استکبارًا

8 - قوم نوح ، دچار خوی استکبار و خودبترینی

و استکبروا استکبارًا

9 - روح استکبار و خودبترینی ، سبب حرف ناشنوی ، حق ناپذیری و دین گریزی قوم نوح بود .

وإنی کَلِّمًا دعوتهم . . . و استکبروا استکبارًا

31- استکبار کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 8 - 6

6 - استکبار کافران و اصرارشان بر کفر ، هنگام تلاوت آیات الهی بر آنان

تتلی علیه ثم یصبر مستکبرًا

بنابراین که «ثم» برای تراخی رتبی باشد _ نه زمانی_ برداشت بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 31 - 9، 1، 7

1 - کافران در قیامت ، مورد ملامت و سرزنش به خاطر استکبار در برابر آیات الهی

و أمّا الذین کفروا أفلم تکن ءای-تی تتلی علیکم فاستکبرتم

7 - روحیه استکباری کافران در برابر آیات الهی ، معلول عملکرد و جرایم گذشته خود آنان *

فاستکبرتم و کنتم قومًا مجرمین

ص: 195

براساس این احتمال که تعبیر «و کنتم..» در مقام تعلیل گرایش کافران به استکبار باشد، برداشت بالا به دست می آید.

9- سرافکندگی کافران در صحنه قیامت ، پاسخی به روحیه مستکبرانه آنان در دنیا

و تری کلّ امّه جائیه .. أفلم تکن اءایتی تتلی علیکم فاستکبرتم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 32 - 10

10 - موضع کافران در برابر پیامبران و وعده آنان به برپایی قیامت ، موضعی مستکبرانه و استهزاآمیز

وإذا قیل .. و الساعه لاریب فیها قلتّم ما ندری ... و ما نحن بمستیقنین

از سیاق آیه، استفاده می شود که سخن کافران در «ما ندری..» لحن استهزایی نیز داشته و آیه بعد مؤید این معنا است (کانوا به یستهزءون).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 10 - 9

9- توبیخ مشرکان و کافران از سوی خدا ، به خاطر استکبارشان در برابر قرآن

قل اءرءیتّم اّن کان من عند اللّٰه و کفرتم به .. و استکبرتم

32- استکبار کافران صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 57 - 7

7 - کفرپیشگان و تکذیب گران صدر اسلام ، مردمانی بودند خودبزرگ بین و استکبار پیشه .

و الذین کفروا و کذبوا بءایتنا .. عذاب مهین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 21 - 3,4

3 - کافران صدر اسلام ، مردمی لجوج ، مستکبر و حق گریز

بل لجّوا فی عتوّ و نفور

«عتوّ» به معنای استکبار و تجاوز از حد است (قاموس المحيط) و مقصود از «نفور» (رمیدن) گریز از سخن حق می باشد.

4- روح لجاج ، استکبار و حق گریزی ، عامل کفر و تکذیب دین از سوی کافران در صدر اسلام

و لقد کذب الذین من قبلهم . . . بل لجّوا فی عتوّ و نفور

33- استکبار مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 83 - 8

ص: 196

8_ استکبار و سخت دلی یهودیان و مشرکان موجب تأثرناپذیری آنان از قرآن

و إذا سمعوا ما أنزل إلى الرسول ترى أعينهم تفيض من الدمع

بیان واکنش خاضعانه مسیحیان در برابر قرآن پس از توصیف آنان به فروتنی در آیه پیش گویای این است که دو گروه دیگر (یهودیان و مشرکان) به دلیل گردنفرازی و استکبار در برابر حق، از پذیرش قرآن سرباز زدند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 10 - 9

9- توبیخ مشرکان و کافران از سوی خدا، به خاطر استکبارشان در برابر قرآن

قل أرأيتم إن كان من عند الله و كفرتم به . . . و استكبرتم

34- استکبار مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 10 - 10

10- موضع تکبر آمیز و مستکبرانه مشرکان مکه در برابر قرآن

و استكبرتم

35- استکبار مکذبان آخرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 22 - 3

3- آنان که به عالم آخرت ایمان نمی آورند، قلبهایی حق ناپذیر و روشی مستکبرانه دارند .

فألذین لا یؤمنون بالأخره قلوبهم منکره و هم مستکبرون

36- استکبار مکذبان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 98 - 13

عذاب الخزی

«خزی» به معنای خواری و ذلت است، اضافه «عذاب» به «خزی» از باب اضافه موصوف به صفت می باشد. توصیف عذاب به خزی می تواند اشاره به این حقیقت باشد که خداوند، عذاب استیصال را در ازای وضعیّت روحی و عملکرد عذاب شونندگان، مقرر کرده است و چون تکذیب گران پیامبران، مردمانی مستکبر و سرکش بودند، خداوند آنان را گرفتار عذابی کرد که آنان را بشکند و به ذلت بکشاند.

ص: 197

37- استکبار مکذبان قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 57 - 7

7 - کفرپیشگان و تکذیب گران صدر اسلام، مردمانی بودند خودبزرگ بین و استکبار پیشه .

والذین کفروا و کذبوا بآیاتی... عذاب مهین

38- استکبار مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 21 - 9

9 - منکران معاد، گرفتار خود بزرگ بینی و استکبار در درون جان خویش

وقال الذین لا یرجون لقاءنا... لقد استکبروا فی أنفسهم

39- استکبار منافقان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - منافقون - 63 - 5 - 9

9 - استکبار و خودبرتربینی، از خصلت های عناصر نفاق پیشه

و هم مستکبرون

40- استکبار ولید بن مغیره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 23 - 3

3 - ولید بن مغیره، دارای خوی استکبار و برتری طلبی

و استکبر

41- استکبار هامان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 39 - 6,7

6 - قارون و فرعون و هامان ، با پیامبری موسی (ع) برخوردی مستکبرانه کردند .

ص: 198

وقرون و... ولقد جاءهم موسى... فاستكبروا

7- قارون وفرعون و هامان ، روحیه مستکبرانه داشتند و در سرزمین مصر ، مستکبرانه رفتار می کردند .

وقرون وفرعون و هـ من... فاستكبروا فی الأرض

42- استكبار يهود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 82 - 13، 14

13 _ یهودیان و علمای آنان دارای روحیه سلطه گری و حق ناپذیری

اشد الناس عدوه للذین ءامنوا الیهود... و انهم لایستکبرون

14 _ حق ناپذیری و روحیه استکباری یهود ، عامل عداوت آنان با مسلمانان

اشد الناس عدوه للذین ءامنوا الیهود... و انهم لایستکبرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 83 - 8

8 _ استکبار و سخت دلی یهودیان و مشرکان موجب تأثرناپذیری آنان از قرآن

و إذا سمعوا ما أنزل إلى الرسول تری اعینهم تفیض من الدمع

بیان واکنش خاضعانه مسیحیان در برابر قرآن پس از توصیف آنان به فروتنی در آیه پیش گویای این است که دو گروه دیگر (یهودیان و مشرکان) به دلیل گردنفرازی و استکبار در برابر حق، از پذیرش قرآن سرباز زدند.

43- بی منطقی استكبار کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 20 - 13

13- خود بزرگ پنداری و برتری جویی کافران ، پوچ و بی اساس

تستکبرون فی الأرض بغير الحق

44- جنبندگان و استكبار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 49 - 6

6- همه جنبندگان در برابر خداوند منقادند و استكبار نمیورزند .

و لله يسجد ما فى السموت و ما فى الأرض من دابة . . . و هم لا يستكبرون

ص: 199

45- حقیقت استکبار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 47 - 11

11 - « عن أمير المؤمنين (ع) : . . . قال تعالى « واذ يتحاجون في النار فيقول الضعفاء للذين استكبروا . . . » أفندرون الإستكبار ما هو؟
هو ترك الطاعة لمن أمروا بطاعته و الترفع على من ندبوا إلى متابعتة . . . ;

از امیرالمؤمنین(ع) روایت شده: . . . خدای تعالی فرمود: «...فبقول الضعفاء للذين استكبروا...». آیا شما می دانید استکبار چیست؟
استکبار ترک اطاعت کسی است که مأمور به پیروی از آنان شده اند و برتری جوئی بر کسی است که به پیروی از او دعوت شده اند...».

46- خطر استکبار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 88 - 6

6_ اشراف و بزرگان هر قوم در معرض استکبار و حق ناپذیری هستند .

قال المألاً الذين استكبروا من قومه

47- زمینه استکبار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 133 - 11

11_ گناه و تبهکاری ، زمینه ساز پیدایش روحیه استکباری و مایه انکار آیات الهی است .

فاستكبروا و كانوا قوما مجرمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 75 - 11

11_ جرم مستمر و تبه کاری ، زمینه ساز پیدایش روح استکبار و سر باز زدن از پذیرش حق است .

فاستكبروا و كانوا قوماً مجرمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 46 - 9

9- اشرافیت ، زمینه حق ناپذیری و استکبار در برابر پیامبران

إلى فرعون و ملأیه فاستکبروا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 15 - 6

ص: 200

6- قدرت و توانمندی، زمینه غرور و سرکشی در برابر حق

فاستکبروا فی الأرض بغير الحقّ وقالوا من أشدّ منّا قوّه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 20 - 14

14- کفر، هواپرستی، استکبار و عصیان گری، عناصری به هم پیوسته

يعرض الذين كفروا... و استمتعتم بها... تستكبرون فی الأرض بغير الحقّ و بما كنتم ت

48- زمینه استکبار مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 43 - 2

2- بعثت پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای مشرکان - به رغم سوگند مؤکد آنان بر ایمان و پذیرش - موجب گردنکشی بیشتر و حيله گری علیه اسلام گردید.

فلما جاءهم نذیر ما زادهم إلا نفورًا.. و مکر السّیّی

برداشت یاد شده، مبتنی بر این احتمال است که «استکباراً» بدل برای «نفوراً» باشد؛ یعنی، «ما زادهم إلا استکباراً».

49- سرزنش استکبار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 34 - 15

15 - خود بزرگ بینی از خصلت های نکوهیده و شیطانی

أبی و استکبر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 83 - 2

2- پیدایش روحیه استکباری با برخوردار شدن از امکانات مادی و نعمت های الهی، امری مذموم و مورد نکوهش خداوند

وإذا أنعمنا على الإنسان أعرض ونأبجانبه

50- ظلم استكبار با قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 10 - 14

14- استکبار در برابر قرآن ، ظلم و مایه محرومیت از هدایت الهی

و استکبرتم إنّ الله لا یهدی القوم الظالمین

ص: 201

از منطبق شدن عنوان ظالم بر «مستکبر»، مطلب یاد شده استفاده می شود.

51- عصیان و استکبار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 132 - 4

4_ رباخواری ، عصیان و طغیان بر خدا و رسول (صلی الله علیه و آله) است .

لا تأكلوا الرِّبَا... و اطيعوا الله و الرسول

52- عوامل استکبار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 15 - 9،16

9 - خودبینی و خدافراموشی ، عامل استکبار آدمی در برابر دین

قالوا من أشدّ منّا قوّه أولم يروا أنّ الله

16 - لجاجت و عناد ، عامل استکبار و غفلت از قدرت نامحدود الهی *

فاستكبروا في الأرض... و كانوا بائيا يجهدون

چنانچه جمله «و كانوا بائياتنا يجهدون» به منزله تعلیل برای استکبار و عدم توجه قوم عاد، نسبت به قدرت نامحدود خداوند باشد، مطلب یاد شده قابل استفاده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 31 - 7

7 - روحیه استکباری کافران در برابر آیات الهی ، معلول عملکرد و جرایم گذشته خود آنان *

فاستكبرتم و كنتم قومًا مجرمين

براساس این احتمال که تعبیر «و كنتم...» در مقام تعلیل گرایش کافران به استکبار باشد، برداشت بالا به دست می آید.

53- عوامل استکبار فرعونیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 133 - 10

10_ گناه و تبهکاری فرعونیان ، مایه استکبار آنان در برابر آیات الهی شد .

ءایت مفصلت فاستکبروا و کانوا قوما مجرمین

جمله «کانوا ..» بیانگر ریشه کبرورزی فرعونیان در برابر آیات الهی است.

ص: 202

54- عوامل استکبار قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 15 - 10، 5

5- قدرت و نیرومندی قوم عاد ، عامل غرور و استکبار آنان در مقابل حق

فاستكبروا فى الأرض بغير الحقّ وقالوا من أشدّ منّا قوّه

10 - کفر و استکبار قوم عاد ، نتیجه غفلت آنان از قدرت برتر الهی

أولم يروا أنّ الله الذى خلقهم هو أشدّ منهم قوّه

55- کیفر استکبار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 173 - 8

8 _ امتناع از عبادت خداوند به دلیل گردن فرازی و خودبرتربینی ، موجب عذاب دردناک در قیامت

و اما الذین استتکفوا و استکبروا فیعذبهم عذاباً أليماً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 124 - 10

10 _ ذلت و خواری، کیفر استکبار سردمداران مجرم است.

أكبر مجرمیها . . . و إذا جاءتهم آیه . . . سیصیب الذین أجرموا صغار عندالله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 35 - 1

1 - عذاب دوزخ ، کیفر شرک و استکبار ، در مقابل کلمه توحید

إنّهم كانوا إذا قيل لهم لا إله إلاّ الله يستكبرون

برداشت یاد شده از آن جا است که جمله «إنّهم كانوا إذا..» تعلیل برای جملات پیشین است که در آنها از دوزخی بودن کافران و مشرکان

سخن به میان آمده بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 39 - 2

2- عذاب دردناک دوزخ، کیفری عادلانه و متناسب با رفتار شرک آلود و استکبار در برابر حق

العذاب الأليم . و ما تجزون إلا ما كنتم تعملون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 47 - 7

7- استکبار و به استضعاف کشیدن جامعه، موجب گرفتاری در آتش دوزخ است .

و إذ يتحاجون في النار فيقول الضعفوا للذين استكبروا إنا كنا لكم تبعاً

ص: 203

56- کيفر استكبار با آيات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

5 - انعام - 6 - 93 - 21

21_ استكبار در برابر آيات الهی، عذاب خوارکننده پس از مرگ را (در برزخ) به دنبال دارد.

اليوم تجزون عذاب الهون .. كنتم عن آيته تستكبرون

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

11 - حج - 22 - 57 - 8

8 - استكبار در برابر خدا و آيات او، در پی دارنده عذاب ذلت بخش و خوار کننده دوزخ

والذين كفروا و كذبوا بآي_تنا .. عذاب مهين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

14 - لقمان - 31 - 7 - 2

2- برخورد مستكبرانه با آيات الهی، عذاب آور است .

و إذا تتلى عليه آي_تنا ولى .. فيشّره بعذاب أليم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

16 - فصلت - 41 - 16 - 7

7 - استكبار و عناد در برابر آيات الهی، موجب استحقاق كيفر دنيوی

فاستكبروا .. و كانوا بأى_تنا يجحدون . فأرسلنا عليهم ريحًا

57- كيفر استكبار با خدا

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

10 - مريم - 19 - 69 - 5

5- گردن فزازي (استكبار) در برابر خداوند رحمان (گسترده مهر)، كاري بس ناروا و در پی دارنده عقوبتي سنگين است .

أَيُّهُمْ أَشَدُّ عَلَى الرَّحْمَنِ عِتِيًّا

مطرح ساختن نام «رحمان» _ که بیان کننده رحمت عام و گسترده خداوند است _ در کنار عصیان و استکبار برخی از مردمان، می تواند بیانگر شدت پستی و ناروایی استکبار در برابر او باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 57 - 8

8 - استکبار در برابر خدا و آیات او، در پی دارنده عذاب ذلت بخش و خوار کننده دوزخ

ص: 204

و الذین کفروا و کذبوا بـایـتنا .. عذاب مهین

58- مبارزه با استکبار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 24 - 10

10 - رسالت موسی ، دارای محتوایی ضد استکباری و مخالف منافع صاحبان زر و زور

ولقد أرسلنا موسی . . . إلى فرعون و هم من قرون فقالوا سر حر کذاب

اعزام موسی(ع) از سوی خداوند به سوی مستکبران و صاحبان زر و زور (مانند فرعون، هامان و قارون) و مخالفت شدید آنان با آن حضرت حاکی از مطلب یادشده است.

59- مراد از استکبار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 21 - 23

23- « خطبه لأمیر المؤمنین (ع) . . . و فیها یقول (ع) : . . . قال الله عزّ من قائل : « . . . فبقول الضعفاء للذین استکبروا إنا کنا لکم تبعاً . . . » أفتدرون الاستکبار ما هو ؟ هو ترک الطاعة لمن أمروا بطاعته و الترفع علی من ندبوا متابعتة . . . ;

امیر المؤمنین(ع) در ضمن خطبه ای فرمود: .. خداوند _ عزّ من قائل _ می فرماید: «... فبقول الضعفاء للذین استکبروا...» . آیا می دانید استکبار چیست؟ آن ترک اطاعت کسی است که امر به اطاعت او شده و برتری طلبی بر کسی که به پیروی از او دعوت شده است .«...» .

60- مقربان و استکبار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 19 - 7

7- مقام قرب خداوند ، جایگاه و مرتبتی ناسازگار با استکبار در عبادت و گردن فرازی در برابر او است .

و من عنده لایستکبرون عن عبادته

با توجه به آمدن تعبیر «لایستکبرون عن عبادته» به جای «لایستکبرون عنه» برداشت یاد شده به دست می آید.

61- منشأ استکبار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 86 - 5

5_ استکبار از ریشه های کفر و عامل تکذیب آیات الهی

ص: 205

و انهم لا يستكبرون... و الذين كفروا و كذبوا بايتنا

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

16 - فصلت - 41 - 15 - 3

3 - استكبار و خودبزرگ بينی آدمی ، دارای ریشه های واهی و پنداری

فأما عاد فاستكبروا في الأرض بغير الحقّ

قيد «بغير الحق» قيد توضیحی و گویای آن است که استكبار و خودبرتربینی انسان، همواره متکی به امور واهی است و سبب منطقی ندارد.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

17 - فتح - 48 - 26 - 2

2 - كفر ، زادگاه تعصب های جاهلی و استكبار

إذ جعل الذين كفروا في قلوبهم الحمية حمية الجاهلية

تعبیر «كفروا» می رساند که «كفر» در شکل گیری و شعلهوری تعصب های جاهلی، نقش اساسی دارد و به تعبیر دیگر، وصف كفر مشعر به علیت است.

62- منشأ استكبار قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

16 - فصلت - 41 - 15 - 2

2 - استكبار و خودبرتربینی قوم عاد ، برخاسته از امور واهی و غیر منطقی

فأما عاد فاستكبروا في الأرض بغير الحقّ

باء در «بغير الحق» سببیه است.

63- موانع استكبار

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

4 - نساء - 4 - 172 - 13، 11

11_ علم و ایمان حضرت عیسی (ع) و فرشتگان مقرب الهی به قیامت و محشور شدن به پیشگاه خداوند، مانع استکبار آنان از بندگی خدا

لن یستکف المسیح ان یکون عبداً لله و لا الملئکه . . . فسیحشرهم إلیه جمیعاً

جمله «و من . . .» جمله حالیه و بیان علت از جمله سابق است. یعنی امکان ندارد مسیح و فرشتگان از عبادت خدا امتناع کنند؛ چون حشر انسان و ملائکه به سوی خدا حتمی است و مسیح و فرشتگان از آن آگاهند.

13_ علم و ایمان در قیامت و حضور در پیشگاه خداوند، مانع از استکبار و بازماندن از عبادت خدا

لن یستکف المسیح . . . و من یستکف عن عبادته و یتکبر فسیحشرهم إلیه جمیعاً

ص: 206

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 15 - 14، 7

7 - پیام انبیا ، ناسازگار با روحیه و رفتار استکباری

إذ جاءتهم الرسل .. فاستكبروا في الأرض بغير الحقّ

از نكوهش استكبار قوم عاد، پس از آمدن پیامبران و دعوت آنان، مطلب بالا استفاده می شود.

14 - باور و توجه به قدرت بی نهایت خداوند ، از بین برنده روحیه غرور و استكبار در انسان

فاستكبروا .. أولم يروا أنّ الله الذي خلقهم هو أشدّ منهم قوّه

64- ناپسندی استكبار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 49 - 8

8- روحیه استكباری ، امری ناپسند و زشت است .

و هم لایستكبرون

نفی استكبار از فرشتگان برای توصیف آنان، حکایت از مذموم بودن آن می کند.

65- ناپسندی استكبار با خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 69 - 5

5- گردن فرازی (استكبار) در برابر خداوند رحمان (گسترده مهر) ، کاری بس ناروا و درپی دارنده عقوبتی سنگین است .

أيهم أشدّ على الرحمن عتياً

مطرح ساختن نام «رحمان» _ که بیان کننده رحمت عام و گسترده خداوند است _ در کنار عصیان و استكبار برخی از مردمان، می تواند بیانگر شدت پستی و ناروایی استكبار در برابر او باشد.

66- نشانه های استكبار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 38 - 3

3 - سرپیچی از سجده و عبادت آفریدگار جهان ، نمونه بارز استکبار است .

و اسجدوا لله .. فإن استکبروا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 19 - 2

ص: 207

2- مخالفت با فرمان های رسولان الهی ، نمودی از استکبار و برتری جویی بر خداوند است .

إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ . وَأَنْ لَا تَعْلُوا عَلَيَّ اللَّهُ

از این که موسی(ع) پس از معرفی خود به عنوان رسول امین الهی، فرعونیان را از برتری جویی بر خدا بر حذر می دارد، مطلب یاد شده قابل برداشت است.

ص: 208

1- آثار استمداد از خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 128 - 8

8_ حاکمیت مؤمنان بر زمین در گرو استعانت آنان از خدا و صبر ایشان در طریق ایمان است .

استعینوا باللّٰه و اصبروا إنّ الأرض لله یورثها من یشاء من عباده

چون موسی(ع) پیش از بشارت به نابودی فرعونیان و حاکمیت یافتن بنی اسرائیل مردمش را به استعانت جستن از خدا و صبر فراخوانده است، معلوم می شود این دو فضیلت از شرایط تحقق آن وعده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 113 - 12

12_ تنها با اتکا بر خدا و یاری طلبیدن از او، می توان بر دین داری پایداری کرد و اهداف دین را پیش برد .

فاستقم كما أمرت . . . و ما لکم من دون الله من أولیاء

برداشت فوق، مقتضای ارتباط «فاستقم . . .» با «ما لکم من دون الله من أولیاء» است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 33 - 15

15_ دعا و نیایش به درگاه خدا و استمداد از او، راه مصون ماندن از گناه و انحرافات جنسی است .

رب . . . و إلاّ تصرف عني کیدهنّ أصب إليهنّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 50 - 3

3 - لزوم استمداد از خداوند و پناه جستن به او، برای مصون ماندن از کفر و گناه

ففرّوا إلى الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 10 - 12

12 - برخورداری انسان از فضایل اخلاقی ، نیازمند استمداد از درگاه الهی

يقولون ربنا .. و لاتجعل في قلوبنا غلا

2- آثار استمداد جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 29 - 19

19- کمک خواهی دوزخیان ، افزایش دهنده عذاب و زمینه تحقیر افزون تر ایشان است .

وإن يستغيثوا يغاثوا بماء كالمهل يشوي الوجوه

فعل «یغاثوا» (فریادرسی می شوند) استهزای دوزخیان است و «یشوی الوجوه» از سوزاندن و عذابی اضافه بر عذاب موجود خبر می دهد.

3- اجابت استمداد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 9 - 3,4

3_ خداوند استغاثه مجاهدان بدر را با فرستادن هزاران فرشته اجابت کرد .

فاستجاب لكم أنى ممدكم بألف من الملائكة مردفين

«مردف» به کسی گفته می شود که دیگری را در پی خویش قرار داده باشد. بنابراین «ألف من الملائكة مردفين»، یعنی هزار فرشته که هر کدام فرشته و یا فرشته هایی را به دنبال خویش داشتند. گفتنی است معنای مذکور مبتنی بر این است که مفعول محذوف از «مردفين»، «طائفه اخرى من الملائكة» باشد.

4_ نیایش مجاهدان بدر به درگاه ربوبی و اجابت استغاثه آنان با امداد های غیبی ، نعمتی بایسته به یاد داشتن

إذ تستغيثون ربكم فاستجاب لكم

4- استمداد اخروی از رهبران مستکبر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- کافرانِ پیرو از رهبران مستکبر خویش ، در قیامت درخواست می کنند که در صورت امکان ، اندکی از عذاب خدا را از آنان بکاهند .

فقال الضعفُ واللذین استکبروا إنا کتّا لکم تبعًا فهل أنتم مغنون عَنّا من عذاب الل

تنوین «شیء» تنوین تنکیر و برای کم بودن است.

ص: 210

15- رهبران مستکبر در جواب استمداد پیروانشان در قیامت ، خود را ناتوان دانسته و کمک به آنان را تعلیق به محال می کنند .

فقال الضعف_ؤا .. فهل أنتم مغنون عتًا... قالوا لو هدى_نا الله لهدين_كم

اینکه مستکبران در جواب استمداد پیروان خود در قیامت می گویند: اگر خداوند ما را هدایت کرده بود ما هم شما را هدایت می کردیم، در حالی که خداوند هم چنین کاری را هرگز انجام نداده است، در واقع برآوردن خواسته آنان را تعلیق به محال می کند.

5- استمداد اخروی از معبودان باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 64 - 3,5,6

3- فراخواندن مشرکان از سوی خداوند ، برای یاری خواستن از معبودهایشان در قیامت .

و قيل ادعوا شركاءكم

5 - نصرت طلبی مشرکان در روز رستاخیز از معبودهایشان

فدعوهم فلم يستجيبوا لهم

6- بی جواب ماندن فریاد یاری خواهی مشرکان از معبودهایشان در قیامت

فدعوهم فلم يستجيبوا لهم

6- استمداد اخروی انسان های پیرو

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 21 - 5

5- افراد عوام و تابع ، پس از حضور در پیشگاه خداوند در قیامت به رهبران مستکبر خویش اعتراض و از آنان درخواست کمک خواهند کرد .

و برزوا لله جميعًا فقال الضعف_ؤا للذين استكبروا إنا كنا لكم تبغًا فهل أنتم مغن

7- استمداد اخروی ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 47 - 1

1 - ستمگران در قیامت ، برای رهایی خود از عذاب سخت الهی ، حاضرانند دو چندان ثروت ها و دارایی های زمین را فدا کنند .

ولو أن للذين ظلموا ما فى الأرض جميعاً و مثله معه لآفتدوا به من سوء العذاب يوم

8- استمداد اخروی کافران پیرو

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 211

8- کافرانِ پیرو از رهبران مستکبر خویش ، در قیامت درخواست می کنند که در صورت امکان ، اندکی از عذاب خدا را از آنان بکاهند .

فقال الضعف_ؤا للذین استکبروا إنا کنا لکم تبعًا فهل أنتم مغنون عنا من عذاب الل

تنوین «شیء» تنوین تکبیر و برای کم بودن است.

15- رهبران مستکبر در جواب استمداد پیروانشان در قیامت ، خود را ناتوان دانسته و کمک به آنان را تعلیق به محال می کنند .

فقال الضعف_ؤا .. فهل أنتم مغنون عنا ... قالوا لو هدی_نا الله لهدین_کم

اینکه مستکبران در جواب استمداد پیروان خود در قیامت می گویند: اگر خداوند ما را هدایت کرده بود ما هم شما را هدایت می کردیم، در حالی که خداوند هم چنین کاری را هرگز انجام نداده است، در واقع برآوردن خواسته آنان را تعلیق به محال می کند.

9- استمداد اخروی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 64 - 5

5- نصرت طلبی مشرکان در روز رستاخیز از معبودهایشان

فدعوهم فلم یستجیبوا لهم

10- استمداد از اضلالگران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 51 - 11، 7

7- استفاده و کمک گرفتن از عوامل گمراهی در کار تدبیر عالم ، دور از ساحت خداوند است .

و ما کنت متّخذ المضلّین عضداً

جمله «ما کنت» (من این چنین نبوده و نیستم) بیان سنت و قاعده ای در کار خداوند است. «مضلّ»، یعنی «گمراه کننده» و مصداق آن، در آیه، شیاطین هستند. «عضد» به معنای «بازو» است و مراد از آن، در این جا، کمک کار و یاور است.

11- استفاده از نیروهای گمراه و گمراه کننده در مدیریت ها و مراکز تصمیم گیری جامعه ، امری ناروا و شیوه ای غیرالهی است .

و ما کنت متّخذ المضلّین عضداً

11- استمداد از انصار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 72 - 13

13_ وجوب یاری رسانی مهاجران و انصار به غیر مهاجران مشروط به درخواست یاری از سوی غیر مهاجران است .

وإن استنصروكم فى الدين فعليكم النصر

برداشت فوق با توجه به شرط «إن استنصروكم . . .» (اگر از شما یاری خواستند ...) استفاده شده است.

ص: 212

12- استمداد از بت ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 197 - 1

1_ یاری جستن از بت ها و معبودان ، هدف مشرکان از پرستش آنها

و الذین تدعون من دونه لایستطیعون نصرکم

13- استمداد از بتها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 101 - 7

7_ مشرکان به هنگام نزول عذاب های الهی ، از بت ها و خدایان دروغین استمداد می کنند و برای رفع آن ، از آنها یاری می جویند .

فما أغنت عنهم آلهتهم التي يدعون من دون الله من شيء لما جاء أمر ربك

مراد از «أمر ربك» عذاب الهی است. اغناء (مصدر اغنت) به معنای کفایت کردن و برطرف ساختن است. «من شیء» مفعول برای «ما اغنت» می باشد و مقصود از آن عذاب است. بنابراین «فما أغنت عنهم آلهتهم ... من شیء»؛ یعنی، خدایانشان آنان را کفایت نکردند و حتی مقدار اندکی از عذاب را از ایشان، برطرف نساختند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 72 - 5

5- روی آوری مشرکان عصر ابراهیم (ع) به بت ها ، برای ابراز درخواست ها و حلّ مشکلات خویش

قال هل یسمعونکم إذ تدعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 74 - 6، 5

5- مشرکان و بت پرستان ، معتقد به توانایی بت ها و معبود های خویش برای یاری رسانی

واتخذوا من دون الله آلهة لعلهم ینصرون

6- حمایت و یاری شدن ، انگیزه و دلیل مشرکان و بت پرستان ، برای روی آوردن به آیین شرک و بت پرستی

وَاتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ ءَالِهَةً لَعَلَّهُمْ يَنْصُرُونَ

برداشت یاد شده مبتنی بر این اساس است که «لعلّ» در آیه شریفه برای تعلیل باشد.

14- استمداد از بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 213

13 - موسی (ع) ، برای نابود ساختن گوساله سامری ، همکاری و هم یاری بنی اسرائیل را تدارک دیده و بر شرکت دادن آنان در این اقدام مصمم بود .

لنحرقتّه ثمّ لنسفنه

ضمیرهای جمع در افعال «لنحرقتّه» و «لنسفنه» گویای نکته یاد شده است.

15- استمداد از جادوگران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 111 - 4,5

4_ خنثی سازی معجزه موسی (ع) با استمداد از ساحران زبردست ، از آرای تصویب شده از جلسه سران و بزرگان حکومت فرعونیان

و أرسل فی المدائن حشرین

5_ سران دربار فرعون از وی خواستند با تأخیر مجازات موسی و هارون موافقت کرده و ساحران زبردست و کاردان را از اطراف و اکناف احضار کند .

و أرسل فی المدائن حشرین

«حشرین» به معنای جمع کنندگان و کوچ دهندگان است و مفعول آن به قرینه آیه قبل و بعد «ساحرین» می باشد و خود «حشرین» مفعول برای «أرسل» است. بنابراین جمله «أرسل ...» یعنی: نیروهایی را برای جمع آوری و گسیل ساحران بسیج کن.

16- استمداد از خالق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 20 - 10

10- تنها خداوند خالق ، شأن مورد پرستش قرار گرفتن و کمک طلبیدن را دارد .

و الذین یدعون من دون الله لایخلقون شیئاً

آیه درصدد سرزنش عمل مشرکان در اتخاذ معبودهای متعدد است و استفاده می شود که چنان کاری مذموم و قبیح می باشد.

17- استمداد از خدا

13 - تنها حقیقتی که شایسته یاری جستن می باشد ، خداوند است .

وایاک نستعین

22_ از امام رضا (ع) روایت شده : . . . « ایاک نعبد » رغبه و تقرب إلى الله تعالى ذکره و إخلاص له بالعمل دون غيره و « ایاک

ص: 214

نستعین» استزاده من توفیقه و عبادته و استدامه لما أنعم الله علیه و نصره . . . ;

.. «ایاک نعبد» ابراز رغبت و تقرب جستن عبد به سوی خدای تعالی و اظهار اخلاص در عمل برای اوست و نه غیر او و «ایاک نستعین» در خواست زیاد توفیق خدا و زیاده عبادت او و درخواست ادامه نعمتهای داده شده و یاری خداوند است (...).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - حمد - 1 - 6 - 7، 5

5 - درخواست هدایت به «صراط مستقیم» شایسته ترین مورد برای استعانت از خدا

ایاک نستعین. إهدنا الصراط المستقیم

اگر «اهدنا..» در ارتباط با «ایاک نستعین» در نظر گرفته شود، بیانگر این معناست که هدایت به صراط مستقیم بالاترین موردی است که آدمی در نایل شدن به آن، نیازمند یاری خداوند می باشد.

7 - یکتاپرستی و تنها از خدا یاری جستن، «صراط مستقیم» است .

ایاک نعبد و ایاک نستعین. إهدنا الصراط المستقیم

«ال» در «الصراط» می تواند عهد ذکری بوده و اشاره به حقایقی باشد که در آیات پیشین مطرح شده، و از آنهاست یکتاپرستی و تنها از خدا استعانت جستن.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 41 - 2

2_ آدمی به هنگام روبرو شدن با شداید، خداوند یگانه را خالصانه به یاری می طلبد.

إن أتیکم عذاب الله .. بل إیاه تدعون

خلوص در دعا مستفاد از اضراب «بل» و ضمیر مفعولی «ایاه» است که بر عامل خویش مقدم شده است و در نتیجه معنای حصر دارد. یعنی فقط او را می خوانید، که تعبیر مصطلح آن «خلوص» است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 63 - 3، 5

3_ آدمی به هنگام گرفتاری و دشواریها و بن بستها، ناخودآگاه خداوند یگانه را به استمداد می طلبد.

قل من ینجیکم من ظلمت البر و البحر تدعونه تضرعا و خفیه

در آیه شریفه روی سخن با مشرکان است و زمانی که مشرک در آن شرایط ویژه فقط خداوند را می خواند، روشن است که معبودهای خیالی از ذهن او دور شده و فطرت توحیدی بر همه پندارهای موهوم غلبه یافته است.

5_ مشرکان نیز در مخاطرات سخت زندگی، فروتنانه و پنهانی از خداوند یگانه استمداد می طلبند.

قل من ینجیکم من ظلمت البر و البحر تدعونه تضرعا و خفیه

خطاب آیه متوجه مشرکان است و صحت احتجاج متوقف بر آن است که چنین حالتی برای آنان نیز در شرایط سخت پدیدار گردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 128 - 16، 2، 1

1_ موسی (ع) پس از تصمیم فرعون به سرکوبی بنی اسرائیل، مردمش را به استعانت از خدا و صبر و مقاومت در برابر آزارهای فرعونیان فراخواند.

قال موسی لقومه استعینوا باللّٰه و اصبروا

ص: 215

2_ مؤمنان وظیفه دار استعانت از خدا و پیشه سازی صبر و مقاومت در برابر مشکلات راه ایمان

استعینوا باللّٰه و اصبروا

16_ ایمان به حاکمیت خدا بر زمین ، صبر در برابر دشمنان دین و استعانت از خدا ، جلوه هایی از تقوای پیشگی است .

و العقبه للمتقين

از بشارت ضمنی موسی(ع) به حاکمیت یافتن بنی اسرائیل به شرط استعانت از خدا و پیشه کردن صبر و سپس بیان این حقیقت که «حاکمیت سرانجام از آن تقوای پیشگان است»، معلوم می شود شرایط ذکر شده جلوه هایی بارز از تقوای پیشگی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 85 - 6

6_ مقام ربوبیت خداوند ، سزاوار درخواست یاری از او ، برای رهایی از چنگال ستمگران است .

ربنا لا تجعلنا فتنة للقوم الظالمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 18 - 15

15_ یعقوب (ع) برای کشف حقیقت آنچه فرزندانش درباره یوسف (ع) ابراز می کردند ، از خداوند کمک خواست .

والله المستعان علی ما تصفون

«وصف» (مصدر تصفون) به معنای بیان کردن است و مراد از «ما» سخنان دروغین برادران یوسف می باشد. کمک گرفتن از خدا بر سخنان و گزارشهای غیر واقعی ، به معنای کمک گرفتن از او در کشف حقیقت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 33 - 11

11_ یوسف (ع) ، برای رهایی از مکر زلیخا و زنان اشرف و نجات از دام شهوت ، به نیایش با خدا و استمداد از او پرداخت .

رب .. و إلاّ تصرف عني كیدهنّ أصب إليهنّ

«صبو» (مصدر أصب) به معنای میل کردن و گرایش پیدا کردن است. جمله «و إلاّ تصرف ...» (اگر مکر آن زنان را از من باز نگردانی ، به آنان گرایش پیدا می کنم) به قرینه آیه بعد (فاستجاب) خبری است در مقام دعا و درخواست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 86 - 7

7_ از غم و اندوه و سختی ها _ چه بسیار باشند و چه اندک _ تنها باید به خدا شکایت کرد و تنها از او باید یاری خواست .

قال إنما أشكوا بثي و حزني إلى الله

«بثّ» به معنای حزن شدید است. بنابراین به قرینه مقابله ، می توان گفت: مراد از «حزن» در سخن یعقوب(ع) اندوه کم و خفیف می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 98 - 2,3

2- توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) به استمداد از یاد پروردگار و عبادت و نماز در مشکلات و ناراحتی های برخاسته از رسالت خویش و مخالفت های دشمنان

ص: 216

و لقد نعلم أنك يضيق صدرك بما يقولون . فسبح بحمد ربك و كن من السـجدین

برداشت فوق از «فاء» در «فسبح» _ که برای تفریع این جمله به آیه قبل است _ استفاده گردیده است؛ بدین معنا که توصیه خداوند به تسبیح و تحمید... پس از اعلام آگاهی او از دلتنگی و اندوه پیامبر (صلی الله علیه و آله) بیانگر تأثیر این عبادات در رفع اندوه و نگرانی است.

3- رهبران الهی و زمامداران جامعه اسلامی ، نیازمند به استمداد از پروردگار با ذکر و نماز و عبادت ، در برابر مشکلات رسالت خویش

و لقد نعلم أنك يضيق صدرك . . . فسبح بحمد ربك و كن من السـجدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 10 - 14

14- اصحاب كهف ، خواهان امداد های الهی برای نجات از تنگنا ها و مشکلات حرکت و قیام شان علیه شرک و پرستش غیر او بودند .

و هبّی لنا من أمرنا رشداً

سُكُنَا غَزِيْدِيْنَ فِيْ غَارٍ ، می رساند که حرکت و قیام اصحاب كهف، مشکلات و تنگنایی را برای آنان در پی داشته است، از این رو می توان گفت که مراد از هدایت خواهی آنان، راهنمایی شدن در اتخاذ تصمیم های بعدی و پیدا کردن راه نجات از مشکلات و تنگنایی است که در انتظار ایشان بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 24 - 26، 23

23- یاد خداوند ، در صورت فراموش کردن کاری و انتظار کمک از او برای شناسایی و انجام دادن کاری بهتر ، خصلتی پسندیده و مورد فرمان او است .

وَ اذْكُرْ رَبَّكَ اِذَا نَسِيتَ وَ قُلْ عَسَى اَنْ يَّهْدِيَنِيْ رَبِّيْ لَاقْرَبَ مِنْ هٰذَا رَشْدًا

«هـ ذَا» _ در برداشت بالا _ اشاره به مفعول محذوف «نسیت» است و مفاد آیه، این است که: «هرگاه، کاری را فراموش کردی، یاد خدا کن و بگو: «امید است که پروردگارم، مرا، به کاری مفیدتر از این، راهنمایی کند».

26- اظهار امیدواری به امداد های الهی ، از شیوه های دعا به درگاه خداوند و درخواست کمک از او است .

وَ قُلْ عَسَى اَنْ يَّهْدِيَنِيْ رَبِّيْ لَاقْرَبَ مِنْ هٰذَا رَشْدًا

به زبان آوردن امید (گفتن «عسی أن . . .») انگیزه ای جز اظهار نیاز و درخواست اجابت ندارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 26 - 2

2- نوح (ع)، تقاضامند یاری خدا در برابر تکذیب گری های قومش

قال رب انصرنی بما کذبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 39 - 2

2- فرستاده الهی پس از نوح خواستاری یاری خدا در برابر تکذیب گری های قومش بود .

قال رب انصرنی بما کذبون

ص: 217

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 83 - 2

2 - لزوم استمداد انسان از خداوند در میدان عقیده و عمل

رَبِّ هَبْ لِي حَكْمًا وَ أَلْحِقْنِي بِالصَّالِحِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 24 - 7

7 - اظهار گرسنگی و نیاز در پیشگاه خداوند از سوی موسی (ع) و درخواست کمک از ساحت او

فَقَالَ رَبِّ إِنِّي لَمَّا أَنْزَلْتَ إِلَيَّ مِنْ خَيْرٍ فَقِيرٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 30 - 6, 1

1 - لوط (ع)، به دنبال واکنش منفی قوم اش به دعوت وی، از خداوند برای غلبه بر آنها، استمداد طلبید.

قال رَبِّ انصُرْنِي عَلَى الْقَوْمِ الْمَفْسِدِينَ

6 - شایسته است برای مبارزه با مفاسد اجتماعی و مفسدان، از خداوند استمداد شود.

قال رَبِّ انصُرْنِي عَلَى الْقَوْمِ الْمَفْسِدِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 75 - 3, 1

1 - کمک خواهی و استغاثه نوح به درگاه خداوند

و لقد نادينا نوح

مقصود از «ندا» (نادینا) _ به قرینه آیه بعد (و نجیناه..)_ کمک خواهی و استغاثه است که مربوط به ماجرای عذاب طوفان می باشد.

3 - نوح (ع)، علیه قوم خود به درگاه الهی نفرین کرده، یاری طلبید.

و لقد نادينا نوح فلنعم المجيبون

آیه بعد در پاسخ به ندای نوح(ع)، مسأله نجات آن حضرت و خاندانش را از عذاب الهی مطرح می کند. از این مطلب به دست می آید که آنچه آن حضرت از خدا خواسته است، نفرینی بود علیه قوم خود. آیه 26 سوره «مؤمنون» (قال رب انصرنی بما کذبون) مؤید همین برداشت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 76 - 5

5- نوح (ع)، نجات خود و خاندانش را از دست ستم و اذیت و آزار قوم خود، از خداوند خواستار شده بود.

ولقد نادینا نوح... ونجیناه وأهله من الكرب العظیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 46 - 12

ص: 218

12 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، برای حل اختلاف خود با مشرکان حق گریز ، از خداوند کمک خواسته و او را به داوری طلبید .

أنت تحکم بین عبادک فی ما کانوا فیہ یختلفون

جمله «أنت تحکم ..» برای انشای دعا است که در قالب جمله خبری آمده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 56 - 11، 13

11 - لزوم پناه بردن به خدا و یاری جستن از او ، در برابر دشمنان دیانت

إِنَّ الذِّينَ يَجِدُونَ دِلُونَ فِيْ ءَايَاتِ اللّٰهِ .. فَاسْتَعِذْ بِاللّٰهِ

13 - شنوا و بینا بودن خداوند ، مقتضی پناه بردن بشر به او و استمداد از او ، در برابر بدی ها و دشمنی ها

فاستعذ بالله إنه هو السميع البصير

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که جمله «إِنَّه هو السميع البصير»، تحلیل برای «فاستعذ» است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 31 - 9

9 - بلا ها و تنگنا های زندگی ، زمینه ساز توجه انسان به ولایت الهی و یآوری خواستن از او

و ما أصـبـکم .. و ما لکم من دون اللّٰه من ولیّ و لانصیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 17 - 9

9- پدر و مادر با ایمان ، در کنار استمداد از خداوند برای هدایت فرزند خویش ، رهنمود های لازم را به او ارائه می دهند .

و هما یستغیثان اللّٰه ویلک ءامن إنّ وعد اللّٰه حقّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 19 - 7

7- پیامبر (صلی الله علیه و آله) مأمور درخواست کمک از خداوند ، برای زدایش سختی ها و پیامد های سنگین رسالت *

برداشت بالا بنابر این نکته است که واژه «استغفر» در معنای طلب ایجاد مصونیت و «ذنب» در معنای پیامدها، به کار رفته باشد؛ یعنی، رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) سختی هایی را برای خود آن حضرت و مؤمنان واقعی (از قبیل هجرت، جهاد و...) به دنبال داشته و حضرت برای کاهش این دشواری ها، باید از خداوند استمداد کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 10 - 1

1 - التجای نوح (ع) به درگاه پروردگار برای استمداد از او در برابر قوم حق ناپذیر خویش

فدعا ربّه اّتی مغلوب فاتتصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ضحی - 93 - 10 - 8

ص: 219

8 - توجّه به رسیدن عطای خداوند ، پیش از کمک خواستن از او ، زمینه پرهیز از دریغ داشتن کمک ، به کسانی است که دست نیاز به سوی انسان دراز می کنند .

و وجدك عائلاً فأغنى . . . و أمّا السائل فلا تنهر

خداوند در آیات پیشین، پیامبر(صلی الله علیه و آله) را متوجّه ساخت که به مجرد فقیر یافتن آن حضرت، وی را غنی ساخت و اکنون از او می خواهد که از رد حاجتمندان _ آن هم پس از اظهار نیاز کردن آنان _ پرهیزد. مقایسه آن عطا و این فرمان، بیانگر برداشت یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نصر - 110 - 3 - 11

11 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور مغفرت خواهی و درخواست عفو خداوند ، از کوتاهی در تسبیح و حمد او و تقاضای توجّه و عنایت مجدّد او به آن حضرت

و استغفره

استغفاری که در این سوره به آن امر شده است _ به قرینه تعلیق بر نصرت و فتح و عطف بر تسبیح و حمد _ استغفار ویژه ای است. این استغفار، در ارتباط با حمد و تسبیح، به معنای درخواست عفو از کاستی های آن و در ارتباط با «توّاباً»، به معنای درخواست رجوع مجدّد و مکرر خداوند و تقاضای عنایت های تازه به تازه او است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فلق - 113 - 5 - 8

8 - خداوند ، پیامبر (صلی الله علیه و آله) را به پناه خواستن و امداد طلبیدن از او ، در برابر آثار حسادت مردم فرمان داد .

قل أعوذ بربّ الفلق . . . و من شرّ حاسد إذا حسد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 8 - 13

13 _ تداوم هدایت ، در پرتو دعا و استمداد از پروردگار

ربّنا لا تزغ قلوبنا بعد اذ هديتنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2_ مجاهدان بدر پیش از نبرد با نیایش به درگاه خدا از وی استمداد کردند .

إذ تستغيثون ربكم

«غوث» به معنای یاری کردن است و استغاثه طلب یاری و امداد است.

18- استمداد از داود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 23 - 7

ص: 220

7- استمداد صاحب یک میش، از داوود (ع) در برابر طمع تجاوزکارانه برادر دارای 99 میش

إِنَّ هَذَا أَخِي... وَعِزَّتِي فِي الْخَطَابِ

از ظاهر آیه شریفه برمی آید که آن برادر شاکی، از داوود(ع) یاری خواسته بود.

19- استمداد از ذوالقرنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 94 - 7،12

7- آسیب پذیران از هجوم یاجوج و ماجوج، از ذوالقرنین برای ساختن سدّی در میانه دو رشته کوه بلند در برابر هجوم آن متجاوزان، کمک خواستند.

قالوا یَا ذَا الْقَرْنَيْنِ... تَجْعَلْ بَيْنَنَا وَبَيْنَهُمْ سَدًّا

12- «عن أمير المؤمنين (ع): إِنَّ ذَا الْقَرْنَيْنِ... وَجَد... قَوْمًا لَا يَكَادُونَ يَفْقَهُونَ قَوْلًا قَالُوا: يَا ذَا الْقَرْنَيْنِ! إِنَّ يَأْجُوجَ وَمَاجُوجَ خَلْفَ هَذَيْنِ الْجَبَلَيْنِ وَهَمْ يَفْسُدُونَ فِي الْأَرْضِ إِذَا كَانَ إِيَّامَ زُرْعَانَا وَثَمَارِنَا خَرَجُوا عَلَيْنَا مِنْ هَذَيْنِ السَّدَّيْنِ، فَرَعَوْا مِنْ ثَمَارِنَا وَزُرْعَانَا حَتَّى لَا يَبْقُونَ مِنْهَا شَيْئًا» فَهَلْ نَجْعَلُ لَكَ خَرْجًا «نُؤَدِيهِ إِلَيْكَ فِي كُلِّ عَامٍ» عَلَى أَنْ تَجْعَلَ بَيْنَنَا وَبَيْنَهُمْ سَدًّا» ;

از امیرالمؤمنین(ع) روایت شده:.. همانا ذوالقرنین، قومی را یافت که فهم هیچ سخنی برای آنان آسان نبود. آنان به او گفتند: ای ذوالقرنین! همانا، یاجوج و ماجوج، پشت این دو کوه اند و آنان در زمین فساد می کنند. زمانی که فصل برداشت زراعت های ما و چیدن میوه هایمان فرامی رسد، آنان، از پشت این دو سدّ (دو کوه) به ما حملهور شده و از میوه های ما و زراعت های ما آن قدر می چرانند که هیچ چیز از را باقی نمی گذارند. آیا برای تو هزینه ای قرار دهیم که هر ساله به تو بپردازیم تا بین ما و آنان سدّی برقرار سازی؟».

20- استمداد از روزه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 45 - 1

1 - پیشه ساختن صبر و برپایی نماز، سفارش و توصیه خداوند

وَاسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 153 - 0

21- استمداد از رهبران مستکبر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 21 - 14، 5

5- افراد عوام و تابع ، پس از حضور در پیشگاه خداوند در قیامت به رهبران مستکبر خویش اعتراض و از آنان درخواست کمک

ص: 221

خواهند کرد .

وبرزوا لله جميعاً فقال الضعف_وا للذين استكبروا إنا كنا لكم تبعاً فهل أنتم مغن

14- رهبران مستکبر در جواب استمداد پیروانشان برای رهایی از عذاب ، به آنان وعده می دهند که در صورت نجات یافتن خود ، آنان را هم نجات خواهند داد .

قالوا لو هدی_نا الله لهدین_کم

22- استمداد از صبر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 45 - 8،10

8 - استعانت از صبر و نماز برای موفقیت و پیروزی ، امری دشوار جز برای خاشعان

و استعینوا بالصبر و الصلوه و إنها لكبيره إلا على الخشعين

برداشت فوق مبتنی بر این است که ضمیر در «إنها» به «استعانت» برگردد.

10 - « عن أبي عبد الله (ع) في قول الله عز وجل « و استعینوا بالصبر و الصلوه » قال : الصبر الصوم إذا نزلت بالرجل النازله و الشديده ، فليصم فان الله عز وجل يقول : استعینوا بالصبر یعنی الصيام ;

از امام صادق(ع) درباره قول خدای عز و جل «و استعینوا بالصبر و الصلاه» روایت شده که فرمود: مراد از صبر روزه است هنگامی که سختی با گرفتاری شدید به شخص وارد شد روزه بگیرد؛ زیرا خدا عز و جل می فرماید: از صبر یاری بجویید، یعنی از روزه».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 154 - 8

8 - پیکار در راه خدا و مصیبت های آن ، از مشکلات راه ایمان ، که باید با استعانت از صبر و نماز آن را تحمل کرده و بر ایمان خود ، راسخ قدم ماند .

استعینوا بالصبر و الصلوه ... و لاتقولوا لمن یقتل فی سبیل الله

23- استمداد از ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5_ مسلمانان نباید در پایداری بر دین و پیشبرد اهداف آن بر ستمگران ، اتکا کنند و از آنان یاری طلبند .

فاستقم كما أمرت و من تاب معك . . . و لا تركنوا إلى الذين ظلموا

نهی از تمایل به ستمگران و اتکای بر آنان ، پس از امر به استقامت در راه دین ، توجه دادن مؤمنان است به این که مبادا برای رسیدن به این مقصود (استقامت در راه دین و پیشبرد اهداف آن) بر ستمگران تکیه کنند و از آنان یاری بخواهند.

ص: 222

24- استمداد از عبادت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 98 - 2

2- توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) به استمداد از یاد پروردگار و عبادت و نماز در مشکلات و ناراحتی های برخاسته از رسالت خویش و مخالفت های دشمنان

و لقد نعلم أنك يضيق صدرك بما يقولون . فسبح بحمد ربك و كن من الساجدين

برداشت فوق از «فاء» در «فسبح» _ که برای تفریع این جمله به آیه قبل است _ استفاده گردیده است؛ بدین معنا که توصیه خداوند به تسبیح و تحمید... پس از اعلام آگاهی او از دلتنگی و اندوه پیامبر (صلی الله علیه و آله) بیانگر تأثیر این عبادات در رفع اندوه و نگرانی است.

25- استمداد از کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 73 - 2

2_ ایجاد رابطه ولایی با کافران و حمایت از ایشان و درخواست حمایت از آنان ، بارور سازنده فتنه و تباهی بزرگ در زمین

و الذین كفروا .. إلا تفعلوه تكن فتنه

ضمیر مفعولی در «لا تفعلوه» به قانونهایی که در آیه قبل مطرح شد و نیز به دستوری که از صدر همین آیه به دست می آید برمی گردد. در برداشت فوق ضمیر به قطع ولایت با کافران، که از جمله «الذین كفروا ...» استفاده شده، برگردانده شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 42 - 4

4_ جواز استمداد از کافران برای رهایی از مشکلات و تنگناها *

اذکرني عند ربك

ظاهر این است که هم بند یوسف (ع) هنگام آزاد شدن از زندان موحد نشده و اظهار ایمان نکرده بود، و گرنه قرآن از آن یاد می کرد. بنابراین وی به هنگامی که یوسف (ع) از او تقاضا کرد، کافر بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4_ جواز دوستی و یاری خواستن از منافقان و کافران پناهنده، به همپیمانان مسلمانان *

و لا تتخذوا منهم ولياً و لا نصيراً. الا الذين يصلون الى قوم بينكم و بينهم ميثا

در برداشت فوق احتمال داده شده که «الا الذين يصلون . . .» استثنا از حکمی است که در جمله «و لا تتخذوا منهم ولياً و لا نصيراً» بیان شده است.

ص: 223

26- استمداد از گمراهان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 51 - 8،11

8- به کارگیری نیروهای ناصالح، ناسازگار با ولایت دل سوزانه و برحق است.

و ما كنت متخذ المضللين عضداً

11- استفاده از نیروهای گمراه و گمراه کننده در مدیریت ها و مراکز تصمیم گیری جامعه، امری ناروا و شیوه ای غیرالهی است.

و ما كنت متخذ المضللين عضداً

27- استمداد از مالک جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 77 - 12

12 - « قال سيد بن طاوس ، اقول في الحديث . إنّ أهل النار إذا دخلوها ورأوا أنكالها . . . فيؤمّلون . . . ليخفّ عنهم بعض العذاب . . . فإذا يسّوا من خزنة جهنم رجعوا إلى مالك مقدّم الحُزّان وأمّلوا أن يخلّصهم من ذلك الهوان كما قال جلّ جلاله « و نادوا يا مالك ليقض علينا ربّك » قال : فيحبس عنهم الجواب أربعين سنة ثمّ يجيبهم كما قال الله في كتابه الممكنون . « إنكم ماكتون » . . . »

سیدبن طاووس گوید: در حدیث است که دوزخیان زمانی که داخل آتش شده و عذاب های آن جا را می بینند . . . آرزو می کنند . . . تا مقداری از عذاب از آنان برداشته شود و وقتی از مأموران جهنم مأیوس شدند، سراغ مالک دوزخ که [رتبه] او بر همه مأموران مقدم است، رفته و آرزو می کنند که او آنها را از این ذلت رهایی دهد؛ همان طور که خداوند می فرماید: «و نادوا یا مالک لیقض علینا ربّک». جواب آنان چهل سال داده نمی شود؛ سپس همان گونه که خدا در کتاب محفوظ خود فرموده چنین جواب می دهد: «إنکم ماکتون» . . .

28- استمداد از مربی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 112 - 7

7- پروردگار، دارای رحمت گسترده و کمک دهنده و مددکار است.

وربنا الرحمن المستعان

«الرحمان» (صیغه مبالغه) به معنای کسی است که رحمت او بسیار است و «المستعان» اسم مفعول به معنای کسی است که از او طلب

کمک شود. گفتنی است که هر دو خبر برای «ربّنا» می باشند.

29- استمداد از مستکبران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 224

8 - استمداد بی ثمر مستضعفان از رهبران مستکبر خود در دوزخ ، برای کاستن بخشی از عذاب آنان (آتش) به پاس پیروی شان از آنها در دنیا

إِنَّا كُنَّا لَكُمْ تَبَعًا فَهَلْ أَنْتُمْ مَغْنُونٌ عَنَّا نَصِيحًا مِنَ النَّارِ

30- استمداد از معبودان باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 22 - 8

8_ مشرکان، غوطهور در پندارهای بی اساس خویش و امیدوار به کمکهای خدایان دروغین در قیامت

أَيْنَ شُرَكَائِكُمُ الَّذِينَ كُنْتُمْ تَزْعُمُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 101 - 7

7_ مشرکان به هنگام نزول عذاب های الهی ، از بت ها و خدایان دروغین استمداد می کنند و برای رفع آن ، از آنها یاری می جویند .

فَمَا أَغْنَتْ عَنْهُمْ آلِهَتُهُمُ الَّتِي يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مِنْ شَيْءٍ لَمَّا جَاءَ أَمْرُ رَبِّكَ

مراد از «آمر ربک» عذاب الهی است. اغناء (مصدر اغنت) به معنای کفایت کردن و برطرف ساختن است. «من شیء» مفعول برای «ما اغنت» می باشد و مقصود از آن عذاب است. بنابراین «فما اغنت عنهم آلہتم ... من شیء»؛ یعنی، خدایانشان آنان را کفایت نکردند و حتی مقدار اندکی از عذاب را از ایشان، برطرف نساختند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 52 - 7، 2، 1

1- خداوند ، در قیامت ، به مشرکان فرصت خواهد داد تا از معبود های پنداری خویش استمداد کنند .

نادوا شركاءى الذين زعمتم

2- مشرکان ، در قیامت ، به پندار توان مندی معبودان شان بر یاری آنان ، عجولانه ، از آنان استمداد خواهند کرد .

و یوم یقول نادوا .. فدعوهم

«فای تعقیب» در «فدعوهم» بر بی درنگ بودن کار آنان دلالت می کند. کاربرد فعل ماضی، برای کاری که در قیامت انجام می گیرد (دعوهم) نشانه آن است که _ به مجرد فرصت یافتن مشرکان _ باید استمداد را انجام یافته تلقی کرد.

7- مشرکان ، حتی در قیامت هم دل بسته یاری معبودان شان اند .

فدعوهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - پس - 36 - 74 - 4,5,6

4 - مشرکان و بت پرستان ، امیدوار به یاری رسانی معبود های خویش

وَاتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ ءَالِهَةً لَعَلَّهُمْ يَنْصُرُونَ

ص: 225

5- مشرکان و بت پرستان ، معتقد به توانایی بت ها و معبود های خویش برای یاری رسانی

و اتّخذوا من دون الله ءالهه لعلّهم ينصرون

6- حمایت و یاری شدن ، انگیزه و دلیل مشرکان و بت پرستان ، برای روی آوردن به آیین شرک و بت پرستی

و اتّخذوا من دون الله ءالهه لعلّهم ينصرون

برداشت یاد شده مبتنی بر این اساس است که «لعلّ» در آیه شریفه برای تعلیل باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 3 - 5

5- مشرکان ، معبود ها را یار و یاور خود می دانستند .

و الذین اتّخذوا من دونه اولیاء

«ولی» (مفرد «أولیاء») در لغت به سه معنا آمده است: محب، صدیق و نصیر (قاموس المحيط و مفردات راغب). در آیه شریفه _ به قرینه جمله بعد (ما نعبدهم إلاّ ليقربونا إلى الله) در معنای سوم به کاررفته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6- اعراف - 7 - 197 - 1

1_ یاری جستن از بت ها و معبودان ، هدف مشرکان از پرستش آنها

و الذین تدعون من دونه لایستطیعون نصرکم

31- استمداد از منافقان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- نساء - 4 - 90 - 4

4_ جواز دوستی و یاری خواستن از منافقان و کافران پناهنده ، به همپیمانان مسلمانان *

و لا تتخذوا منهم ولیّاً و لا نصیراً. الاّ الذین یصلون الی قوم بینکم و بینهم میثا

در برداشت فوق احتمال داده شده که «الاّ الذین یصلون . . .» استثنا از حکمی است که در جمله «و لا تتخذوا منهم ولیّاً و لا نصیراً» بیان

شده است.

32- استمداد از موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 15 - 7

7- استغاثه و یاری طلبی مرد بنی اسرائیلی ، از موسی (ع) علیه فرد قبطی

فاستغ_ثه الذی من شیعته علی الذی من عدوّه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 226

4- برخورد مجدد موسی (ع) با فریاد کمک طلبی مرد اسرائیلی (همان که روز پیش از وی یاری خواسته بود) در بامداد روز بعد

فأصبح في المدينة .. فإذا الذي استنصره بالأمس يستصرخه

«استصراخ» (مصدر «يستصرخ») به معنای سردادن فریاد کمک خواهی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 49 - 6

6- درخواست عاجزانه فرعونیان از موسی (ع)، در رفع عذاب از آنان

33- استمداد از مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 64 - 9، 5

5_ پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبران الهی در مبارزه با شرک و کفر تنها باید بر خدا و مؤمنان پیر و تکیه کنند .

حسبک الله و من اتبعک من المؤمنین

9_ اتکا بر مؤمنان راستین برای مبارزه با شرک و کفر، منافاتی با توحید و اتکا بر خدا ندارد .

حسبک الله و من اتبعک من المؤمنین

34- استمداد از مؤمنان غیر مهاجر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 72 - 8

8_ مهاجران و انصار نباید از مؤمنان غیر مهاجر یاری طلبند و از آنان انتظار حمایت داشته باشند . *

ما لکم من ولیتهم من شیء

برداشت فوق مبتنی بر این است که ضمیر در «ولیتهم» فاعل باشد. بنابراین جمله «ما لکم ...» به این معناست که برای شما نیست که از پشتیبانی آنان برخوردار شوید. یعنی نباید آنان را به نصرت خویش بخوانید و حمایت آنان را طلب کنید.

35- استمداد از مهاجران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 72 - 13

13_ وجوب یاری رسانی مهاجران و انصار به غیر مهاجران مشروط به درخواست یاری از سوی غیر مهاجران است .

وإن استنصروكم فى الدين فعليكم النصر

برداشت فوق با توجه به شرط «إن استنصروكم . . .» (اگر از شما یاری خواستند ...) استفاده شده است.

ص: 227

36- استمداد از نگهبانان جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 29 - 15

15- كافرين در خيمه آتسين دوزخ ، با استغاثه و اظهار تشنگي ، از مأموران عذاب ، ياري مي طلبند .

وإن يستغيثوا يغاثوا بماء

«غوٲ» يعنى: «ياري كردن» و «غيٲ» يعنى: «باران». مراد از «استغاثه» مي تواند طلب ياري و يا طلب باران (آب) باشد. پاسخي كه به استغاثه دوزخيان داده مي شود، گوياي آن است كه ياري خواستن دوزخيان، همان آب خواهي آنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

16 - غافر - 40 - 50 - 7

7 - پاسخ منفي و يأس آور نگهبانان جهنم ، به استمداد دوزخيان مبني بر درخواست تخفيف در عذاب آنان از خداوند

قال ادعوا ربكم يخفف عنا .. قالوا فادعوا و ما دعوا الكفرين إلا في ضلّ

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

17 - زخرف - 43 - 77 - 12

12 - « قال سيد بن طاوس ، اقول في الحديث . إنّ أهل النار إذا دخلوها و رأوا أنكالها . . . فيوملون . . . ليخفف عنهم بعض العذاب . . . فإذا يسوا من خزنة جهنم رجعوا إلى مالك مقدّم الخزان و أمّلو أن يخلصهم من ذلك الهوان كما قال جلّ جلاله « و نادوا يا مالك ليقض علينا ربك » قال : فيحسب عنهم الجواب أربعين سنة ثمّ يجيبهم كما قال الله في كتابه المكنون . « إنكم ما كثون » . . . »

سيدبن طاوس گويد: در حديث است كه دوزخيان زماني كه داخل آتش شده و عذاب هاي آن جا را مي بينند . . . آرزو مي كنند . . . تا مقداري از عذاب از آنان برداشته شود و وقتي از مأموران جهنم مأیوس شدند، سراغ مالك دوزخ كه [رتبه] او بر همه مأموران مقدم است، رفته و آرزو مي كنند كه او آنها را از اين ذلت رهايي دهد؛ همان طور كه خداوند مي فرمايد: «و نادوا يا مالك ليقض علينا ربك». جواب آنان چهل سال داده نمي شود؛ سپس همان گونه كه خدا در كتاب محفوظ خود فرموده چنين جواب مي دهد: «إنكم ما كثون» . . .

37- استمداد از نماز

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

1 - بقره - 2 - 45 - 8

8 - استعانت از صبر و نماز برای موفقیت و پیروزی ، امری دشوار جز برای خاشعان

و استعینوا بالصبر و الصلوه و إنها لكبيره إلا على الخشعين

برداشت فوق مبتنی بر این است که ضمیر در «إنها» به «استعانت» بر گردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 228

8 - پیکار در راه خدا و مصیبت های آن ، از مشکلات راه ایمان ، که باید با استعانت از صبر و نماز آن را تحمل کرده و بر ایمان خود ، راسخ قدم ماند .

استعینوا بالصبر والصلوه .. و لاتقولوا لمن یقتل فی سبیل اللّٰه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 98 - 2

2- توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) به استمداد از یاد پروردگار و عبادت و نماز در مشکلات و ناراحتی های برخاسته از رسالت خویش و مخالفت های دشمنان

و لقد نعلم أنك یضیق صدرک بما یقولون . فسبّح بحمد ربّک و کن من السّـجدین

برداشت فوق از «فاء» در «فسبّح» _ که برای تفریع این جمله به آیه قبل است _ استفاده گردیده است؛ بدین معنا که توصیه خداوند به تسبیح و تحمید.. پس از اعلام آگاهی او از دلتنگی و اندوه پیامبر(صلی الله علیه و آله) بیانگر تأثیر این عبادات در رفع اندوه و نگرانی است.

38- استمداد اصحاب کهف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 10 - 14

14- اصحاب کهف ، خواهان امداد های الهی برای نجات از تنگناها و مشکلات حرکت و قیام شان علیه شرک و پرستش غیر او بودند .

وهیّء لنا من أمرنا رشداً

سُکنا گزیدن در غار، می رساند که حرکت و قیام اصحاب کهف، مشکلات و تنگنایی را برای آنان در پی داشته است، از این رو می توان گفت که مراد از هدایت خواهی آنان، راهنمایی شدن در اتخاذ تصمیم های بعدی و پیدا کردن راه نجات از مشکلات و تنگنایی است که در انتظار ایشان بود.

39- استمداد انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 214 - 9

9 _ شدت مصائب و تداوم مشکلات پیامبران گذشته و امت های آنان ، موجب آن شد که خواهان تعجیل در یاری و امداد الهی شوند .

مستهم البأساء و الضراء و زلزلوا حتی یقول الرسول و الذین امنوا معه متی نصر الله

جمله «متی نصر الله»، دلالت بر تردید آنان نسبت به یاری خدا ندارد؛ بلکه شدت مصائب و تداوم آن موجب شد که خواهان تعجیل آن باشند؛ و یا چنین گمان کنند که یاری خداوند نباید بیش از این به درازا کشد.

ص: 229

40- استمداد بنی اسرائیلی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 15 - 7

7- استغاثه و یاری طلبی مرد بنی اسرائیلی ، از موسی (ع) علیه فرد قبطی

فاستغ_ته الذی من شیعته علی الذی من عدوّه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 18 - 4

4- برخورد مجدد موسی (ع) با فریاد کمک طلبی مرد اسرائیلی (همان که روز پیش از وی یاری خواسته بود) در بامداد روز بعد

فأصبح فی المدینه .. فإذا الذی استنصره بالأمس یستصرخه

«إستصرخ» (مصدر «یستصرخ») به معنای سردادن فریاد کمک خواهی است.

41- استمداد بی ثمر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- هود - 11 - 101 - 15

15_ استمداد از خدایان دروغین نه تنها سودی برای استمداد کنندگان ندارد؛ بلکه بر خسارت و تباهی آنان نیز می افزاید .

و ما زادوهم غیر تتیب

در جمله «و ما زادوهم ..» نسبت افزودن خسارت به بتها داده شده است؛ ولی از آن جا که بتها بر خسارت زدن ناتوانند، مراد از «ما زادوهم ...» به قرینه «الّتی یدعون ...» این است که: اعتقاد به بتها مایه خسارت است و خواندن آنها و استمداد از آنها به هنگام نزول عذاب الهی، موجب افزایش خسارت استمداد کنندگان خواهد شد.

42- استمداد جایز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- یوسف - 12 - 42 - 4

4_ جواز استمداد از کافران برای رهایی از مشکلات و تنگناها *

ظاهر این است که هم بند یوسف(ع) هنگام آزاد شدن از زندان موحد نشده و اظهار ایمان نکرده بود، و گرنه قرآن از آن یاد می کرد. بنابراین وی به هنگامی که یوسف(ع) از او تقاضا کرد، کافر بود.

43- استمداد جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 29 - 15

15- كافرين در خيمه آتسين دوزخ ، با استغاثه و اظهار تشنگي ، از مأموران عذاب ، ياري مي طلبند .

وإن يستغيثوا يغاثوا بماء

«غوٲ» يعنى: «ياري كردن» و «غيٲ» يعنى: «باران». مراد از «استغاثه» مي تواند طلب ياري و يا طلب باران (آب) باشد. پاسخي كه به استغاثه دوزخيان داده مي شود، گوياي آن است كه ياري خواستن دوزخيان، همان آب خواهي آنان است.

44- استمداد خالصانه

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

5 - انعام - 6 - 41 - 2

2_ آدمي به هنگام روبرو شدن با شدايد، خداوند يگانه را خالصانه به ياري مي طلبد.

إن أتیکم عذاب اللّٰه .. بل إياه تدعون

خلوص در دعا مستفاد از اضراب «بل» و ضمير مفعولي «إياه» است كه بر عامل خویش مقدم شده است و در نتیجه معنای حصر دارد. يعنى فقط او را مي خوانيد، كه تعبير مصطلح آن «خلوص» است.

45- استمداد دادخواه در دوران داود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

15 - ص - 38 - 23 - 7

7- استمداد صاحب يك ميش ، از داوود (ع) در برابر طمع تجاوزكارانه برادر داراي 99 ميش

إنّ هـذا أخى .. و عزّنى فى الخطاب

از ظاهر آيه شريفه برمي آيد كه آن برادر شاكي، از داوود(ع) ياري خواسته بود.

46- استمداد در سختي

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

14 _ دعا به درگاه خداوند و درخواست یاری از وی به هنگام مواجه شدن با مشکلات راه ایمان ، از خصلت های مؤمنان راستین است .

ربنا أفرغ علينا صبراً و توفنا مسلمين

ص: 231

47- استمداد در عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 83 - 2

2 - لزوم استمداد انسان از خداوند در میدان عقیده و عمل

ربِّ هب لی حکماً و ألحقنی بالصلحین

48- استمداد در عمل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 83 - 2

2 - لزوم استمداد انسان از خداوند در میدان عقیده و عمل

ربِّ هب لی حکماً و ألحقنی بالصلحین

49- استمداد در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 91 - 5،7

5_ ایمان، ارزشی فراتر از سنجش و مقایسه با تمامی مادیات

انّ الذین کفروا .. فلن یقبل من احدهم ملء الارض ذهباً

7_ وجود یاوران و شفیعان در قیامت *

و ما لهم من ناصرین

تقدیم «لهم» بر «ناصرین» که بیانگر حصر است، می رساند که یاوران و شفیعان در قیامت هستند؛ ولی تنها کافران از شفاعت آنان محرومند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 52 - 1،2

1- خداوند، در قیامت، به مشرکان فرصت خواهد داد تا از معبود های پنداری خویش استمداد کنند .

نادوا شركاءى الذين زعمتم

2- مشرکان، در قیامت، به پندار توان مندی معبودان شان بر یاری آنان، عجلولانه، از آنان استمداد خواهند کرد .

و یوم یقول نادوا .. فدعوهم

«فای تعقیب» در «فدعوهم» بر بی درنگ بودن کار آنان دلالت می کند. کاربرد فعل ماضی، برای کاری که در قیامت انجام می گیرد (دعوهم) نشانه آن است که _ به مجرد فرصت یافتن مشرکان _ باید استمداد را انجام یافته تلقی کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 32 - 4

ص: 232

«تناد» اگر مخفف «تنادی» باشد، از ندا، مشتق است؛ ولی اگر مخفف «تناد» باشد به معنای اختلاف و پراکندگی خواهد بود. بنابراین «یوم التناد»؛ یعنی، روز تفرق و جدایی. گفتنی است برداشت یاد شده مبتنی بر معنای نخست است.

50- استمداد ذوالقرنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 95 - 9

9- ذوالقرنین ، خواستار مشارکت نیروی انسانی و امکانات مردمی در احداث سد شد .

فأعینونی بقوه

«قوه» یعنی نیرو و «فأعینونی بقوه» یعنی: «مرا با نیروی خود کمک دهید». آیات بعد، قرینه این است که او، علاوه بر خواستن نیروی انسانی، به آوردن ابزار و مصالح نیز فرمان داد. بنابراین، آنچه را از مردم نپذیرفت، اجر و مزد تلاش خویش بود.

51- استمداد صالح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 39 - 2

2- فرستاده الهی پس از نوح خواستاری یاری خدا در برابر تکذیب گری های قومش بود .

قال رب انصرنی بما کذبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 40 - 1

1 - استجابت دعای (نصرت خواهی) پیامبر پس از نوح از سوی خداوند

قال رب انصرنی . . قال عمّا قلیل لیصبحنّ نـدمین

«عن» در «عمّا قلیل» به معنای «بعد» و «ما» نکره موصوفه و کنایه از «زمان» می باشد. «قلیل» نیز صفت «ما» است؛ یعنی، «بعد زمان قلیل». «عمّا قلیل» متعلق به «یصبحنّ» و «إصباح» (مصدر یصبحنّ) به معنای صیوررت و شدن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 41 - 1

1 - نزول عذابی فراگیر بر نخستین جامعه پس از نوح ، در پی استمداد پیامبر آنان از خداوند

قال رب انصرنی . . . فأخذتهم الصیحه

ص: 233

52- استمداد عیسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 52 - 7،13

7_ درخواست عیسی (ع) از بنی اسرائیل، برای یاری وی جهت حرکت به سوی خدا

قال من انصاری الی اللّٰه

13_ حواریون، تنها اجابت کنندگان دعوت عیسی (ع)، برای یاری وی در جهت حرکت به سوی خدا

من انصاری الی اللّٰه قال الحواریون نحن انصار اللّٰه

53- استمداد فرعون از جادو

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 79 - 4

4_ فرعون، برای مبارزه با موسی و هارون (ع) به سحر و جادو متوسل شد.

وقال فرعون ائتونی بکل سحر علیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 60 - 3

3 - تهیه و تدارک برای ارائه سحری بزرگ در برابر موسی (ع)، از حیلله های فرعون

فلنأتینک بسحر .. فجمع کیده

54- استمداد فرعون از خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 90 - 10

10_ فرعون، به هنگام غرق شدن، نجات خویش را از خداوند درخواست کرد.

قال ءامننت .. و أنا من المسلمین

55- استمداد فرعونیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 49 - 6

6 - درخواست عاجزانه فرعونیان از موسی (ع)، در رفع عذاب از آنان

ص: 234

56- استمداد کافران پیرو

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 21 - 14

14- رهبران مستکبر در جواب استمداد پیروانشان برای رهایی از عذاب ، به آنان وعده می دهند که در صورت نجات یافتن خود ، آنان را هم نجات خواهند داد .

قالوا لو هدیٰنا الله لهدینکم

57- استمداد لوط (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 30 - 1

1 - لوط (ع) ، به دنبال واکنش منفی قوم اش به دعوت وی ، از خداوند برای غلبه بر آنها ، استمداد طلبید .

قال رب انصرنی علی القوم المفسدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 31 - 3

3 - دعای لوط (ع) برای یاری اش ، از سوی خدا اجابت شد و فرشتگانی از جانب خداوند ، برای در هم کوبیدن قوم لوط ، گسیل شدند .

قال رب انصرنی ... و لما جاءت رسلنا ابرهیم بالبشری قالوا اننا مهلكوا اهل هـ_ذه

58- استمداد محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 46 - 12

12 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، برای حل اختلاف خود با مشرکان حق گریز ، از خداوند کمک خواسته و او را به داوری طلبید .

أنت تحکم بین عبادک فی ما کانوا فیہ یختلفون

جمله «أنت تحکم...» برای انشای دعا است که در قالب جمله خبری آمده است.

7- پیامبر (صلی الله علیه و آله) مأمور در خواست کمک از خداوند، برای زدایش سختی ها و پیامد های سنگین رسالت *

و استغفر لذنبک

برداشت بالا بنابر این نکته است که واژه «استغفر» در معنای طلب ایجاد مصونیت و «ذنب» در معنای پیامدها، به کار رفته باشد؛ یعنی، رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) سختی هایی را برای خود آن حضرت و مؤمنان واقعی (از قبیل هجرت، جهاد و ..) به دنبال داشته و حضرت برای کاهش این دشواری ها، باید از خداوند استمداد کند.

ص: 235

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نصر - 110 - 3 - 11

11 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور مغفرت خواهی و درخواست عفو خداوند ، از کوتاهی در تسبیح و حمد او و تقاضای توجّه و عنایت مجدد او به آن حضرت

و استغفره

استغفاری که در این سوره به آن امر شده است _ به قرینه تعلیق بر نصرت و فتح و عطف بر تسبیح و حمد _ استغفار ویژه ای است. این استغفار، در ارتباط با حمد و تسبیح، به معنای درخواست عفو از کاستی های آن و در ارتباط با «تَوَابًا»، به معنای درخواست رجوع مجدد و مکرر خداوند و تقاضای عنایت های تازه به تازه او است.

59- استمداد مردم شمال سرزمین ذوالقرنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 94 - 7

7- آسیب پذیران از هجوم یاجوج و ماجوج ، از ذوالقرنین برای ساختن سدّی در میانه دو رشته کوه بلند در برابر هجوم آن متجاوزان ، کمک خواستند .

قالوا یٰ ذوالقرنین .. . تجعل بیننا و بینهم سدًّا

60- استمداد مستضعفان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 47 - 8

8 - استمداد بی ثمر مستضعفان از رهبران مستکبر خود در دوزخ ، برای کاستن بخشی از عذاب آنان (آتش) به پاس پیروی شان از آنها در دنیا

إِنَّا كُنَّا لَكُمْ تَبَعًا فُهِلْ أَنْتُمْ مَغْنُونٌ عَنَّا نَصِيبًا مِنَ النَّارِ

61- استمداد مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 63 - 5

5_ مشرکان نیز در مخاطرات سخت زندگی، فروتنانه و پنهانی از خداوند یگانه استمداد می طلبند.

قل من ینجیکم من ظلمت البر و البحر تدعونه تضرعا و خفیه

خطاب آیه متوجه مشرکان است و صحت احتجاج متوقف بر آن است که چنین حالتی برای آنان نیز در شرایط سخت پدیدار گردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 236

7- مشرکان به هنگام نزول عذاب های الهی ، از بت ها و خدایان دروغین استمداد می کنند و برای رفع آن ، از آنها یاری می جویند .

فما أغنت عنهم آلهتهم التي يدعون من دون الله من شيء لما جاء أمر ربك

مراد از «أمر ربك» عذاب الهی است. اغناء (مصدر أغنت) به معنای کفایت کردن و برطرف ساختن است. «من شيء» مفعول برای «ما أغنت» می باشد و مقصود از آن عذاب است. بنابراین «فما أغنت عنهم آلهتهم ... من شيء»؛ یعنی، خدایانشان آنان را کفایت نکردند و حتی مقدار اندکی از عذاب را از ایشان، برطرف نساختند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 52 - 2

2- مشرکان ، در قیامت ، به پندار توان مندی معبودان شان بر یاری آنان ، عجولانه ، از آنان استمداد خواهند کرد .

و یوم یقول نادوا .. فدعوهم

«فای تعقیب» در «فدعوهم» بر بی درنگ بودن کار آنان دلالت می کند. کاربرد فعل ماضی، برای کاری که در قیامت انجام می گیرد (دعوهم) نشانه آن است که _ به مجرد فرصت یافتن مشرکان _ باید استمداد را انجام یافته تلقی کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 64 - 3

3 - فراخواندن مشرکان از سوی خداوند ، برای یاری خواستن از معبودهایشان در قیامت .

وقیل ادعوا شركاءکم

62- استمداد مشرکان دوران ابراهیم (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 72 - 5

5 - روی آوری مشرکان عصر ابراهیم (ع) به بت ها ، برای ابراز درخواست ها و حلّ مشکلات خویش

قال هل یسمعونکم إذ تدعون

63- استمداد مظلوم

14 _ خداوند ، آگاه به ستمگران و ستمدیدگان و آگاه به دادخواهی مظلومان است .

لايحب الله .. إلا من ظلم و كان الله سميعاً عليماً

متعلق علم، می تواند مطالبی باشد که در آیه مطرح شده است، همانند ظالم، مظلوم و مقدار ستمی که شده و ...

ص: 237

64- استمداد مظلومان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 41 - 4

4- یاری خواستن ستمدیده، برای انتقام از ستمگر، حق مشروع او است.

و لمن انتصر بعد ظلمه

گروهی از مفسران «انتصار» را به معنای یاری طلبیدن گرفته اند.

65- استمداد ممنوع

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 89 - 14

14_ ممنوعیت دوستی و کمک گرفتن از کسانی که ارتباط با آنان زمینه تضعیف و سستی عقاید اسلامی است.

وَدُّوا لَوْ تَكْفُرُونَ... فَلَا تَتَّخِذُوا مِنْهُمْ أَوْلِيَاءَ حَتَّىٰ يَهَاجَرُوا... وَلَا تَتَّخِذُوا مِنْهُمْ وُل

در برداشت فوق، کلمه «اولیاء» به معنای دوستی گرفته شده است.

66- استمداد موسی(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 24 - 7

7- اظهار گرسنگی و نیاز در پیشگاه خداوند از سوی موسی (ع) و درخواست کمک از ساحت او

فَقَالَ رَبِّ إِنِّي لَمَّا أَنْزَلْتَ إِلَيَّ مِنْ خَيْرٍ فَقِيرٍ

67- استمداد مؤمنان راستین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 126 - 14

14_ دعا به درگاه خداوند و درخواست یاری از وی به هنگام مواجه شدن با مشکلات راه ایمان، از خصلت های مؤمنان راستین است.

ربنا أفرغ علينا صبراً وتوفنا مسلمين

ص: 238

68- استمداد ناپسند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 89 - 12

12 - حرمت یاری جستن از ترک کنندگان هجرت

فلا تتخذوا منهم اولياء حتى يهاجروا... ولا تتخذوا منهم ولياً ولا نصيراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 73 - 2

2 - ایجاد رابطه ولایی با کافران و حمایت از ایشان و درخواست حمایت از آنان، بارور سازنده فتنه و تباهی بزرگ در زمین

والذین كفروا... إلا تفعلوه تكن فتنه

ضمیر مفعولی در «لا تفعلوه» به قانونهایی که در آیه قبل مطرح شد و نیز به دستوری که از صدر همین آیه به دست می آید برمی گردد. در برداشت فوق ضمیر به قطع ولایت با کافران، که از جمله «الذین كفروا...» استفاده شده، برگردانده شده است.

69- استمداد نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 26 - 2

2- نوح (ع)، تقاضامند یاری خدا در برابر تکذیب گری های قومش

قال رب انصرني بما كذبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 27 - 1

1 - استجاب دعای نوح (ع) (نصرت خواهی او) از جانب خداوند

قال رب انصرني... فأوحينا إليه أن اصنع الفلك بأعيننا ووحينا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - کمک خواهی و استغاثه نوح به درگاه خداوند

و لقد نادینا نوح

مقصود از «ندا» (نادینا) _ به قرینه آیه بعد (و نجیناه..)_ کمک خواهی و استغاثه است که مربوط به ماجرای عذاب طوفان می باشد.

3- نوح (ع)، علیه قوم خود به درگاه الهی نفرین کرده، یاری طلبید.

و لقد نادینا نوح فلنعم المجیبون

آیه بعد در پاسخ به ندای نوح(ع)، مسأله نجات آن حضرت و خاندانش را از عذاب الهی مطرح می کند. از این مطلب به دست می آید که آنچه آن حضرت از خدا خواسته است، نفرینی بود علیه قوم خود. آیه 26 سوره «مؤمنون» (قال رب انصرنی بما کذبون) مؤید همین برداشت است.

ص: 239

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 76 - 5

5- نوح (ع) ، نجات خود و خاندانش را از دست ستم و اذیت و آزار قوم خود ، از خداوند خواستار شده بود .

و لقد نادینا نوح . . . و نجینَه و أهله من الكرب العظیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 10 - 1

1 - التجای نوح (ع) به درگاه پروردگار برای استمداد از او در برابر قوم حق ناپذیر خویش

فدعا ربّه آئی مغلوب فاتتصر

70- استمداد والدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 17 - 9

9- پدر و مادر با ایمان ، در کنار استمداد از خداوند برای هدایت فرزند خویش ، رهنمود های لازم را به او ارائه می دهند .

و هما یستغیثان الله ویلک ءامن ان وعد الله حقّ

71- استمداد هود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 39 - 2

2- فرستاده الهی پس از نوح خواستاری یاری خدا در برابر تکذیب گری های قومش بود .

قال ربّ انصرنی بما کذبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 40 - 1

1 - استجاب دعاى (نصرت خواهی) پیامبر پس از نوح از سوی خداوند

قال رب انصرني . . قال عمّا قليل ليصبحنّ نـدمين

«عن» در «عمّا قليل» به معنای «بعد» و «ما» نکره موصوفه و کنایه از «زمان» می باشد. «قلیل» نیز صفت «ما» است؛ یعنی، «بعد زمان قلیل». «عمّا قلیل» متعلق به «یصبحنّ» و «إصبح» (مصدر یصبحنّ) به معنای صبرورت و شدن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤنون - 23 - 41 - 1

1 - نزول عذابی فراگیر بر نخستین جامعه پس از نوح، در پی استمداد پیامبر آنان از خداوند

ص: 240

قال رب انصرني . . . فأخذتهم الصيحه

72- استمداد يعقوب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

8 - يوسف - 12 - 18 - 15

15_ يعقوب (ع) برای کشف حقیقت آنچه فرزندانش درباره یوسف (ع) ابراز می کردند ، از خداوند کمک خواست .

والله المستعان على ما تصفون

«وصف» (مصدر تصفون) به معنای بیان کردن است و مراد از «ما» سخنان دروغین برادران یوسف می باشد. کمک گرفتن از خدا بر سخنان و گزارشهای غیر واقعی ، به معنای کمک گرفتن از او در کشف حقیقت است.

73- استمداد يوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

8 - يوسف - 12 - 33 - 11

11_ يوسف (ع) ، برای رهایی از مکر زلیخا و زنان اشراف و نجات از دام شهوت ، به نیایش با خدا و استمداد از او پرداخت .

رب . . . وإلا تصرف عني كيدهن أصب إليهنّ

«صبو» (مصدر أصب) به معنای میل کردن و گرایش پیدا کردن است. جمله «وإلا تصرف...» (اگر مکر آن زنان را از من باز نگردانی ، به آنان گرایش پیدا می کنم) به قرینه آیه بعد (فاستجاب) خبری است در مقام دعا و درخواست.

74- اهمیت استمداد از خدا

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

1 - بقره - 2 - 67 - 21

21- لزوم استعاذه به خدا و یاری جستن از او برای دور ماندن از کردار های جاهلانه و لغزش های برخاسته از جهل

قال أعوذ بالله أن أكون من الجهلین

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

8 - يوسف - 12 - 18 - 17

17_ باید در امور خویش ، تنها بر خداوند توکل کرد و از او کمک خواست .

والله المستعان علی ما تصفون

جمله هایی نظیر «والله المستعان» _ که مبتدا معرفه و خبر دارای الف و لام غیر عهدی است _ دلالت بر حصر دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 80 - 6

ص: 241

6- ورود در کارها به صدق و راستی و خروج از آن به درستی، نیازمند استمداد از خدا

و قل رب ادخلني مدخل صدق و اخرجني مخرج صدق

75- بی تأثیری استمداد از معبودان باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 52 - 4,5

4- بی نتیجه بودن کمک خواهی مشرکان از معبودان خویش، هشدار خداوند به اهل شرک و پذیرندگان ولایت شیاطین است.

و یوم یقول نادوا شرکاءى . . . فلم یتجیبوا لهم

5- صحنه بیهوده بودن استمداد مشرکان از معبود های خود در قیامت، صحنه ای شایان فراگیری و به خاطر سپردن است.

و یوم یقول نادوا شرکاءى . . . فلم یتجیبوا لهم

«یوم» مفعول برای فعل مقدری مانند «اذکروا» است؛ یعنی، «به یاد آن روز باشید که . . .».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 54 - 3

3- سرگذشت رفاه مند مغرور، عصیان ابلیس و بی پاسخ ماندن استمداد مشرکان از معبودان خویش در قیامت، نمونه هایی از مثال های هدایت گر قرآن است.

واضرب لهم مثلاً رجلین . . . ولقد صرّفنا فی هـ_ذا القرآن للناس من کلّ مثل

این آیه، به منزله نگاهی است کلی به آیات گذشته از سی و دوم با پنجاه و سوم.

76- بی تأثیری استمداد جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 47 - 8

8 - استمداد بی ثمر مستضعفان از رهبران مستکبر خود در دوزخ، برای کاستن بخشی از عذاب آنان (آتش) به پاس پیروی شان از آنها در دنیا

إِنَّا كُنَّا لَكُمْ تَبَعًا فَهَلْ أَنتُمْ مَغْنُونٌ عَنَّا نَصِيبًا مِنَ النَّارِ

77- بی تأثیری استمداد کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 3 - 5

5- فریاد استغاثه و کمک خواهی کافران گذشته به هنگام عذاب ، بی نتیجه بود و آنان نجات نیافتند .

فنادوا و لات حین مناص

«مناص» به معنای ملجأ و راه گریز است.

ص: 242

78- ترک استمداد در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - معارج - 70 - 10 - 2

2- در روز محشر، هیچ خویشاوندی و دوست صمیمی از یکدیگر استمداد نمی کند.

و لایستل حمیم حمیمًا

یکی از کاربردهای واژه «سؤال»، طلب و درخواست (استمداد) است. برداشت یاد شده مبتنی بر این معنا است.

79- تشویق به استمداد از خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 22 - 7

7- خداوند، انسان ها را تشویق می کند که او را یار و ولیّ، بگیرند و نه فرودستانش را.

و ما لکم من دون اللّٰه من ولیّ و لا نصیر

80- توحید و استمداد از عوامل طبیعی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 42 - 3

3_ اعتقاد توحیدی با بهره جستن از اسباب، تنافی ندارد.

قال للذی ظنّ أنه ناج منهما اذکرنی عند ربک

81- رد استمداد اخروی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 54 - 3

3- سرگذشت رفاه مند مغرور، عصیان ابلیس و بی پاسخ ماندن استمداد مشرکان از معبودان خویش در قیامت، نمونه هایی از مثال های هدایت گر قرآن است.

واضرب لهم مثلاً رجلین . . . ولقد صرّفنا فی هـ_ذا القرءان للناس من کلّ مثل

این آیه، به منزله نگاهی است کلی به آیات گذشته از سی و دوم با پنجاه و سوم.

ص: 243

82- رد استمداد جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 50 - 7

7- پاسخ منفی و یأس آور نگهبانان جهنم ، به استمداد دوزخیان مبنی بر درخواست تخفیف در عذاب آنان از خداوند

قال ادعوا ربکم یخفف عنّا .. قالوا فادعوا و ما دعوا الّا کفرین الّا فی ضلّ

83- رد استمداد مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 52 - 3

3- معبودان و شرکای پنداری مشرکان ، در قیامت ، هیچ پاسخی به کمک خواهی آنان نخواهند داد .

فدعوهم فلم یستجیبوا لهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 64 - 6

6- بی جواب ماندن فریاد یاری خواهی مشرکان از معبودهایشان در قیامت

فدعوهم فلم یستجیبوا لهم

84- زمینه استمداد از خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 39 - 3

3- اعتقاد به ربوبیت خدای یگانه ، مستلزم بردن نیازها به درگاه او است .

قال ربّ انصرنی بما کذبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 30 - 2

2 - ربوبیت خداوند ، مقتضی دعا به درگاه او و استمداد از او است .

قال رب انصرني على القوم المفسدين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 5 - 12

12 - ربوبیت خداوند ، مقتضی یاری جستن از او و التجای به درگاه وی

ربنا عليك توكلنا .. ربنا لاتجعلنا ... ربنا إنك أنت العزيز الحكيم

ص: 244

85- زیان استمداد از معبودان باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 101 - 15

15_ استمداد از خدایان دروغین نه تنها سودی برای استمداد کنندگان ندارد؛ بلکه بر خسارت و تباهی آنان نیز می افزاید .

و ما زادوهم غیر تتیب

در جمله «و ما زادوهم . . .» نسبت افزودن خسارت به بتها داده شده است؛ ولی از آن جا که بتها بر خسارت زدن ناتوانند، مراد از «ما زادوهم . . .» به قرینه «التي يدعون . . .» این است که: اعتقاد به بتها مایه خسارت است و خواندن آنها و استمداد از آنها به هنگام نزول عذاب الهی، موجب افزایش خسارت استمداد کنندگان خواهد شد.

86- سرزنش استمداد از غیر خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 74 - 7

7- کسانی که به غیر خدا اتکا کنند و از غیر او یاری بطلبند، مورد سرزنش خداوند هستند .

و اتّخذوا من دون الله ءالهة لعلّهم ینصرون

87- ناپسندی استمداد از جن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جن - 72 - 6 - 9

9- پناه بردن به جنیان و استمداد از آنان، کاری ناپسند و مردود در نگاه وحی

كان رجال من الإنس یعوذون برجال من الجنّ فزادوهم رهقاً

ص: 245

1- آثار اجتناب از استهزاء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 11 - 16، 3

3 - صلح و صفای اجتماعی، در گرو پرهیز اعضای جامعه از استهزاء، عیب جویی و نسبت دادن عناوین زشت به یکدیگر

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ فَأَصْلِحُوا بَيْنَ أَخْوَيْكُمْ... لايسخر قوم من قوم... ولا تلمزوا أن

16 - صلح، برادری و صفای اجتماعی، در گرو پرهیز اعضای جامعه از استهزای، عیب جویی و نسبت دادن عناوین زشت به یکدیگر

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ فَأَصْلِحُوا بَيْنَ أَخْوَيْكُمْ... لايسخر قوم من قوم... ولا تلمزوا أن

2- آثار استهزاء با اشاره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - همزه - 104 - 1 - 4

4 - طعن زندگان به مردم با سخن یا اشاره، مورد نفرین خداوند و تهدید به عذاب جهنم

ويل لكل همزة لمزة

برخی از مفسران، کلمه «ویل» را نفرین دانسته و گفته اند: نفرین در این موارد، همان تهدید به عقاب است. برداشت یاد شده، علاوه بر بیان این نظر، گویای تفاوتی است که برخی از اهل لغت، درباره «همزه» و «لمزه» بیان داشته و گفته اند: «همزه»؛ یعنی، کسی که همنشین خود را با الفاظ بد، بیازارد و «لمزه»؛ یعنی، کسی که با چشم یا سر، به همنشین خود اشاره کند. (مجمع البیان)

3- آثار استهزا با سخن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - همزه - 104 - 1 - 4

4 - طعن زندگان به مردم با سخن یا اشاره ، مورد نفرین خداوند و تهدید به عذاب جهنم

ویل لکل همزه لمزه

برخی از مفسران، کلمه «ویل» را نفرین دانسته و گفته اند: نفرین در این موارد، همان تهدید به عقاب است. برداشت یاد شده، علاوه بر بیان این نظر، گویای تفاوتی است که برخی از اهل لغت، درباره «همزه» و «لمزه» بیان داشته و گفته اند: «همزه»؛ یعنی، کسی که همنشین خود را با الفاظ بد، بیازارد و «لمزه»؛ یعنی، کسی که با چشم یا سر، به همنشین خود اشاره کند. (مجمع البیان)

4- اجتناب از استهزا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 46 - 18

18 - خیر و قوام یهود ، در پرهیز از سخنان مبهم ، دو پهلو و تمسخرآمیز در برابر پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و لو انهم قالوا .. واسمع و انظرنا لکان خیراً لهم و اقوم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - همزه - 104 - 4 - 2

2 - لزوم پرهیز از زراندوزی ، سخن چینی و تمسخر مردم

همزه لمزه . الذی جمع مالاً ... کلاً

5- احکام استهزا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 38 - 10

10 - جواز استهزا و مسخره کردن استهزاگران ، در حد استهزای آنان

إن تسخروا منا فإننا نسخر منکم كما تسخرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 92 - 4

4 - تمسخر مظاهر شرک و عقاید باطل و خرافی ، امری جایز است .

فراغ إلى ءالهم فقال ألا تأكلون . ما لكم لاتنطقون

ص: 247

6- استهزا با اشاره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مطففین - 83 - 30 - 1

1 - گناه پیشگان کافر ، با چشمک زدن و اشاره به یکدیگر ، هنگام عبور بر مؤمنان نیکوکار ، به عیب جویی از آنان می پردازند .

و إذا مرّوا بهم يتغامزون

«غمز»؛ یعنی، عیب جویی از دیگران با پلک زدن و اشاره دست (مفردات راغب). ضمیر «مرّوا» به مجرمان برمی گردد. برخی احتمال داده اند که ضمیر به مؤمنان برگردد و مراد این باشد که هنگام عبور مؤمنان بر کافران، آنان با چشمک زدن و علامت دادن به یکدیگر به عیب جویی از مؤمنان می پردازند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - همزه - 104 - 1 - 1

1 - کسانی که درباره دیگران سخن چینی و بدگویی کرده ، آنان را با کنایه و اشاره مسخره می کنند ، گرفتار عذاب الهی خواهند شد .

ویل لکلّ همزه لمزه

«هُمَزَه»، به معنای شخصی است که با چشم و پلک و ابرو، به دیگران اشاره کرده و برای رساندن شرّ به آنان، سعایت و سخن چینی کند (قاموس). این وزن برای مبالغه به کار می رود و دلالت دارد که آن کار به صورت عادت درآمده است. (مجمع البیان)

7- استهزا با پرسش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 63 - 13

13 - استهزاگران پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، از طریق طرح پرسش هایی از امور غیبی ، از سوی خداوند تهدید شدند .

يسئلك الناس عن الساعة .. و ما يدريك لعلّ الساعة تكون قريباً

برداشت بالا، بنابراین احتمال است که طرح پرسش، به منظور استهزا و مسخره کردن پیامبر (صلی الله علیه و آله) بوده است. بنابراین، «لعلّ الساعة...» با توجه به تکرار اسم ظاهر به جای ضمیر، می تواند برای تهدید مسخره کنندگان باشد.

8- استهزا با چشمک

1 - گناه پیشگان کافر ، با چشمک زدن و اشاره به یکدیگر ، هنگام عبور بر مؤمنان نیکوکار ، به عیب جویی از آنان می پردازند .

و إذا مرّوا بهم يتغامزون

«غمز»؛ یعنی، عیب جویی از دیگران با پلک زدن و اشاره دست (مفردات راغب). ضمیر «مرّوا» به مجرمان برمی گردد. برخی احتمال داده اند که ضمیر به مؤمنان برگردد و مراد این باشد که هنگام عبور مؤمنان بر کافران، آنان با چشمک زدن و علامت دادن به یکدیگر به عیب جویی از مؤمنان می پردازند.

ص: 248

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مطففین - 83 - 31 - 2

2 - کافرانی که مؤمنان را مسخره کرده اند ، هنگام مراجعت نزد خانواده خویش ، از پوزخند ها و اشاره های طعنه آمیز خود ، غرق شادمانی می شوند .

یضحکون ... یتغامزون . و إذا انقلبوا إلى أهلهم انقلبوا فکھین

در این برداشت ، «فکِه» به معنای «مرد خوش دل و خندان» دانسته شده است . تکرار «انقلبوا» در آیه شریفه ، برای مجسم ساختن حالت بازگشت کافران به خانه خویش است .

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مطففین - 83 - 34 - 8

8 - تمسخر مؤمنان ، با ریشخند ، چشمک ، لطیفه سازی و گمراه دانستن آنان ، گناه و از نشانه های کفر است .

إنّ الذین أجزموا .. یضحکون ... یتغامزون ... ف_کھین ... من الکفار

9- استهزا با لطیفه گوئی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مطففین - 83 - 31 - 1

1 - کافران ، از خاطره های دیدار خود با مؤمنان ، طنز ساخته و در جمع خانواده خویش به لطیفه گوئی و خنداندن یکدیگر می پردازند .

و إذا انقلبوا إلى أهلهم انقلبوا فکھین

«فکِه» (صفت مشبّه) به معنای خوش دل و خندان یا به معنای کسی است که با همراهان خود سخنی گوید که آنان را بخنداند (قاموس) . در برداشت یاد شده ، معنای دوم مورد نظر است .

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مطففین - 83 - 34 - 8

8 - تمسخر مؤمنان ، با ریشخند ، چشمک ، لطیفه سازی و گمراه دانستن آنان ، گناه و از نشانه های کفر است .

إنّ الذین أجزموا .. یضحکون ... یتغامزون ... ف_کھین ... من الکفار

10- استهزای جایز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 15 - 10

10 - استهزا و به تمسخر گرفتن آن گاه که با سزای تمسخر و استهزا باشد، ناپسند نیست.

إنما نحن مستهزون. الله يستهزئ بهم

ص: 249

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 38 - 10

10_ جواز استهزا و مسخره کردن استهزاگران ، در حد استهزای آنان

إن تسخروا منا فإننا نسخر منكم كما تسخرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 92 - 4

4 - تمسخر مظاهر شرک و عقاید باطل و خرافی ، امری جایز است .

فراغ إلى الهتهم فقال ألا تأكلون . ما لكم لاتنطقون

11- توبه از استهزا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 11 - 21

21 - توبه نکردن از استهزا ، طعن و نسبت دادن القاب زشت به مؤمنان ، باعث ورود حتمی فرد در زمره ظالمان

لايسخر قوم من قوم . . . و من لم يتب فأولئك هم الظالمون

12- حرمت استهزا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 231 - 9

9_ حرمت استهزای آیات الهی

و لا تتخذوا آيات الله هزواً

13- زمينه استهزا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 67 - 23

23 - استهزای مردم و به مسخره گرفتن ایشان ، برخاسته از جهل و نادانی است .

أَتَّخِذْنَا هُزُوًا قَالِ أَعُوذُ بِاللَّهِ أَنْ أَكُونَ مِنَ الْجَاهِلِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - همزه - 104 - 2 - 4

4 - ذخیره سازی ثروت برای پیشگیری از حوادث احتمالی زندگانی ، ناپسند و زمینه ساز ریشخند کردن و بدنام ساختن دیگران

ص: 250

است .

ویل لكل همزه لمزه . الذی جمع مالاً و عدده

جمله «عده»؛ یعنی، آن را ذخیره روزگار ساخت. (قاموس)

14- سرزنش استهزا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 212 - 9

9_ نکوهش تمسخر مؤمنان

و یسخرن من الذین امنوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 57 - 8

8 - موضع گیری عجولانه و مسخره آمیز در برابر مسائل ، امری نکوهیده و ناپسند

و لَمَّا ضَرَبَ ابْنُ مَرْيَمَ مِثْلًا إِذَا قَوْمُكَ مِنْهُ يَصِدُّونَ

با توجه به واژه «إذا» استفاده می شود که مشرکان بدون تأمل و تعقل در برابر داستان عیسی (ع)، موضع گیری می کردند و خداوند این را مورد سرزنش قرار داده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 11 - 4

4 - وسیله تمسخر قرار دادن مشخصات جسمی و اخلاقی هر قوم ، کاری نکوهیده و مورد نهی الهی است . *

لایسخر قوم من قوم

احتمال می رود واژه «قوماً»، اشاره به عیب جویی های گروهی باشد که معمولاً طایفه ای برای طایفه دیگر، شهری برای شهر دیگر و نژادی برای نژاد دیگر معمول می دارند.

15- کیفر استهزا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 15 - 10

10 - استهزا و به تمسخر گرفتن آن گاه که با سزای تمسخر و استهزا باشد ، ناپسند نیست .

إنما نحن مستهزءون. اللّٰه يستهزئ بهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 79 - 13

13 - خرده گیری و مسخره کردن مؤمن گناهی بزرگ و در پی دارنده عذاب سخت الهی است .

ص: 251

فیسخرون منهم سخر الله منهم و لهم عذاب أليم

16- گناه استهزا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 79 - 13

13 - خرده گیری و مسخره کردن مؤمن گناهی بزرگ و در پی دارنده عذاب سخت الهی است .

فیسخرون منهم سخر الله منهم و لهم عذاب أليم

17- منشأ استهزا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 11 - 6

6 - خود برتر بینی و غرور ، ریشه استهزاگری نسبت به دیگران

عسی أن یكونوا خیرًا منهم

خداوند برای باز داشتن مؤمنان از تمسخر یکدیگر، آنان را به این حقیقت توجه داده است که در مورد هر مؤمن، این احتمال را بدهند که او دارای ارزش هایی برتر از ایشان است. از این نکته استفاده می شود که ریشه تمسخر، نادیده گرفتن ارزش دیگران و خودبرتر بینی است.

18- مؤمنان و استهزا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 11 - 2

2 - شأن مؤمنان ، به دور از تمسخر و استهزای یکدیگر

یٰۤاَیُّهَا الَّذِیْنَ ءَامَنُوا لَا یَسْخَرُوا قَوْمٍ مِّنْ قَوْمٍ

وصف ایمان در «یا ایها الذین آمنوا» می رساند که ایمان با استهزاگری سازگار نیست.

19- ناپسندی استهزا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12- جدال به باطل و استهزا و تمسخر ، از روش های ناپسند در برخورد با مسائل فکری و عقیدتی است .

و یحـدل الذین کفروا بالـبـطل لیدحضوا به الحق واتخذوا ائـمـتـی و ما أنذروا هـزواً

ص: 252

20- نهی از استهزا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 11 - 4، 1

1 - نهی الهی، از اقدام اهل ایمان به استهزا و تمسخر یکدیگر

ی-أیها الذین ءامنوا لایسخر قوم من قوم

4 - وسیله تمسخر قرار دادن مشخصات جسمی و اخلاقی هر قوم، کاری نکوهیده و مورد نهی الهی است. *

لایسخر قوم من قوم

احتمال می رود واژه «قوماً»، اشاره به عیب جوئی های گروهی باشد که معمولاً طایفه ای برای طایفه دیگر، شهری برای شهر دیگر و نژادی برای نژاد دیگر معمول می دارند.

21- استهزاگران

استقامت در برابر استهزاگران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 26 - 2

2 - رهبران و مبلغان دینی نباید در برابر استهزا و جوآفرینی دشمنان دیانت، دلسرد شده و دست از تبلیغ دین و دفاع از آن بردارند.

قال لمن حوله ألا تستمعون . قال ربکم وربّ ءابائکم الأولین

22- استهزاگران آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 68 - 9

9_ منافقان استهزاکننده خدا، پیامبر (صلی الله علیه و آله) و آیات الهی، مورد استهزای خداوند

قل أبالله و ءایته و رسوله کنتم تستهزون . . . وعد الله المنفقین . . . نار جهنم خل

به کار رفتن کلمه «وعد» به جای وعید و نیز تعبیر «هی حسبهم» افاده نوعی استهزا دارد که می تواند پاسخ مناسبی به استهزای منافقان نسبت به خدا و . . . باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 56 - 10

10- منكرانِ پيامبران ، در طول تاريخ ، آيات خداوند و انذار هاى رسولان الهى را به تمسخر و استهزا گرفتند .

و ما نرسل المرسلين . . . واتخذوا اى-تى و ما اُنذروا هزواً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 253

4- استهزای آیات و پیامبران الهی ، شیوه کفران و عامل دوزخی شدن و حبط عمل آنان است .

جزاؤهم جهنم بما کفروا واتخذوا آی-تی و رسلی هزواً

«هزواً» و «هزءاً» به یک معنا است و مصدری است که حمل آن بر «آیات» و «رسل» برای مبالغه است. راغب، آن را «شوخی ناآشکار» و دیگران، آن را «تمسخر» معنا کرده اند.

23- استهزاگران اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 64 - 9

9_ استهزای منافقان نسبت به اسلام و پیامبر (صلی الله علیه و آله)

یحذر المنفقون . . . قل استهزءوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 66 - 2

2_ پذیرفته نشدن عذر منافقان استهزاکننده به اسلام و پیامبر (صلی الله علیه و آله)

کنتم تستهزءون. لا تعتذروا قد کفرتم بعد ایمنکم

24- استهزاگران انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 8 - 9

9_ کفرپیشگان ، عذاب های موعود از ناحیه پیامبران را همواره به استهزا و تمسخر می گیرند .

و حاق بهم ما کانوا به یستهزءون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 12 - 6

6- استهزاگران انبیای الهی ، مردمانی مجرمند .

و ما یأتیهم من رسول إلاّ کانوا به یستهزءون. کذلک نسلکھ فی قلوب المجرمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 35 - 5

5- مشرکان ، انبیا را مورد استهزا و تمسخر قرار می دادند .

وقال الذین أشركوا لو شاء الله ما عبدنا من دونه من شیء

برداشت فوق، مبتنی بر این احتمال است که سخن مشرکان (لو شاء الله ما عبدنا من دونه) از روی اعتقاد و ایمان نباشد؛ چه اینکه

ص: 254

در صورت عقیده به خدا و ربوبیت او مشرک نبودند؛ بلکه از روی استهزا و تمسخر آن را گفته باشند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 56 - 10

10- منكرانِ پيامبران ، در طول تاريخ ، آيات خداوند و انذار هاى رسولان الهى را به تمسخر و استهزا گرفتند .

و ما نرسل المرسلين . . . واتخذوا اى-تى و ما اُنذروا هزواً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 106 - 4

4- استهزای آيات و پيامبران الهى ، شيوه كافران و عامل دوزخى شدن و حبط عمل آنان است .

جزاؤهم جهنم بما كفروا واتخذوا اى-تى و رسلى هزواً

«هزواً» و «هزأ» به يك معنا است و مصدرى است كه حمل آن بر «آيات» و «رسل» براى مبالغه است. راغب، آن را «شوخی ناآشكار» و ديگران، آن را «تمسخر» معنا کرده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبياء - 21 - 41 - 2

2- برخورد استهزاآمیز مردم حق ناپذير ، با رسولان الهى ، در طول تاريخ

و لقد استهزئ برسل من قبلك

25- استهزاگران بهشت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مريم - 19 - 77 - 6

6- «عن أبى جعفر (ع) فى قوله «أفرايت الذى كفر بأياتنا وقال لأوتينّ مالاّ وولداً» : . . . كان لخبّاب بن الأرتّ على العاص بن وائل حقّ فأتاه يتقاضاه ، فقال له العاص : أستمّ تزعمون أنّ فى الجنّه الذهب والفضه والحريّر قال : بلى قال : فموعد ما بينى وبينك الجنّه فوالله لأوتينّ فى ها خيراً ممّا أوتيت فى الدنيا ;

از امام باقر(ع) در مورد سخن خداوند «أفرايت الذى كفر بأياتنا وقال لأوتينّ مالاّ وولداً» روايت شده كه فرمود: خبّاب بن ارتّ از عاص بن

وائل طلبی داشت نزد او آمد و حق خویش را طلب کرد. پس عاص به او گفت: مگر شما نمی گوئید که در بهشت طلا- و نقره و حریر هست. ختّاب جواب داد: بلی، عاص - از روی تمسخر - گفت: پس بهشت وعده گاه بین من و تو باشد. قسم به خداوند بهتر از آنچه در دنیا به من داده شده در آن جا به من داده خواهد شد».

26- استهزاگران خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 68 - 9

ص: 255

9_ منافقان استهزاکننده خدا، پیامبر (صلی الله علیه و آله) و آیات الهی، مورد استهزای خداوند

قل أبالله وءایته ورسوله کنتم تستهزءون . . . وعد الله المنفقین . . . نار جهنم خل

به کار رفتن کلمه «وعد» به جای وعید و نیز تعبیر «هی حسبهم» افاده نوعی استهزا دارد که می تواند پاسخ مناسبی به استهزای منافقان نسبت به خدا و . . . باشد.

27- استهزاگران در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - همزه - 104 - 4 - 3

3- عیب جویان، غیبت کنندگان، سخن چینان، بدگویان، تمسخرکنندگان مردم و زراندوزان، در آتش جهنم افکنده خواهند شد.

لینبذن فی الحطمه

آیات بعد، بیانگر آن است که مراد از «حطمه»، آتش جهنم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - همزه - 104 - 8 - 2

2- آتش جهنم، جاودان و گرفتاری زراندوزان استهزاگر در آن، همیشگی است.

إنها علیهم مؤصده

28- استهزاگران قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 3 - 4

4- کافران، وقوع قیامت را امری مسخره دانسته و آن را به استهزا می گرفتند.

وقال الذین كفروا لاتأتینا الساعه

تعبیر به نیامدن قیامت (لاتأتینا) یا به جهت این است که قیامت از جمله امور زمانی است و یا به جهت به سخره و استهزا گرفتن آن می باشد. برداشت یاد شده، براساس احتمال دوم است.

29- استهزاگران محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 64 - 9

9_ استهزای منافقان نسبت به اسلام و پیامبر (صلی الله علیه و آله)

يحذر المنافقون .. قل استهزاءوا

ص: 256

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 66 - 2

2_ پذیرفته نشدن عذر منافقان استهزاکننده به اسلام و پیامبر (صلی الله علیه و آله)

کنتم تستهزءون. لا تعتذروا قد كفرتم بعد ایمنکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 68 - 9

9_ منافقان استهزاکننده خدا، پیامبر (صلی الله علیه و آله) و آیات الهی، مورد استهزای خداوند

قل أبالله و آئته و رسوله کنتم تستهزءون .. وعد الله المنفقین ... نار جهنم خل

به کار رفتن کلمه «وعد» به جای وعید و نیز تعبیر «هی حسبهم» افاده نوعی استهزا دارد که می تواند پاسخ مناسبی به استهزای منافقان نسبت به خدا و .. باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 8 - 4

4_ کفر پیشگان، تأخیر عذاب را نشانه بی پایه بودن تهدید های پیامبر دانسته و آنها را به استهزا می گیرند .

لئن أحرنا .. ليقولن ما يحبسه

استفهام در جمله «ما يحبسه» به قرینه «ما كانوا به يستهزءون» به داعی استهزا و تمسخر ایراد شده است. بنابراین «ليقولن...»؛ یعنی، از سر استهزا و تمسخر می پرسند: چه چیز مانع نزول آن عذاب و تحقق تهدیدها شده است؟

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 13 - 8

8- خداوند، تسلی بخش پیامبر (صلی الله علیه و آله) در برابر برخورد های تمسخرآمیز کافران مکه

و ما یأتیهم من رسول إلا كانوا به يستهزءون. كذلك نسلک فی قلوب المجرمین . لایؤمن

آیات قبل، درباره برخورد عنادآلود کفار مکه با نبوت پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) بود. اینکه در این آیه ها، برخورد مردمان پیشین با انبیای الهی را توضیح می دهد، احتمالاً به جهت یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 95 - 7

7- « عن أبان بن عثمان الأحمر رفعه قال : المستهزئون برسول الله (صلى الله عليه وآله) خمسة ، الوليد بن المغيرة المخزومي و العاص بن وائل السهمي و الأسود بن عبد يغوث زهري و الأسود بن مطلب و الحارث بن الطلائه الثقفي ؛

در مرفوعه ابان بن عثمان احمر آمده است كه [معصوم(ع)] فرمود: استهزاكنندگان به رسول خدا(صلى الله عليه وآله) پنج نفر بودند: 1_ ولید بن مغیره مخزومی، 2_ عاص بن وائل سهمی، 3_ اسود بن عبدیغوث زهری، 4_ اسود بن مطلب، 5_ حارث بن طلائه الثقفی».

30- استهزاگران معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 257

3 - وعده معاد ، مورد استهزا و ریشخند کافران عصر بعثت

فسیأتیهم أنب_وا ما كانوا به يستهزءون

موضوع مورد استهزا به قرینه آیه بعد _ که استدلال برای امکان معاد است _ مسأله رستاخیز می باشد.

31- استهزای اخروی استهزاگران دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 14 - 1

1 - استهزاکنندگان دین و قیامت ، مورد تحقیر و تمسخر در آتش دوزخ

یسئلون أیأن یوم الدین . . . ذوقوا فتنتکم ه_ذا الذی کنتم به تستعجلون

امر در «ذوقوا»، برای تهکم و استهزا است.

32- استهزای اخروی استهزاگران قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 14 - 1

1 - استهزاکنندگان دین و قیامت ، مورد تحقیر و تمسخر در آتش دوزخ

یسئلون أیأن یوم الدین . . . ذوقوا فتنتکم ه_ذا الذی کنتم به تستعجلون

امر در «ذوقوا»، برای تهکم و استهزا است.

33- استهزای استهزاگران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 38 - 10

10_ جواز استهزا و مسخره کردن استهزاگران ، در حد استهزای آنان

إن تسخروا منا فإننا نسخر منکم کما تسخرون

34- انذار استهزاگران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 34 - 13

13- هشدار خداوند به کافران استهزاگر مکه

هل ينظرون إلا أن تأتيهم الملائكة... كذلك فعل الذين من قبلهم... فأصابهم سيئات

ص: 258

35- انداز استهزاگران محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 96 - 3

3- مشرکان استهزاگر پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، به کیفر شدیدی تهدید شدند .

المستهزءین. الذین يجعلون مع الله إلهاً آخر فسوف يعلمون

جمله «فسوف يعلمون» (به زودی خواهند دانست) در مقام تهدید است.

36- بی اعتنایی به استهزاگران دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 70 - 6

6_ رها کردن و بی اعتنایی به کسانی که دین خدا را بازیچه و سرگرمی انگاشته اند، وظیفه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان است.

وذر الذین اتخذوا دینهم لعباً و لهوا

37- تحقیر اخروی استهزاگران دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 14 - 1

1 - استهزاکنندگان دین و قیامت ، مورد تحقیر و تمسخر در آتش دوزخ

یسئلون ائیان یوم الدین .. ذوقوا فنتتکم ه_ذا الذی کنتم به تستعجلون

امر در «ذوقوا»، برای تهکم و استهزا است.

38- تحقیر اخروی استهزاگران قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 14 - 1

1 - استهزاکنندگان دین و قیامت ، مورد تحقیر و تمسخر در آتش دوزخ

يسئلون أيان يوم الدين . . ذوقوا فتنتكم هـ_ذا الذي كنتم به تستعجلون

امر در «ذوقوا»، برای تهكم و استهزا است.

ص: 259

39- تهدید استهزاگران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - همزه - 104 - 1 - 4

4 - طعن زندگان به مردم با سخن یا اشاره ، مورد نفرین خداوند و تهدید به عذاب جهنم

ویل لكل همزه لمزه

برخی از مفسران، کلمه «ویل» را نفرین دانسته و گفته اند: نفرین در این موارد، همان تهدید به عقاب است. برداشت یاد شده، علاوه بر بیان این نظر، گویای تفاوتی است که برخی از اهل لغت، درباره «همزه» و «لمزه» بیان داشته و گفته اند: «همزه»؛ یعنی، کسی که همنشین خود را با الفاظ بد، بیازارد و «لمزه»؛ یعنی، کسی که با چشم یا سر، به همنشین خود اشاره کند. (مجمع البیان)

40- تهدید استهزاگران محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 41 - 11

11- استهزاکنندگان پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، به عذاب الهی تهدید شدند .

و لقد استهزئ برسلك من قبلک فحاق بالذین سخروا منهم ما کانوا به يستهزءون

با توجه به این که در آیات پیشین، سخن از استهزای کافران نسبت به پیامبر اکرم(صلی الله علیه و آله) در میان بوده؛ از یادآوری ابتلای مسخره کنندگان پیامبران به عذاب، چنین استفاده می شود که این فرجام در پیش روی استهزاکنندگان پیامبر(صلی الله علیه و آله) نیز هست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 63 - 13

13 - استهزاگران پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، از طریق طرح پرسش هایی از امور غیبی ، از سوی خداوند تهدید شدند .

يسئلك الناس عن الساعة .. و ما يدريك لعل الساعة تكون قريباً

برداشت بالا، بنابراین احتمال است که طرح پرسش، به منظور استهزا و مسخره کردن پیامبر(صلی الله علیه و آله) بوده است. بنابراین، «لعل الساعة...» با توجه به تکرار اسم ظاهر به جای ضمیر، می تواند برای تهدید مسخره کنندگان باشد.

41- تهدید استهزاگران وحی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 6 - 5

5 - تهدید استهزاگران وحی از سوی خداوند به کیفر های اخروی

فسیأتیهم أنبُوا ما كانوا به يستهزءون

ص: 260

42- دفع شر استهزاگران قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 95 - 2

2- نوید خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) مبنی بر دفع شر استهزا کنندگان آن حضرت و قرآن

إنا کفینک المستهزءین

43- دفع شر استهزاگران محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 95 - 2

2- نوید خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) مبنی بر دفع شر استهزا کنندگان آن حضرت و قرآن

إنا کفینک المستهزءین

44- دوستی با استهزاگران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 58 - 4،7

4_ حرمت ایجاد روابط دوستی با کسانی که نماز و اذان را بازیچه می پندارند و آن را به تمسخر می گیرند .

لا تتخذوا الذین اتخذوا دینکم هزواً و لعباً .. و إذا نادیتم إلی الصلوة

7_ حرمت ایجاد روابط دوستی با کسانی که حتی برخی از احکام و شعایر دین را به بازی گرفته و مورد تمسخر قرار می دهند . *

لا تتخذوا الذین .. و إذا نادیتم إلی الصلوة اتخذوها هزواً و لعباً

تحریم دوستی با استهزا کنندگان نماز پس از تحریم دوستی با استهزا کنندگان دین، می تواند گویای این نکته باشد که تمسخر هر یک از احکام اسلام، مصداق استهزای دین است و همان حکم (حرمت ایجاد روابط) را در پی خواهد داشت.

45- شرک استهزاگران محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1- استهزاگران پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مردمی مشرک و معتقد به معبود دیگری جز الله

المستهزءین. الذین یجعلون مع الله إلهًا آخر

ص: 261

46- عذاب استهزاگران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - همزه - 104 - 1 - 1

1 - کسانی که درباره دیگران سخن چینی و بدگویی کرده، آنان را با کنایه و اشاره مسخره می کنند، گرفتار عذاب الهی خواهند شد.

ویل لکلّ همزه لمزه

«هُمَزَةٌ»، به معنای شخصی است که با چشم و پلک و ابرو، به دیگران اشاره کرده و برای رساندن شرّ به آنان، سعایت و سخن چینی کند (قاموس). این وزن برای مبالغه به کار می رود و دلالت دارد که آن کار به صورت عادت درآمده است. (مجمع البیان)

47- عذاب استهزاگران انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 32 - 9

9_ نازل کردن عذاب بر استهزاگران انبیا و کافران به رسالت ایشان، از سنت های خداوند است.

ثم أخذتهم فكيف كان عقاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 34 - 1

1_ کافران، مشرکان، گمراهان و آنان که پیامبران را به مسخره می گیرند، به عذاب های سخت دنیوی و اخروی گرفتار خواهند شد.

لهم عذاب في الحيوة الدنيا و لعذاب الأخره أثنق

مراد از ضمیر در «لهم» _ به قرینه آیه 31 و 32 _ کافران، مشرکان، استهزاگران و گمراهان می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیا - 21 - 41 - 8

8- استهزاکنندگان پیامبران، به عذابی مبتلا شدند که آن را به مسخره می گرفتند.

فحاق بالذین سخروا منهم ما كانوا به يستهزءون

مقصود از «ما كانوا به يستهزءون» عذاب استیصال است؛ زیرا آن چه مورد تمسخر کافران در طول تاریخ بود _ و همان بر سرشان آمد _ عذاب استیصال بود.

48- عذاب استهزاگران محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 41 - 11

11- استهزاکنندگان پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، به عذاب الهی تهدید شدند .

ص: 262

و لقد استهزئ برسل من قبلک فحاق بالذین سخروا منهم ما کانوا به يستهزءون

با توجه به این که در آیات پیشین، سخن از استهزای کافران نسبت به پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) در میان بوده؛ از یادآوری ابتلای مسخره کنندگان پیامبران به عذاب، چنین استفاده می شود که این فرجام در پیش روی استهزاکندگان پیامبر (صلی الله علیه و آله) نیز هست.

49- عقیده استهزاکران محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 96 - 1

1- استهزاکران پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مردمی مشرک و معتقد به معبود دیگری جز الله

المستهزءین. الذین يجعلون مع الله إلهًا آخر

50- عمل ناپسند استهزاکران انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 34 - 6

6- کافران منکر حقانیت کتاب های آسمانی و استهزا کننده پیامبران، دارای اعمال زشت متعددی بودند .

فأصابهم سیئات ما عملوا و حاق بهم ما کانوا به يستهزءون

51- فرجام استهزاکران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 10 - 6

6_ تسلی خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) با یادآوری استهزای انبیای گذشته و سرنوشت شوم استهزاکندگان

و لقد استهزئ برسل من قبلک فحاق بالذین سخروا منهم ما کانوا به يستهزءون

52- فرجام استهزاکران قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 125 - 6

6_ مردن بر حال كفر ، فرجام شوم منافقان استهزاكننده آيات قرآن

وَأَمَّا الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ . . . وَمَاتُوا وَهُمْ كُفْرُونَ

ص: 263

53- فرجام شوم استهزاگران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 38 - 9

9_ نوح (ع) در پاسخ استهزاگران، آنان را از آینده ای درخور استهزا و در پی دارنده تمسخر خبر داد.

إن تسخروا منا فإننا نسخر منكم كما تسخرون

54- کفر استهزاگران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 140 - 6

6_ استهزا کنندگان آیات الهی، کافرند.

إذا سمعتم آيات الله يكفر بها ويستهاها

ظاهراً جمله «یستهزا بها» توضیح و تفسیر برای جمله «یکفر بها» است، بازگشت ضمیر مفرد در «غیره» به این دو جمله، دلالت بر وحدت کفر و استهزا دارد.

55- کیفر اخروی استهزاگران وحی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 6 - 5

5 - تهدید استهزاگران وحی از سوی خداوند به کیفر های اخروی

فسیأتیهم أنبؤا ما كانوا به یستهزون

56- کیفر استهزاگران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 10 - 8، 7

7_ کافرانی که پیامبران و عذابهای موعود آنان را استهزا می کردند، به همان عذابهای مورد تمسخر خویش گرفتار شدند.

فحاق بالذین سخروا منهم ما کانوا به یستهزءون

بنابراین که «ما» موصوله بوده و مراد از آن، عذاب الهی باشد که در ضمن سخنان پیامبران مطرح می شده و مورد استهزای کافران قرار می گرفته است.

8 _ کافرانی که به استهزای انبیای گذشته می پرداختند، به عذاب و کیفر استهزای خود گرفتار شدند.

فحاق بالذین سخروا منهم ما کانوا به یستهزءون

بنابراین که تقدیر آیه «جزاء ما کانوا به یستهزءون» باشد. در این صورت «ما» در (ما کانوا) مصدریه بوده و مرجع ضمیر «به»، به قرینه کلمه «رسل» در صدر آیه می تواند کلمه «رسل» باشد.

ص: 264

57- کیفر استهزاگران آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 5 - 10

10 _ عذاب خداوند و سرانجامی شوم در انتظار تکذیب کنندگان و استهزاگران حق (قرآن و دیگر آیات خداوند)

فقد كذبوا بالحق لما جاءهم فسوف يأتهم أنبؤا ما كانوا به يستهزون

58- کیفر استهزاگران امت های پیشین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 32 - 11

11 _ عقوبت های نازل شده بر کفرپیشگان و استهزاگران امت های گذشته ، دلیلی فراروی کافران بر تخلف ناپذیری تهدید ها و وعید های الهی

إن الله لا يخلف الميعاد. ولقد استهزىء برسلى من قبلك ... ثم أخذتهم

آیه مورد بحث به لحاظ «ثم أخذتهم ..» دلیلی است برای «حتى يأتى وعد الله إن الله لا يخلف الميعاد».

59- کیفر استهزاگران انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 32 - 5

5_ خداوند پس از مدت ها و گذشت زمانهایی ، کفرپیشگان و استهزاگران انبیا را به عقوبت های خویش گرفتار می ساخت .

فأملیت .. ثم أخذتهم فكيف كان عقاب

60- کیفر استهزاگران حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 5 - 10

10 _ عذاب خداوند و سرانجامی شوم در انتظار تکذیب کنندگان و استهزاگران حق (قرآن و دیگر آیات خداوند)

فقد كذبوا بالحق لما جاءهم فسوف يأتيهم أنبؤا ما كانوا به يستهزءون

ص: 265

61- کيفر استهزاگران خدا

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

7 - توبه - 9 - 79 - 16

16_ «عن الرضا (ع) [في قوله تعالى: «سخر الله منهم» قال: إن الله تعالى لا يسخر... و لكنه تعالى يجازيهم جزاء السخرية...»

از امام رضا (ع) درباره سخن خدا که فرموده: «خدا آنها را مسخره می کند» روایت شده: خداوند متعال کسی را مسخره نمی کند... ولی در برابر استهزای منافقان، آنان را مجازات می کند...».

62- کيفر استهزاگران سبيل الله

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

14 - لقمان - 31 - 6 - 14

14 - کيفر مسخره کنندگان راه خدا، عذابی ذلت بار است.

يَتَّخِذُهَا هَزْوًا أُولَئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُّهِينٌ

63- کيفر استهزاگران قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

5 - انعام - 6 - 5 - 10

10_ عذاب خداوند و سرانجامی شوم در انتظار تکذیب کنندگان و استهزاگران حق (قرآن و دیگر آیات خداوند)

فَقَدْ كَذَّبُوا بِالْحَقِّ لَمَّا جَاءَهُمْ فَسَوْفَ يَا تُبَيِّهُمُ أَنْبِئُوا مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِءُونَ

64- کيفر استهزاگران محمد (صلى الله عليه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

9 - حجر - 15 - 96 - 3

3- مشرکان استهزاگر پیامبر (صلى الله عليه و آله)، به کيفر شديدی تهدید شدند.

المستهزءون. الذين يجعلون مع الله إلهاً آخر فسوف يعلمون

جمله «فسوف يعلمون» (به زودی خواهند دانست) در مقام تهدید است.

65- مبارزه با استهزاگران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 266

11 - لزوم مبارزه منفی با استهزاگران آیات الهی و کفرورزان به آن
إذا سمعتم آیت الله یکفر بها و یستهزأ بها فلا تقعدوا معهم حتی

66- محدوده علم استهزاگران آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 9 - 7

7 - نقادان و عیب جویان آیات الهی ، دارای آگاهی های محدود و نگرش های جزئی و نارسا نسبت به آن

و إذا علم من آءای - تناشیءا اتخذها هزواً

67- مقابله به مثل با استهزاگران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 38 - 10

10 - جواز استهزا و مسخره کردن استهزاگران ، در حد استهزای آنان

إن تسخروا منا فإننا نسخر منکم کما تسخرون

68- مهلت به استهزاگران انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 32 - 4,5

4 - خداوند کفرپیشگان و استهزا کنندگان پیامبران را مهلت می داد و فوراً آنان را عذاب نمی کرد .

فأملیت للذین کفروا

املاء (مصدر أملیت) به معنای مهلت دادن ، به تأخیر انداختن و طولانی کردن عمر است.

5 - خداوند پس از مدت ها و گذشت زمانهایی ، کفرپیشگان و استهزاگران انبیا را به عقوبت های خویش گرفتار می ساخت .

فأملیت .. ثم أخذتهم فکیف کان عقاب

69- نفرین بر استهزاگران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - همزه - 104 - 1 - 4

4 - طعن زندگان به مردم با سخن یا اشاره ، مورد نفرین خداوند و تهدید به عذاب جهنم

ویل لکلّ همزه لمزه

ص: 267

برخی از مفسران، کلمه «ویل» را نفرین دانسته و گفته اند: نفرین در این موارد، همان تهدید به عقاب است. برداشت یاد شده، علاوه بر بیان این نظر، گویای تفاوتی است که برخی از اهل لغت، درباره «همزه» و «لمزه» بیان داشته و گفته اند: «همزه»؛ یعنی، کسی که همنشین خود را با الفاظ بد، بیازارد و «لمزه»؛ یعنی، کسی که با چشم یا سر، به همنشین خود اشاره کند. (مجمع البیان)

70- نوح(ع) و استهزاگران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 38 - 9

9_ نوح (ع) در پاسخ استهزاگران، آنان را از آینده ای درخور استهزا و در پی دارنده تمسخر خبر داد.

إن تسخروا منا فإنا نسخر منكم كما تسخرون

71- هشدار به استهزاگران دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 10 - 11

11_ هشدار خداوند به استهزاکنندگان معارف و ادیان الهی

و لقد استهزیء برسلك من قبلک فحاق بالذین سخروا منهم ما کانوا به یستهزءون

72- هشدار به استهزاگران محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 10 - 10

10_ هشدار خداوند به استهزاکنندگان پیامبر(صلی الله علیه و آله)

و لقد استهزیء برسلك من قبلک فحاق بالذین سخروا منهم ما کانوا به یستهزءون

73- همنشینی با استهزاگران اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 69 - 6، 4، 3، 1

1_ بر کسانی که از همنشینی با بیهوده گویان درباره قرآن و اسلام پرهیز می کنند، ولی بناچار سخنان آنها را می شنوند، گناهی نیست.

و ما علی الذین یتقون من حسابهم من شیء و لکن ذکری لعلهم یتقون

در این برداشت، «یتقون» به معنای لغوی آن گرفته شده است.

ص: 268

3_ بر کسانی که در همنشینی با مغالطه گران درباره قرآن و اسلام از بحث پرهیز نموده و سعی در بازداشتن دیگران کنند، گناهی نیست.

و ما علی الذین یتقون من حسابهم من شیء و لکن ذکری

در این برداشت، «یتقون» به معنای لغوی آن و متعلق آن «خوض» گرفته شده است. علاوه بر این که «ذکری» نیز مفعول مطلق برای فعل محذوف «یذکرونهم» فرض شده است؛ یعنی: «یتقون الخوض و لکن یذکرونهم ذکری».

4_ بر مؤمنانی که از همنشینی با مغالطه گران و یاوه گویان در مورد قرآن و اسلام پرهیز کنند، گناهی نیست، هر چند مغالطه و استهزای آنان ادامه یابد.

و ما علی الذین یتقون من حسابهم من شیء

ممکن است این آیه در صدد پاسخ به سؤال برخی مؤمنان باشد. بدین گونه که آنان فکر کنند که اگر ما مجالس کافران را تحریم کنیم، آنان زمینه مساعد بیشتری برای مغالطه و استهزا دارند. این آیه می فرماید شما پرهیز کنید، گناه کار آنان به شما تسری نمی کند.

6_ همنشینی با کافران و مشرکانی که به استهزا و مغالطه در قرآن و اسلام نپردازند، حرام نیست. *

و ما علی الذین یتقون من حسابهم من شیء

در این آیه فاعل «یتقون» کافران، و مرجع ضمیر «حسابهم» خوض کنندگان فرض شده است؛ یعنی حساب کافرانی که از خوض پرهیز می کنند، از حساب خوض کنندگان جدا و همنشینی با آنان بی اشکال است.

74- همنشینی با استهزاگران قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 69 - 6

6_ همنشینی با کافران و مشرکانی که به استهزا و مغالطه در قرآن و اسلام نپردازند، حرام نیست. *

و ما علی الذین یتقون من حسابهم من شیء

در این آیه فاعل «یتقون» کافران، و مرجع ضمیر «حسابهم» خوض کنندگان فرض شده است؛ یعنی حساب کافرانی که از خوض پرهیز می کنند، از حساب خوض کنندگان جدا و همنشینی با آنان بی اشکال است.

75- استهزای

آثار اجتناب از استهزای انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2_ آنان که از شرک بپرهیزند و از استهزای پیامبران و از کفر به ایشان حذر کنند ، به بهشت خواهند رفت .

مثل الجنة التي وعد المتقون . . . تلک عقبی الذین اتقوا

مقصود اولی از «متقون» و «الذین اتقوا» _ به قرینه آیات گذشته _ کسانی اند که از شرک ، استهزای پیامبران و کفر به آنان حذر کنند.

ص: 269

76- آثار استهزای آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 57 - 9

9- جدال به باطل در برابر حق و به استهزا گرفتن آیات الهی، زمینه ساز اعراض از آن و بی اثر ماندن رهنمود های الهی است.

و یجـدل الذین کفروا بالبـطل لیدحضوا به الحقّ . . . و من أظلم ممّن ذکر بأیـت ربّه

ارتباط آیه مورد بحث با آیه قبل را می توان این چنین تصویر کرد که اعراض کنندگان از آیات الهی، همان مجادلگرانی هستند که با جدال باطل و استهزای آیات الهی، خود را از فیض آن محروم می سازند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 106 - 4

4- استهزای آیات و پیامبران الهی، شیوه کافران و عامل دوزخی شدن و حبط عمل آنان است.

جزاؤهم جهنّم بما کفروا واتخذوا آیـتی ورسلی هزواً

«هزواً» و «هزأً» به یک معنا است و مصدری است که حمل آن بر «آیات» و «رسل» برای مبالغه است. راغب، آن را «شوخی ناآشکار» و دیگران، آن را «تمسخر» معنا کرده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 9 - 6

6 - انکار و استهزا نسبت به آیات الهی، پس از علم به آنها، در پی دارنده کیفر اخروی

و إذا علم . . . لهم عذاب مهین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 10 - 10

10 - حرمت شکنی و استهزا نسبت به آیات الهی، گناهی بس بزرگ و در پی دارنده عذابی سخت

ویل لكلّ آفاک أثمّ . . . اتخذها هزواً . . . و لهم عذاب عظیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 35 - 2

2- عذاب اخروی کافران ، معلول استهزای ایشان نسبت به آیات الهی و فریفتگی آنان به زندگانی دنیا

ذلكم بانکم اتخذتم ءایة اللّٰه هزواً و غرتکم الحیوه الدنیا

77- آثار استهزای انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 106 - 4

ص: 270

4- استهزای آیات و پیامبران الهی ، شیوه کافران و عامل دوزخی شدن و حبط عمل آنان است .

جزاؤهم جهنم بما کفروا واتخذوا آی-تی و رسلی هزوا

«هزوا» و «هزءاً» به یک معنا است و مصدری است که حمل آن بر «آیات» و «رسل» برای مبالغه است. راغب، آن را «شوخی ناآشکار» و دیگران، آن را «تمسخر» معنا کرده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 41 - 9

9- لجاجت در برابر حق و استهزای مستمر پیامبران و رهبران الهی ، زمینه ساز ابتلا به عذاب خداوندی است .

و لقد استهزئ برسل من قبلک فحاق بالذین سخروا منهم ما کانوا به یستهزون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 30 - 5، 2

2- برخورد استهزاگرانه مردم با پیامبران الهی ، بس حسرت آور و اندوه بار بود .

ی-حسره علی العباد ما یأتیهم من رسول إلا کانوا به یستهزون

5- استهزای رسولان الهی ، رفتاری بس حسرت آور و اندوه بار است .

ی-حسره علی العباد ما یأتیهم من رسول إلا کانوا به یستهزون

تنوین «حسره» بر تکثیر دلالت می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 31 - 1

1- خداوند ، بسیاری از اقوام پیشین را به سبب کفر و استهزای پیامبران الهی نابود کرد .

کانوا به یستهزون . ألم یروا کم أهلکنا قبلهم من القرون

78- آثار استهزای انبیای انطاکیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6- برخورد استهزاءآمیز مردم انطاکیه با پیامبران خود، سبب عذاب و نابودی آنان بود.

إن كانت إلاّ صيحة وحده فإذا هم خمدون . یحسره علی العباد ما یأتیهم من رسول إلاّ

79- آثار استهزای رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 41 - 9

9- لجاجت در برابر حق و استهزای مستمر پیامبران و رهبران الهی، زمینه ساز ابتلا به عذاب خداوندی است.

ص: 271

و لقد استهزئ برسل من قبلک فحاق بالذین سخروا منهم ما کانوا به یتهزون

80- آثار استهزای عذابهای خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 34 - 12

12- ارتکاب اعمال زشت و به استهزا گرفتن وعده عذاب الهی ، ظلم به نفس است .

و ما ظلمهم الله ولکن کانوا أنفسهم یظلمون . فأصابهم سیئات ما عملوا و حاق بهم ما

81- آثار استهزای قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 6 - 6

6 - واقعیت های مهم قرآنی مورد استهزای کافران ، دامنگیر آنان در آینده ای نزدیک

فسیأتیهم أنبوا ما کانوا به یتهزون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 56 - 6

6 - تمسخر تعالیم الهی (قرآن) ، کوتاهی در حق خدا و موجب حسرت و پشیمانی انسان در دنیا و آخرت است .

أن تقول نفس یـ حسرتی . . . وإن كنت لمن السـ خیرین

82- آثار استهزای محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 104 - 12

12 - اهانت به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و استهزای او موجب کفر است .

لا تقولوا رعنا . . . وللكفرین عذاب أليم

83- آثار استهزای معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 33 - 4

4 - گرفتار آمدن منکران معاد ، در قیامت به عذابی که آن را به استهزا می گرفتند و انکار می کردند .

و حاق بهم ما کانوا به یستهزءون

ص: 272

84- آثار استهزای مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 110 - 5، 3، 2، 1

1 - سرزنش دوزخیان از سوی خدا، به خاطر استهزای آنان نسبت به بندگان مؤمن در دنیا

فَاتَّخَذْتُمُوهُمْ سَخِرِيًّا . . . وَ كُنْتُمْ مِنْهُمْ تَضْحَكُونَ

«إِتْخَاذٌ» (مصدر «اتَّخَذْتُمْ») به معنای گرفتن و «سَخِرِيٌّ» به معنای استهزا و ریشخند است. «إِنْسَاءٌ» (مصدر «أَنَسُوا») نیز به معنای فراموشاندن و از خاطر بردن است. ضمیرهای خطاب مربوط به کافران و ضمیرهای غیبت مربوط به مؤمنان می باشد.

2 - ردّ درخواست های دوزخیان از سوی خدا، بازتاب استهزای آنان نسبت به مؤمنان در دنیا

قَالَ اخْسِنُوا فِيهَا . . . إِنَّهُ كَانَ فَرِيقٌ مِنْ عِبَادِي . . . فَاتَّخَذْتُمُوهُمْ سَخِرِيًّا

3 - استهزا کردن مؤمنان، زمینه ساز غفلت کامل از یاد خدا

فَاتَّخَذْتُمُوهُمْ سَخِرِيًّا حَتَّىٰ أَنْسَوْكُمْ ذِكْرِي

5 - به تمسخر گرفتن مؤمنان و مضحکه قرار دادن آنان، مایه محرومیت از لطف و رحمت الهی

فَاتَّخَذْتُمُوهُمْ سَخِرِيًّا . . . وَ كُنْتُمْ مِنْهُمْ تَضْحَكُونَ

85- آثار استهزای وحی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 8 - 5

5 - بی توجهی به پیام وحی و استهزای آن، از جمله عوامل نابودی جوامع در طول تاریخ

كَانُوا بِهٖ يَسْتَهْزِءُونَ . فَأَهْلَكْنَا أَشَدَّ مِنْهُمْ بَطْشًا وَ مَضَىٰ مِثْلَ الْأَوَّلِينَ

از ارتباط دو آیه، استفاده می شود که استهزای پیام وحی از سوی جوامع شرک پیشه، موجب نابودی آنان شده است.

86- اجتناب از استهزای اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7_ مسلمانان در همنشینی با کافران و مشرکان بی طرف باید با تذکر آنان را از مغلطه و استهزای در اسلام و قرآن بر حذر دارند. *

و ما علی الذین یتقون من حسابهم من شیء و لکن ذکری لعلهم یتقون

8_ حفظ قداست قرآن و اسلام و بازداشتن دیگران از یاوه سرایی و تخطئه و استهزای آن، وظیفه مسلمانان است.

و ما علی الذین یتقون . . . و لکن ذکری لعلهم یتقون

ص: 273

87- اجتناب از استهزای قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 69 - 7،8

7_ مسلمانان در همنشینی با کافران و مشرکان بی طرف باید با تذکر آنان را از مغلطه و استهزای در اسلام و قرآن بر حذر دارند. *

و ما علی الذین یتقون من حسابهم من شیء و لکن ذکری لعلهم یتقون

8_ حفظ قداست قرآن و اسلام و بازداشتن دیگران از یاهو سرایی و تخطئه و استهزای آن، وظیفه مسلمانان است.

و ما علی الذین یتقون . . . و لکن ذکری لعلهم یتقون

88- اجتناب از استهزای محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 104 - 7

7- ضرورت پرهیز از سخنی که گویای اهانت به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و استهزای او باشد .

لا تقولوا رعنا و قولوا انظرنا

89- استهزای آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 231 - 9،10،11

9_ حرمت استهزای آیات الهی

و لا تتخذوا آیات الله هزواً

10_ رجوع مرد به زن مُطلقه به قصد آزار ، مسخره گرفتن آیات الهی است .

و لا تمسکوهنّ ضراراً . . . و لا تتخذوا آیات الله هزواً

11_ سوءاستفاده از مقررات دین ، استهزای دین و آیات الهی است .

و لا تمسکوهنّ ضراراً . . . و لا تتخذوا آیات الله هزواً

تمسک به قانون حق رجوع _ که به مصلحت انسانها وضع شده _، برای اضرار به همسران، استهزای آیات و مقررات الهی قلمداد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 140 - 17، 16، 12، 11، 10، 9، 6، 2، 1

1 _ شرکت جستن در مجالسی که آیات الهی مورد استهزا و انکار قرار گیرد، حرام است .

وقد نزل علیکم فی الکتب . . . فلا تقعدوا معهم حتی یخوضوا فی حدیث غیره

2 _ حرمت نشست در مجالس استهزای به آیات الهی و کفر به آنها، حکمی که قبلاً نیز در قرآن بیان شده بود .

وقد نزل علیکم فی الکتب أن إذا سمعتم . . . ویستهزأ بها فلا تقعدوا معهم

6 _ استهزا کنندگان آیات الهی، کافرند .

ص: 274

إذا سمعتم آيات الله يكفر بها ويستهاها

ظاهراً جمله «استهاها» توضیح و تفسیر برای جمله «یکفر بها» است، بازگشت ضمیر مفرد در «غیره» به این دو جمله، دلالت بر وحدت کفر و استهاها دارد.

9_ استهای یهود و مشرکان به آیات الهی و شرکت منافقان در جمع آنان

إذا سمعتم آيات الله يكفر بها ويستهاها فلا تقعدوا معهم

ابن عباس در شأن نزول آیه گفته است: منافقان، در مجالسی که از سوی یهود ترتیب می یافت و قرآن مورد تمسخر قرار می گرفت، شرکت می کردند و سدی گفته است: مشرکان آنگاه که با مسلمانان در یک مجلس می نشستند، قرآن را استهاها می کردند و به رسول خدا(صلی الله علیه و آله) دشنام می دادند.

مجمع البیان، ذیل آیه؛ الدر المنثور، ج 2، ص 235.

10_ جواز معاشرت و مجالست با کافران، آنگاه که آیات الهی را استهاها نکنند و سخنانشان کفر به آیات الهی نباشد.

فلا تقعدوا معهم حتى يخوضوا في حديث غيره

مفهوم جمله «حتى يخوضوا...»، جواز معاشرت با شرط ذکر شده است.

11_ لزوم مبارزه منفی با استهاگران آیات الهی و کفرورزان به آن

إذا سمعتم آيات الله يكفر بها ويستهاها فلا تقعدوا معهم حتى

12_ شرکت کنندگان در مجالس کفر و استهای به آیات الهی، همسان با کافران استهاگر

يكفر بها... فلا تقعدوا معهم حتى يخوضوا في حديث غيره إنكم إذا مثلهم

16_ یکسانی سرنوشت شوم کافران و منافقان و شرکت کنندگان در مجالس کفر و گناه و استهاها به آیات الهی

إنكم إذا مثلهم إن الله جامع المنافقين... جميعاً

17_ مسلمان شرکت کننده در مجالس کفر و استهای به آیات الهی منافق است.

فلا تقعدوا معهم حتى يخوضوا في حديث غيره إنكم إذا مثلهم... جميعاً

جمله «ان الله...»، پس از بیان حرمت مجالست با استها کنندگان، دلالت می کند که مراد از منافقان، همان مسلمانانی هستند که در آن

مجالس شرکت می کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 5 - 8,9,12

8 - تمسخر حق (قرآن) و آیات الهی، شیوه کافران مکه بوده است.

فسوف تأتیهم أنبؤا ما كانوا به يستهزون

مفاد جمله «کانوا به یستهزون» ماضی استمراری است و بیانگر تداوم استهزا از سوی کافران عصر نزول این سوره است.

9 - رویگردانی، تکذیب و تمسخر، مراحل مبارزه و رویارویی کافران با آیات الهی و قرآن*

ما تأتیهم من آیه... إلا كانوا عنها معرضین. فقد کذبوا بالحق... ما كانوا به ی

12 - تکذیب آیات الهی با تمسخر و استهزا از شیوه های کافران

فقد کذبوا بالحق لَمَّا جاءهم فسوف تأتیهم أنبؤا ما كانوا به يستهزون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 56 - 11

11 - تمسخر و استهزای آیات الهی و انذار های پیامبر (صلی الله علیه و آله) از روش های جدال باطل بوده است .

ص: 275

و یحـ دل الذین کفروا بالبـ طل لیدحضوا به الحق واتخذوا ءایـ تی و ما أنذروا هزواً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 106 - 5

5- کفر به آیات و رسولان الهی، در حقیقت، ریش خند کردن و تمسخر آنها است.

بما کفروا واتخذوا ءایـ تی و رسلی هزواً

تمسخر آیات و رسل از سوی کافران، به دو گونه تصور می شود: 1- تمسخر با زبان و قلم و مانند این ها 2- تمسخری که از عمل و برخورد کلی با پیامبران و آیات الهی انتزاع می شود. به عبارت دیگر، ممکن است که کسی، هیچ تمسخر لفظی نسبت به آیات و رسولان ابراز نکند، ولی نحوه برخورد او با آن ها، به گونه ای باشد که گویا هیچ حقیقتی برای آنان قائل نبوده و آن ها را در بینش خود صرفاً، مسخره بیندارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 10 - 1

1 - فرجام حتمی بدکاران، تکذیب و تمسخر آیات خداوند است.

ثم کان عـ قبه الذین أسـ ثوا السوای أن کذبوا بأیـ ت اللّه و کانوا

برداشت فوق مبتنی بر این است که «عاقبه» خبر مقدم «کان»، و «السوای» مفعول مطلق «أساوا» و «أن کذبوا» اسم مؤخر فعل «کان» باشد. بنابراین، جمله، چنین می شود: «ثم کان التکذیب عاقبه الذین أساوا». لازم به ذکر است که آورده شدن جمله با فعل ماضی «کان»، دلالت بر حتمیت آن می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جاثیه - 45 - 35 - 1

1 - استهزای آیات الهی، شیوه کافران مستکبر و دنیا محور

فاستکبرتم .. اتخذتم ءایـ ت اللّه هزواً

از این که به جای «استهزأتم» و یا تعابیر مشابه دیگر، گفته شده «اتخذتم آیات اللّه هزواً»، می توان به مطلب بالا راه برد.

90- استهزای آیات قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - برخورد استهزاآمیز منافقان در برابر آیات الهی قرآن، به هنگام نزول سوره ای از آن

و إذا ما أنزلت سوره فمنهم من يقول أیکم زاده هذه إیمناً

ضمیر «منهم» به منافقان بر می گردد و استفهام در «ایکم زاده ..» استفهام انکاری است، انکار تأثیرگذاری قرآن، بیانگر تحقیر آیات الهی و به استهزا گرفتن آن می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - طارق - 86 - 17 - 8

ص: 276

8 - جدی نگرفتن آیات قرآن و شوخی پنداشتن آن ، از نشانه های کفر است .

و ما هو بالهزل .. فمهّل الک_فرین

91- استهزای احکام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 181 - 2,4

2_ فرمان خداوند به انفاق و بخشش ، مورد تمسخر و استهزای یهودیان

الَّذِينَ يَبْخُلُونَ .. لَقَدْ سَمِعَ اللَّهُ قَوْلَ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّ اللَّهَ فَقِيرٌ

نقل کلام یهودیان (انّ الله فقير ..)، پس از ترغیب آنان به انفاق و تهدید بخیلان، بیانگر این نکته است که یهودیان، امر خداوند مبنی بر انفاق را به تمسخر گرفته و چنین شایع کردند که خدای محمّد (صلی الله علیه و آله)، فقیر است.

4_ غنا و احساس بی نیازی ، زمینه سربلندی از فرامین الهی و استهزای آنان *

الَّذِينَ يَبْخُلُونَ بِمَا آتَاهُمُ اللَّهُ .. لَقَدْ سَمِعَ اللَّهُ قَوْلَ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّ اللَّهَ فَقِيرٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 58 - 7,10

7_ حرمت ایجاد روابط دوستی با کسانی که حتی برخی از احکام و شعایر دین را به بازی گرفته و مورد تمسخر قرار می دهند . *

لَا تَتَّخِذُوا الَّذِينَ .. وَإِذَا نَادَيْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ اتَّخَذُوا هُزُوًا وَلَعِبًا

تحریم دوستی با استهزاکنندگان نماز پس از تحریم دوستی با استهزاکنندگان دین، می تواند گویای این نکته باشد که تمسخر هر یک از احکام اسلام، مصداق استهزای دین است و همان حکم (حرمت ایجاد روابط) را در پی خواهد داشت.

10_ اهل کتاب و دیگر کافران به دلیل استهزای دین اسلام و احکام و شعایر آن ، @مردمی نادان و بی خرد

اتخذوا دينكم هزواً .. ذلك بانهم قوم لا يعقلون

برداشت فوق بر این مبناست که «لايعقلون» فعلی لازم باشد، یعنی اهل کتاب و کافران، فاقد عقل و اندیشه کافی هستند. اسناد «لايعقلون» به «قوم» که حاکی از بافت خاص اجتماعی آنهاست، این معنی را تأیید می کند.

92- استهزای احیای مردگان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 35 - 1

1 - حیات مجدد انسان ها و بیرون آوردن آنان از گورهایشان در روز رستاخیز ، مورد انکار و استهزای اشراف کافر جامعه پس از نوح

أیعدکم .. أنکم مخرجون

استفهام در «أیعدکم» برای تهکم و استهزا است.

ص: 277

93- استهزای اخروی استهزاگران دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 14 - 1

1 - استهزاکنندگان دین و قیامت ، مورد تحقیر و تمسخر در آتش دوزخ

یسئلون آیاَن یوم الدین . . . ذوقوا فتنکم هـ_ذا الذی کنتم به تستعجلون

امر در «ذوقوا»، برای تهکم و استهزا است.

94- استهزای اخروی استهزاگران قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 14 - 1

1 - استهزاکنندگان دین و قیامت ، مورد تحقیر و تمسخر در آتش دوزخ

یسئلون آیاَن یوم الدین . . . ذوقوا فتنکم هـ_ذا الذی کنتم به تستعجلون

امر در «ذوقوا»، برای تهکم و استهزا است.

95- استهزای اخروی کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 15 - 1

1 - استهزا شدن تکذیب گران در آستانه دوزخ ، به وسیله یادآوری سخنان کفرآلودشان به ایشان

أفسحِر هـ_ذا

استفهام در «أفسحِر هـ_ذا» برای تهکم و استهزا است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مطففین - 83 - 33 - 1

1 - گنه پیشگان کافر ، شایسته قضاوت کردن و اظهار نظر درباره راه مؤمنان ، نیستند .

و ما أرسلوا عليهم حـ فظين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مظفین - 83 - 34 - 10

10 - « روى [عن الإمام الصادق (ع)] أنه قال : يا ابن جُنْدَب . . . إنَّ لله تبارك و تعالی سُوراً من نور محفوظاً بالزبرجد و الحریر منجداً بالسندس و الديداج يضرب هـ ذا السور بين أوليائنا و بين أعدائنا فإذا غلى الدماغ و بلغت القلوب الحناجر و نضجت الأكباد من طول الموقف أدخل فى هـ ذا السور أولياء الله . . . و أعداء الله قد أجمهم العرق و قطعهم الفرق و هم ينظرون إلى ما أعد الله لهم . . . فينظر إليهم أولياء الله فيضحكون منهم فذلك قوله عز وجل « . . . فالיום الذين آمنوا من الكفار يضحكون . . . » ؛

[از امام صادق(ع)] روایت شده که فرمود: ای پسر جُنْدَب! . . . برای خداوند _ تبارک و تعالی _ دیواری است از نور که غرق در زبرجد

ص: 278

و حریر و مزین به ابریشم های سندس و دیبا است و این دیوار بین دوستان و دشمنان ما قرار دارد. پس زمانی که مغز سرها به جوش آمد و جان ها به گلو رسید و جگرها از طولانی شدن توقفگاه قیامت کباب شد، اولیای الهی را به آن طرف دیوار می برند... در حالی که دشمنان خدا را عرق لجام زده است (جریان عرق بر اطراف دهان، مانع سخن گفتن آنان شده است) و ترس، آنان را ساکت کرده است. [آنان] نگاه می کنند به آنچه [از عذاب] که خداوند برای آنها آماده نموده است... پس اولیای الهی به دشمنان خدا نگاه می کنند و به آنان می خندند و این است سخن خدای عزوجل: فالیوم الذین آمنوا من الکفار یضحکون».

96- استهزای اخروی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 23 - 5

5- استهزا شدن، از عذاب های روحی مشرکان و منکران معاد در عرصه قیامت

فاهدوهم إلى صراط الجحیم

به کار رفتن واژه «هدایت» _ که برای راهنمایی به امر خیر و مرغوب است _ درباره راندن به دوزخ، از باب تهکم و استهزا است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 25 - 2

2- سرزنش و استهزا، از عذاب های روحی منکران معاد و مشرکان در موقف و بر سر راه دوزخ

ما لکم لاتناصرون

برداشت یاد شده از «ما»ی استفهامیه در «ما لکم» _ که درصدد توبیخ و تهکم است _ به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 47 - 12

12 - مشرکان در قیامت مورد سخره و تحقیر الهی قرار می گیرند .

و یوم ینادیهم این شرکاءى

لحن آیه و نحوه خطاب در آن («این شرکائی» و «ینادیهم») می تواند مفید برداشت بالا باشد.

97- استهزای اخروی مکذبان

3 - سخن ملامت بار و استهزاآمیز مأموران الهی نسبت به تکذیب گران ، به هنگام رویه رو شدن آنان با آتش دوزخ

ه_ذَه النَّارِ الَّتِي كُنْتُمْ بِهَا تَكْذِبُونَ

جمله «ه_ذَه النَّارِ ..»، می تواند گفتار الهی و یا سخن مأموران خداوند (همانان که تکذیب گران را به عنف و قهر به سوی دوزخ رانده اند) باشد. برداشت بالا بر پایه احتمال دوم است.

98- استهزای اخروی مکذبان قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 14 - 3

3_ تکذیب کنندگان قیامت ، علاوه بر گرفتاری به کیفر جسمانی (سوختن) ، به کیفر روانی (تحقیر و استهزا) نیز مبتلا خواهند شد .

وإذا ألقوا منها مكاناً ضيقاً .. لاتدعوا اليوم ثبوراً وحداً وادعوا ثبوراً ک

جمله «لاتدعوا..» - به جای جواب مناسب با «دعوا هنالك ثبوراً» _ می تواند برای تحقیر و استهزای آنان باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 15 - 1

1 - استهزا شدن تکذیب گران در آستانه دوزخ ، به وسیله یادآوری سخنان کفرآلودشان به ایشان

أفسح هـ_ذا

استفهام در «أفسح هـ_ذا» برای تهکم و استهزا است.

99- استهزای اخروی مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 23 - 5

5 - استهزا شدن ، از عذاب های روحی مشرکان و منکران معاد در عرصه قیامت

فاهدوهم إلى صراط الجحيم

به کار رفتن واژه «هدایت» _ که برای راهنمایی به امر خیر و مرغوب است _ درباره راندن به دوزخ، از باب تهکم و استهزا است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 25 - 2

2 - سرزنش و استهزا ، از عذاب های روحی منکران معاد و مشرکان در موقف و بر سر راه دوزخ

ما لكم لاتنصرون

برداشت یاد شده از «ما»ی استفهامیه در «ما لکم» _ که درصدد توبیخ و تهکم است _ به دست می آید.

100- استهزای اذان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 58 - 2,3,4,5

2_ بانگ نماز (اذان) ، بانگی مسخره و بازیچه در پندار کافران و گروهی از اهل کتاب

و إذا ناديتهم إلى الصَّلوة اتخذوها هزواً ولعباً

ص: 280

بدان احتمال که ضمیر مفعولی «اتخذوها» به مصدر (مناده) مستفاد از «نادیتم» برگردد.

3_ مبارزه تبلیغاتی کافران و اهل کتاب علیه اسلام ، با استهزای نماز و اذان و بازیچه خواندن آن

و إذا نادیتم إلى الصلوة اتخذوها هزواً و لعباً

4_ حرمت ایجاد روابط دوستی با کسانی که نماز و اذان را بازیچه می پندارند و آن را به تمسخر می گیرند .

لا تتخذوا الذین اتخذوا دینکم هزواً و لعباً .. و إذا نادیتم إلى الصلوة

5_ تمسخر برخی اهل کتاب نسبت به نماز و اذان ، دلیل تحریم روابط دوستی با آنان

لا تتخذوا الذین .. و إذا نادیتم إلى الصلوة اتخذوها هزواً و لعباً

101- استهزای ارزش ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 69 - 10

10_ بذله گویی منافقان و کافران و استهزای آنان به ارزش های الهی ، کار مستمرشان در طول تاریخ

کالذین من قبلکم .. و خضتم کالذی خاضوا

در «آیه 56» از قول منافقان نقل شده است: «إنما کنا نخوض و نلعب»؛ خداوند در این آیه می فرماید «خضتم کالذی خاضوا»؛ یعنی، روش شما در پیشینیان شما نیز وجود داشته است.

102- استهزای استهزاگران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 38 - 10

10_ جواز استهزا و مسخره کردن استهزاگران ، در حد استهزای آنان

إن تسخروا منا فإننا نسخر منکم کما تسخرون

103- استهزای اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 _ استهزای یهود نسبت به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و اسلام

من الذين هادوا... يقولون سمعنا وعصينا واسمع غير مسمع وراعنا لِيَاَ بالسنتهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 57 - 13, 6, 7, 2, 1

1 _ برخی اهل کتاب در عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله)، دین اسلام را بازیچه و سرگرمی پنداشته و به تمسخر و استهزاء آن می پرداختند.

لاتتخذوا الذين اتخذوا دينكم هزواً ولعباً من الذين اتوا الكتب من قبلكم

ص: 281

2_ ضرورت پرهیز از روابط دوستانه با آنان که دین اسلام و معارف الهی را به مسخره می گیرند و آن را بازیچه می پندارند .

لاتتخذوا الذین اتخذوا دینکم هزواً و لعباً .. اولیاء

6_ ترسیم چهره ای مسخره آمیز برای اسلام و ابزار سرگرمی خواندن آن ، شیوه مبارزه تبلیغاتی اهل کتاب علیه مسلمانان

الذین اتخذوا دینکم هزواً و لعباً من الذین اتوا الکتب

7_ تمسخر پیروان کتب آسمانی نسبت به اسلام و معارف الهی ، بسیار زشت و به دور از انتظار

الذین اتخذوا دینکم هزواً و لعباً من الذین اتوا الکتب

توصیف یهود و نصارا به «الذین اتوا الکتب»، اشاره به این دارد که آنان چون اهل کتاب و آشنا با معارف الهی هستند، نباید با دین اسلام که مجموعه ای از معارف الهی است، مقابله کنند و آن را به تمسخر بگیرند.

13_ پذیرش ولایت و دوستی کافران و تمسخر کنندگان اسلام ، ناسازگار با ایمان و تقوا

و اتقوا الله ان کنتم مؤمنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 58 - 11، 10

10_ اهل کتاب و دیگر کافران به دلیل استهزای دین اسلام و احکام و شعایر آن ، @مردمی نادان و بی خرد

اتخذوا دینکم هزواً .. ذلک بانهم قوم لایعقلون

برداشت فوق بر این مبناست که «لایعقلون» فعلی لازم باشد، یعنی اهل کتاب و کافران، فاقد عقل و اندیشه کافی هستند. اسناد «لایعقلون» به «قوم» که حاکی از بافت خاص اجتماعی آنهاست، این معنی را تأیید می کند.

11_ ترک اندیشه در احکام و شعایر دین اسلام ، ریشه استهزای کافران نسبت به آن

اتخذوها هزواً و لعباً ذلک بانهم قوم لایعقلون

در برداشت فوق «لایعقلون»، فعلی متعدی گرفته شده و مفعول آن محذوف فرض شده است. یعنی لایعقلون الدین و الصلوه و ...

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 17 - 3

2 - استهزا، گفتار مغرضانه و تبلیغات سوء علیه اسلام و پیامبر (صلی الله علیه و آله)، کار همیشگی و روش سران کفر و شرک

اصبر علی ما یقولون

آمدن فعل «یقولون» به صورت فعل مضارع، دلالت بر استمرار این گفتار دارد.

3 - استهزا و تبلیغات سوء و مغرضانه سران کفر و شرک علیه اسلام، بسیار شدید و موجب دل آزردهی پیامبر (صلی الله علیه و آله) بود.

اصبر علی ما یقولون

از این که پیامبر (صلی الله علیه و آله) به صبر و شکیبایی توصیه شده است _ با آن که آن حضرت شخصیتی بزرگ و دارای سعه صدر بود _ می توان برداشت یاد شده را به دست آورد.

104- استهزای امدادهای خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 26 - 7

7 - تمسخر موسی از سوی فرعون، در خصوص امداد الهی به وی و نزول عذاب بر دشمنان کافر

ص: 282

مقصود از جمله «ولیدع ربّه» (او پروردگارش را بخواند)، خواندن خداوند برای نجات موسی (ع) و یا فرود عذاب بر فرعونیان در جهت حمایت از آن حضرت می باشد. گفتنی است که فرعون این جمله را از سر استهزا و تمسخر گفته است.

105- استهزای انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- انعام - 6 - 10 - 6, 3, 1

1_ بسیاری از رسولان الهی قبل از پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مورد تمسخر و استهزای کافران قرار گرفتند.

و لقد استهزیء برسئل من قبلک

3_ تمسخر و استهزای پیامبران الهی، شیوه کافران در طول تاریخ بوده است.

و لقد استهزیء برسئل من قبلک . . . ما کانوا به یستهزءون

6_ تسلی خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) با یادآوری استهزای انبیای گذشته و سرنوشت شوم استهزاکنندگان

و لقد استهزیء برسئل من قبلک فحاق بالذین سخروا منهم ما کانوا به یستهزءون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- انعام - 6 - 124 - 5

5_ استهزای رسالت و رسولان الهی از سوی سردمداران مجرم برای انکار رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و إذا جاءتهم آیه قالوا لن نؤمن حتی نؤتی مثل ما أوتی رسل الله

درخواست نزول وحی و مقام رسالت از جانب سردمداران مجرم ممکن است تنها از سر استهزا باشد، نه اینکه واقعاً خواهان آن باشند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- رعد - 13 - 32 - 3

3_ کفرپیشگان امت های گذشته پیامبران خویش را به استهزا و تمسخر می گرفتند .

و لقد استهزیء برسئل من قبلک فأملیت للذین کفروا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 9 - 13

13- اقوام کافر پس از ملاحظه دلایل روشن انبیا، آنها را استهزا کردند و کفر خویش را صریحاً به آنان اعلام داشتند .

جاءتهم رسلهم بالبینات فردوا ایدیههم فی افواههم وقالوا انا کفرنا بما اُرسلتم به

مرجع ضمیر در «ایدیههم فی افواههم» اقوام یاد شده در آیه است و این عبارت، معنای کنایی دارد و مراد از آن، این است که اقوام کافر با دست گذاشتن بر دهان خود و یا با سوت زدن، به استهزای انبیای خود پرداختند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 11 - 1

ص: 283

1- همه پیامبران الهی در میان امت خود ، بدون استثنا مورد استهزای آنان قرار گرفتند .

و ما یأتیهم من رسول إلا کانوا به یستهزءون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 12 - 4

4- خداوند ، از طریق انبیای خود ، علی رغم مورد استهزا قرار گرفتن آنها ، آیات خود را در قلب های تبهکاران نفوذ می دهد . *

كذلك نسلکة فی قلوب المجرمین

برداشت فوق، مبتنی بر این احتمال است که ممکن است سؤال شود: چگونه خداوند انبیای خود را به سوی مردم گسیل می دهد در حالی که آنان مورد استهزا قرار می گیرند و در این صورت غرض بر آورده نمی شود؟ خداوند جواب می دهد که با همین وضعیت، ما آیات خود را در دلها نفوذ می دهیم.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 13 - 5

5- برخورد اقوام پیشین با انبیا ، همواره با استهزا و تمسخر همراه بود .

کانوا به یستهزءون . . . وقد خلت سنه الأولین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 106 - 5

5- کفر به آیات و رسولان الهی ، در حقیقت ، ریش خند کردن و تمسخر آنها است .

بما کفروا واتخذوا ءای_تی ورسلی هزوا

تمسخر آیات و رسل از سوی کافران، به دو گونه تصور می شود: 1_ تمسخر با زبان و قلم و مانند این ها 2_ تمسخری که از عمل و برخورد کلی با پیامبران و آیات الهی انتزاع می شود. به عبارت دیگر، ممکن است که کسی، هیچ تمسخر لفظی نسبت به آیات و رسولان ابراز نکند، ولی نحوه برخورد او با آن ها، به گونه ای باشد که گویا هیچ حقیقتی برای آنان قائل نبوده و آن ها را در بینش خود صرفاً، مسخره بیندارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 30 - 3، 1

1 - تمامی رسولان الهی در آغاز دعوت خود، مورد تمسخر مردمشان قرار گرفته بودند .

ی_حسره علی العباد ما یأتیهم من رسول إلا کانوا به یستهزءون

تردیدی نیست که بسیاری از مردم اقوام گذشته، به پیامبران ایمان آورده بودند. بنابراین استناد استهزا به «عباد» یا از باب تغلیب است و یا به جهت بیان این نکته است که مردم در آغاز رسالت، با پیامبران چنین برخوردی داشتند؛ ولی پس از مدتی به آنان ایمان می آوردند.

3 - تمسخر و استهزا، از روش های مبارزاتی و حربه های تبلیغی کافران علیه رسولان الهی بود .

ی_حسره علی العباد ما یأتیهم من رسول إلا کانوا به یستهزءون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 83 - 8

ص: 284

8 - تمسخر، از حربه های مخالفان قدرتمند و صاحب مال و تعالیم پیامبران، علیه ایشان

فلما جاءتهم رسلهم بالبينات فرحوا... و حاق بهم ما كانوا به يستهزون

آمدن فعل مضارع «یستهزون» به همراه فعل «كانوا»، مفید استمرار است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 7 - 5، 1

1 - تمامی پیامبران در طول تاریخ، با استهزا و تمسخر مخالفان مواجه بوده اند.

و ما يأتيهم من نبي إلا كانوا به يستهزون

5 - مواجهه استهزاآمیز کافران با پیامبران در طول تاریخ، باعث تغییر سنت الهی و سلب هدایت از امت های دیگر نمی شود.

أفنزرب عنكم الذكر... و کم أرسلنا... إلا كانوا به يستهزون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جاثیه - 45 - 32 - 10

10 - موضع کافران در برابر پیامبران و وعده آنان به برپایی قیامت، موضعی مستکبرانه و استهزاآمیز

وإذا قيل... و الساعة لاریب فیها قلت ما ندري... و ما نحن بمستیقنین

از سیاق آیه، استفاده می شود که سخن کافران در «ما ندري...» لحن استهزایی نیز داشته و آیه بعد مؤید این معنا است (كانوا به يستهزون).

106- استهزای انذارهای انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 10 - 7، 4

4_ استهزای وعیدها و تهدیدهای پیامبران الهی، از شیوه های مبارزه کافران با انبیا در طول تاریخ

و لقد استهزیء برسول من قبلک فحاق بالذین سخروا منهم ما كانوا به

بنابراین که مقصود از «ما كانوا به يستهزون»، عذاب موعود الهی باشد که در محتوای پیامهای انبیا(ع) ذکر می شده است.

7_ کافرانی که پیامبران و عذابهای موعود آنان را استهزا می کردند، به همان عذابهای مورد تمسخر خویش گرفتار شدند.

فحاق بالذین سخروا منهم ما كانوا به يستهزءون

بنابراین که «ما» موصوله بوده و مراد از آن، عذاب الهی باشد که در ضمن سخنان پیامبران مطرح می شده و مورد استهزای کافران قرار می گرفته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 56 - 10

10- منكرانِ پیامبران ، در طول تاریخ ، آیات خداوند و انذار های رسولان الهی را به تمسخر و استهزا گرفتند .

و ما نرسل المرسلین . . . واتخذوا آی-تی و ما أنذروا هزواً

ص: 285

107- استهزای انذارهای محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 56 - 11

11- تمسخر و استهزای آیات الهی و انذارهای پیامبر (صلی الله علیه و آله) از روش های جدال باطل بوده است .

و یحـدل الذین کفروا بالـبـطل لیدحضوا به الحق واتخذوا ائـایـتی و ما أنذروا هزواً

108- استهزای انفاقگران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 79 - 6,8

6_ منافقان ، خود بخیلند و انفاق دیگران را هم به استهزا می گیرند .

فلما ءاتیهم من فضله بخلوا به .. الذین یلمزون المطوعین من المؤمنین

8_ استهزای الهی نسبت به منافقانی که مؤمنان انفاقگر و ایثار کننده را طعن زده و استهزا می کردند .

سخر الله منهم

109- استهزای اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 60 - 13

13_ گرفتاران به لعنت و غضب خدا ، مسخ شدگان و طاغوت پرستان اهل کتاب خود سزاوار استهزا و نه مؤمنان به خدا و کتب آسمانی

الذین اتخذوا دینکم هزواً .. منهم القرده و الخنازیر و عبد الطغوت

110- استهزای ایثارگران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 79 - 5

5_ تمسخر و ریشخند منافقان صدر اسلام نسبت به مؤمنان ایثارگر تهیدست

و الذين لا يجدون إلا جهدهم فيسخرون منهم

111- استهزای ایمان ابرار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 286

4- ابرار به دلیل ایمانشان در معرض تمسخر گناه پیشگان کافر، قرار گرفته و آزار می بینند.

إِنَّ الَّذِينَ أُجْرَمُوا كَانُوا مِنَ الَّذِينَ ءَامَنُوا يَضْحَكُونَ

مراد از «الذین آمنوا» _ به قرینه «إِنَّ الأبرار..» در آیات پیشین _ نیکوکاران است. تغییر عبارت به جهت اشاره به این است که آنچه برای گناه کاران خنده دار به نظر می رسد، ایمان نیکوکاران است. آیات بعد _ که بیانگر مقابله به مثل نیکوکاران در قیامت است _ اشاره دارد که انگیزه گناه کاران از این برخوردار، آزاررسانی به آنان بوده است.

112- استهزای بت ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 91 - 2

2- استهزای معبود های مشرکان در بتکده از سوی ابراهیم (ع)، با توجه به ناتوانی آنان از خوردن بود.

فِرَاحٌ إِلَىٰ ءِالهِتَمِمْ فَقَالَ أَلَا تَأْكُلُونَ

استفهام در «أَلَا تَأْكُلُونَ» برای استهزا است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 92 - 4، 2، 1

1 - استهزای معبود های مشرکان از سوی ابراهیم (ع)، با توجه به ناتوانی آنها از سخن و گفتوگو

مَا لَكُمْ لَا تَنْطِقُونَ

2 - گفتوگوی طعن آمیز ابراهیم (ع)، با معبود های مشرکان در بتکده

فَقَالَ أَلَا تَأْكُلُونَ . مَا لَكُمْ لَا تَنْطِقُونَ

4- تمسخر مظاهر شرک و عقاید باطل و خرافی، امری جایز است.

فِرَاحٌ إِلَىٰ ءِالهِتَمِمْ فَقَالَ أَلَا تَأْكُلُونَ . مَا لَكُمْ لَا تَنْطِقُونَ

113- استهزای بهشت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- ادعای استهزاآمیز کافران ، به بهشتی بودن خود بر فرض برپایی قیامت

أیطمع کلّ امریء منهم أن یدخل جنّہ نعیم

مفسران اظهار داشته اند: که کافران به هنگام شنیدن سخنان پیامبر (صلی الله علیه و آله)، به استهزا می گفتند: اگر آنچه پیامبر می گوید درست باشد؛ ما زودتر از آنان به بهشت خواهیم رفت و از آنان سزاوارتریم.

ص: 287

114- استهزای پاکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 56 - 7

7 - پاکی و پارسایی ، جرم و مایه استهزا در جامعه فاسد

قالوا أخرجوا آل لوط من قريتكم إثمهم أناس يتطهرون

در جامعه فاسدی چون جامعه قوم لوط، وی و خاندانش به جرم پاکی و پارسایی مورد ریشخند قرار گرفتند و محکوم به تبعید و اخراج شدند.

115- استهزای پیروان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 38 - 6

6_ سالکان راه خدا و پیروان انبیا ، در معرض تمسخر و استهزای کافران و دشمنان دین

كلما مرّ عليه ملامن قومه سخروا منه

116- استهزای تعالیم دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 155 - 6

6_ یهود با اظهار ناتوانی از درک سخنان پیامبران ، تعالیم آنان را به استهزا می گرفتند .

وقولهم قلوبنا غلف

«غلف» جمع اغلف به چیزی گفته می شود که دارای حجاب و پرده باشد ؛ بر این مبنا به نظر می رسد قصد و داعی یهود از جمله «قلوبنا غلف» (قلبهای ما دارای حجاب است)، استهزای انبیا باشد.

117- استهزای توحید ربوبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 12 - 3

3 - مشرکان - به رغم مشاهده عظمت آفرینش و آیات الهی در طبیعت - تعالیم قرآن (معاد و احیای مجدد انسان ها و توحید ربوبی و ..) را به تمسخر می گرفتند .

إِنَّ إِلَهَكُمْ لَوَاحِدٌ . . . فَاسْتَفْتِهِمْ أَهَمْ أَشَدَّ خَلْقًا . . . بَلْ عَجِبْتَ وَيَسْخَرُونَ

ص: 288

118- استهزای تهدیدهای انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 8 - 9

9_ کفرپیشگان ، عذاب های موعود از ناحیه پیامبران را همواره به استهزا و تمسخر می گیرند .

و حاق بهم ما کانوا به یستهزءون

119- استهزای تهدیدهای محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 8 - 4

4_ کفرپیشگان ، تأخیر عذاب را نشانه بی پایه بودن تهدید های پیامبر دانسته و آنها را به استهزا می گیرند .

لئن أخرجنا .. ليقولنَّ ما يحبسه

استفهام در جمله «ما يحبسه» به قرینه «ماکانوا به یستهزءون» به داعی استهزا و تمسخر ایراد شده است. بنابراین «لیقولنَّ...»؛ یعنی ، از سر استهزا و تمسخر می پرسند: چه چیز مانع نزول آن عذاب و تحقق تهدیدها شده است؟

120- استهزای جامعه دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 14 - 6

6 - استهزای مسلمانان و به تمسخر گرفتن جامعه ایمانی ، هدف منافقان در تظاهر به اسلام

قالوا ءامنا .. إنما نحن مستهزءون

121- استهزای جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 43 - 1

1 - معرفی دوزخ به مجرمان دوزخی ، از روی استهزا و تمسخر

يعرف المجرمون بسيمهم... هـ ذه جهنم

122- استهزای حشر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 35 - 1

ص: 289

1 - حیات مجدد انسان ها و بیرون آوردن آنان از گورهایشان در روز رستاخیز ، مورد انکار و استهزای اشراف کافر جامعه پس از نوح

ایعدکم ... انکم مخرجون

استفهام در «ایعدکم» برای تهکم و استهزا است.

123- استهزای حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- انعام - 6 - 5 - 8

8_ تمسخر حق (قرآن) و آیات الهی، شیوه کافران مکه بوده است.

فسوف تأتیهم أنبؤا ما كانوا به يستهزءون

مفاد جمله «کانوا به یستهزءون» ماضی استمراری است و بیانگر تداوم استهزا از سوی کافران عصر نزول این سوره است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 6 - 19

19 - « فی مجمع البیان : و روی ... عن أبی عبداللّٰه (ع) قال : هو الطعن بالحقّ و الإستهزاء به ... » ;

در مجمع البیان [ذیل آیه] «و من الناس من یشتری لهو الحدیث» آمده است: از امام صادق(ع) روایت شده که گفت: لهو الحدیث، طعنه زدن به حق و مسخره کردن آن است. «..».

124- استهزای حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 8 - 5

5 - کافران حق ناپذیر مورد تمسخر و تحقیر

فبشّره

ذکر عذاب، تناسبی با کاربرد واژه بشارت ندارد. از این رو تعبیر به بشارت می تواند به عنوان سخریه و تحقیر باشد.

125- استهزای خدا

10_ رها کردن منافقان در ظلمت و گمراهی پس از روشنایی گذرا، استهزای خداوند نسبت به آنهاست .

اللّٰه یستهزئ بهم .. فلما أضاعت ما حوله ذهب اللّٰه بنورهم

جمله «فلما أضاعت ما حوله ..» می تواند توضیحی در قالب مثل برای «اللّٰه یستهزئ بهم و یمدّهم ...» باشد.

126- استهزای خرافات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 92 - 4

4 - تمسخر مظاهر شرک و عقاید باطل و خرافی ، امری جایز است .

فراغ إلى ءالهم فقال ألا تأكلون . ما لكم لا تنطقون

127- استهزای دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 231 - 11

11 _ سوءاستفاده از مقررات دین ، استهزای دین و آیات الهی است .

ولا تمسکوهنّ ضراراً .. ولا تتخذوا آیات الله هُزواً

تمسک به قانون حق رجوع _ که به مصلحت انسانها وضع شده _، برای اضرار به همسران، استهزای آیات و مقررات الهی قلمداد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 70 - 5

5 _ مغالطه گرایان و خوض کنندگان در اسلام و قرآن و استهزاکنندگان آن، دین خدا را بازیچه و سرگرمی خود قرار داده اند.

الذین یخوضون فی ءایتنا .. یخوضوا فی حدیث غیره ... و ذر الذین اتخذوا دینهم لعبا

مراد از «الذین . . .»، به قرینه آیات پیشین، همان خوض کنندگان در آیات هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 64 - 10

10 _ نفاق و دورویی در دین ، استهزای دین است .

یحذر المنفقون .. قل استهزءوا

قبل از «استهزاء» سخن خاصی از منافقان ذکر نشده که حاکی از استهزاء باشد؛ بدین جهت احتمال می رود که نفس حالت نفاق، استهزاء باشد.

128- استهزای رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 28 - 5

5- رهبران و مبلغان دینی باید در برابر تکبر، استهزاء و تهمت های دشمنان دیانت با سعه صدر به تکلیف خود عمل کنند.

قال لمن حوله ألا تستمعون... إن رسولكم... لمجنون. قال ربّ المشرق و المغرب و ما

ص: 291

129- استهزای سالکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 38 - 6

6_ سالکان راه خدا و پیروان انبیا، در معرض تمسخر و استهزای کافران و دشمنان دین

کَلِمَا مَرَّ عَلَيْهِ مَلَأَ مِنْ قَوْمِهِ سَخِرُوا مِنْهُ

130- استهزای سبیل الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 6 - 12

12 - از اهداف رواج دهندگان افسانه های باطل و خرافی در میان مردم، به تمسخر گرفتن راه خدا است .

يَشْتَرِي لَهْوَ الْحَدِيثِ لِيُضِلَّ . . . وَيَتَّخِذَهَا هُزُوًا

131- استهزای سخنان محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 16 - 3

3- استهزای کافران نسبت به وحی و سخنان پیامبر (صلی الله علیه و آله)، در پی خارج شدن از محضر آن حضرت

حَتَّىٰ إِذَا خَرَجُوا مِنْ عِنْدِكَ قَالُوا . . . مَاذَا قَالَ آتِنَا

پرسش «ماذا قال آتِنَا» از روی توهین و استهزا بوده است.

132- استهزای شعائر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 58 - 10، 11، 7

7_ حرمت ایجاد روابط دوستی با کسانی که حتی برخی از احکام و شعایر دین را به بازی گرفته و مورد تمسخر قرار می دهند . *

لَا تَتَّخِذُوا الَّذِينَ . . . وَإِذَا نَادَيْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ اتَّخَذُوا هُزُوًا وَلَعِبًا

تحریم دوستی با استهزاکنندگان نماز پس از تحریم دوستی با استهزاکنندگان دین، می تواند گویای این نکته باشد که تمسخر هر یک از احکام اسلام، مصداق استهزای دین است و همان حکم (حرمت ایجاد روابط) را در پی خواهد داشت.

10_ اهل کتاب و دیگر کافران به دلیل استهزای دین اسلام و احکام و شعایر آن، @مردمی نادان و بی خرد

اتخذوا دینکم هزواً .. ذلک بانهم قوم لایعقلون

برداشت فوق بر این مبناست که «لایعقلون» فعلی لازم باشد، یعنی اهل کتاب و کافران، فاقد عقل و اندیشه کافی هستند. اسناد

ص: 292

«لا یعقلون» به «قوم» که حاکی از بافت خاص اجتماعی آنهاست، این معنی را تأیید می کند.

11 _ ترک اندیشه در احکام و شعایر دین اسلام، ریشه استهزای کافران نسبت به آن

اتخذوها هزواً و لعباً ذلک بانهم قوم لا یعقلون

در برداشت فوق «لا یعقلون»، فعلی متعدی گرفته شده و مفعول آن محذوف فرض شده است. یعنی لا یعقلون الدین و الصلوه و

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 59 - 3

3 _ ایمان مسلمانان به خدا، قرآن و تمامی کتب آسمانی، برانگیزنده اهل کتاب بر تمسخر نماز و دیگر شعایر اسلام

قل یا اهل الکتاب هل تقمون منا الا ان ءامنا باللّه . . . و ما أنزل من قبل

برداشت فوق بر این مبناست که «ان ءامنا» به تقدیر «لام»، بیانگر کراهت و ناخرسندی اهل کتاب نسبت به مسلمانان باشد، یعنی «ما تقمون منا دیننا و صلاتنا لشیء الا ایماننا باللّه . . .».

133- استهزای صالحان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 79 - 7

7 _ طعنه زدن به مؤمنان انفاقگر و استهزای آنان، از خصلت منافقان است.

الذین یلمزون المطوعین

134- استهزای طاغوت پرستان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 60 - 13

13 _ گرفتاران به لعنت و غضب خدا، مسخ شدگان و طاغوت پرستان اهل کتاب خود سزاوار استهزا و نه مؤمنان به خدا و کتب آسمانی

الذین اتخذوا دینکم هزواً . . . منهم القرده و الخنازیر و عبد الطغوت

135- استهزای طالبان لهو

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 7 - 12

12 - لهوگرایانِ رویگردان از آیات خداوند ، مورد استهزای خداوندند .

فبشّره بعذاب أليم

کاربرد «بشارت» _ که در خبر خوش حال کننده استعمال می شود _ برای «عذاب» به منظور استهزا و تمسخر است.

ص: 293

136- استهزای طغیانگران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 42 - 3

3 - طغیانگران دنیا طلب، با پرسش مکرر از زمان قیامت به استهزای آن می پرداختند.

یسئلونک عن الساعة أيان مرسيتها

فاعل «یسئلونک»، در برداشت یاد شده «من طغی..» دانسته شده است. این برداشت، ناظر به احتمالی است که به قرینه «إتّما أنت منذر من یخشاها» در آیات بعد استفاده می شود؛ زیرا کسی که از انذار قیامت هراسی ندارد، پرسش او از زمان وقوع آن استهزایی خواهد بود.

137- استهزای ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 93 - 18

18 _ جان کندن ستمگران، همراه با تمسخر ملائکه قبض روح نسبت به آنان و بیان عجز آنان برای رهایی از مرگ است.

أخرجوا أنفسكم اليوم تجزون عذاب الهون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 13 - 1

1- فرار نکردن و بازگشتن به زندگی مرفّه، سخن استهزا آمیز خداوند با مترفان ستمگر، به هنگام نزول عذاب استیصال بر آنان

لا تتركضوا وارجعوا إلی ما أترفتم فیه

«الترف» به معنای تنعم و برخورداری از نعمت و «الترفه» به معنای خود نعمت است. و «مترف» نیز به کسی گویند که از نعمت فراوان و رفاه بسیار برخوردار باشد، به گونه ای که او را مغرور سازد (لسان العرب) و یا آن چنان در ناز و نعمت باشد که کسی جلوگیر او نباشد و هر چه دلش خواست آزادانه انجام دهد (قاموس المحيط). گفتنی است نهی و امر در جمله «لا تتركضوا» و «ارجعوا...» برای طلب حقیقی نیست؛ بلکه مجاز و از باب تهگم و استهزا است.

138- استهزای عبادات شعیب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3_ مردم مدین ، نماز ها و عبادت های شعیب (ع) را مورد تمسخر و استهزای خویش قرار می دادند .

أصلوتک تأمرک أن تترک ما یعبد ءاباؤنا

استفهام در جمله «أصلوتک . . .» به داعی استهزا و تمسخر ایراد شده است.

ص: 294

139- استهزای عبودیت عیسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 57 - 2

2- تأکید قرآن بر بندگی و عبودیت عیسی (ع) در برابر خداوند ، مورد تمسخر و استهزای مشرکان

و لَمَّا ضَرَبَ ابْنَ مَرْيَمَ مَثَلًا إِذَا قَوْمٌ مِنْهُ يَصِدُّونَ

برداشت یاد شده بنابراین نکته است که مراد از «لَمَّا ضَرَبَ ابْنَ مَرْيَمَ مَثَلًا» تکیه قرآن بر بندگی عیسی باشد؛ به قرینه این که در آیات بعد (إن هو إلا عبد) بر این مسأله تکیه شده است.

140- استهزای عذاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- رعد - 13 - 6 - 11، 2

2_ منکران ربوبیت خدا و کافران به قیامت از سر استهزا و ناباوری ، خواهان تعجیل در فرارسیدن عذاب های موعود

یستعجلونک بالسیئه

«استعجال» (مصدر يستعجلون) به معنای درخواست عجله است. حرف «باء» در «بالسیئه» برای تعدیه و «ال» در آن عهد ذهنی است ؛ یعنی، آن بدی و مراد از آن به قرینه «قد خلت من قبلهم المثلات» عذاب است. بنابراین «یستعجلونک بالسیئه» ؛ یعنی، از تو می خواهند در آوردن آن عذاب وعده داده شده تعجیل کنی.

11_ انکار معاد ، انکار ربوبیت خدا و استهزای عذاب های موعود الهی ، از مصادیق ظلم است .

وإن ربک لذو مغفره للناس علی ظلمهم

از مصداقهای مورد نظر برای «ظلمهم» به قرینه «یستعجلونک» _ که گویای استهزاست _ و به قرینه آیه قبل _ که درباره انکار معاد و ربوبیت خدا بود _ مواردی است که در برداشت ذکر شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 26 - 7

7- تمسخر موسی از سوی فرعون ، در خصوص امداد الهی به وی و نزول عذاب بر دشمنان کافر

مقصود از جمله «ولیدع ربّه» (او پروردگارش را بخواند)، خواندن خداوند برای نجات موسی (ع) و یا فرود عذاب بر فرعونیان در جهت حمایت از آن حضرت می باشد. گفتنی است که فرعون این جمله را از سر استهزا و تمسخر گفته است.

141- استهزای عذاب اخروی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 48 - 7

7- عذاب قیامت ، همواره مورد انکار و استهزای مشرکان و ستمگران است .

و حاق بهم ما کانوا به یستهزءون

ص: 295

طبق نظر مفسران آنچه مورد استهزا قرار می گرفت، قیامت و عذاب آن روز بود. گفتنی است آمدن فعل «کانوا» و کاربرد «یستهزءون» به صورت فعل مضارع، دلالت بر استمرار دارد.

142- استهزای عذاب استیصال

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 48 - 4

4_ مشرکان ، با تمسخر و استهزا ، از پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان خواستار تعیین زمان وقوع عذاب استیصال و تسریع در آن بودند .

و یقولون متی هذا الوعد إن کنتم صدقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 83 - 6

6 - بسیاری از اقوام صاحب قدرت و مکنت و دل خوش کرده به دانش بشری خویش ، عذاب الهی (عذاب استیصال) را به تمسخر گرفته بودند .

و حاق بهم ما کانوا به یستهزءون

گفتنی است که آنچه مورد استهزای کافران قرار می گرفت، عذاب استیصال است.

143- استهزای عذاب های خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 38 - 4

4- کافران دین ستیز مکه ، وعده ها و تهدید های الهی (عذاب ، کیفراخروی و . . .) را مورد استهزا و تمسخر قرار می دادند .

و یقولون متی هـ ذا الوعد

جمله استفهامیه «و یقولون متی هـ ذا الوعد» برای تهکّم و استهزا است.

144- استهزای عذابهای خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- کافران دین ستیز مکه، وعده‌ها و تهدیدهای الهی (عذاب، کیفر اخروی و...) را مورد استهزا و تمسخر قرار می‌دادند.

و يقولون متی هـ ذا الوعد

جمله استفهامیه «و يقولون متی هـ ذا الوعد» برای تهکّم و استهزا است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 34 - 15

ص: 296

15- به استهزا گرفتن وعده عذاب خداوند ، از زشت ترین اعمال کافران

فأصابهم سيئات ما عملوا و حاق بهم ما كانوا به يستهزون

بی شک استهزای وعده عذاب خداوند، از جمله کارهای بد (سیئات) کافران بود؛ اما ذکر خاص آن پس از عام (سیئات) نشان دهنده اهمیت ویژه آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 47 - 2،6

2- کفرپیشگان عصر بعثت ، وعده عذاب را دروغ پنداشته و آن را به ریشخند می گرفتند .

و يستعجلونك بالعذاب

از این که تکذیب گران، از پیامبر (صلی الله علیه و آله) می خواستند وعده خود را عملی سازد و هر چه زودتر عذاب را بر آنان نازل کند، معلوم می شود که آنان تهدید پیامبر (صلی الله علیه و آله) را تهدیدی تو خالی می انگاشتند و با درخواست تسریع عذاب، آن را به ریشخند می گرفتند.

6- ناباوری کافران عصر بعثت به عذاب الهی و به مسخره گرفتن آن ، نمودی از کوردلی ایشان

ولكن تعمى القلوب التي فى الصدور . و يستعجلونك بالعذاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 71 - 1

1 - شتابورزی استهزاآمیز کافران برای مشاهده عذاب الهی

و يقولون متى هـ ذا الوعد إن كنتم صـدقین

سیاق آیه نشان می دهد که درخواست کافران، از روی ناباوری و استهزا بوده است، و پاسخ خداوند به آنان در آیه بعد _ که نظر به عذاب دنیوی دارد _ می رساند که مراد از «وعد» وعده الهی به مجازات آنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 16 - 1

1 - سران کفر و شرک از روی استهزا، از خداوند خواستار شتاب در نزول عذاب ویژه اخروی خود بودند .

وقالوا ربنا عجل لنا قطننا قبل يوم الحساب

«قَطَّ» به معنای نصیب و بهره معین و جدا شده است و مقصود از آن در این آیه، بهره و نصیب کافران از عذاب قیامت می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 26 - 15

15- گرفتار آمدن قوم عاد ، به عذاب مورد تمسخر آنان

و حاق بهم ما كانوا به يستهزءون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 59 - 7

7 - کافران عصر بعثت ، درخواست کننده عذاب الهی ، از سر استهزا و ناباوری

لذین ظلموا ذنوباً .. فلا يستعجلون

نهی الهی (فلا يستعجلون) می رساند که کافران، ناباورانه تقاضاکننده نزول عذاب بوده اند.

ص: 297

145- استهزای عقیده باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 92 - 4

4- تمسخر مظاهر شرک و عقاید باطل و خرافی ، امری جایز است .

فراغ إلى ءالهم فقال ألا تأكلون . ما لكم لاتنطقون

146- استهزای عیسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 157 - 3

3_ استهزای یهود نسبت به پیامبری حضرت عیسی (ع) *

وقولهم إنا قتلنا المسيح عیسی ابن مریم رسول الله

برداشت فوق مبتنی بر این است که «رسول الله» گفتار یهودیان باشد، بر این اساس به نظر می رسد اقرار آنان به رسالت عیسی (ع) به منظور تمسخر بوده است.

147- استهزای فرعونیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 132 - 2

2_ فرعونیان در عین اعتراف به خارق العاده بودن معجزات موسی ، با لحنی تمسخرآمیز آیت بودن آنها را تکذیب می کردند .

مهما تأتتا به من ءایه لتسحرنا بها

«لتسحرنا بها» (یعنی تا ما را به وسیله آن آیه سحر کنی)، می رساند که مراد از کلمه «آیه» در سخن فرعونیان «سحر» است و هدف آنان از اینکه آن را «آیه» نامیدند، استهزای موسی بوده است.

148- استهزای قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 5 - 8,9

8_ تمسخر حق (قرآن) و آیات الهی، شیوه کافران مکه بوده است.

فسوف تأتيهم أنبؤا ما كانوا به يستهزءون

مفاد جمله «کانوا به یستهزءون» ماضی استمراری است و بیانگر تداوم استهزا از سوی کافران عصر نزول این سوره است.

9_ رویگردانی، تکذیب و تمسخر، مراحل مبارزه و رویارویی کافران با آیات الهی و قرآن*

ص: 298

ما تأتيهم من آية .. إلا كانوا عنها معرضين. فقد كذبوا بالحق ... ما كانوا به ي

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

5 - انعام - 6 - 70 - 5

5_ مغالطه گرایان و خوض کنندگان در اسلام و قرآن و استهزاکنندگان آن، دین خدا را بازیچه و سرگرمی خود قرار داده اند.

الذین یخوضون فی آیتنا .. یخوضوا فی حدیث غیره ... و ذر الذین اتخذوا دینهم لعبا

مراد از «الذین ...»، به قرینه آیات پیشین، همان خوض کنندگان در آیات هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

15 - صافات - 37 - 12 - 4

4 - تمسخر و استهزا، از شیوه های برخورد مشرکان با تعالیم قرآن و پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)

بل عجبیت و یسخرون

از مضارع آمدن فعل «یسخرون» _ که دلالت بر استمرار کار تمسخر دارد _، می توان برداشت یاد شده را استفاده کرد. گفتنی است که تکرار این فعل در دو آیه بعد (و إذا رأوا آیه .. یستسخرون) مؤید همین برداشت است.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

16 - زمر - 39 - 56 - 8

8 - تمسخر، از شیوه های مبارزاتی کافران و مشرکان با تعالیم آسمانی (قرآن)

ی_ حسرتی علی ما فرطت .. و إن كنت لمن الس_خرین

آمدن کلمه «الساخرین» به صورت صفت (در قالب اسم فاعل) گویای این نکته است که به تمسخر گرفتن تعالیم قرآن، به صورت مقطعی و موردی نبود؛ بلکه دائمی و مکرر بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

17 - زخرف - 43 - 57 - 3

3 - موضع گیری استهزاآمیز مشرکان مکه، نسبت به بیان قرآن درباره تولد و زندگی عیسی بن مریم (ع)

و لَمَّا ضَرَبَ ابْنُ مَرْيَمَ مِثْلًا إِذَا قَوْمٌ مِنْهُ يَصِدُّونَ

«صدید» (مصدر «یصدون») به معنای خندیدن و فریاد کشیدن و سر و صدا راه انداختن است. این امور معمولاً به هنگام استهزا، تحقق پیدا می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 81 - 2,6

2 - شرک پیشگان صدر اسلام، پیام وحی (قرآن) را جدی نگرفته و با آن برخوردی استهزاآمیز داشتند.

أفبه_ذا الحدیث أتمم مدهنون

6 - نکوهش مشرکان صدر اسلام از سوی خداوند، به خاطر بی اعتنایی آنان نسبت به قرآن، جدی نگرفتن رهنمود های آن و برخورد استهزاآمیز با آن

أفبه_ذا الحدیث أتمم مدهنون

استفهام در «أفبه_ذا الحدیث» تویخی است.

ص: 299

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 71 - 3

3 - پرسش ناباورانه و تمسخرآمیز منکران معاد ، از زمان برپایی رستاخیز و مجازات کافران

لقد وعدنا هـذا. .. و يقولون متى هـذا الوعد

مراد از «الوعد» به قرینه آیات پیشین، می تواند وعده رستاخیز باشد. برداشت یاد شده بر پایه این احتمال است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 18 - 1

1 - درخواست تمسخرآمیز مشرکان عصر بعثت ، نسبت به برپایی هر چه زودتر قیامت

يستعجل بها الذين لا يؤمنون بها

درخواست برپایی قیامت از سوی کسانی که مؤمن به آن نیستند، نشانگر استهزای آمیز بودن خواسته آنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 83 - 12

12 - برخورد بازیگرانه و تمسخرآمیز دین ناباوران با مسأله قیامت

فذرهم يخوضوا ويلعبوا حتى يُلـقوا يومهم الذي يوعدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جاثیه - 45 - 32 - 10

10 - موضع کافران در برابر پیامبران و وعده آنان به برپایی قیامت ، موضعی مستکبرانه و استهزای آمیز

وإذا قيل . . . و الساعة لاریب فیها قلتم ما ندری . . . و ما نحن بمستیقنین

از سیاق آیه، استفاده می شود که سخن کافران در «ما ندری. . .» لحن استهزایی نیز داشته و آیه بعد مؤید این معنا است (کانوا به يستهزءون).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 12 - 1

1 - سؤال تمسخر آمیز کافران درباره زمان برپایی روز جزا

یسئلون ایّان یوم الدّین

از آیات قبل و بعد، تمسخر آمیز بودن سؤال کافران استفاده می شود؛ زیرا آنان اصولاً در مقام فهم حق نبودند و با این پرسش، می خواستند راهی دیگر برای انکار معاد و وسیله ای برای تمسخر آن پیدا کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 25 - 1

ص: 300

1 - پرسش ناباورانه و تمسخرآمیز کافران ، از زمان برپایی قیامت

و يقولون متى هـ ذا الوعد

استفهام در «متی هـ ذا الوعد» حقیقی نیست؛ بلکه از باب تهکم و استهزا است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - معارج - 70 - 38 - 2

2 - ادعای استهزاآمیز کافران ، به بهشتی بودن خود بر فرض برپایی قیامت

أیطمع کلّ امریء منهم أن یدخل جنّہ نعیم

مفسران اظهار داشته اند: که کافران به هنگام شنیدن سخنان پیامبر (صلی الله علیه و آله)، به استهزا می گفتند: اگر آنچه پیامبر می گوید درست باشد؛ ما زودتر از آنان به بهشت خواهیم رفت و از آنان سزاوارتریم.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قیامه - 75 - 6 - 1

1 - پرسش ناباورانه و تمسخرآمیز کافران ، از زمان برپایی قیامت

یسئل ائیان یوم القیـمه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 42 - 3

3 - طغیان گران دنیاطلب ، با پرسش مکرر از زمان قیامت به استهزای آن می پرداختند .

یسئلونک عن الساعه ائیان مرسیها

فاعل «یسئلونک»، در برداشت یاد شده «من طغی . .» دانسته شده است. این برداشت، ناظر به احتمالی است که به قرینه «إئما أنت منذر من یخشاها» در آیات بعد استفاده می شود؛ زیرا کسی که از انداز قیامت هراسی ندارد، پرسش او از زمان وقوع آن استهزایی خواهد بود.

150- استهزای کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4_ کافران ستم پیشه ، مورد استهزای خداوند *

و لالیهدیهم طریقاً. الا طریق جهنم

به کارگیری واژه هدایت در مورد کشانیدن کافران به سوی جهنم، می تواند به منظور استهزای کافران ایراد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 5 - 11، 12، 8

8_ تمسخر حق (قرآن) و آیات الهی، شیوه کافران مکه بوده است.

فسوف تأتیهم أنبؤا ما كانوا به یستهزءون

ص: 301

مفاد جمله «کانوا به یستهزءون» ماضی استمراری است و بیانگر تداوم استهزا از سوی کافران عصر نزول این سوره است.

11_ نوید خداوند به ظهور و پیشرفت و پیروزی قریب الوقوع اسلام و پیامبر(صلی الله علیه و آله)، علم رغم استهزای کافران صدر اسلام

فسوف تأتیهم أنبؤا ما کانوا به یستهزءون

مراد از «یأتیهم أنبؤا ما کانوا»، می تواند تحقق اموری مانند پیروزی اسلام باشد که کفار آن را به مسخره گرفته و تکذیب می کردند.

12_ تکذیب آیات الهی با تمسخر و استهزا از شیوه های کافران

فقد کذبوا بالحق لما جاءهم فسوف تأتیهم أنبؤا ما کانوا به یستهزءون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 10 - 1,3,4,5,7,8

1_ بسیاری از رسولان الهی قبل از پیامبر(صلی الله علیه و آله)، مورد تمسخر و استهزای کافران قرار گرفتند.

و لقد استهزیء برسئل من قبلک

3_ تمسخر و استهزای پیامبران الهی، شیوه کافران در طول تاریخ بوده است.

و لقد استهزیء برسئل من قبلک . . . ما کانوا به یستهزءون

4_ استهزای وعیدها و تهدیدهای پیامبران الهی، از شیوه های مبارزه کافران با انبیا در طول تاریخ

و لقد استهزیء برسئل من قبلک فحاق بالذین سخروا منهم ما کانوا به

بنابراین که مقصود از «ما کانوا به یستهزءون»، عذاب موعود الهی باشد که در محتوای پیامهای انبیا(ع) ذکر می شده است.

5_ استهزای کفار نسبت به پیامبر اکرم(صلی الله علیه و آله)، با درخواست نزول کتاب ملموس و مشاهده فرشتگان

و لو نزلنا علیک کتابا فی قرطاس فلمسوه . . . و لقد استهزیء برسئل من قبلک

یادآوری استهزا شدن انبیای گذشته برای تسلی پیامبر(صلی الله علیه و آله)، پس از بیان بهانه جویبها و توقعات بیجای کافران چنین می

نماید که همین بهانه جویبها، از مصادیق استهزاگری کافران در مورد رسولان الهی است.

7_ کافرانی که پیامبران و عذابهای موعود آنان را استهزا می کردند، به همان عذابهای مورد تمسخر خویش گرفتار شدند.

فحاق بالذین سخروا منهم ما کانوا به یستهزءون

بنابراین که «ما» موصوله بوده و مراد از آن، عذاب الهی باشد که در ضمن سخنان پیامبران مطرح می شده و مورد استهزای کافران قرار می گرفته است.

8_ کافرانی که به استهزای انبیای گذشته می پرداختند، به عذاب و کیفر استهزای خود گرفتار شدند.

فحاق بالذین سخروا منهم ما کانوا به یستهزءون

بنابراین که تقدیر آیه «جزاء ما کانوا به یستهزءون» باشد. در این صورت «ما» در (ما کانوا) مصدریه بوده و مرجع ضمیر «به»، به قرینه کلمه «رسل» در صدر آیه می تواند کلمه «رسول» باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 19 - 1

1_ استهزای کافران حاضر در پیکار بدر از سوی خداوند

إن تستفتحوا فقد جاءكم الفتح وإن تنتهوا فهو خیر لكم

جمله «إن تستفتحوا فقد جاءكم الفتح» با توجه به شکست خفتبار مشرکان در پیکار بدر، بیانگر نوعی استهزا به مشرکان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 302

17 - جائیه - 45 - 8 - 5

5 - کافران حق ناپذیر مورد تمسخر و تحقیر

فبشّره

ذکر عذاب، تناسبی با کاربرد واژه بشارت ندارد. از این رو تعبیر به بشارت می تواند به عنوان سخریه و تحقیر باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 9 - 1

1 - آگاهی اندک و سطحی کافران از قرآن، دستمایه آنان برای تمسخر آیات الهی

و إذا علم من ءای تنا شیءا اتخذها هزوا

کلمه «شیئا»، اندک و ناچیز بودن اطلاعات کافران را افاده می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 33 - 5

5 - شیوه کافران در انکار معاد، استهزاگرانه و نه منطقی

کانوا به یستهزءون

شیوه بودن استهزا از «کانوا به یستهزءون» که بر استمرار دلالت دارد استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مطففین - 83 - 35 - 1

1 - مؤمنان، در حالی کافران حاضر در صحنه قیامت را مسخره می کنند که خود بر تخت های تزیین یافته، لمیده و ناظر کیفر کافران اند.

علی الأرائک ینظرون

«أریکه» (مفرد «أرائک») به تخت تزیین یافته ای گفته می شود که در خیمه یا خانه ای نهاده شده باشد. هم چنین به جایگاه آرمیدن و لمیدن - اعم از تخت، یا تخت عروس و یا تخت خواب - اطلاق می شود (قاموس). متعلق «ینظرون» - به قرینه آیات قبل و بعد - وضعیت کافران است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مطففین - 83 - 36 - 3

3 - کافران در قیامت ، مورد تمسخر خداوند قرار خواهند گرفت . *

هل ثوب

«ثواب» در مورد خیر و شرّ هر دو کاربرد دارد؛ ولی به خیر و خوبی اختصاص بیشتری دارد و در آن فراوان تر استعمال می شود (نهایه ابن اثیر). بنابراین ممکن است گفته شود: تعبیر «ثوب» _ که در قرآن تنها در مورد امر ناخوشایند استعمال شده (مفردات) _ بیانگر آن است که خداوند، کیفر کافران را از روی تمسخر پاداش نامیده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - انشقاق - 84 - 24 - 3

3 - کافران و تکذیب گران ، مورد استهزای خداوند

ص: 303

فعل های «بَشَرَ» و «فَرَحَ» به یک معنا است (مصباح). بنابراین واژه «بشارت» در مورد تهدید به عذاب، برای استهزا به کار می رود.

151- استهزای کافران صدراسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 72 - 7

7- استهزا و ریشخند کفرپیشگان کینه توز صدراسلام از سوی خداوند

قل أفأنتبئکم بشرّ من ذلکم النار

استفهام در «أفأنتبئکم» برای استهزا و ریشخند و «تنبئه» (مصدر «أنبأ») به معنای خبر دادن است. «ذلکم» نیز به حالت درهم رفتگی چهره مشرکان به هنگام شنیدن آیات توحیدی قرآن اشاره دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نبأ - 1 - 78 - 2

2- کافران عصر بعثت ، وعده معاد را ، به تمسخر گرفته و درباره حقایق آن پرسش ها و شبهه هایی بر سر زبان ها می انداختند .

عمّ يتساءلون

تهدید پرسشگران با جمله «سيعلمون» _ در آیات بعد _ این احتمال را تقویت می کند که هدف آنان از پرسش ها، کشف حقیقت نبود؛ بلکه آنان در پی ایجاد سؤال و شبهه در ذهن دیگران و طعنه و کنایه زدن به وعده معاد بودند.

152- استهزای کيفر اخروی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبياء - 21 - 38 - 4

4- کافران دین ستیز مکه ، وعده ها و تهدید های الهی (عذاب ، کيفراخروی و . . .) را مورد استهزا و تمسخر قرار می دادند .

و يقولون متى هـذا الوعد

جمله استفهامیه «و يقولون متى هـذا الوعد» برای تهگم و استهزا است.

153- استهزای گناهکاران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 43 - 1

1 - معرفی دوزخ به مجرمان دوزخی ، از روی استهزا و تمسخر

يعرف المجرمون بسيمهم... هذہ جهنم

ص: 304

154- استهزای مبلغان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 97 - 6

6- رهبران الهی و مصلحان جامعه اسلامی ، در معرض تبلیغات سوء و استهزای دشمنان بوده و باید به حمایت و لطف الهی امیدوار باشند .

المستهزءین . . . و لقد نعلم أنك يضيق صدرك بما يقولون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 28 - 5

5- رهبران و مبلغان دینی باید در برابر تکبر ، استهزا و تهمت های دشمنان دیانت با سعه صدر به تکلیف خود عمل کنند .

قال لمن حوله ألا تستمعون . . . إن رسولکم... لمجنون. قال ربّ المشرق و المغرب و ما

155- استهزای محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 104 - 1

1 - کلمه « راعنا » دستاویز یهودیان برای اهانت به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و استهزای آن حضرت

لا تقولوا راعنا و قولوا انظرنا

مسلمانان در ضمن سخن گفتن پیامبر(صلی الله علیه و آله) گاهی از آن حضرت تقاضا می کردند که مهلت دهد تا سخنان پیشین وی را درک کنند. برای درخواست مهلت، کلمه «راعنا» (فرصتمان ده) را به کار می بردند. یهودیان با اندک تحریفی در این کلمه، معنایی ناروا از آن قصد کردند و در خطاب به پیامبر (صلی الله علیه و آله) به کار می بردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 46 - 10،14،22،23

10 _ استهزای یهود نسبت به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و اسلام

من الذین هادوا . . . يقولون سمعنا و عصینا و اسمع غیر مسمع و راعنا لیّ بالسنّتهم

14_ به کارگیری کلمات دو پهلو و چند معنی ، شیوه برخی از یهودیان برای استهزای پیامبر (صلی الله علیه و آله) و طعن بر اسلام

واسمع غیر مسمع . . . راعنا لئاً بالسنتهم و طعنأ فی الدین

کلمه «مسمع»، از مصدر اسماع، دارای دو معنای متضاد است: یکی شنیدن و فهمیدن و دیگری دشنام دادن و ناسزا گفتن. و جمله راعنا با اندکی انحراف زبان می تواند معنای «چوبان ما» را به ذهن شنونده القا کند.

22_ تحریفگری ، استهزا و طعن یهود نسبت به اسلام و پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، نمودی از کفر آنان

من الذین هادوا یحرّفون . . . سمعنا و عصینا ... لعنهم الله بکفرهم

23_ تحریفگری ، استهزا و طعن به اسلام و پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، نمودی از کفر

یحرّفون الکلم . . . لعنهم الله بکفرهم

ص: 305

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 10 - 5

5_ استهزای کفار نسبت به پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)، با درخواست نزول کتاب ملاموس و مشاهده فرشتگان

و لو نزلنا علیک کتابا فی قرطاس فلمسوه . . . و لقد استهزیء برسول من قبلک

یادآوری استهزا شدن انبیای گذشته برای تسلی پیامبر (صلی الله علیه و آله)، پس از بیان بهانه جویبها و توقعات بیجای کافران چنین می نماید که همین بهانه جویبها، از مصادیق استهزاگری کافران در مورد رسولان الهی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 6 - 1

1- خطاب استهزاگرانه و بی ادبانه کافران مکه به پیامبر (صلی الله علیه و آله) به هنگام سخن گفتن با آن حضرت

وقالوا یا ایها الذی نزل علیه الذکر

از اینکه کفار، در مخاطب قرار دادن پیامبر (صلی الله علیه و آله) به جای خطاب مستقیم با اسم و عنوان، با عنوان موصول و غایب آن حضرت را صدا می زدند و نیز از اینکه به او نسبتی می دادند که خود آن را قبول نداشتند، حاکی از نکته فوق است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 11 - 3

3- خداوند ، تسلی بخش پیامبر (صلی الله علیه و آله) در برابر برخورد های تمسخرآمیز کافران مکه

وقالوا یا ایها الذی نزل علیه الذکر انک لمجنون . . . و ما یأتیهم من رسول الا کان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 95 - 1,4,5

1- پیامبر (صلی الله علیه و آله) تحت حمایت ویژه خداوند در برابر استهزا ، آزار و اذیت مشرکان و دشمنان

إنا کفینک المستهزین

4- پیامبر (صلی الله علیه و آله) در نیمه نخست رسالت (دوران مکه) مورد تمسخر مشرکان و مواجهه با مخالفت ها و آزار شدید روحی آنان بود .

و أعرض عن المشركين. إنا كفین_ک المستهزءین

5- استهزا و تمسخر از روش های دشمنان و مخالفان علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله)

إنا كفین_ک المستهزءین

توصیف مشرکان و مخالفان پیامبر (صلی الله علیه و آله) به «استهزاگران» نشان دهنده این نکته است که آنان همواره از این روش، برای مبارزه با آن حضرت استفاده می کردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 97 - 1,2,3,4

1- خداوند آگاهی خود را از دلتنگی و اندوه پیامبر (صلی الله علیه و آله) از تبلیغات سوء و استهزا های مشرکان، به آن حضرت اعلان فرمود.

إنا كفین_ک المستهزءین . . . و لقد نعلم أنك يضيق صدرك بما يقولون

و استهزاهای مشرکان، به آن حضرت اعلان فرمود.

2- دلداری خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) در برابر تبلیغات سوء و استهزای آزار دهنده مشرکان

ص: 306

المستهزءين . . . فسوف يعلمون . و لقد نعلم أنك يضيق صدرك بما يقولون

آزار دهنده مشركان

3- تبليغات سوء و استهزای آزار دهنده ، حربه هميشگی مشركان و كافران عليه اسلام و پيامبر (صلی الله عليه و آله)

المستهزءين . . . و لقد نعلم أنك يضيق صدرك بما يقولون

فعل مضارع «يقولون» بر استمرار و هميشگی بودن گفتار و تبليغات مشركان و دشمنان دلالت دارد.

4- پيامبر اسلام (صلی الله عليه و آله) از تبليغات سوء و استهزای آزار دهنده مشركان و دشمنان اسلام ، اندوهگين و آزرده بود .

المستهزءين . . . و لقد نعلم أنك يضيق صدرك بما يقولون

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

11 - انبياء - 21 - 36 - 2، 1

1- كافران و مشركان مکه ، به هنگام رو به رو شدن با پيامبر (صلی الله عليه و آله) ، آن حضرت را مورد تمسخر و استهزا قرار می دادند .

و إذا رءاك الذين كفروا إن يتخذونك إلهزواً

2- تمسخر و استهزا ، تنها شيوه برخورد مشركان و كافران مکه با شخص پيامبر (صلی الله عليه و آله) بود .

و إذا رءاك الذين كفروا إن يتخذونك إلهزواً

حرف نفی «إن» و حرف استثنا «إلا» پس از آن _ که بر قصر دلالت می کند _ و نیز آمدن «هزواً» به صورت مصدر ، همگی بيانگر استمرار و شدت در کار استهزا و تمسخر است.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

11 - انبياء - 21 - 41 - 4

4- تسلی دادن خداوند به پيامبر (صلی الله عليه و آله) ، در برابر استهزای كافران

و لقد استهزئَ برسلي من قبلك

خداوند در آیات پيشين ، موضوع استهزای كافران به پيامبر (صلی الله عليه و آله) را مطرح کرد و در اين آيه ، مسخره شدن پيامبران گذشته را يادآور شد. اين يادآوری می تواند به منظور دلداري و پشت گرمی به آن حضرت باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 41 - 3, 1

1_ مشرکان ، همواره به هنگام مشاهده پیامبر (صلی الله علیه و آله) او را به مسخره می گرفتند .

و إذا رأوك إن يتخذونك إلا هزواً

3_ تمسخر و تحقیر ، شیوه دایمی مشرکان برای مبارزه با پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و إذا رأوك إن يتخذونك إلا هزواً أهـ_ذا الذي بعث الله رسولاً

برداشت فوق، با توجه به وجود ادات حصر، استثنا، شرط و جزا در آیه شریفه است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 50 - 4

4- مشرکان مکه ، با درخواست تحقق معجزه از سوی پیامبر (صلی الله علیه و آله) در صدد تمسخر او بودند .

وقالوا لولا أنزل عليه

تعبیر «وقالوا لولا أنزل عليه آیات من ربّه» به جای «لولا یأتینا» و یا «لولا أنزل علینا»، می تواند برای استهزا و مسخره کردن

ص: 307

باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 63 - 5

5 - منافقان و بیمار دلان مدینه، با طرح پرسش هایی از امور غیبی، مانند « زمان وقوع قیامت »، در صدد استهزای پیامبر (صلی الله علیه و آله) بودند.

لئن لم ينته المنافقون والذين في قلوبهم مرض .. يستلک الناس عن الساعه

بنابراین که «ال» در «الناس» عهد ذکری باشد و به منافقان و بیمار دلان در آیه شصت برگردد، نکته بالا، قابل استفاده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 7 - 1

1 - استهزای پیامبر (صلی الله علیه و آله) از سوی کافران، به خاطر تبلیغ آن حضرت از معاد

وقال الذين كفروا

تعبیر «رجل یتبتکم إذا مزّقتم کلّ ممزّق» قرینه است بر این که استفهام در این آیه، برای استهزا و تمسخر است و حقیقی نیست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 12 - 4

4 - تمسخر و استهزا، از شیوه های برخورد مشرکان با تعالیم قرآن و پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)

بل عجبیت و یسخرون

از مضارع آمدن فعل «یسخرون» _ که دلالت بر استمرار کار تمسخر دارد _، می توان برداشت یاد شده را استفاده کرد. گفتنی است که تکرار این فعل در دو آیه بعد (و إذا رأوا آیه ... یستسخرون) مؤید همین برداشت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 17 - 2,3

2 - استهزا، گفتار مغرضانه و تبلیغات سوء علیه اسلام و پیامبر (صلی الله علیه و آله)، کار همیشگی و روش سران کفر و شرک

اصبر علی ما یقولون

آمدن فعل «یقولون» به صورت فعل مضارع، دلالت بر استمرار این گفتار دارد.

3- استهزا و تبلیغات سوء و مغرضانه سران کفر و شرک علیه اسلام، بسیار شدید و موجب دل آزرده‌گی پیامبر (صلی الله علیه و آله) بود.

اصبر علی ما یقولون

از این که پیامبر (صلی الله علیه و آله) به صبر و شکیبایی توصیه شده است _ با آن که آن حضرت شخصیتی بزرگ و دارای سعه صدر بود _ می توان برداشت یاد شده را به دست آورد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 7 - 4

4- دلجویی خداوند از پیامبر (صلی الله علیه و آله)، در برابر تمسخر و استهزای مشرکان

و کم أرسلنا .. و ما یأتیهم من نبی إلا کانوا به یستهزءون

خداوند با بیان شیوه همیشگی کافران در برابر انبیا، در حقیقت پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) را مورد تفقد و دلجویی قرار داد تا آن حضرت از

ص: 308

مخالفت و حرکت های تمسخرآمیز منکران رسالت، نگران نباشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - معارج - 70 - 1 - 4

4 - یکی از عناصر کافر صدر اسلام (نضربین حارث)، از سر استهزا خواست عذابی که پیامبر (صلی الله علیه و آله) از آن سخن می گوید، بر وی نازل شود.

سأل سائل بعذاب واقع

به گفته مفسران سائل در این آیه، شخصی به نام «نضربین حارث» است. (مجمع البیان و تفاسیر دیگر)

156- استهزای مردم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 67 - 20

20 - استهزا و مسخره کردن مردم کرداری جاهلانه است.

أَتَتَّخِذُنَا هُزُوًا قَالُوا عُوذُ بِاللَّهِ أَنْ أَكُونَ مِنَ الْجَاهِلِينَ

157- استهزای مرفهان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 13 - 1

1- فرار نکردن و بازگشتن به زندگی مرفّه، سخن استهزا آمیز خداوند با مترفان ستمگر، به هنگام نزول عذاب استیصال بر آنان

لَا تَرْكُضُوا وَارْجِعُوا إِلَى مَا أُتْرِفْتُمْ فِيهِ

«الترف» به معنای تنعم و برخورداری از نعمت و «الترفه» به معنای خود نعمت است. و «مترف» نیز به کسی گویند که از نعمت فراوان و رفاه بسیار برخوردار باشد، به گونه ای که او را مغرور سازد (لسان العرب) و یا آن چنان در ناز و نعمت باشد که کسی جلوگیر او نباشد و هر چه دلش خواست آزادانه انجام دهد (قاموس المحيط). گفتنی است نهی و امر در جمله «لا تتركضوا» و «ارجعوا...» برای طلب حقیقی نیست؛ بلکه مجاز و از باب تهکم و استهزا است.

158- استهزای مسخ شدگان

13_ گرفتاران به لعنت و غضب خدا ، مسخ شدگان و طاغوت پرستان اهل کتاب خود سزاوار استهزا و نه مؤمنان به خدا و کتب آسمانی

الذین اتخذوا دینکم هزواً .. منهم القرده و الخنازیر و عبد الطغوت

ص: 309

159- استهزای مسلمانان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 14 - 6

6 - استهزای مسلمانان و به تمسخر گرفتن جامعه ایمانی ، هدف منافقان در تظاهر به اسلام

قالوا ءامنا .. إنما نحن مستهزءون

160- استهزای مسلمانان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 110 - 9

9 - مسلمانان صدر اسلام ، همواره مورد ریشخند و مضحکه سران شرک و کفر

فأخذتموهم سخرياً .. و كنتم منهم تضحكون

161- استهزای مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 22 - 7

7_ قیامت، روز استهزای مشرکان و نمایاندن ناتوانی و بطلان خدایان دروغین آنهاست.

و يوم نحشرهم جميعاً ثم نقول للذين أشركوا أين شركاؤكم الذين كنتم تزعمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 66 - 4

4_ قریش و مشرکان از سر استهزا، خواهان عملی شدن عذاب موعود بر خود به دست پیامبر(صلی الله علیه و آله) بودند.

و کذب به قومک .. قل لست علیکم بوکیل

چنانچه مرجع ضمیر «به» در «کذب به» عذاب باشد، جمله «قل ..» گویا پاسخی است به سؤال ضمنی مشرکان مبنی بر این که اگر عذاب واقع شدنی است باید پیامبر(صلی الله علیه و آله) آن را عملی سازد. بنابراین جمله «قل لست ...» قرینه ای است بر مطرح شدن سؤال از ناحیه مشرکان.

162- استهزای معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 51 - 19

19- منکران معاد ، پس از مشاهده ناکامی خویش در انکار معاد ، آن را به استهزا گرفتند .

ص: 310

فسینغضون إلیک رءوسهم و یقولون متی هو

این احتمال که سر تکان دادن آنان (فسینغضون إلیک رءوسهم) از روی استهزا بوده، استفاده می شود که آنان درصدد استهزای معاد برآمده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 35 - 1

1 - حیات مجدد انسان ها و بیرون آوردن آنان از گورهایشان در روز رستاخیز ، مورد انکار و استهزای اشراف کافر جامعه پس از نوح

أیعدکم ... أنکم مخرجون

استفهام در «أیعدکم» برای تهکم و استهزا است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 83 - 3

3 - وعده معاد ، مورد استهزا و ریشخند کافران در طول تاریخ

بل قالوا مثل ما قال الأولون ... لقد وعدنا ... هـذا من قبل إن هـذا إلا أسـطیر

با توجه به، به کارگیری کلمه «هـذا»، که برای اشاره به نزدیک و بیانگر نوعی تحقیر نسبت به موضوع بسیار مهمی چون معاد است، برداشت قوق به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 12 - 3

3 - مشرکان - به رغم مشاهده عظمت آفرینش و آیات الهی در طبیعت - تعالیم قرآن (معاد و احیای مجدد انسان ها و توحید ربوبی و . . .) را به تمسخر می گرفتند .

إن إلـهکم لوحد ... فاستفتهم أهم أشدّ خلقاً... بل عجبیت و یسخرن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 12 - 2

2 - پندارگرایان دنیا زده غافل ، درصدد انکار معاد با تمسخر و استهزا *

الخرّصون . الذين هم في غمره ساهون . يسئلون أيان يوم الدين

از ارتباط «يسئلون ..» با آیات پیشین، استفاده می شود که این سؤال نمونه ای از غفلت و دنیازدگی آنان است که گاه اصل را انکار می کنند و گاه با پرسش از زمان معاد، آن را بعید و غیر علمی می نمایند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 47 - 2

2- خبر زنده شدن دوباره انسان در روز رستاخیز ، مورد استهزا و ریشخند کافران

و كانوا يقولون أنذا متنا. .. أءنا لمبعوثون

برداشت بالا، بدان احتمال است که استفهام در آیه شریفه، برای استهزا باشد.

ص: 311

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نبأ - 78 - 1 - 2

2 - کافران عصر بعثت ، وعده معاد را ، به تمسخر گرفته و درباره حقایق آن پرسش ها و شبهه هایی بر سر زبان ها می انداختند .

عمّ یتساءلون

تهدید پرسشگران با جمله «سیعلمون» _ در آیات بعد _ این احتمال را تقویت می کند که هدف آنان از پرسش ها، کشف حقیقت نبود؛ بلکه آنان در پی ایجاد سؤال و شبهه در ذهن دیگران و طعنه و کنایه زدن به وعده معاد بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نبأ - 78 - 3 - 2

2 - اختلاف نظر کافران درباره معاد ، دلیل نابه جا بودن موضع گیری استهزاآمیز آنان است .

عمّ یتساءلون .. الذی هم فیه مختلفون

توصیف منکران معاد به کسانی که با هم اختلاف نظر دارند، اشاره به این است که نباید آنان درباره چیزی که خود درباره آن آرای گوناگون دارند، موضع انکارآمیز برگزینند؛ بلکه باید آن را محتمل دانسته و از استهزای معتقدان به آن دست بردارند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 12 - 1

1 - تمسخر و ریشخند ، برخورد منکران معاد در برابر گزارش های رستاخیز

قالوا تلک إذا کرّه خاسره

فعل «قالوا» ممکن است از صدور این گفتار در قیامت خبر دهد که ماضی بودن آن، برای بیان قطعی بودن آن است و نیز می تواند حاکی از گفته کافران در دنیا باشد. برداشت یاد شده، براساس دومین احتمال است. «تلک» _ که اشاره به بعید است _ مؤید این احتمال است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - طارق - 86 - 14 - 2

2 - منکران معاد ، آیات مربوط به آن را ، عاری از حقیقت پنداشته و شوخی قلمداد می کردند .

و ما هو بالهزل

هدف از توصیف قرآن به دوری از مزخرفات و مهملات، بیان اوصاف قرآن نیست؛ زیرا در توصیف چیزی، به بیان حداقل کمال آن بسنده نمی شود. بنابراین مراد، نفی پندار مخالفان است.

163- استهزای معجزات موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 47 - 2

2 - برخورد استهزاآمیز فرعونیان با معجزات موسی (ع)

فلما جاءهم بآیةنا إذا هم منها یضحکون

ص: 312

164- استهزای معجزه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 14 - 1

1 - مشرکان صدر اسلام، هر معجزه ملموس و روشنی را به شدت مورد استهزا قرار داده و ایمان نمی آوردند.

و إذا رأوا آية يستسخرون

مقصود از «آیه» معجزه است و متهم کردن آن به سحر از سوی مشرکان (در آیه بعد) مؤید همین مطلب است. گفتنی است «یستسخرون» به معنای «یسخرون» است و آمدن آن با «سین» و «تا» برای مبالغه می باشد.

165- استهزای معجزه موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 132 - 2

2_ فرعونیان در عین اعتراف به خارق العاده بودن معجزات موسی، با لحنی تمسخرآمیز آیت بودن آنها را تکذیب می کردند.

مهما تأتتا به من آية لتسحرنا بها

«لتسحرنا بها» (یعنی تا ما را به وسیله آن آیه سحر کنی)، می رساند که مراد از کلمه «آیه» در سخن فرعونیان «سحر» است و هدف آنان از اینکه آن را «آیه» نامیدند، استهزای موسی بوده است.

166- استهزای معرضان از آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 7 - 12

12 - لهوگرایان رویگردان از آیات خداوند، مورد استهزای خداوندند.

فبشره بعذاب أليم

کاربرد «بشارت» _ که در خبر خوش حال کننده استعمال می شود _ برای «عذاب» به منظور استهزا و تمسخر است.

167- استهزای مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - پرسش ناباورانه و تمسخرآمیز منکران معاد ، از زمان برپایی رستاخیز و مجازات کافران

لقد وعدنا هـذا. .. و يقولون متى هـذا الوعد

مراد از «الوعد» به قرینه آیات پیشین، می تواند وعده رستاخیز باشد. برداشت یاد شده بر پایه این احتمال است.

ص: 313

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 14 - 6

6 - استهزای مسلمانان و به تمسخر گرفتن جامعه ایمانی ، هدف منافقان در تظاهر به اسلام

قالوا ءامنا .. إنما نحن مستهزءون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 15 - 1،2،8

1 - خداوند با خوار و حقیر ساختن منافقان ، آنان را به استهزا خواهد گرفت .

اللّٰه یستهزئ بهم

«استهزاء» به معنای تمسخر کردن، است و هدف از آن خوار ساختن و حقیر کردن کسی است که مورد استهزا قرار می گیرد.

2 - استهزای منافقان از سوی خدا ، کیفر تمسخر آنان نسبت به اسلام و جامعه ایمانی است .

إنما نحن مستهزءون. اللّٰه یستهزئ

آیه مورد بحث، بیانگر سزا و کیفر منافقان استهزا کننده است.

8 - مهلت دادن به منافقان در طغیانگری و سرگردانی ، استهزای خداوند نسبت به ایشان است .

اللّٰه یستهزئ بهم و یمدّهم فی طغینهم یعمهون

برداشت فوق بر اساس این احتمال است که: جمله «یمدّهم ..» تفسیر و بیان جمله «اللّٰه یستهزئ بهم» باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 17 - 10

10_ ر ها کردن منافقان در ظلمت و گمراهی پس از روشنایی گذرا ، استهزای خداوند نسبت به آنهاست .

اللّٰه یستهزئ بهم .. فلما أضاءت ما حوله ذهب اللّٰه بنورهم

جمله «فلما أضاءت ما حوله ..» می تواند توضیحی در قالب مثل برای «اللّٰه یستهزئ بهم و یمدّهم ...» باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 138 - 3

3_ منافقان ، مورد تمسخر و استهزای خدایند .

بشر المنفقين بانّ لهم عذاباً أليماً

هدف از به کاربردن بشارت در خبر دادن از عذاب، استهزاست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 64 - 9

9_ استهزای منافقان نسبت به اسلام و پیامبر (صلی الله علیه و آله)

يحذر المنفقون .. قل استهزءوا

ص: 314

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 68 - 9

9_ منافقان استهزاکننده خدا، پیامبر (صلی الله علیه و آله) و آیات الهی، مورد استهزای خداوند

قل أبالله و آیته و رسوله کنتم تستهزءون .. وعد الله المنفقین ... نار جهنم خل

به کار رفتن کلمه «وعد» به جای وعید و نیز تعبیر «هی حسبهم» افاده نوعی استهزا دارد که می تواند پاسخ مناسبی به استهزای منافقان نسبت به خدا و ... باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 79 - 8

8_ استهزای الهی نسبت به منافقانی که مؤمنان انفاقگر و ایثار کننده را طعن زده و استهزا می کردند .

سخر الله منهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 124 - 1

1_ برخورد استهزاآمیز منافقان در برابر آیات الهی قرآن، به هنگام نزول سوره ای از آن

و إذا ما أنزلت سوره فممنهم من یقول أیکم زاده هذه إیمناً

ضمیر «منهم» به منافقان برمی گردد و استفهام در «ایکم زاده ..» استفهام انکاری است، انکار تأثیرگذاری قرآن، بیانگر تحقیر آیات الهی و به استهزا گرفتن آن می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 13 - 10

10 - پاسخ استهزاآمیز فرشتگان به منافقان در قیامت، در قبال مهلت خواهی آنان از مؤمنان برای کسب نور

یوم یقول المنفقون .. نقتبس من نورکم قیل ارجعوا وراءکم فالتمسوا نوراً

امر در «ارجعوا ورائکم» امر تهکمی و استهزایی است؛ زیرا در پشت سر منافقان نوری وجود ندارد تا آنان برگردند و از آن بگیرند. گفتنی است که در این که گوینده «ارجعوا ورائکم» کیست، چند دیدگاه وجود دارد. آنچه در برداشت بالا آمده، منطبق با یکی از آنها است.

169- استهزای موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 25 - 3

3 - لحن مستکبرانه و تمسخرآمیز فرعون ، در برابر منطق محکم موسی (ع)

قال رب السموت والأرض .. قال لمن حوله ألا تستمعون

استفهام در جمله «ألا تستمعون» می تواند برای استهزا باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 315

4- استهزا و تهمت ، از ابزار مقابله فرعون با رسالت موسی (ع)

قال لمن حوله ألا تستمعون... قال إن رسولكم... لمجنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- اهتمام موسی (ع) به تبیین « رب العالمین » علی رغم رویه رو شدن با استهزا و تهمت فرعون

قال لمن حوله ألا تستمعون... إن رسولكم... لمجنون. قال ربّ المشرق و المغرب و ما

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- تمسخر موسی از سوی فرعون ، در خصوص امداد الهی به وی و نزول عذاب بر دشمنان کافر

و لیدع ربّه

مقصود از جمله «ولیدع ربّه» (او پروردگارش را بخواند)، خواندن خداوند برای نجات موسی(ع) و یا فرود عذاب بر فرعونیان در جهت حمایت از آن حضرت می باشد. گفتنی است که فرعون این جمله را از سر استهزا و تمسخر گفته است.

170- استهزای مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7_ تمسخر مؤمنان ، روش دنیاپرستان و کافران

زین للذین كفروا الحیوه الدنيا و یسخرون من الذین امنوا

فعل مضارع «یسخرون»، دلالت بر استمرار دارد که از آن در برداشت فوق، به «روش» تعبیر شده است.

9_ نکوهش تمسخر مؤمنان

و یسخرون من الذین امنوا

17_ وعده الهی به مؤمنان نسبت به برتری آنان در قیامت، عامل تسلّی و مقاومت آنان در برابر استهزای کافران

و الذین اتقوا فوقهم يوم القیمه

به نظر می رسد جمله «و الذین اتقوا . . .»، پس از عنوان کردن تمسخر تقواییشان از سوی کافران، به منظور تسلّی آنان باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 79 - 11، 13، 8، 5

5_ تمسخر و ریشخند منافقان صدر اسلام نسبت به مؤمنان ایثارگر تهیدست

و الذین لایجدون إلا جهدهم فیسخرن منهم

8_ استهزای الهی نسبت به منافقانی که مؤمنان انفاقگر و ایثار کننده را طعن زده و استهزا می کردند .

سخر الله منهم

11_ حمایت و دلجویی خداوند از مؤمنان انفاق کننده و ایثارگر، در برابر تمسخر منافقان

ص: 316

سخر الله منهم و لهم عذاب أليم

13 - خرده گیری و مسخره کردن مؤمن گناهی بزرگ و در پی دارنده عذاب سخت الهی است .

فیسخرون منهم سخر الله منهم و لهم عذاب أليم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 110 - 7

7 - بندگان مؤمن خدا ، همواره در معرض طعن و ریشخند کافران

و کنتم منهم تضحکون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 28 - 2

2 - کافران ، اعتقاد مؤمنان به پیروزی نهایی خویش را ، مسخره پنداشتند .

و يقولون متی هـ ذا الفتح ان کنتم صـ دقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 47 - 4

4 - کافران صدر اسلام ، منکر رازقیت خدا برای بشر بودند و عقیده به آن را به مسخره می گرفتند .

و إذا قیل لهم أنفقوا ممّا رزقکم الله قال الذین کفروا للذین ءامنوا أنطعم من لوی

برداشت یاد شده از آن جا است که کافران، جمله «من لو شاء الله أطعمه» (اگر خدا می خواست او را می خورانید) را از سر استهزا و تمسخر می گفتند و به آن باور نداشتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 63 - 1

1 - طاغیان ، مؤمنان را در دنیا به تمسخر و ریشخند می گرفتند .

اتّخذنهم سخریاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مظفین - 83 - 29 - 1

1 - کافران مجرم ، همواره مؤمنان را تحقیر و تمسخر کرده و به باور های آنان پوزخند می زنند .

إِنَّ الَّذِينَ أَجْرَمُوا كَانُوا مِنَ الَّذِينَ ءَامَنُوا يَضْحَكُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مظفین - 83 - 30 - 1

1 - گناه پیشگان کافر ، با چشمک زدن و اشاره به یکدیگر ، هنگام عبور بر مؤمنان نیکوکار ، به عیب جویی از آنان می پردازند .

وَإِذَا مَرَّوْا بِهِمْ يَتَغَامَزُونَ

«غمز»؛ یعنی، عیب جویی از دیگران با پلک زدن و اشاره دست (مفردات راغب). ضمیر «مرّوا» به مجرمان برمی گردد. برخی احتمال داده اند که ضمیر به مؤمنان برگردد و مراد این باشد که هنگام عبور مؤمنان بر کافران، آنان با چشمک زدن و علامت دادن

ص: 317

به یکدیگر به عیب جویی از مؤمنان می پردازند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مظفین - 83 - 31 - 3، 2، 1

1 - کافران ، از خاطره های دیدار خود با مؤمنان ، طنز ساخته و در جمع خانواده خویش به لطیفه گوئی و خنداندن یکدیگر می پردازند .

و إذا انقلبوا إلى أهلهم انقلبوا فكهین

«فکِه» (صفت مشبّه) به معنای خوش دل و خندان یا به معنای کسی است که با همراهان خود سخنی گوید که آنان را بخنداند (قاموس). در برداشت یاد شده، معنای دوم مورد نظر است.

2 - کافرانی که مؤمنان را مسخره کرده اند ، هنگام مراجعت نزد خانواده خویش ، از پوزخند ها و اشاره های طعنه آمیز خود ، غرق شادمانی می شوند .

یضحکون .. یتغامزون . و إذا انقلبوا إلى أهلهم انقلبوا فكهین

در این برداشت، «فکِه» به معنای «مرد خوش دل و خندان» دانسته شده است. تکرار «انقلبوا» در آیه شریفه، برای مجسم ساختن حالت بازگشت کافران به خانه خویش است.

3 - کافران و گنه پیشگان ، حتی در غیاب مؤمنان نیز آنان را استهزا کرده و با طعنه و کنایه از ایشان یاد می کنند .

و إذا انقلبوا إلى أهلهم انقلبوا فكهین

171- استهزای مؤمنان به قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 48 - 2

2 - کافران صدراسلام ، منکر برپایی قیامت بوده و عقیده به آن را مورد استهزا قرار می دادند .

و يقولون متی هـ_ذا الوعد

استفهام در «متی هـ_ذا الوعد» - برابر نظر بیشتر مفسران - برای تهکم و استهزا است.

172- استهزای مؤمنان فقیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4_ کرامت و ارزشمندی مؤمنان مستمند و ضعیف در پیشگاه خداوند، مورد انکار و استهزای اشراف و قدرتمندان

ليقولوا أهؤلاء منّ الله عليهم من بيننا

173- استهزای نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 318

1 - استهزای نماز و بازیچه دانستن آن ، از سوی برخی اهل کتاب و کافران صدر اسلام

و إذا ناديتم إلى الصلوة اتخذوها هزواً و لعباً

در برداشت فوق ضمير فاعلی «اتخذوها» به «الذین اوتوا الکتب» و «الکفار» - در آیه قبل - برگردانده شده است.

3 - مبارزه تبلیغاتی کافران و اهل کتاب علیه اسلام ، با استهزای نماز و اذان و بازیچه خواندن آن

و إذا ناديتم إلى الصلوة اتخذوها هزواً و لعباً

4 - حرمت ایجاد روابط دوستی با کسانی که نماز و اذان را بازیچه می پندارند و آن را به تمسخر می گیرند .

لا تتخذوا الذین اتخذوا دینکم هزواً و لعباً .. و إذا ناديتم إلى الصلوة

5 - تمسخر برخی اهل کتاب نسبت به نماز و اذان ، دلیل تحریم روابط دوستی با آنان

لا تتخذوا الذین .. و إذا ناديتم إلى الصلوة اتخذوها هزواً و لعباً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - ایمان مسلمانان به خدا ، قرآن و تمامی کتب آسمانی ، برانگیزنده اهل کتاب بر تمسخر نماز و دیگر شعایر اسلام

قل یا أهل الکتب هل تنقمون منا الا ان ءامننا بالله .. و ما أنزل من قبل

برداشت فوق بر این مبناست که «ان ءامننا» به تقدیر «لام»، بیانگر کراهت و ناخرسندی اهل کتاب نسبت به مسلمانان باشد، یعنی «ما

تنقمون منا دیننا و صلاتنا لشیء الا ایماننا بالله ..» .

174- استهزای نماز شعیب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - مردم مدین ، نمازها و عبادت های شعیب (ع) را مورد تمسخر و استهزای خویش قرار می دادند .

أصلوتک تأمرک أن تترك ما یعبد ءاباؤنا

استفهام در جمله «أصلوتک . . .» به داعی استهزا و تمسخر ایراد شده است.

175- استهزای نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 38 - 15، 4، 3

3_ کفرپیشگان ، به هنگام مواجه شدن با نوح (ع) او را به خاطر کشتی سازی به استهزا و مسخره می گرفتند .

و یصنع الفلک و کلما مرّ علیه ملاً من قومه سخروا منه

4_ کفرپیشگان ، آن گاه که دسته جمعی و گروه گروه با نوح (ع) مواجه می شدند ، او را به خاطر کشتی سازی به تمسخر می گرفتند .

کلما مرّ علیه ملاً من قومه

ص: 319

برداشت فوق ، از کلمه «ملاً» _ که در این جا به معنای گروه و جماعت است _ استفاده شده است.

15_ « عن أبي عبدالله (ع) [فی حدیث قال بعد ما قرأ قوله تعالى] : « كلما مرّ عليه ملاً من قومه سخروا منه . . . » : . . . کائوا یسخرون منه و یقولون : ینحت سفینه فی البرّ ;

از امام صادق(ع) روایت شده است که [ضمن حدیثی بعد از قراءت آیه مزبور] فرمود: . . . قوم نوح او را مسخره می کردند و می گفتند: او در خشکی کشتی می سازد!.

176- استهزای وحی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 16 - 3

3- استهزای کافران نسبت به وحی و سخنان پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، در پی خارج شدن از محضر آن حضرت

حتّی إذا خرجوا من عندک قالوا .. ماذا قال آنفاً

پرسش «ماذا قال آنفاً» از روی توهین و استهزا بوده است.

177- استهزای وعده عذاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 29 - 10

10 - قوم لوط ، از سرزنش حضرت لوط (ع) و وعده وی به عذاب ، پندنگرفتند و او را استهزا کردند .

فما کان جواب قومه إلا أن قالوا ائتنا بعذاب الله

178- استهزای وعده های خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 8 - 9

9_ کفرپیشگان ، عذاب های موعود از ناحیه پیامبران را همواره به استهزا و تمسخر می گیرند .

و حاق بهم ما کائوا به یستهزءون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - کفر پیشگان عصر بعثت ، وعده عذاب را دروغ پنداشته و آن را به ریشخند می گرفتند .

و يستعجلونك بالعذاب

از این که تکذیب گران، از پیامبر (صلی الله علیه و آله) می خواستند وعده خود را عملی سازد و هر چه زودتر عذاب را بر آنان نازل کند، معلوم می شود که آنان تهدید پیامبر (صلی الله علیه و آله) را تهدیدی تو خالی می انگاشتند و با درخواست تسریع عذاب، آن را به ریشخند می گرفتند.

ص: 320

179- استهزای وعیدهای خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 34 - 7, 8, 9, 15

7- عذاب موعود مورد استهزا قرار گرفته ، کافران استهزا کننده را در احاطه خود گرفت .

كذلك فعل الذين من قبلهم . . . و حاق بهم ما كانوا به يستهزءون

«حاق» در لغت به معنای «أحاط» است و مراد از «ما» در «ما كانوا به» عذاب است.

8- کافران ، وعده عذاب را به استهزا می گرفتند .

و حاق بهم ما كانوا به يستهزءون

مرجع ضمیر «به»، «ما» است که مراد از آن عذاب می باشد.

9- به تمسخر گرفتن وعده عذاب از سوی کافران ، مستمر بوده است .

و حاق بهم ما كانوا به يستهزءون

15- به استهزا گرفتن وعده عذاب خداوند ، از زشت ترین اعمال کافران

فأصابهم سيئات ما عملوا و حاق بهم ما كانوا به يستهزءون

بی شک استهزای وعده عذاب خداوند، از جمله کارهای بد (سیئات) کافران بود؛ اما ذکر خاص آن پس از عام (سیئات) نشان دهنده اهمیت ویژه آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - معارج - 70 - 1 - 4

4 - یکی از عناصر کافر صدر اسلام (نضربن حارث) ، از سر استهزا خواست عذابی که پیامبر (صلی الله علیه و آله) از آن سخن می گوید ، بر وی نازل شود .

سأل سائل بعذاب واقع

به گفته مفسران سائل در این آیه، شخصی به نام «نضربن حارث» است. (مجمع البیان و تفاسیر دیگر)

180- استهزای ولادت عیسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 57 - 3

3 - موضع گیری استهزاآمیز مشرکان مکه ، نسبت به بیان قرآن درباره تولد و زندگی عیسی بن مریم (ع)

و لَمَّا ضَرَبَ ابْنُ مَرْيَمَ مِثْلًا إِذَا قَوْمُكَ مِنْهُ يَصِدُّونَ

«صدید» (مصدر «یصدون») به معنای خندیدن و فریاد کشیدن و سر و صدا راه انداختن است. این امور معمولاً به هنگام استهزا، تحقق پیدا می کند.

ص: 321

181- استهزای هشدارهای خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 38 - 4

4- کافران دین ستیز مکه ، وعده ها و تهدید های الهی (عذاب ، کيفراخروی و . . .) را مورد استهزا و تمسخر قرار می دادند .

و يقولون متی هـ_ذا الوعد

جمله استفهامیه «و يقولون متی هـ_ذا الوعد» برای تهكّم و استهزا است.

182- استهزای یهود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 181 - 2

2_ فرمان خداوند به انفاق و بخشش ، مورد تمسخر و استهزای یهودیان

الَّذِينَ يَبْخُلُونَ . . . لَقَدْ سَمِعَ اللَّهُ قَوْلَ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّ اللَّهَ فَقِيرٌ

نقل کلام یهودیان (انّ الله فقير . . .)، پس از ترغیب آنان به انفاق و تهدید بخیلان، بیانگر این نکته است که یهودیان، امر خداوند مبنی بر انفاق را به تمسخر گرفته و چنین شایع کردند که خدای محمّد (صلی الله علیه و آله)، فقیر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 46 - 14، 10

10_ استهزای یهود نسبت به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و اسلام

من الذين هادوا . . . يقولون سمعنا و عصينا و اسمع غير مسمع و راعنا لئلاّ بالسنتهم

14_ به کارگیری کلمات دو پهلو و چند معنی ، شیوه برخی از یهودیان برای استهزای پیامبر (صلی الله علیه و آله) و طعن بر اسلام

و اسمع غير مسمع . . . راعنا لئلاّ بالسنتهم و طعنأ فی الدین

کلمه «سمع»، از مصدر اسماع، دارای دو معنای متضاد است: یکی شنیدن و فهمیدن و دیگری دشنام دادن و ناسزا گفتن. و جمله راعنا با اندکی انحراف زبان می تواند معنای «چوبان ما» را به ذهن شنونده القا کند.

22_ تحریفگری ، استهزا و طعن یهود نسبت به اسلام و پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، نمودی از کفر آنان

من الذين هادوا يحرّفون . . . سمعنا و عصينا . . . لعنهم الله بكفرهم

183- انبیا و استهزای مردم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 67 - 14

14 - پیامبران ، از مسخره کردن و به بازیچه گرفتن مردم ، منزهند .

قال أعوذ بالله أن أكون من الجهلين

ص: 322

184- توبه از استهزای مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 11 - 20

20 - استهزا، طعن و نسبت دادن القاب زشت به مؤمنان، گناه و نیازمند توبه است.

لایسخر قوم... ولا تلمزوا... ولا تتابزوا... و من لم یتب

بنابراین که «و من لم یتب» نظر داشته باشد به تمام محتوای آیه و نه صرف کسانی که لقب بد بر مؤمنان می نهند، برداشت بالا استفاده می شود.

185- جرم استهزای انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 12 - 7

7- نپذیرفتن تعالیم انبیا و استهزا کردن آنان، جرم و تبه کاری است.

و ما یأتیهم من رسول إلا کانوا به یستهزءون. کذلک نسلکة فی قلوب المجرمین

186- دعوت به استهزای معجزه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 14 - 3

3 - دعوت مشرکان از یکدیگر برای به تمسخر گرفتن معجزات الهی

و إذا رأوا آیه یستسخرون

آمدن فعل «یستسخرون» به قالب باب استفعال، می تواند حاکی از حقیقت یاد شده باشد.

187- زمینه استهزای آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جاثیه - 45 - 9 - 1

1 - آگاهی اندک و سطحی کافران از قرآن ، دستمایه آنان برای تمسخر آیات الهی

و إذا علم من ءای-تناشیءا اتخذها هزواً

کلمه «شیئاً»، اندک و ناچیز بودن اطلاعات کافران را افاده می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 35 - 3

3 - دل بستگی به حیات دنیا و به سخره گرفتن آیات الهی ، دارای ارتباط و پیوستگی عمیق با یکدیگر

ص: 323

اتَّخَذْتُمْ آيَاتِ اللَّهِ هُزُوًا وَغَرَّتْكُمُ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا

از ذکر «و غرَّتکم ..» _ در پی «اتَّخَذْتُمْ آیات...» _ و تکیه بر آن دو به عنوان دو عامل اصلی دوزخی شدن کافران مستکبر، مطلب بالا استفاده می شود.

188- زمینه استهزای حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 6 - 2

2- روی گردانی مداوم از حق، زمینه ساز اقدامات خصمانه تری علیه آن از طریق تکذیب و استهزا

إلَّا كَانُوا عَنْهُ مُعْرِضِينَ . فَقَدْ كَذَّبُوا ... يَسْتَهْزِءُونَ

با توجه به تفریع «فقد کذبوا..» بر «کانوا عنه معرضین» روشن می شود که کافران در نتیجه روی گردانی مستمر از حق، کم کم موضعشان را نسبت به آن سخت تر کرده و صریحاً به تکذیب و ریشخند آن پرداختند.

189- سختی استهزای کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مطففین - 83 - 34 - 4

4- استهزا شدن از سوی مؤمنان در قیامت، برای کافران دشوار و رنج آور خواهد بود.

فَالْيَوْمَ الَّذِينَ ءَامَنُوا مِنَ الْكُفَّارِ يَضْحَكُونَ

190- ظلم استهزای انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 46 - 6

6- کفر، شرک و استهزای پیامبران، ظلم و ستمی آشکار است.

یَـٰوَيْلُنَا إِنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ

اعتراف مشرکان و کافران استهزاگر به ستم کار بودن خود، حکایت از این دارد که کفر و شرک و استهزای پیامبران، ظلم است.

191- عوامل استهزای دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 70 - 8

8_ فریفتگی و دل بستگی به دنیا موجب یاوه گویی، بازیچه شمردن دین و بیهوده گویی درباره آن است.

وذر الذین اتخذوا دینهم . . . و غرتهم الحیوه الدنیا

ص: 324

عطف جمله «غرتهم» از نوع عطف سبب بر مسبب است. یعنی سبب اینکه برخی دین را بازیچه گرفته اند، فریفتگی به زندگی دنیاست.

192- فرجام استهزای آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 10 - 3

3 - تکذیب و استهزای آیات الهی ، بدترین فرجام را دارد .

ثمَّ کانَ عِقبَهُ الذِّینَ اَسْوَأُ مِنَّا السَّوْءِ

بنابر این که «عاقبه» خبر مقدم «کان» و «السوای» اسم آن و «أَنْ کَذَّبُوا» مفعولٌ له فعل «أسأئوا» باشد، نکته بالا فهمیده می شود.

193- فرجام استهزای حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 6 - 6

6 - هلاکت، سرانجام مبارزه با حق (اعراض، تکذیب و استهزای آن)

ما تأتیهم من آیه . . . إلا كانوا عنها معرضین . فقد کذبوا بالحق . . . ألم یروا کم أه

194- فرجام شوم استهزای انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 26 - 16

16- تمسخر پیام وحی و وعده های پیامبران ، دارای فرجامی سخت

فأتنا بما تعدنا إن كنت من الصّـدقین . . . و حاق بهم ما کانوا به یستهزءون

195- فرجام شوم استهزای وحی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 26 - 16

16- تمسخر پیام وحی و وعده های پیامبران ، دارای فرجامی سخت

فأنا بما تعدنا إن كنت من الصـدقـين . . . وحق بهم ما كانوا يستهزءون

ص: 325

196- کیفر استهزای آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 10 - 4

4 - تکذیب و استهزای مدام آیات الهی ، فرجامی شوم (عذاب) در پی دارد .

ثم کان عـقبه الذین أسـئوا السوای

برداشت فوق بنابر اسم بودن «السوای» برای «کان» و تعلیل بودن «أن کذبوا» برای «السوای» است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 48 - 9

9 - استهزا و تمسخر آیات الهی ، در پی دارنده عذاب ها و گرفتاری های دنیایی

إذا هم منها یضحکون . . . و أخذنهم بالعذاب

197- کیفر استهزای اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 15 - 2

2 - استهزای منافقان از سوی خدا ، کیفر تمسخر آنان نسبت به اسلام و جامعه ایمانی است .

إنما نحن مستهزءون . اللّٰه یستهزیء

آیه مورد بحث، بیانگر سزا و کیفر منافقان استهزا کننده است.

198- کیفر استهزای انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 10 - 8

8 - کافرانی که به استهزای انبیای گذشته می پرداختند، به عذاب و کیفر استهزای خود گرفتار شدند.

فحاق بالذین سخروا منهم ما کانوا به یستهزءون

بنابراین که تقدیر آیه «جزاء ما کانوا به یستهزءون» باشد. در این صورت «ما» در (ما کانوا) مصدریه بوده و مرجع ضمیر «به»، به قرینه کلمه «رسل» در صدر آیه می تواند کلمه «رسول» باشد.

199- کيفر استهزای جامعه دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 15 - 2

2 - استهزای منافقان از سوی خدا، کيفر تمسخر آنان نسبت به اسلام و جامعه ایمانی است .

ص: 326

إنما نحن مستهزون. الله يستهزي

آیه مورد بحث، بیانگر سزا و کیفر منافقان استهزا کننده است.

200- کیفر استهزای قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 56 - 7

7- تمسخر تعالیم آسمانی قرآن، در پی دارنده عذاب الهی

و اتَّبِعُوا أَحْسَنَ مَا أُنزِلَ... من قبل أن يأتيكم العذاب... أن تقول... وإن كنت لمن

201- کیفر استهزای محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 104 - 14

14 - یهودیان کافر به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و استهزا کننده او، مستحق عذابی دردناک هستند.

و للكافرين عذاب أليم

202- کیفر استهزای منافقان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 15 - 11، 2

2 - استهزای منافقان از سوی خدا، کیفر تمسخر آنان نسبت به اسلام و جامعه ایمانی است.

إنما نحن مستهزون. الله يستهزي

آیه مورد بحث، بیانگر سزا و کیفر منافقان استهزا کننده است.

11 - از امام رضا (ع) روایت شده که: «... إن الله تبارك و تعالی... لا یسخر و لا یستهزی... و لکنه عز و جل یجازیهم جزاء السخریه و جزاء الإستهزاء...»

... خدای تبارک و تعالی کسی را مسخره و استهزا نمی کند... بلکه او سزای مسخره و استهزای منافقان را می دهد...».

203- گناه استهزای آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 10 - 10

10 - حرمت شکنی و استهزا نسبت به آیات الهی ، گناهی بس بزرگ و درپی دارنده عذابی سخت

ویل لكل آفاک اثم .. اتخذها هزواً ... و لهم عذاب عظیم

ص: 327

204- گناه استهزای اذان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 58 - 6

6_ تمسخر اذان، نماز و دیگر شعایر دینی، از گناهان بزرگ

و إذا نادیتم إلی الصّلوٰه اتخذوها هزواً ولعباً

چون تمسخر کنندگان نماز و اذان و یا دیگر شعایر دینی، باید طرد شوند و نباید با آنان روابط دوستی برقرار کرد، معلوم می شود تمسخر نماز و اذان و دیگر شعایر، از گناهان بزرگ است.

205- گناه استهزای اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 69 - 2

2_ بیهوده سخن راندن و مغالطه گری و استهزا در مورد قرآن و اسلام گناهی بزرگ است.

فلا تقعد بعد الذکری مع القوم الظلمین. و ما علی الذین یتقون من حسابهم من شیء

ظالم خواندن خوض کنندگان در آیات و تأکید بر تحریم همنشینی مسلمانان با آنان و همچنین جمله «من حسابهم»، مجموعاً بیانگر بزرگی گناه خوض در آیات است.

206- گناه استهزای دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 57 - 11

11_ استهزای دین و احکام الهی و بازیچه دانستن آن، از گناهان بزرگ

لاتتخذوا الذین اتخذوا دینکم هزواً ولعباً .. أولیاء

چون تمسخر کنندگان دین باید طرد شوند و نباید با آنان روابط دوستی برقرار کرد، معلوم می شود تمسخر احکام الهی از گناهان بزرگ است.

207- گناه استهزای شعائر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 58 - 6

6_ تمسخر اذان ، نماز و دیگر شعایر دینی ، از گناهان بزرگ

و إذا نادیتم إلى الصلوة اتخذوها هزواً ولعباً

ص: 328

چون تمسخر کنندگان نماز و اذان و یا دیگر شعایر دینی، باید طرد شوند و نباید با آنان روابط دوستی برقرار کرد، معلوم می شود تمسخر نماز و اذان و دیگر شعایر، از گناهان بزرگ است.

208- گناه استهزای قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 69 - 2

2_ بیهوده سخن راندن و مغالطه گری و استهزا در مورد قرآن و اسلام گناهی بزرگ است.

فلا تقعد بعد الذکری مع القوم الظلمین. و ما علی الذین یتقون من حسابهم من شیء

ظالم خواندن خوض کنندگان در آیات و تأکید بر تحریم همنشینی مسلمانان با آنان و همچنین جمله «من حسابهم»، مجموعاً بیانگر بزرگی گناه خوض در آیات است.

209- گناه استهزای مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 11 - 49 - 20

20 - استهزا، طعن و نسبت دادن القاب زشت به مؤمنان، گناه و نیازمند توبه است.

لایسخر قوم... ولا تلمزوا... ولا تنازوا... و من لم یتب

بنابراین که «و من لم یتب» نظر داشته باشد به تمام محتوای آیه و نه صرف کسانی که لقب بد بر مؤمنان می نهند، برداشت بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مطففین - 83 - 29 - 2

2- پوزخند به مؤمنان، گناه و از نشانه های کفر است.

إنّ الذین أجزموا كانوا من الذین ءامنوا یضحکون

مراد از «الذین أجزموا» _ به قرینه «من الکفار» در آیات بعد _ کافران اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - تمسخر مؤمنان ، باریشخند ، چشمک ، لطیفه سازی و گمراه دانستن آنان ، گناه و از نشانه های کفر است .

إِنَّ الَّذِينَ أُجْرِمُوا... يضحكون... يتغامزون... ف_كهين... من الكفار

210- گناه استهزای نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 329

6_ تمسخر اذان، نماز و دیگر شعایر دینی، از گناهان بزرگ

و إذا نادیتم إلی الصلوة اتخذوها هزواً و لعباً

چون تمسخر کنندگان نماز و اذان و یا دیگر شعایر دینی، باید طرد شوند و نباید با آنان روابط دوستی برقرار کرد، معلوم می شود تمسخر نماز و اذان و دیگر شعایر، از گناهان بزرگ است.

211- منافقان و استهزای ارزشها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 65 - 5

5_ پیامبر (صلی الله علیه و آله) مأمور توبیخ منافقان، به خاطر بازیچه شمردن دین و استهزای ارزش های الهی

قل أبالله و آیته و رسوله کنتم تستهزءون

212- منشأ استهزای آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 9 - 2

2- برخورد استهزا آمیز با آیات الهی، دارای ریشه در خصلت های استکباری *

یصرّ مستکبراً .. اتخذها هزواً

از ارتباط این آیه با آیه قبل، مطلب بالا استفاده می شود.

213- منشأ استهزای احکام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 58 - 9

9_ نابخردی، ریشه تمسخر احکام و شعایر دین اسلام

اتخذوا دینکم هزواً .. ذلک بانهم قوم لا یعقلون

214- منشأ استهزای دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 58 - 9

9_ نابخردی ، ریشه تمسخر احکام و شعایر دین اسلام

اتخذوا دینکم هزواً .. ذلک بانهم قوم لایعقلون

ص: 330

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 59 - 12

12_ فسق (نادیده گرفتن دستورات خداوند) ، ریشه استهزای دین و شعایر الهی

اتخذوا دینکم هزواً و لعباً .. و إن اکثرکم فسقون

مصدق جمله «هل تنقمون ..» همان استهزای نماز و احکام دین است. بنابراین «فسق» که علت برای «تنقمون» گرفته شده است، در حقیقت علت استهزای دین نیز می باشد.

215- منشأ استهزای شعائر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 59 - 12

12_ فسق (نادیده گرفتن دستورات خداوند) ، ریشه استهزای دین و شعایر الهی

اتخذوا دینکم هزواً و لعباً .. و إن اکثرکم فسقون

مصدق جمله «هل تنقمون ..» همان استهزای نماز و احکام دین است. بنابراین «فسق» که علت برای «تنقمون» گرفته شده است، در حقیقت علت استهزای دین نیز می باشد.

216- منشأ استهزای کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 22 - 6

6- رسوخ باطل در روح کافران ، مایه به تمسخر گرفتن جدی ترین هشدارها

قالوا .. فأتنا بما تعدنا إن كنت من الصّـدقین

تعبیر «لأتفکنا عن آلهتنا»، نشانگر رسوخ بت پرستی و شرک در روح قوم عاد و درخواست عذاب، در حقیقت سخنی از روی استهزا و ناباوری است.

217- منشأ استهزای معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - استهزا و ریشخند کردن مسأله معاد از سوی کافران ، معلول سطحی نگری آنان به مظاهر با ارزش حیات

أنبِؤا ما كانوا به يستهزون . أولم يروا إلى الأرض

ص: 331

218- موانع استهزای مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 11 - 5

5 - توجه به ارزش های نهفته در وجود مؤمنان ، مانع حقیر شمردن و استهزای آنان

لایسخر قوم من قوم عسی أن یکونوا خیراً منهم

219- ناپسندی استهزای مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مطففین - 83 - 30 - 2

2 - عیب جوئی از مؤمنان و اشاره های تمسخرآمیز به آنان و نشان دادن عیوب ایشان به دیگران ، خوی ناپسند و برخاسته از گنه پیشگی است .

إنّ الذین أجرموا .. . وإذا مرّوا بهم یتغامزون

220- نهی از استهزای معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نبأ - 78 - 4 - 2

2 - خداوند ، منکران معاد را از شبیه افکنی و استهزا بر حذر ساخته است .

یتساءلون .. . مختلفون . کلاً سیعلمون

ص: 332

1- احکام استیذان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 28 - 2

2 - ورود به خانه و محل سکونت دیگران به هنگام نیافتن کسی در آن ، با کسب مجوز شرعی یا قانونی ، جایز است .

فإن لم تجدوا فيها أحداً فلا تدخلوها حتى يؤذن لكم

مجهول آمدن فعل «يؤذن» _ بدون ذکر فاعل (اجازه دهنده) - می تواند حاکی از این نکته باشد که برای ورود به خانه دیگران، یک نوع مجوزی لازم است؛ چه آن مجوز ناشی از قوانین متعارف باشد و چه از ناحیه شرع.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 29 - 1,2,3

1 - ورود به اماکن غیر مسکونی دیگران ، به منظور بهره برداری از آنها ، بدون اذن و آشنایی دادن جایز است .

ليس عليكم جناح أن تدخلوا بيوتاً غير مسكونة فيها متع لكم

برداشت یاد شده مبتنی بر این نکته است که «متاع» به معنای مصدری آن (یعنی تمتع و انتفاع) باشد.

2 - ورود به اماکن غیر مسکونی دیگران ، بدون اذن و آشنایی دادن ، در صورت داشتن متاع و کالایی در آنها ، بلامانع است .

ليس عليكم جناح أن تدخلوا بيوتاً غير مسكونة فيها متع لكم

برداشت فوق، بر این اساس است که «متاع» به معنای اسمی آن (یعنی، کالا) باشد.

3 - ورود به اماکن غیر مسکونی دیگران بدون قصد بهره برداری درست و یا به منظور سوء استفاده از آنها ، ممنوع است .

ليس عليكم جناح أن تدخلوا بيوتاً غير مسكونة فيها متع لكم

با آمدن جمله «فیها متاع لكم»، ورود به اماکن غیر مسکونی، مشروط به بهره برداری درست از آنها شده است و در غیر این صورت، جایز نمی باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 58 - 10,11,15

10 - رفت و آمد خدمت کاران به اتاق صاحبان خود، در غیر از سه وقت پیش از طلوع فجر، استراحت نیمروزی و هنگام خواب شب، بدون اذن جایز است.

لیستندنکم الذین ملکتم ایمنکم... من قبل صلوه الفجر... لیس علیکم و لا علیهم جنا

11 - رفت و آمد فرزندان به اتاق پدر و مادر، در غیر از سه وقت پیش از طلوع فجر، وقت استراحت نیمروزی و پس از نماز عشا، بدون اذن جایز است.

لیستندنکم... و الذین لم یبلغوا الحلم منکم... من قبل صلوه الفجر... لیس علیکم و

15 - ضرورت معاشرت تنگاتنگ خدمت کاران با صاحبان خود و مشقت اجازه خواستن، فلسفه و دلیل لازم نبودن اذن خواستن برای رفت و آمد نزدیک آنان در غیر از سه وقت مقرر

لیستندنکم... ثلث عورت لکم لیس علیکم و لا علیهم جناح بعدهنّ طوفون علیکم بعضکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 59 - 1,2

1 - کودکان، به مجرد رسیدن به سن بلوغ، باید برای ورود به اتاق خلوت و خوابگاه پدر و مادرشان در همه اوقات، اذن بگیرند.

لیستندنکم... و الذین لم یبلغوا الحلم منکم ثلث مرّت... و إذا بلغ الأطفال منکم

2 - کودکان، به مجرد رسیدن به سن بلوغ، باید برای ورود به اتاق و محل سکونت پدر و مادرشان از آنان اذن بگیرند.

و إذا بلغ الأطفال منکم الحلم فلیستندنوا کما استتذّن الذین من قبلهم

برداشت یاد شده، مبتنی بر این است که مقصود از «الذین من قبلهم» افراد بالغی باشند که تکلیف آنان در آیه 27 و 28 ذکر شده است؛ یعنی، همان گونه که بزرگسالان باید برای ورود به اتاق و منزل مسکونی افراد اجازه بگیرند، اطفالی که به سن بلوغ رسیده اند نیز، باید اذن بطلبند؛ هر چند اهل خانه و ساکنان منازل، پدر و مادر آنان باشند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 61 - 4,9,10,11

4 - نابینایان، لنگ ها و مریضان، در استفاده از خوراکی های منزلی که کلید های آنها را در دست دارند و نیز از منازل دوستان خود، بدون هیچ اذنی، مجازاند.

لیس علی الأعمی حرج... أن تأکلوا من بیوتکم... أو ما ملکتم مفاتحه أو صدیقکم

9- استفاده از خوراکی های اهل خانه خود (فرزندان و همسر) بدون اذن خواستن، جایز است.

لیس علی الأعمی حرج . . . و لا علی أنفسکم أن تأکلوا من بیوتکم

10- استفاده از خوراکی های منازل پدر، مادر، برادر، خواهر، عمو، عمه، دایی و خاله خود، بدون اذن خواستن، جایز است.

لیس علی الأعمی حرج . . . أن تأکلوا من بیوتکم أو بیوت ءابائکم... أو بیوت أخوتکم.

11- استفاده از خوراکی های منازلی که کلید های آنها در دست انسان است، بدون اذن خواستن، جایز است.

لیس علی الأعمی حرج . . . أن تأکلوا من بیوتکم... أو ما ملکتم مفاتحه

2- استیذان از رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 62 - 5.8

ص: 334

5 - اجازه خواستن از پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبر امت اسلامی برای ترک حضور در امور اجتماعی و حل و فصل مسائل عمومی ، از اوصاف مؤمنان راستین است .

إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَذْنُونَكَ أُولَئِكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ

8 - اجازه خواستن از رهبری جامعه اسلامی ، برای ترک حضور در جمع اهل حل و فصل مسائل اجتماعی ، به منظور پرداختن به امور مهم زندگی شخصی ، امری جایز و روا است .

وإذا كانوا معه على أمر جامع لم يذهبوا حتى يستذنوه... فإذا استذنوك لبعض شأن

شأن» به معنای کار مهم و بزرگ است (مفردات راغب). هر چند این واژه در مطلق کارها نیز به کار می رود؛ ولی به قرینه مقام و آمدن تعبیر «لبعض شأنهم» (برخی از شؤون آنان) مقصود از آن در آیه شریفه، امور مهم و بزرگ است؛ زیرا مراد از برخی از شؤون، قطعاً امور کوچک نیست. از این رو بسیاری از مفسران (مانند طبرسی، آلوسی، ابن عاشور و...) بر همین نظریه اتفاق دارند.

3- استیذان از محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 62 - 5

5 - اجازه خواستن از پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبر امت اسلامی برای ترک حضور در امور اجتماعی و حل و فصل مسائل عمومی ، از اوصاف مؤمنان راستین است .

إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَذْنُونَكَ أُولَئِكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ

4- استیذان از مولا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 58 - 2,24,25

2 - بردگان ، باید برای ورود به اتاق و محل استراحت صاحبان خود ، در سه وقت اذن بطلبند : 1_ پیش از نماز بامداد ، 2_ به وقت استراحت نیمروزی (ظهر) ، 3_ پس از نماز عشا (هنگام خواب شب) .

ليستذنكم الذين ملكت ايم-نكم .. ثلث مَرّت من قبل صلوه الفجر و حين تضعون ثيابكم

24 - « عن أبي عبدالله (ع) في قول الله عزّوجلّ : « الذين ايمانكم » قال هي خاصة في الرجال دون النساء ;

امام صادق(ع) در باره سخن خداوند _ عزّوجلّ _ « .. ليستذنكم الذين ايمانكم...» فرمود: این حکم برای غلامان است نه

25 - « عن أبي عبد الله (ع) في قول الله عز وجل : يا أيها الذين آمنوا ليستتذنبكم الذين ملكت أيمانكم والذين لم يبلغوا الحلم منكم ثلاث مرّات « قيل : من هم ؟ فقال : هم المملوكون من الرجال و النساء و الصبيان الذين لم يبلغوا الحلم ؛

امام صادق(ع) در پاسخ این سؤال که مراد از «الذين ملكت أيمانكم و الذين لم يبلغوا الحلم منكم» چه کسانی اند؟ فرمود: آنان بردگان اند؛ چه غلامان [باشند] و چه کنیزان و کودکانی که به سن بلوغ نرسیده اند. ..».

5- استیذان از والدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 58 - 3,25

3- فرزندان نابالغ، باید برای ورود به اتاق و محل استراحت پدر و مادرشان به وقت برهنگی و خلوت آنان، اجازه بگیرند.

لیستندنکم... الذین لم یبلغوا الحلم منکم ثلاث مرّات... ثلاث عورت لکم

25- «عن أبي عبد الله (ع) في قول الله عز وجل: يا أيها الذين آمنوا لیستندنکم الذین ملکتم ایمانکم والذین لم یبلغوا الحلم منکم ثلاث مرّات» قيل: من هم؟ فقال: هم المملوکون من الرجال والنساء والصبيان الذین لم یبلغوا الحلم؛

امام صادق(ع) در پاسخ این سؤال که مراد از «الذین ملکتم ایمانکم والذین لم یبلغوا الحلم منکم» چه کسانی اند؟ فرمود: آنان بردگان اند؛ چه غلامان [باشند] و چه کنیزان و کودکانی که به سن بلوغ نرسیده اند...».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 59 - 1,2

1- کودکان، به مجرد رسیدن به سن بلوغ، باید برای ورود به اتاق خلوت و خوابگاه پدر و مادرشان در همه اوقات، اذن بگیرند.

لیستندنکم... والذین لم یبلغوا الحلم منکم ثلاث مرّات... وإذا بلغ الأطفال منکم

2- کودکان، به مجرد رسیدن به سن بلوغ، باید برای ورود به اتاق و محل سکونت پدر و مادرشان از آنان اذن بگیرند.

وإذا بلغ الأطفال منکم الحلم فلیستندنوا کما استتذّن الذین من قبلهم

برداشت یاد شده، مبتنی بر این است که مقصود از «الذین من قبلهم» افراد بالغی باشند که تکلیف آنان در آیه 27 و 28 ذکر شده است؛ یعنی، همان گونه که بزرگسالان باید برای ورود به اتاق و منزل مسکونی افراد اجازه بگیرند، اطفالی که به سن بلوغ رسیده اند نیز، باید اذن بطلبند؛ هر چند اهل خانه و ساکنان منازل، پدر و مادر آنان باشند.

6- استیذان بادیه نشینان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- توبه - 9 - 90 - 1

1_ اذن خواستن گروهی از بادیه نشینان معذور برای مشارکت نکردن در جنگ

و جاء المعذرون من الأعراب ليؤذن لهم

«اعراب» اسم جمع و به معنای بادیه نشینان است. «معذرون» می تواند اسم فاعل از «باب تفعیل» باشد؛ یعنی، کسانی که از شرکت در جهاد کوتاهی می کنند و به دروغ نشان می دهند که عذر دارند و می تواند اسم فاعل از «باب افتعال» باشد که در اصل «معذرون» بوده و تایی باب افتعال، به جهت قرب مخرج با ذال، قلب به ذال شده و در آن ادغام گشته است؛ یعنی، کسانی که دارای عذر موجهند. برداشت فوق بر پایه احتمال دوم است.

7- استیذان برده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 58 - 24، 25، 2، 24

ص: 336

2- بردگان ، باید برای ورود به اتاق و محل استراحت صاحبان خود ، در سه وقت اذن بطلبند : 1_ پیش از نماز بامداد ، 2_ به وقت استراحت نیمروزی (ظهر) ، 3_ پس از نماز عشا (هنگام خواب شب) .

ليستئذنکم الذین ملکت ایم_نکم . . . ثلث مرّت من قبل صلوه الفجر و حين تضعون ثيابکم

24 - « عن أبي عبدالله (ع) في قول الله عزّوجلّ : « الذين ملکت ایمانکم » قال هي خاصة في الرجال دون النساء ;

امام صادق(ع) در باره سخن خداوند _ عزّوجلّ _ «... لیستئذنکم الذین ملکت ایمانکم...» فرمود: این حکم برای غلامان است نه کنیزان».

24 - « عن أبي عبدالله (ع) في قول الله عزّوجلّ : « الذين ملکت ایمانکم » قال هي خاصة في الرجال دون النساء ;

امام صادق(ع) در باره سخن خداوند _ عزّوجلّ _ «... لیستئذنکم الذین ملکت ایمانکم...» فرمود: این حکم برای غلامان است نه کنیزان».

25 - « عن أبي عبدالله (ع) في قول الله عزّوجلّ : يا أيّها الذین آمنوا لیستئذنکم الذین ملکت ایمانکم والذین لم یبلغوا الحلم منکم ثلاث مرّات » قيل : من هم ؟ فقال : هم المملوکون من الرجال و النساء و الصبیان الذین لم یبلغوا الحلم ;

امام صادق(ع) در پاسخ این سؤال که مراد از « الذین ملکت ایمانکم و الذین لم یبلغوا الحلم منکم » چه کسانی اند؟ فرمود: آنان بردگان اند؛ چه غلامان [باشند] و چه کنیزان و کودکانی که به سن بلوغ نرسیده اند . . .».

8- استیذان بعد از نماز عشا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 58 - 2

2- بردگان ، باید برای ورود به اتاق و محل استراحت صاحبان خود ، در سه وقت اذن بطلبند : 1_ پیش از نماز بامداد ، 2_ به وقت استراحت نیمروزی (ظهر) ، 3_ پس از نماز عشا (هنگام خواب شب) .

ليستئذنکم الذین ملکت ایم_نکم . . . ثلث مرّت من قبل صلوه الفجر و حين تضعون ثيابکم

9- استیذان خادم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 58 - 8

8 - آگاه نشدن خدمت کاران از وضعیت متناسب با خواب و استراحت (برهنگی و خلوت) صاحبان خود در اتاق هایشان ، فلسفه و

حکمت تشریح حکم اذن گرفتن آنان برای دیدار با صاحبان خویش

لیستندکم الذین ملکت ایمـنکم .. من قبل صلوه الفجر... و من بعد صلوه العشاء ثلث

10- استیذان ساقی پادشاه مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 46 - 1

1_ ساقی دربار با اجازه پادشاه، به طرف زندان شتافت و با یوسف (ع) ملاقات کرد.

ص: 337

فأرسلون. يوسف أيها الصديق أفتنا

11- استیذان فرزند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 58 - 6

6 - آگاه نشدن فرزندان از وضعیت متناسب با خواب و استراحت (حالت برهنگی و خلوت) پدران و مادران در اتاق هایشان، فلسفه و حکمت تشریح حکم اذن گرفتن فرزندان برای دیدار با والدین است.

ليستئذنکم . . . و الذین لم يبلغوا الحلم منکم . . . و من بعد صلوه العشاء ثلث عورت لک

جمله «ثلاث عورات لکم» استینافیه بیانیه است و بیانگر علت تشریح حکم اذن گرفتن فرزندان برای ورود به اتاق و محل استراحت والدین خویش است.

12- استیذان قبل از نماز صبح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 58 - 2

2 - بردگان، باید برای ورود به اتاق و محل استراحت صاحبان خود، در سه وقت اذن بطلبند: 1_ پیش از نماز بامداد، 2_ به وقت استراحت نیمروزی (ظهر)، 3_ پس از نماز عشا (هنگام خواب شب).

ليستئذنکم الذین ملکت ایم_نکم . . . ثلث مَرّت من قبل صلوه الفجر و حين تضعون ثيابکم

13- استیذان کنیز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 58 - 25

25 - «عن أبي عبد الله (ع) في قول الله عزّ وجلّ: يا أيها الذين آمنوا ليستئذنکم الذین ملکت ایمانکم والذین لم يبلغوا الحلم منکم ثلاث مرّات» قيل: من هم؟ فقال: هم المملوکون من الرجال والنساء والصبيان الذین لم يبلغوا الحلم؛

امام صادق(ع) در پاسخ این سؤال که مراد از «الذین ملکت ایمانکم والذین لم يبلغوا الحلم منکم» چه کسانی اند؟ فرمود: آنان بردگان اند؛ چه غلامان [باشند] و چه کنیزان و کودکانی که به سن بلوغ نرسیده اند. . .».

14- استیذان کودکان

3- فرزندان نابالغ ، باید برای ورود به اتاق و محل استراحت پدر و مادرشان به وقت برهنگی و خلوت آنان ، اجازه بگیرند .

ص: 338

ليستئذنكم .. الذين لم يبلغوا الحلم منكم ثلاث مرات ... ثلاث عورت لكم

15- استيذان منافقان از محمد (صلى الله عليه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

7 - توبه - 9 - 49 - 1

1_ اذن طلبی برخی منافقان برای نرفتن به جنگ تبوک ، به بهانه گرفتار شدن به فتنه و گناه

و منهم من يقول ائذن لي و لا تفتني

در شأن نزول آیه آورده اند که: یکی از منافقان به پیامبر اکرم (صلى الله عليه و آله) گفت: «يا رسول الله ائذن لي و لا تفتني بينات الأصغر فإني أخاف أن أفتن بهن»؛ یعنی، ای رسول خدا! به من اذن بده تا در جنگ شرکت نکنم .. چون، می ترسم مفتون دخترکان رومی گردم و به گناه بیفتم. (مجمع البيان، ذیل آیه)

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

7 - توبه - 9 - 83 - 1

1_ خبر دادن خداوند از امکان اجازه خواستن منافقان متخلف از جنگ ، برای شرکت جستن در جنگ های آینده

فإن رجعت الله إلى طائفة منهم فاستئذنونك للخروج

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

7 - توبه - 9 - 86 - 5

5_ رخصت خواستن منافقان توانگر از پیامبر (صلى الله عليه و آله) برای شرکت نکردن در جنگ ، به مجرد فرمان الهی به جهاد

أن ءامنوا بالله و جهدوا مع رسوله استئذنك

16- استيذان موسى (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

10 - كهف - 18 - 66 - 1

1- موسى (ع) از خضر (ع) برای همراه شدن با او ، اجازه خواست .

قال له موسى هل أتبعك

17- استیذان هنگام ظهر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 58 - 2

2- بردگان ، باید برای ورود به اتاق و محل استراحت صاحبان خود ، در سه وقت اذن بطلبند : 1_ پیش از نماز بامداد ، 2_ به وقت استراحت نیمروزی (ظهر) ، 3_ پس از نماز عشا (هنگام خواب شب) .

ص: 339

ليستئذنكم الذين ملكت ايم_نكم . . . ثلث مرّ من قبل صلوه الفجر و حين تضعون ثيابكم

18- استيذان هنگام ورود به خانه ديگران

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

12 - نور - 24 - 27 - 2,5

2- ورود به خانه و محل سکونت ديگران ، بدون اطمینان از وجود صاحب آن و اجازه از او ، ممنوع است .

لاتدخلوا بيوتاً غير بيوتكم حتى تستأسوا

برداشت فوق، بر این مبنا است که «استئناس» (مصدر «تستأسوا») استفعال از «أنس إذا أبصر» و به معنای استعلام و استکشاف باشد. بر این اساس معنای آیه چنین می شود: «وارد خانه کسی نشوید تا آن که از وضعیت و احوال صاحب خانه باخبر شوید که معمولاً این استعلام همراه با استيذان (اجازه خواستن) است».

5- اذن خواستن و سلام کردن ، از شرایط و آداب ورود به محل سکونت و خانه ديگران

لاتدخلوا بيوتاً غير بيوتكم حتى تستأسوا و تسلّموا

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

12 - نور - 24 - 28 - 2

2- ورود به خانه و محل سکونت ديگران به هنگام نیافتن کسی در آن ، با کسب مجوز شرعی یا قانونی ، جایز است .

فإن لم تجدوا فيها أحداً فلا تدخلوها حتى يؤذن لكم

مجهول آمدن فعل «يؤذن» _ بدون ذکر فاعل (اجازه دهنده) - می تواند حاکی از این نکته باشد که برای ورود به خانه ديگران، یک نوع مجوزی لازم است؛ چه آن مجوز ناشی از قوانین متعارف باشد و چه از ناحیه شرع.

19- اهمیت استيذان از رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

12 - نور - 24 - 62 - 4

4- مؤمنان راستین ، به هنگام حضور در کنار پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبری جامعه اسلامی ، برای حل و فصل امور مهم اجتماعی ، بدون اذن خواستن به دنبال کار دیگری نمی رفتند .

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ ءَامَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَإِذَا كَانُوا مَعَهُ عَلَىٰ أَمْرٍ لَّمْ يَذْهَبُوا حَتَّىٰ

20- اهمیت استیذان از محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 62 - 4

4 - مؤمنان راستین ، به هنگام حضور در کنار پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبری جامعه اسلامی ، برای حل و فصل امور مهم اجتماعی ، بدون اذن خواستن به دنبال کار دیگری نمی رفتند .

ص: 340

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ ءَامَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَإِذَا كَانُوا مَعَهُ عَلَىٰ أَمْرٍ لَّمْ يَذْهَبُوا حَتَّىٰ

21- ترک استیذان از رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 62 - 9

9- ترک حضور در محضر رهبری جامعه اسلامی برای حل و فصل امور مهم اجتماعی ، به منظور پرداختن به امور زندگی شخصی ، بدون اذن خواستن ، حرام و ممنوع است .

و إذا كانوا معه على أمر جامع لم يذهبوا حتى يستأذنوه .. فإذا استأذنوك لبعض شأن

22- سختی استیذان خادم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 58 - 15

15- ضرورت معاشرت تنگاتنگ خدمت کاران با صاحبان خود و مشقت اجازه خواستن ، فلسفه و دلیل لازم نبودن اذن خواستن برای رفت و آمد نزدیک آنان در غیر از سه وقت مقرر

ليستأذنكم .. ثلث عورت لكم ليس عليكم ولا عليهم جناح بعدهنّ طوّفون عليكم بعضكم

23- سختی استیذان کودکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 58 - 14

14- ضرورت معاشرت نزدیک و تنگاتنگ فرزندان نابالغ با پدر و مادر خود و مشقت اجازه خواستن ، فلسفه و دلیل عدم لزوم اذن خواستن از والدین ، برای رفت و آمد نزدیک با آنان در غیر از سه وقت مقرر است .

ليستأذنكم .. ثلث عورت لكم ليس عليكم ولا عليهم جناح بعدهنّ طوّفون عليكم بعضكم

جمله «طوّفون عليكم ..» جمله ای است تعلیلیه که بیانگر علت و فلسفه جواز رفت و آمد نزدیک فرزندان با پدر و مادرشان در اتاق ها و محل استراحت آنان است؛ یعنی، چون فرزندان باید با پدر و مادرشان رفت و آمد نزدیک داشته باشند و اجازه خواستن برای این کار، برای فرزندان مشقت بار است، پس اذن طلبیدن لازم نیست.

24- فلسفه استیذان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 58 - 6,8

6 - آگاه نشدن فرزندان از وضعیت متناسب با خواب و استراحت (حالت برهنگی و خلوت) پدران و مادران در اتاق هایشان،

ص: 341

فلسفه و حکمت تشریح حکم اذن گرفتن فرزندان برای دیدار با والدین است .

لیستندنکم ... و الذین لم یبلغوا الحلم منکم ... و من بعد صلوه العشاء ثلث عورت لک

جمله «ثلاث عورات لکم» استینافیه بیانیه است و بیانگر علت تشریح حکم اذن گرفتن فرزندان برای ورود به اتاق و محل استراحت والدین خویش است.

8- آگاه نشدن خدمت کاران از وضعیت متناسب با خواب و استراحت (برهنگی و خلوت) صاحبان خود در اتاق هایشان، فلسفه و حکمت تشریح حکم اذن گرفتن آنان برای دیدار با صاحبان خویش

لیستندنکم الذین ملکت ایمنکم ... من قبل صلوه الفجر ... و من بعد صلوه العشاء ثلث

25- محدوده استیذان از دوست

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 61 - 15

15 - استفاده از خوراکی های موجود در منازل دوستان، بدون اذن خواستن از ایشان از حقوق دوستی است .

لیس علی الأعمی حرج ... و لا علی أنفسکم أن تأکلوا من بیوتکم ... أو ما ملکتم مفات

26- محدوده استیذان از فرزند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 61 - 9

9 - استفاده از خوراکی های اهل خانه خود (فرزندان و همسر) بدون اذن خواستن، جایز است .

لیس علی الأعمی حرج ... و لا علی أنفسکم أن تأکلوا من بیوتکم

27- محدوده استیذان از مولا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 58 - 10، 15

10 - رفت و آمد خدمت کاران به اتاق صاحبان خود، در غیر از سه وقت پیش از طلوع فجر، استراحت نیمروزی و هنگام خواب شب، بدون اذن جایز است .

لیستندنکم الذین ملکت ایم_نکم . . من قبل صلوه الفجر... لیس علیکم و لا علیهم جنا

15 - ضرورت معاشرت تنگاتنگ خدمت کاران با صاحبان خود و مشقت اجازه خواستن ، فلسفه و دلیل لازم نبودن اذن خواستن برای رفت و آمد نزدیک آنان در غیر از سه وقت مقرر

لیستندنکم . . ثلث عورت لکم لیس علیکم و لا علیهم جناح بعدهنّ طوفون علیکم بعضکم

ص: 342

28- محدوده استیذان از والدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 58 - 14، 11

11 - رفت و آمد فرزندان به اتاق پدر و مادر، در غیر از سه وقت پیش از طلوع فجر، وقت استراحت نیمروزی و پس از نماز عشا، بدون اذن جایز است.

لیسئذنکم .. و الذین لم یبلغوا الحلم منکم ... من قبل صلوه الفجر ... لیس علیکم و

14 - ضرورت معاشرت نزدیک و تنگاتنگ فرزندان نابالغ با پدر و مادر خود و مشقت اجازه خواستن، فلسفه و دلیل عدم لزوم اذن خواستن از والدین، برای رفت و آمد نزدیک با آنان در غیر از سه وقت مقرر است.

لیستئذنکم .. ثلث عورت لکم لیس علیکم و لا علیهم جناح بعدهنّ طوفون علیکم بعضکم

جمله «طوفون علیکم..» جمله ای است تعلیلیه که بیانگر علت و فلسفه جواز رفت و آمد نزدیک فرزندان با پدر و مادرشان در اتاق ها و محل استراحت آنان است؛ یعنی، چون فرزندان باید با پدر و مادرشان رفت و آمد نزدیک داشته باشند و اجازه خواستن برای این کار، برای فرزندان مشقت بار است، پس اذن طلبیدن لازم نیست.

29- محدوده استیذان از همسر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 61 - 9

9 - استفاده از خوراکی های اهل خانه خود (فرزندان و همسر) بدون اذن خواستن، جایز است.

لیس علی الأعمی حرج ... و لا علی أنفسکم أن تأکلوا من بیوتکم

30- نقش استیذان از رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 62 - 17

17 - پرداختن به امور مهم زندگی شخصی، به جای حل و فصل مسائل اجتماعی، با اذن رهبری، خطایی است نیازمند به استغفار به درگاه الهی.

فإذا استئذنوک لبعض شأنهم فأذن لمن شئت منهم و استغفر لهم الله

توصیه خداوند به طلب مغفرت کردن پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای کسانی که به اذن او عرصه حل و فصل امور اجتماعی را ترک می کنند حاکی از این است که این عمل چون به اذن آن حضرت انجام گرفته جایز است؛ ولی در عین حال خطایی است که باید برای آن استغفار کرد.

ص: 343

11- اسحاق

1- اسحاق (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 39 - 4

4- اسماعیل و اسحاق (ع)، فرزندان حضرت ابراهیم (ع) و هدیه و بخشش الهی به او بود.

الحمد لله الذي وهب لي على الكبر اسم عيل و إسحاق

2- آخرت طلبی اسحاق (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 46 - 1

1 - آخرت اندیشی و یاد مستمر قیامت، از اوصاف ابراهیم، اسحاق و یعقوب (علیهم السلام)

إنا أخلصنهم بخالصة ذكری الدار

«خالصه» موصوف برای صفت مقدر (چون خصله) و یا صفت است. «باء» آن برای سببیت و عبارت «ذکری الدار» نیز بیان برای «خالصه» می باشد. بر این اساس پیام آیه چنین خواهد بود: ما با خصلت و صفت خالص و بی شائبه _ که عبارت است از آخرت اندیشی _ آنان را خالص ساختیم.

3- اتمام نعمت بر اسحاق (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 6 - 13, 15

13_ ابراهیم و اسحاق (ع) از نعمت کامل و تمام الهی برخوردار بودند.

ص: 344

كما أتمها على أبويك من قبل إبراهيم وإسحق

15- يوسف (ع) آگاه به بهره مندی ابراهیم و اسحاق (ع) از نعمت های کامل الهی

كما أتمها على أبويك من قبل

4- اخلاص اسحاق (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 73 - 15

15- عبادت و بندگی مداوم و مخلصانه، از اوصاف حضرت ابراهیم، اسحاق و یعقوب (ع)

و كانوا لنا عـبدین

فعل «کون» - که مفید استقرار وصف است - بیانگر دائمی بودن عبادت ابراهیم (ع) است و تقدم جار و مجرور (لنا)، نشانگر انحصار عبادت آنان، برای خداوند متعال است که از آن به خالصانه بودن یاد می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 46 - 2

2- ابراهیم، اسحاق و یعقوب (علیهم السلام) از هرگونه آلودگی های مادی و متضاد با آخرت اندیشی پاک و منزّه بود.

إنا أخلصنـهم بخالصة ذکری الدار

5- اسحاق (ع) از صالحان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 85 - 3

3- ابراهیم، اسحاق، یعقوب، نوح، داوود، سلیمان، ایوب، یوسف، موسی، هارون، زکریا، یحیی، عیسی و الیاس (ع) از صالحان بودند.

و وهبنا له .. کل من الصلحین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 72 - 6

6- ابراهيم ، يعقوب و اسحاق (ع) ، از زمره صالحان اند .

و كلاً جعلنا صـ_لحين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

15 - صافات - 37 - 112 - 3

3- اسحاق (ع) ، مظهر صلاح و مصداق روشن صالحان

ص: 345

و بشرنَه بِاسْحَقِ نَبِيًّا مِنَ الصِّالِحِينَ

6- اسحاق (ع) از محسنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 84 - 8

8_ نوح، ابراهیم، اسحاق، یعقوب، داوود، سلیمان، ایوب، یوسف، موسی و هارون (ع) از نیکوکاران هستند.

و من ذریته .. و كذلك نجزي المحسنين

مشارالیه «کذلک» هم می تواند هدایت باشد، که از «هدینا» استفاده می شود، و هم می تواند کثرت ذریه صالح باشد، که از «وهبنا» و «من ذریته» به دست می آید. برداشت فوق بر اساس احتمال اول است.

7- اسحاق (ع) در حج

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 199 - 11

11_ لزوم کوچ کردن از عرفات، بسان کوچ کردن ابراهیم و اسماعیل و اسحاق و سایر حج گزاران

ثم افیضوا من حیث افاض الناس

امام صادق (ع) درباره آیه «ثم افیضوا ..» فرمود: یعنی ابراهیم و اسماعیل و اسحاق فی افاضتهم منها و من کان بعدهم

کافی، ج 4، ص 247، ح 4؛ نورالثقلین، ج 1، ص 196، ح 719.

8- اسحاق (ع) و دوران یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 6 - 19

19_ ابراهیم و اسحاق (ع)، به هنگام شروع داستان یوسف (خواب دیدن ستارگان، خورشید و ماه) در حال حیات نبودند.

كما أتمها علی أبویک من قبل

برداشت فوق ، از قید «من قبل» استفاده می شود. البته این در صورتی است که «من قبل» قید برای «أبویک» باشد ، نه متعلق به «أتمّها».

ص: 346

9- اسحاق (ع) و دین ابراهیم (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 38 - 5

5_ اسحاق و یعقوب (ع) ، پیامبرانی پیرو شریعت پدرشان ابراهیم (ع)

واتبعت مله اباہی ابرہیم و اسحق و یعقوب

10- اسحاق (ع) و یعقوب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 6 - 17

17_ ابراهیم و اسحاق (ع) ، پدران یعقوب و یوسف (ع) بودند .

علی ابویک من قبل ابرہیم و اسحق

11- اسحاق (ع) و یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 6 - 17

17_ ابراهیم و اسحاق (ع) ، پدران یعقوب و یوسف (ع) بودند .

علی ابویک من قبل ابرہیم و اسحق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 38 - 1

1_ ابراهیم ، اسحاق و یعقوب (ع) ، پدران و اجداد یوسف (ع) بودند .

واتبعت مله اباہی ابرہیم و اسحق و یعقوب

12- اسحاق (ع) هنگام استماع آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16- زکریا، یحیی، مریم (س)، عیسی، ابراهیم، اسحق، یعقوب، موسی، هارون، اسماعیل، و ادريس (ع)، هنگام شنیدن آیات الهی به سجده می افتادند و در حال سجود اشک می ریختند .

أولئك... إذا تتلى عليهم آيات الرحمن خرّوا سجداً و بکياً

ص: 347

13- اعطای اسحاق (ع) به ابراهیم (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 49 - 3

3- اعطای اسحاق و یعقوب به حضرت ابراهیم (ع) ، موهبتی الهی و پاداش هجرت او بود .

فلما أعتزلهم و مايعبدون من دون الله و هبنا له إسحاق و يعقوب

حرف «لَمَّا» بیانگر ترتب جزا(وهبنا ..) بر شرط (اعتزلهم ...) می باشد و دلالت می کند که وجود جزا، به خاطر وجود شرط بوده است.

14- الگوگیری از اسحاق (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 47 - 7

7 - ابراهیم ، اسحاق و یعقوب (علیهم السلام) ، اسوه و الگوی انسان ها

و اذکر عبدنا ابرهیم . . . إثمهم عندنا لمن المصطفين الأخيار

برداشت یاد شده از آن جا است که آیه شریفه، درصدد بیان سرگذشت شخصیت هایی است که برای پیامبر اسلام(صلی الله علیه و آله) و مؤمنان، درس آموز و سازنده است.

15- امامت اسحاق (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 73 - 1

1- حضرت ابراهیم ، اسحاق و یعقوب (ع) ، برخوردار از منصب پیشوایی و رهبری در جامعه

و جعلنهم أئمة

16- انقیاد اسحاق (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 134 - 1

1 - ابراهيم ، اسماعيل ، اسحاق ، يعقوب و فرزندان آنان ، امتی پرستشگر خدا و تسليم در برابر او

تلک أمه قد خلت

ص: 348

مشارالیه «تلک» پیامبران یاد شده در آیه قبل و فرزندانشان است. به کارگیری «تلک» برای اشاره به مذکر به لحاظ خبر (أمه) می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 141 - 1

1 - ابراهیم ، اسماعیل ، اسحاق و یعقوب (ع) ، امتی پرستشگر خدا و تسلیم در برابر او

تلک أمه قد خلت

مشار الیه «تلک» پیامبران یاد شده در آیه قبل است. به کارگیری «تلک» برای اشاره به مذکر و لحاظ خبر (أمه) می باشد.

17- ایمان به تعالیم اسحاق (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 136 - 1

1 - ضرورت ایمان داشتن به خدا ، قرآن و احکام و معارف نازل شده بر ابراهیم ، اسماعیل ، اسحاق و یعقوب (ع)

قولوا ءامنا بالله و ما أنزل إلینا و ما أنزل إلى إبرهیم . . . و یعقوب

18- برکت اسحاق (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 73 - 5

5_ اسحاق و یعقوب ، رحمت و برکتی از ناحیه خداوند برای ابراهیم (ع) و خانواده او

فبشرنها یاسح ق . . . رحمت الله و برکته علیکم أهل البیت

19- برگزیدگی اسحاق (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 73 - 2,6

2- امامت و رهبری حضرت ابراهیم ، اسحاق و یعقوب (ع) ، به انتخاب و انتصاب خداوند بود .

و جعلنهم أئمه

6- ابراهیم ، اسحاق و یعقوب (ع) ، از سوی خداوند به عنوان هادی و راهنمای مردم برگزیده شدند .

و جعلنهم أئمة يهدون

ص: 349

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 47 - 1

1 - ابراهیم ، اسحاق و یعقوب (علیهم السلام) ، از برگزیدگان خداوند از میان انسان ها

و إتهم عندنا لمن المصطفین

«مصطفی» (مفرد «مصطفین») به معنای شخص برگزیده و انتخاب شده است.

20- بشارت تولد اسحاق (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 69 - 17

17_ «عن أبي جعفر (ع) قال: . . . قدم الله تعالى رسلاً إلى ابراهيم يیشرونه باسحاق . . . و ذلك قوله: « و لقد جاءت رسلنا ابراهيم بالبشرى » ;

از امام باقر(ع) روایت شده است که فرمود: خداوند به سوی ابراهیم مأمورانی فرستاد که او را به [تولد] اسحاق مژده دهند و این است سخن خداوند که فرمود: و لقد جاءت . . .».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 71 - 7

7_ خداوند ، همسر ابراهیم را به دارا شدن فرزند پسری بشارت داد .

فبشّرناها باسحاق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 74 - 2

2_ فرشتگان مهمان بر ابراهیم (ع) ، او را به دارا شدن فرزند پسری بشارت دادند .

و جاءته البشری

«ال» در «البشری» عهد ذکری است و اشاره به بشارتی دارد که آیه 71 (فبشّرناها) متضمن آن بود.

21- بشارت فرزند اسحاق (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 71 - 9

9_ خداوند ، به ساره بشارت داد که اسحاق ، دارای فرزند پسری خواهد شد .

فبشرنها یاسحق و من وراء إسحق یعقوب

کلمه «یعقوب» عطف بر «اسحاق» است و عبارت «من وراء إسحاق» توصیفی برای «یعقوب» می باشد؛ یعنی: فبشرناها بیعقوب

ص: 350

22- بشارت ولادت اسحاق (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 31 - 4

4 - فرستادگان خداوند برای عذاب قوم لوط ، مژده و بشارتی را (تولد اسحاق (ع)) ، نیز به ابراهیم (ع) دادند .

و لَمَّا جَاءَتْ رَسُلَنَا إِبْرَاهِيمَ بِالْبَشْرَى

این آیه، با آیات پنجاه و یک تا شصت و دو سوره حجر یک سیاق دارند، که در آن آیات به ابراهیم(ع) بشارت فرزنددار شدن داده شده است. آن آیات، قرینه است که «البشری» در این آیه نیز همان بشارت را همراه دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 101 - 11

11 - « بریده بن معاویه العجلی قال : قلت لأبي عبد الله (ع) كم كان بين بشاره ابراهيم باسما عيل و بين بشارته ياسحاق قال كان بين البشارتين خمس سنين قال الله سبحانه فيسّرناه بغلام حلیم یعنی اسماعیل . . . فلَمَّا كان في الليل أتى ابراهيم آت من ربه فأراه الرؤيا في ذبح ابنه اسماعيل بموسم مکه . . . ثم انطلقا إلى السعي فلَمَّا صارا في المسعى قال ابراهيم (ع) لاسماعيل يابني إني أرى في المنام أنني أذبحك في موسم عامي هـ ذافماذا ترى قال يا أبت افعل ما تؤمر . . . وفدى اسماعيل بكبش عظيم فذبحه و تصدق بلحمه على المساكين ;

برید عجلی گوید: به امام صادق(ع) گفتم: بین بشارت ابراهیم به اسماعیل و بشارت او به اسحاق، چه مقدار فاصله بود؟ حضرت فرمود: فاصله دو بشارت پنج سال بود خدا می فرماید: «فبشّرناه بغلام حلیم؛ یعنی، . . . چون شب شد فرستاده ای از سوی خدا نزد ابراهیم آمد و در خواب ذبح فرزندش اسماعیل را در زمان حج در مکه به او نشان داد... آن گاه هر دو برای سعی به راه افتادند و چون به محل سعی رسیدند، ابراهیم به اسماعیل گفت: پسر! من در خواب دیدم که تو را امسال در زمان حج ذبح می کنم، تو چه نظری داری؟ اسماعیل گفت: ای پدر! آنچه را مأمور شدی انجام ده ... و قوچ بزرگی به جای اسماعیل فدیة شد. پس ابراهیم(ع) آن را ذبح کرد و گوشت آن را به مساکین صدقه داد».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 112 - 1

1 - بشارت خداوند به ابراهیم (ع) ، به تولد فرزندی به نام اسحاق برای او

و بشرناه ياسحاق

23- بصیرت اسحاق (ع)

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

ص: 351

4- ابراهیم ، اسحاق و یعقوب (علیهم السلام) ، انسان های برخوردار از « قدرت و توانایی » و « بصیرت و روشن بینی »

إبرهیم و إسحق و یعقوب أُولی الأیدی و الأبصر

«أُولی الأیدی» (صاحبان دست ها) کنایه از قدرت و توانایی است.

24- پاداش اخروی اسحاق (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 134 - 3,4

3 - پاداش اخروی اعمال نیک ابراهیم ، اسماعیل ، اسحاق و یعقوب (ع) اختصاص به خود ایشان دارد و دیگران از آن بهره ای نخواهند برد .

تلک أمه قد خلت لها ما کسبت

تقدیم «لها» بر «ما کسبت» گویای حصر است. بنابراین «لها ما کسبت»؛ یعنی، دستاورد آنان تنها از آن ایشان و به سود خودشان است.

4 - بهره مند شدن یهود از پاداش فضیلت ها و اعمال شایسته پیامبرانی چون ابراهیم ، اسحاق و . . . از باور های ناصواب یهود

تلک أمه قد خلت لها ما کسبت و لکم ما کسبتم

از اینکه خداوند در خطاب به یهودیان این حقیقت را یادآور می شود که دستاوردهای پیامبران نصیب دیگران نخواهد شد، می توان به برداشت فوق دست یافت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 141 - 3

3 - پاداش اخروی اعمال نیک ابراهیم ، اسماعیل ، اسحاق و یعقوب (ع) اختصاص به خود ایشان دارد و دیگران از آن بهره ای نخواهند برد .

تلک أمه قد خلت لها ما کسبت

تقدیم «لها» بر «کسبت» گویای حصر است. بنابراین «لها ما کسبت»؛ یعنی، دستاورد آنان تنها از آن ایشان و به سود خودشان است.

25- پیروان دین اسحاق (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 38 - 2،4

2_ یوسف (ع) در زندان مصر، پیروی خویش از آیین ابراهیم، اسحاق و یعقوب (ع) را فاش ساخت.

واتبعت مله اباى ابرهيم و اسحق و يعقوب

ص: 352

4_ یوسف (ع)، پیرو شریعت پدرانیش، ابراهیم، اسحاق و یعقوب (ع) بود و برانگیخته به شریعتی جدید نبود.

واتبعت مله اباؤی ابرهیم و إسحـق و یعقوب

26- پیشگامی اسحاق (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 90 - 14

14- پیامبران الهی، موسی، هارون، ابراهیم، لوط، اسحاق، یعقوب، نوح، داوود، سلیمان، ایوب، اسماعیل، ادريس، ذالکفل، یونس، زکریا و یحیی (علیهم السلام)، پیشگامان در کارهای خیر

و لقد آتینا موسی و هـرون ... یحیی ... إنهم کانوا یسـرعون فی الخیرت

برداشت بالا مبتنی بر این است که ضمیرهای جمع در جمله «إنهم کانوا یسارعون..» به پیامبرانی بازگردد که در سلسله آیات پیشین (48_ 90) از آنان یاد شده است.

27- تاریخ ولادت اسحاق (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 39 - 8

8- اسماعیل (ع)، پیش از اسحاق (ع) به دنیا آمد و از نظر سنی بزرگتر از او بود.

وهب لی علی الکبر اسمـعیل و إسحـق

از تقدم ذکرى اسماعیل (ع) بر اسحاق (ع) در این آیه و آیات مشابه تقدم سنی استفاده می شود و تاریخ نیز مؤید این برداشت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 72 - 1

1- تولد اسحاق و یعقوب (ع)، پس از هجرت ابراهیم (ع) بود.

ونجینـه و لوطاً إلی الأرض ... ووهبنا له إسحـق و یعقوب

سیر داستان حضرت ابراهیم در این آیات، بیانگر برداشت یاد شده است. به علاوه این که داستان افکندن ابراهیم به آتش و نجات آن حضرت در زمان جوانی اش بوده است و فرزنددار شدن ابراهیم (ع) در دوران پیری آن حضرت صورت گرفته است.

28- تداوم عبودیت اسحاق (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 73 - 15

ص: 353

15- عبادت و بندگی مداوم و مخلصانه، از اوصاف حضرت ابراهیم، اسحاق و یعقوب (ع)

و كانوا لنا عـبدین

فعل «کون» _ که مفید استقرار وصف است _ بیانگر دائمی بودن عبادت ابراهیم(ع) است و تقدم جار و مجرور (لنا)، نشانگر انحصار عبادت آنان، برای خداوند متعال است که از آن به خالصانه بودن یاد می شود.

29- تعالیم شریعت اسحاق(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 73 - 14

14- انجام کار های نیک، اقامه نماز و پرداخت زکات، از تکالیف شریعت ابراهیم، اسحاق و یعقوب (ع)

و أوحینا إلیهم فعل الخیرت و إقام الصلوه و إیتاء الزکوه

30- تقرب اسحاق(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 47 - 2

2 - عظمت مقام و قرب ابراهیم، اسحاق و یعقوب (علیهم السلام) در پیشگاه خداوند

و إثمهم عندنا لمن المصطفین

برگزیدگی ابراهیم(ع) و .. از سوی خداوند با آمدن قید «عندنا» (پیشگاه ما)، می تواند گویای برداشت یاد شده باشد.

31- تقوای اسحاق(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 49 - 7

7 - داوود، سلیمان، ایوب، ابراهیم، اسحاق، یعقوب، اسماعیل، الیسع، ذالکفل (علیهم السلام)، از تقوای پیشگان و نیک فرجامان بودند .

و اذکر داود .. إسم عیل و الیسع و ذالکفل ... هـ ذاکر و إنّ للمتقین لحسن مثاب

«مثاب» به معنای مرجع و بازگشت است و منظور از «حسن مثاب» حسن عاقبت و سرانجام نیک است. گفتنی است که برداشت یاد شده

مبتنی بر این است که مقصود از «متقین» پیامبرانی باشد که در آیات گذشته از آنان سخن گفته شد.

ص: 354

32- تکلیف اسحاق (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 73 - 11

11- ابراهیم ، اسحاق و یعقوب (ع) ، مأمور به انجام کار نیک ، برپاداشتن نماز و پرداخت زکات

و أوحینا إلیهم فعل الخیرت و إقام الصلوه و إیتاء الزکوه

33- تنزیه اسحاق (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 38 - 9

9_ یوسف (ع) و پدرانش ابراهیم ، اسحاق ، یعقوب (ع) ، موحدانی مبرّا از کمترین شرک‌ورزی به خدا

ما کان لنا أن نشرک بالله من شیء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 46 - 2

2- ابراهیم ، اسحاق و یعقوب (علیهم السلام) از هرگونه آلودگی های مادی و متضاد با آخرت اندیشی پاک و منزّه بود .

إنّا أخلصنهم بخالصة ذکری الدار

34- توحید اسحاق (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 133 - 10

10 - یعقوب ، ابراهیم ، اسماعیل و اسحق (ع) موحدانی پرستشگر خدای یکتا

نعبد إلهک و إله آبائک إبرهیم و إسمعیل و إسحق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 84 - 2

2_ ابراهیم، اسحاق(ع) و یعقوب(ع) دارای مقامی رفیع و بهره مند از هدایتی ویژه به توحید و برهانهای آن، از جانب خداوند.

و وهبنا له إسحق و یعقوب کلاً هدینا

بهره مندی از هدایت ویژه الهی حاکی از مرتبه والای آن پیامبران است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 38 - 16، 9

ص: 355

9_ یوسف (ع) و پدرانش ابراهیم، اسحاق، یعقوب (ع)، موحدانی مبرّا از کمترین شرک‌ورزی به خدا

ما کان لنا أن نشرك بالله من شيء

16_ اعتقاد ابراهیم، اسحاق، یعقوب و یوسف (ع) و دیگر پیامبران به توحید و مصونیتشان از هرگونه شرک‌ورزی، تفضلی از ناحیه خدا بر آنان بود.

ما کان لنا أن نشرك بالله من شيء ذلک من فضل الله علينا

35- توحید در دین اسحاق (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 38 - 14

14_ توحید، روح و رکن اصیل آیین ابراهیم، اسحاق، یعقوب و یوسف (ع)

واتبعت مله آباءی ابرهیم... ما کان لنا أن نشرك بالله من شيء

جمله «ما کان لنا...» توصیف «مله آباءی...» می باشد. تفسیر و تبیین یک آیین به یکی از حقایق آن، می رساند که حقیقت یاد شده رکن و پایه اصلی آن آیین است.

36- حجت‌های اسحاق (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 84 - 2

2_ ابراهیم، اسحاق (ع) و یعقوب (ع) دارای مقامی رفیع و بهره مند از هدایتی ویژه به توحید و برهانهای آن، از جانب خداوند.

و وهبنا له إسحق و یعقوب کلاً هدینا

بهره مندی از هدایت ویژه الهی حاکی از مرتبه والای آن پیامبران است.

37- حسن فرجام اسحاق (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 49 - 7

7 - داوود، سلیمان، ایوب، ابراهیم، اسحاق، یعقوب، اسماعیل، الیسع، ذالکفل (علیهم السلام)، از تقوایبندگان و نیک فرجامان

بودند .

و اذکر داود . . . إسم عیل و الیسع و ذالکفل ... هـ ذاکر و إنّ للمتقین لحسن مئاب

«مئاب» به معنای مرجع و بازگشت است و منظور از «حسن مئاب» حسن عاقبت و سرانجام نیک است. گفتنی است که برداشت یاد شده مبتنی بر این است که مقصود از «متقین» پیامبرانی باشد که در آیات گذشته از آنان سخن گفته شد.

ص: 356

38- خویشاوندان اسحاق (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 87 - 1, 2

1 _ خداوند برخی از پدران و فرزندان و برادران انبیای گذشته را (ابراهیم، اسحاق، یعقوب (ع) و ...) برگزید و به صراط مستقیم هدایت کرد.

و من ءابائهم و ذریتهم و إخوانهم و اجتینهم و هدینهم إلی صراط مستقیم

2 _ خداوند برخی از پدران و فرزندان و برادران انبیای گذشته را (ابراهیم، اسحق (ع) و ...) بر همه مردم عصرشان برتری بخشید.

کلاً فضلنا علی العلمین ... و من ءابائهم و ذریتهم و إخوانهم

39- دین اسحاق (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 140 - 5

5 - ابراهیم، اسماعیل، اسحاق، یعقوب (ع) و نوادگان او، نه یهودی بودند و نه نصرانی

أم تقولون ... کانوا هوداً أو نصری

جمله «أم تقولون ...» در بردارنده استفهام انکاری توییخی است؛ یعنی، چنین پنداری هست ولی پنداری باطل و ناصواب می باشد و معتقدان به آن سزاوار ملامت هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 38 - 5

5_ اسحاق و یعقوب (ع)، پیامبرانی پیرو شریعت پدرشان ابراهیم (ع)

واتبع مله ءابائی ابرهیم و إسحق و یعقوب

40- ذکر آخرت طلبی اسحاق (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 46 - 7

7- صفت آخرت اندیشی و دنیاگریزی ابراهیم، اسحاق و یعقوب (علیهم السلام) شایان یاد و یادآوری است.

و اذکر عبدنا .. إنا أخلصنهم بخالصة ذکری الدار

برداشت یاد شده بر این اساس مبتنی است که جمله «إنا أخلصناهم..» تعلیل برای «أذکر...» باشد؛ یعنی، سرگذشت ابراهیم(ع)

ص: 357

و... را یاد کن؛ چون آنان را به آخرت اندیشی خالص گردانیدیم.

41- ذکر زهد اسحاق (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 46 - 7

7- صفت آخرت اندیشی و دنیاگریزی ابراهیم، اسحاق و یعقوب (علیهم السلام) شایان یاد و یادآوری است.

و اذکر عبدنا .. إنا أخلصناهم بخالصة ذکری الدار

برداشت یاد شده بر این اساس مبتنی است که جمله «إنا أخلصناهم ..» تعلیل برای «أذکر...» باشد؛ یعنی، سرگذشت ابراهیم (ع) و... را یاد کن؛ چون آنان را به آخرت اندیشی خالص گردانیدیم.

42- ذکر قصه اسحاق (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 45 - 1

1- یادآوری سرگذشت ابراهیم، اسحاق و یعقوب (علیهم السلام)، توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و اذکر عبداً ابراهیم و اسحاق و یعقوب

43- رحمت بر اسحاق (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 50 - 1

1- حضرت ابراهیم و فرزندانش، اسحاق و یعقوب، برخوردار از رحمت هایی ویژه از جانب خداوند

و وهبنا لهم من رحمتنا

«من» برای تبعیض است؛ یعنی «و هبنا لهم بعض رحمتنا» عنوان «هبه» و بخشش الهی، حاکی از ویژگی و مرتبه والای آن است.

44- رحمت بودن اسحاق (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5_ اسحاق و یعقوب، رحمت و برکتی از ناحیه خداوند برای ابراهیم (ع) و خانواده او

ص: 358

فبشرنها یاسح ق . . . رحمت الله وبرک ته علیکم أهل البيت

45- زکات اسحاق (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 73 - 11

11- ابراهیم ، اسحاق و یعقوب (ع) ، مأمور به انجام کار نیک ، برپاداشتن نماز و پرداخت زکات

و أوحینا إلیهم فعل الخیرت و إقام الصلوه و إیتاء الزکوه

46- زکات در شریعت اسحاق (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 73 - 14

14- انجام کار های نیک ، اقامه نماز و پرداخت زکات ، از تکالیف شریعت ابراهیم ، اسحاق و یعقوب (ع)

و أوحینا إلیهم فعل الخیرت و إقام الصلوه و إیتاء الزکوه

47- زمان بشارت اسحاق (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 71 - 12

12_ زمان آگاهی ابراهیم (ع) به دارا شدن فرزند و نوه (اسحاق و یعقوب) اندکی پیش از به هلاکت رسیدن قوم لوط بود .

إنا أرسلنا إلی قوم لوط . وامرأته قائمه فضحکت فبشرنها یاسح ق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 72 - 1

1_ ابراهیم (ع) و همسرش ساره ، هنگام بشارت فرشتگان به تولد اسحاق و یعقوب ، پیر و کهنسال بودند .

قالت ی ویلتی ءألد و أنا عجوز و ه ذابعلی شیخاً

48- سجده اسحاق (ع)

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

10 - مریم - 19 - 58 - 16

ص: 359

16- زکریا، یحیی، مریم (س)، عیسی، ابراهیم، اسحق، یعقوب، موسی، هارون، اسماعیل، و ادريس (ع)، هنگام شنیدن آیات الهی به سجده می افتادند و در حال سجود اشک می ریختند .

أولئك .. إذا تتلى عليهم آيات الرحمن خرّوا سجّداً و بکياً

49- شخصیت اسحاق (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 140 - 11

11 - ابراهیم، اسماعیل، اسحاق و یعقوب (ع) از پیامبران و شخصیت های مورد قبول یهود و نصارا

أم تقولون إن ابراهیم ... كانوا هوداً أو نصری

50- ظالمان نسل اسحاق (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 113 - 2

2 - از نسل ابراهیم و اسحاق (علیهما السلام)، برخی نیکوکار و برخی ظالم به خویشان گشتند .

و من ذرّیتهما محسن و ظالم لنفسه

51- عبادت اسحاق (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 141 - 1

1 - ابراهیم، اسماعیل، اسحاق و یعقوب (ع)، امتی پرستشگر خدا و تسلیم در برابر او

تلک أمه قد خلت

مشار الیه «تلک» پیامبران یاد شده در آیه قبل است. به کارگیری «تلک» برای اشاره به مذکر و لحاظ خبر (أمه) می باشد.

52- عبرت از قصه اسحاق (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- سرگذشت ابراهیم، اسحاق و یعقوب (علیهم السلام)، درس آموز و سازنده برای پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان

و اذکر عب_دنا ابرهیم و إسح_ق و یعقوب

ص: 360

توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مبنی بر یادآوری سرگذشت حضرت ابراهیم (ع) و .. می تواند به منظور درس آموزی و سازندگی باشد.

53- عبودیت اسحاق (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 45 - 3

3- ابراهیم ، اسحاق و یعقوب (علیهم السلام) ، از بندگان حقیقی و بلندمرتبه خداوند

عب_دنا ابرهیم و اسحاق و یعقوب

تصریح به عبد بودن ابراهیم، اسحاق و یعقوب (ع) _ با آن که همه انسان ها عبد هستند _ و نیز اضافه آن به ضمیر جلاله (نا)، می تواند گویای برداشت یاد شده باشد.

54- عصمت اسحاق (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 38 - 16

16_ اعتقاد ابراهیم ، اسحاق ، یعقوب و یوسف (ع) و دیگر پیامبران به توحید و مصونیتشان از هرگونه شرکورزی ، تفضلی از ناحیه خدا بر آنان بود .

ما کان لنا أن نشرك بالله من شیء ذلک من فضل الله علینا

55- علم اسحاق (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- حجر - 15 - 53 - 8

8- حضرت اسحاق (ع) شخصیتی دانا و دانشمند

إنا نبشرك بغلْمِ عَلِيمٍ

برداشت فوق با توجه به این مطلب است که مقصود از «بغلام علیم» _ طبق گفته مفسران _ حضرت اسحاق (ع) می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- ابراهيم، اسحاق و يعقوب (عليهم السلام)، مردان علم و عمل

إبراهيم وإسحاق و يعقوب أولى الأيدي والأبصار

ص: 361

برداشت یاد شده مبتنی بر این دیدگاه است که «الأبصار» کنایه از علم و «الأیدی» کنایه از عمل باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 28 - 14

14 - حضرت اسحاق (ع) ، شخصیتی دانا و دانشمند

و بشروه بغل - م علیم

برداشت یاد شده، با توجه به این مطلب است که مقصود از «بغلام علیم» _ طبق گفته مفسران _ حضرت اسحاق (ع) است.

56- عمل به تکلیف اسحاق (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 45 - 7

7 - ابراهیم ، اسحاق و یعقوب (علیهم السلام) ، مردان علم و عمل

إبرهیم وإسحق و یعقوب أُولی الأیدی و الأبصر

برداشت یاد شده مبتنی بر این دیدگاه است که «الأبصار» کنایه از علم و «الأیدی» کنایه از عمل باشد.

57- عمل خیر اسحاق (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 73 - 12، 11

11- ابراهیم ، اسحاق و یعقوب (ع) ، مأمور به انجام کار نیک ، برپاداشتن نماز و پرداخت زکات

و أوحینا إلیهم فعل الخیرت و إقام الصلوه و إیتاء الزکوه

12- خداوند ، به ابراهیم ، اسحاق و یعقوب (ع) کار های نیک را شناساند و چگونگی انجام آنها را از طریق وحی به آنان آموخت .

و أوحینا إلیهم فعل الخیرت

برداشت یاد شده مبتنی بر این است که نصب «فعل الخیرات» به خاطر مفعول بودن آن برای «أوحینا» باشد. براین اساس وحی و الهام فعل خیرات می تواند به این معنا باشد که خدا هر آن چه در میزان الهی و در واقع، کار خیر است به آنان شناساند و چگونگی انجام دادن آنها را از طریق وحی به آنان آموخت. و به سخن دیگر «أوحینا» متضمن معنای «علّمنا» است.

15- انجام کارهای خیر، مورد علاقه و سیره مستمر پیامبران الهی، موسی، هارون، ابراهیم، لوط، اسحاق، یعقوب، نوح، داوود، سلیمان، ایوب، اسماعیل، ادریس، ذوالکفل، یونس، زکریا، و یحیی (علیهم السلام) بود.

ولقد آتینا موسی و هرون... یحیی... إنهم كانوا یسرعون فی الخیرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 47 - 4

4- ابراهیم ، اسحاق و یعقوب (علیهم السلام) ، از افراد خیر و نیکوکار بودند .

وإِئْتِهِمْ... الأَخْيَارِ

اخیار به دو معنا است: 1_ جمع «خیر» _ با تشدید یاء _ به معنای نیکوکار است. 2_ جمع «خیر» _ به سکون یاء _ در مقابل «شر» است. برداشت یاد شده مبتنی بر معنای نخست است.

58- فرزند اسحاق (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 71 - 10

10_ خداوند ، پیش از تولد یعقوب ، نام یعقوب را برای او برگزید و آن را به ابراهیم (ع) و همسرش اعلام کرد .

فبَشِّرْهُنَّ هُنَّ بِإِسْحَاقَ قَ وَ مِنْ وَرَاءِ إِسْحَاقَ يَعْقُوبَ

59- فرزندان اسحاق (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 6 - 17

17_ ابراهیم و اسحاق (ع) ، پدران یعقوب و یوسف (ع) بودند .

عَلَىٰ أَبِيكَ مِنْ قَبْلِ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْحَاقَ

60- فضایل اسحاق (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 84 - 1

1_ اسحاق و یعقوب (ع)، موهبت خداوند به ابراهیم (ع) بودند.

ووهبنا له إسحاق و يعقوب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 86 - 3

3_ ابراهیم، اسحاق، یعقوب، نوح، داوود، سلیمان، ایوب، یوسف، موسی و هارون (ع) پیامبرانی بودند که بر همه مردم عصر خویش

ص: 363

برتری یافته بودند.

و وهبنا له إسحق و يعقوب . . . و كلا فضلنا على العلمين

برتری یافتن هر یک از پیامبران بر همه مردم _ که در اولین نظر از کلمه «العالمین» به ذهن می آید _ مستلزم برتری یافتن هر یک از پیامبران بر دیگری است. لذا نمی توان عموم «العالمین» را حقیقی دانست، بلکه دارای عموم عرفی بوده و ناظر به همه جوامع عصر خود آنهاست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 6 - 21

21_ فضیلت های یوسف (ع) و نعمت های عطا شده به او و حضرت ابراهیم و اسحاق (ع) و خاندان یعقوب، جلوه هایی از ربوبیت خداوند

یجتیبیک ربک . . . و یتیم نعمته علیک و علی ءال یعقوب ... إن ربک علیم حکیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 53 - 8

8- حضرت اسحاق (ع) شخصیتی دانا و دانشمند

إننا نبشرك بغلْمِ علیم

برداشت فوق با توجه به این مطلب است که مقصود از «بغلام علیم» _ طبق گفته مفسران _ حضرت اسحاق (ع) می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 50 - 3

3- خداوند، برای ابراهیم، اسحاق و یعقوب (ع) ستایشی راستین و بلندآوازه در تاریخ قرار داده است .

و جعلنا لهم لسان صدق علیاً

از جمله معانی و کاربردهای کلمه «لسان» ثنا و تمجید است؛ بنابراین «جعلنا . . .»، یعنی برای آنها ثنا و تمجیدی راستین و رفیع قرار دادیم.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 54 - 10

واذکر فی الکتب اسمِ عیل

چنانچه مراد از «اسماعیل(ع)» در آیه، همان فرزند ابراهیم(ع) باشد، برای تأخیر نام او از نام اسحاق و یعقوب در آیات قبل، وجوهی به نظر می رسد؛ از جمله این که، چون مادر اسماعیل در اعتزال و هجرت ابراهیم(ع) همراه او نبود، در آن آیات، تنها به نام فرزندان ساره (هم سفر ابراهیم) اکتفا شد؛ دیگر این که آن آیه در مقام بیان انیس های ابراهیم(ع) در غربت پس از هجرت است، ولی اسماعیل در خردسالی از او جدا شده بود. سومین وجه که برداشت یادشده بر آن مبتنی است این است که شرافت برتر اسماعیل(ع)، موجب یاد مستقل از او بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 58 - 1

1- زکریا، یحیی، مریم، عیسی، ابراهیم، اسحاق، یعقوب، موسی، هارون، اسماعیل و ادريس (ع) برخوردار از نعمت ویژه خداوند

أولئك الذين أنعم الله عليهم

«وَأُولَئِكَ» اشاره به تمامی موارد ذکر شده در سوره مریم از آغاز تا این آیه است و روشن است که مراد از نعمت در جمله «أَنْعَمَ اللَّهُ...» نعمت های معمولی و متعارف نیست، چرا که افراد دیگر نیز از این گونه نعمت ها برخوردارند. پس نعمتی که با لسان امتنان بر این گروه بیان گردیده، نعمتی ویژه است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبياء - 21 - 72 - 6

6- ابراهیم، یعقوب و اسحاق (ع)، از زمره صالحان اند.

و كلاً جعلنا صـلحـين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبياء - 21 - 73 - 15

15- عبادت و بندگی مداوم و مخلصانه، از اوصاف حضرت ابراهیم، اسحاق و یعقوب (ع)

و كانوا لنا عـبدین

فعل «کون» _ که مفید استقرار وصف است _ بیانگر دائمی بودن عبادت ابراهیم(ع) است و تقدم جار و مجرور (لنا)، نشانگر انحصار عبادت آنان، برای خداوند متعال است که از آن به خالصانه بودن یاد می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 112 - 3

3 - اسحاق (ع)، مظهر صلاح و مصداق روشن صالحان

و بشرنـه یاسـحـق نبیاً من الصـلحـين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - ابراهيم و اسحاق (عليهما السلام) ، برخوردار از برکات و فيوضات الهی

سلم علی ابرهیم . . . و بـرکنا علیه و علی إسحـق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 45 - 7

7 - ابراهيم ، اسحاق و يعقوب (عليهم السلام) ، مردان علم و عمل

إبرهیم و إسحـق و يعقوب أُولى الأيدي و الأبصار

ص: 365

برداشت یاد شده مبتنی بر این دیدگاه است که «الأبصار» کنایه از علم و «الأیدی» کنایه از عمل باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 46 - 2، 1

1 - آخرت اندیشی و یاد مستمر قیامت ، از اوصاف ابراهیم ، اسحاق و یعقوب (علیهم السلام)

إِنَّا أَخْلَصْنَاهُمْ بِخَالِصَةٍ ذِكْرَى الدار

«خالصه» موصوف برای صفت مقدر (چون خصله) و یا صفت است. «باء» آن برای سببیت و عبارت «ذکرى الدار» نیز بیان برای «خالصه» می باشد. بر این اساس پیام آیه چنین خواهد بود: ما با خصلت و صفت خالص و بی شائبه _ که عبارت است از آخرت اندیشی _ آنان را خالص ساختیم.

2 - ابراهیم ، اسحاق و یعقوب (علیهم السلام) از هرگونه آلودگی های مادی و متضاد با آخرت اندیشی پاک و منزّه بود .

إِنَّا أَخْلَصْنَاهُمْ بِخَالِصَةٍ ذِكْرَى الدار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 47 - 5، 7

5 - ابراهیم ، اسحاق و یعقوب (علیهم السلام) از خوبان و نیکان بودند .

إِنَّهُمْ ... الأَخِيَار

7 - ابراهیم ، اسحاق و یعقوب (علیهم السلام) ، اسوه و الگوی انسان ها

و اذکر عبدنا ابرهیم . . . إِنَّهُمْ عِنْدَنَا لَمِنَ الْمُصْطَفِينَ الْأَخِيَار

برداشت یاد شده از آن جا است که آیه شریفه، درصدد بیان سرگذشت شخصیت هایی است که برای پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان، درس آموز و سازنده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 49 - 7

7 - داوود ، سلیمان ، ایوب ، ابراهیم ، اسحاق ، یعقوب ، اسماعیل ، الیسع ، ذالکفل (علیهم السلام) ، از تقوایندگان و نیک فرجامان بودند .

و اذکر داود . . . اسمِ عیل و الیسع و ذالکفَل ... هـ ذاکر و اِنَّ للمتقین لحسن مئاب

«مئاب» به معنای مرجع و بازگشت است و منظور از «حسن مئاب» حسن عاقبت و سرانجام نیک است. گفتنی است که برداشت یاد شده مبتنی بر این است که مقصود از «متقین» پیامبرانی باشد که در آیات گذشته از آنان سخن گفته شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 28 - 14

14 - حضرت اسحاق (ع) ، شخصیتی دانا و دانشمند

و بشروه بغل_م علیم

برداشت یاد شده، با توجه به این مطلب است که مقصود از «بغلام علیم» _ طبق گفته مفسران _ حضرت اسحاق(ع) است.

ص: 366

61- فواید قصه اسحاق (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 49 - 4

4 - سرگذشت داوود ، سلیمان ، ایوب ، ابراهیم ، اسحاق ، یعقوب ، اسماعیل ، الیسع و ذالکفل (علیهم السلام) ، مایه یاد و یادآوری انسان ها

و اذکر داود ... سلیمَن ... آیوب ... ابرهیم و إسحٰق و یعقوب... إسمِ عیل و الیسع

برداشت یاد شده از آن جا است که «ه_ذا» می تواند اشاره به مجموعه آیاتی باشد که درباره سرگذشت پیامبران یاد شده، سخن گفته است.

62- قدرت اسحاق (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 45 - 4

4 - ابراهیم ، اسحاق و یعقوب (علیهم السلام) ، انسان های برخوردار از « قدرت و توانایی » و « بصیرت و روشن بینی »

إبرهیم و إسحٰق و یعقوب أُولی الأیدی و الأبصِر

«أُولی الأیدی» (صاحبان دست ها) کنایه از قدرت و توانایی است.

63- قصه اسحاق (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 72 - 1

1- تولد اسحاق و یعقوب (ع) ، پس از هجرت ابراهیم (ع) بود .

و نَجِّیْنَه و لوطًا إلی الأرض ... و وهبنا له إسحٰق و یعقوب

سیر داستان حضرت ابراهیم در این آیات، بیانگر برداشت یاد شده است. به علاوه این که داستان افکندن ابراهیم به آتش و نجات آن حضرت در زمان جوانی اش بوده است و فرزنددار شدن ابراهیم(ع) در دوران پیری آن حضرت صورت گرفته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 27 - 2

2- اسحاق (ع)، پس از هجرت ابراهیم (ع) از منطقه اصلی زندگی اش، متولد شد.

وقال إني مهاجر... ووهبنا له إسحاق

برداشت بنابراین است که در آیات، آنچه بر حضرت ابراهیم(ع) به ترتیب رخ داده، منعکس شده است.

ص: 367

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 31 - 4

4- فرستادگان خداوند برای عذاب قوم لوط ، مژده و بشارتی را (تولد اسحاق (ع)) ، نیز به ابراهیم (ع) دادند .

و لَمَّا جَاءت رَسَلْنَا إِبْرَاهِيمَ بِالْبَشْرَى

این آیه، با آیات پنجاه و یک تا شصت و دو سوره حجر یک سیاق دارند، که در آن آیات به ابراهیم(ع) بشارت فرزنددار شدن داده شده است. آن آیات، قرینه است که «البشری» در این آیه نیز همان بشارت را همراه دارد.

64- قضاوت اسحاق(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 89 - 2

2_ نوح، ابراهیم، اسحاق، یعقوب، داوود، یوسف، موسی و هارون(ع) بهره مند از تعالیم آسمانی (کتاب) و دارای منصب قضاوت و مقام نبوت بودند.

أولئك الذين آتینهم الكتب والحکم والنبوہ

«أولئك» اشاره به انبیای مذکور در آیات قبل است.

65- کتاب آسمانی اسحاق(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 27 - 3

3- اسحاق و یعقوب (ع) از مقام نبوت و کتاب آسمانی ، برخوردار بودند .

و وهبنا له إسحاق و یعقوب و جعلنا فی ذرّیته النبوہ

از مصداق های اتم و اکمل ذریه ابراهیم، اسحاق و یعقوب اند که خداوند به آنها، نبوت و کتاب عطا کرده است.

66- گریه اسحاق(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 58 - 16

16- زکریا، یحیی، مریم (س)، عیسی، ابراهیم، اسحق، یعقوب، موسی، هارون، اسماعیل، و ادريس (ع)، هنگام شنیدن آیات الهی به سجده می افتادند و در حال سجود اشک می ریختند .

أولئك .. إذا تتلى عليهم آيات الرحمن خرّوا سجداً و بکياً

ص: 368

67- محدوده مسؤولیت اسحاق (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 73 - 7

7- ابراهیم ، اسحاق و یعقوب (ع) ، موظف بودند که در چارچوب فرمان های الهی به هدایت مردم پردازند ؛ و نه بر اساس سلیقه شخصی و نه دستور گیری از دیگران .

و جعلنهم أئمه یهدون بأمرنا

«بأمرنا» متعلق به «یهدون» و در حقیقت به منزله قید و شرط برای هدایت کردن است؛ یعنی، هدایت کردن مردم باید به فرمان ما باشد

68- محسنان نسل اسحاق (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 113 - 2

2- از نسل ابراهیم و اسحاق (علیهما السلام) ، برخی نیکوکار و برخی ظالم به خویشان گشتند .

و من ذریتهما محسن و ظالم لنفسه

69- مدح اسحاق (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 50 - 3

3- خداوند ، برای ابراهیم ، اسحاق و یعقوب (ع) ستایشی راستین و بلندآوازه در تاریخ قرار داده است .

و جعلنا لهم لسان صدق علیاً

از جمله معانی و کاربردهای کلمه «لسان» ثنا و تمجید است؛ بنابراین «جعلنا...» ، یعنی برای آنها ثنا و تمجیدی راستین و رفیع قرار دادیم.

70- مسؤولیت اسحاق (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 73 - 9

9- هدایت مردم به سوی خدا و صفات، افعال و سخنان او، وظیفه ابراهیم، اسحاق و یعقوب (ع) بود.

ص: 369

و جعلنهم أئمة يهدون بأمرنا

برداشت یاد شده براساس دو نکته است: 1_ «أمر» در اصل به معنای شأن و لفظی است عام که شامل تمامی افعال و اقوال می شود (مفردات راغب). 2_ «باء» در «بأمرنا» ممکن است برای غایت و به معنای «إلی» باشد.

71- مسیحیان و اسحاق (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 140 - 11، 9

9 - یهود و نصارا به خاطر کتمان حقایقی درباره ابراهیم، اسماعیل، اسحاق و یعقوب (ع) و نوادگان یعقوب، از ظالمترین مردم هستند.

أم تقولون إن إبراهيم ... و من أظلم ممن كتم شهادة عنده من الله

از مصداقهای مورد نظر برای «شهاده من الله» به قرینه صدر آیه، حقایقی است درباره ابراهیم(ع) و سایر پیامبران یاد شده در آیه.

11 - ابراهیم، اسماعیل، اسحاق و یعقوب (ع) از پیامبران و شخصیت های مورد قبول یهود و نصارا

أم تقولون إن إبراهيم ... كانوا هوداً أو نصری

72- مسیحیان و دین اسحاق (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 140 - 2

2 - نصارا آیین ابراهیم، اسماعیل، اسحاق، یعقوب و نوادگانش را آیین نصرانیت و ایشان را نصرانی می دانستند.

أم تقولون إن إبراهيم و إسمعیل ... كانوا هوداً أو نصری

73- مصریان باستان و اسحاق (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 38 - 6

6_ ابراهیم، اسحاق و یعقوب (ع)، پیامبرانی شناخته شده برای مردم مصر

واتبعته مله اباةى إبراهيم و إسحق و یعقوب

74- معجزه تولد اسحاق (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 370

4_ پیدایش و تکون اسحاق، به اعجاز و برخلاف جریان طبیعی بوده است.

فبشرنها یاسحق... قالت یویلتی ءألد و أنا عجوز و هذابعلی شیخاً

75- معلم اسحاق (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 73 - 12

12- خداوند، به ابراهیم، اسحاق و یعقوب (ع) کارهای نیک را شناساند و چگونگی انجام آنها را از طریق وحی به آنان آموخت.

و أوحینا إلیهم فعل الخیرت

برداشت یاد شده مبتنی براین است که نصب «فعل الخیرات» به خاطر مفعول بودن آن برای «أوحینا» باشد. براین اساس وحی و الهام فعل خیرات می تواند به این معنا باشد که خدا هر آن چه در میزان الهی و در واقع، کار خیر است به آنان شناساند و چگونگی انجام دادن آنها را از طریق وحی به آنان آموخت. و به سخن دیگر «أوحینا» متضمن معنای «علّمنا» است.

76- مقامات اسحاق (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 84 - 2

2_ ابراهیم، اسحاق (ع) و یعقوب (ع) دارای مقامی رفیع و بهره مند از هدایتی ویژه به توحید و برهانهای آن، از جانب خداوند.

و وهبنا له إسحق و یعقوب کلاً هدینا

بهره مندی از هدایت ویژه الهی حاکی از مرتبه والای آن پیامبران است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 89 - 2

2_ نوح، ابراهیم، اسحاق، یعقوب، داوود، یوسف، موسی و هارون (ع) بهره مند از تعالیم آسمانی (کتاب) و دارای منصب قضاوت و مقام نبوت بودند.

أولئک الذین ءاتینهم الکتب و الحکم و النبوه

«أولئك» اشاره به انبیای مذکور در آیات قبل است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 49 - 5

5- اسحاق و یعقوب (ع)، فرزندان ابراهیم و از پیامبران الهی بودند.

وهبنا له إسحق و یعقوب و كلاً جعلنا نبیاً

ص: 371

اسحاق(ع)، فرزند ابراهیم(ع) بود، ولی یعقوب(ع) به دلیل آیه بیست و هفتم سوره هود (و من وراء إسحاق يعقوب) فرزند اسحاق و نوه ابراهیم(ع) بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 73 - 10، 2، 1

1- حضرت ابراهیم، اسحاق و یعقوب (ع)، برخوردار از منصب پیشوایی و رهبری در جامعه و جعلن هم ائمه

2- امامت و رهبری حضرت ابراهیم، اسحاق و یعقوب (ع)، به انتخاب و انتصاب خداوند بود. و جعلن هم ائمه

10- ابراهیم، اسحاق و یعقوب (ع)، پیامبرانی که از سوی خداوند به آنان وحی می شد. و أوحینا إلیهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 112 - 2

2 - اسحاق (ع) (فرزند ابراهیم (ع))، از پیامبران الهی و بشرنّه باسحق نبیاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 45 - 3

3 - ابراهیم، اسحاق و یعقوب (علیهم السلام)، از بندگان حقیقی و بلندمرتبه خداوند عب دنا ابرهیم و اسحق و یعقوب

تصریح به عبد بودن ابراهیم، اسحاق و یعقوب (ع) با آن که همه انسان ها عبد هستند و نیز اضافه آن به ضمیر جلاله (نا)، می تواند گویای برداشت یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - ابراهیم، اسحاق و یعقوب (علیهم السلام)، از برگزیدگان خداوند از میان انسان ها

وإِنَّهُمْ عِنْدَنَا لَمِنَ الْمُصْطَفِينَ

«مصطفی» (مفرد «مصطفین») به معنای شخص برگزیده و انتخاب شده است.

2 - عظمت مقام و قرب ابراهیم، اسحاق و یعقوب (علیهم السلام) در پیشگاه خداوند

وإِنَّهُمْ عِنْدَنَا لَمِنَ الْمُصْطَفِينَ

برگزیدگی ابراهیم(ع) و .. از سوی خداوند با آمدن قید «عندنا» (پیشگاه ما)، می تواند گویای برداشت یاد شده باشد.

ص: 372

77- مکان بشارت اسحاق (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 71 - 11

11_ نوید تولد اسحاق و یعقوب به ابراهیم (ع) و همسرش ساره ، در جلسه پذیرایی ابراهیم از فرشتگان بیان شد .

فبشرنها یاسحق و من وراء إسحق یعقوب

78- مکان ولادت اسحاق (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 27 - 2

2- اسحاق (ع) ، پس از هجرت ابراهیم (ع) از منطقه اصلی زندگی اش ، متولد شد .

وقال إني مهاجر . . . ووهبنا له إسحق

برداشت بنابراین است که در آیات، آنچه بر حضرت ابراهیم(ع) به ترتیب رخ داده، منعکس شده است.

79- منشأ امامت اسحاق (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 73 - 2

2- امامت و رهبری حضرت ابراهیم ، اسحاق و یعقوب (ع) ، به انتخاب و انتصاب خداوند بود .

و جعلناهم أئمة

80- منشأ صداقت اسحاق (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 50 - 7

7- ابراهیم ، اسحاق و یعقوب (ع) ، به عنایت خداوند ، دارای گفتارهایی راستین و پرطنین در جهان و تاریخ

و جعلنا لهم لسان صدق علیاً

«لسان» در معانی مختلفی به کار رفته است، از جمله به معنای «کلام»، لذا ممکن است «لسان صدق» به معنای کلام صادق و راست باشد؛ یعنی آنچه که ابراهیم(ع) و فرزندان او ابراز داشته اند، عین حقیقت است. وصف «علیاً» برای «لسان»، نشان بازتاب وسیع آن بین مردم است.

ص: 373

81- منشأ صلاحیت اسحاق (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 72 - 7

7- دستیابی ابراهیم، اسحاق و یعقوب (ع) به صلاح و شایستگی، در پرتو اراده و عنایت خداوند بود.

و کلاً جعلنا صـلحین

82- نامگذاری اسحاق (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 71 - 8

8_ خداوند، فرزند ابراهیم و همسرش ساره را _ پیش از تولدش _ اسحاق نامید . *

فبشّرناها یاسحـق

ظاهر جمله «فبشّرناها یاسحاق .. یعقوب» این است که فرشتگان، نام اسحاق و یعقوب را نیز در بشارت آورده باشند.

83- نبوت اسحاق (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 84 - 2

2_ ابراهیم، اسماعیل، اسحاق، یعقوب و فرزندان، از انبیا و دریافت کنندگان وحی از جانب خداوند

و ما انزل علی ابراهیم .. و الاسباط

چون «الاسباط» _ به معنای نوه ها _ پس از یعقوب ذکر شده است، به نظر می رسد منظور از آن، فرزندان یعقوب باشند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 163 - 4

4_ ابراهیم، اسماعیل، اسحاق، یعقوب، عیسی، ایوب، یونس، هارون و سلیمان علیهم السلام از پیامبران پس از نوح (ع) و مخاطب

وحی

و أوحينا إلى إبراهيم . . . و سليمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 89 - 2

2_ نوح، ابراهيم، اسحاق، يعقوب، داوود، يوسف، موسى و هارون(ع) بهره مند از تعاليم آسمانی (کتاب) و دارای منصب قضاوت و مقام نبوت بودند.

أولئك الذين ءاتينهم الكتب والحكم والنبوه

ص: 374

«أولئك» اشاره به انبیای مذکور در آیات قبل است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 38 - 5,6

5_ اسحاق و یعقوب (ع) ، پیامبرانی پیرو شریعت پدرشان ابراهیم (ع)

واتبعت مله اباؤی ابرهیم و إسحـق و یعقوب

6_ ابراهیم ، اسحاق و یعقوب (ع) ، پیامبرانی شناخته شده برای مردم مصر

واتبعت مله اباؤی ابرهیم و إسحـق و یعقوب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 49 - 5

5- اسحاق و یعقوب (ع) ، فرزندان ابراهیم و از پیامبران الهی بودند .

وهبنا له إسحـق و یعقوب و کلاً جعلنا نبیاً

اسحاق(ع)، فرزند ابراهیم(ع) بود، ولی یعقوب(ع) به دلیل آیه بیست و هفتم سوره هود (و من وراء إسحاق یعقوب) فرزند اسحاق و نوه ابراهیم(ع) بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 73 - 10

10- ابراهیم ، اسحاق و یعقوب (ع) ، پیامبرانی که از سوی خداوند به آنان وحی می شد .

و أوحینا إلیهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 27 - 3

3 - اسحاق و یعقوب (ع) از مقام نبوت و کتاب آسمانی ، برخوردار بودند .

وهبنا له إسحـق و یعقوب و جعلنا فی ذرّیته النبوه

از مصداق های اتم و اکمل ذریه ابراهیم، اسحاق و یعقوب اند که خداوند به آنها، نبوت و کتاب عطا کرده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 112 - 2

2- اسحاق (ع) (فرزند ابراهیم (ع)) ، از پیامبران الهی

و بشرن ه باسح ق نبیاً

ص: 375

84- نسب اسحاق (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 58 - 4

4- برخی از پیامبران یاد شده در سوره مریم (اسحاق ، یعقوب و اسماعیل) از نسل ابراهیم (ع) بودند .

من النبیین . . . من ذرّیة ابرهیم

85- نعمت اسحاق (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 72 - 2

2- اسحاق و یعقوب (ع) موهبت خداوند به ابراهیم (ع) بود .

و وهبنا له إسحاق و یعقوب

86- نعمتهای اسحاق (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 6 - 21، 14

14_ نعمتهایی که خداوند به یوسف (ع) و آل یعقوب ارزانی داشت ، مسانخ و هم طراز نعمتهایی بود که به ابراهیم و اسحاق (ع) اعطا کرده بود .

یتیم نعمته علیک . . . کما اتمّها علی ابویک

21_ فضیلت های یوسف (ع) و نعمت های عطا شده به او و حضرت ابراهیم و اسحاق (ع) و خاندان یعقوب ، جلوه هایی از ربوبیت خداوند

یجتیبیک ربک . . . و یتیم نعمته علیک و علی ءال یعقوب . . . إن ربک علیم حکیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 58 - 1

1- زکریا ، یحیی ، مریم ، عیسی ، ابراهیم ، اسحاق ، یعقوب ، موسی ، هارون ، اسماعیل و ادريس (ع) برخوردار از نعمت ویژه خداوند

«وَأُولَئِكَ» اشاره به تمامی موارد ذکر شده در سوره مریم از آغاز تا این آیه است و روشن است که مراد از نعمت در جمله «أَنْعَمَ اللَّهُ . . .» نعمت های معمولی و متعارف نیست، چرا که افراد دیگر نیز از این گونه نعمت ها برخوردارند. پس نعمتی که با لسان امتنان بر این گروه بیان گردیده، نعمتی ویژه است.

نقش اسحاق(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 27 - 6، 1

1 - اسحاق و یعقوب (ع) ، موهبت الهی برای ابراهیم (ع) بود .

و ابرهیم . . . و وهبنا له إسحق و یعقوب

6 - اعطای اسحاق و یعقوب (ع) به ابراهیم (ع) و نیز قرار دادن مقام نبوت در نسل آن حضرت ، پاداش دنیوی ابراهیم (ع) از سوی خداوند بود .

و وهبنا له إسحق . . . و جعلنا فی ذرّیته النبوه... و آتیناه أجره فی الدنيا

87- نماز اسحاق(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 73 - 11

11- ابراهیم ، اسحاق و یعقوب (ع) ، مأمور به انجام کار نیک ، برپاداشتن نماز و پرداخت زکات

و أوحینا إلیهم فعل الخیرت و إقام الصلوه و إیتاء الزکوه

88- نماز در شریعت اسحاق(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 73 - 14

14- انجام کار های نیک ، اقامه نماز و پرداخت زکات ، از تکالیف شریعت ابراهیم ، اسحاق و یعقوب (ع)

و أوحینا إلیهم فعل الخیرت و إقام الصلوه و إیتاء الزکوه

89- وحی به اسحاق(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 73 - 10، 12

10- ابراهیم ، اسحاق و یعقوب (ع) ، پیامبرانی که از سوی خداوند به آنان وحی می شد .

وَأوحينا إليهم

12- خداوند ، به ابراهیم ، اسحاق و یعقوب (ع) کار های نیک را شناساند و چگونگی انجام آنها را از طریق وحی به آنان آموخت .

وَأوحينا إليهم فعل الخيرت

ص: 377

برداشت یاد شده مبتنی بر این است که نصب «فعل الخیرات» به خاطر مفعول بودن آن برای «أوحینا» باشد. بر این اساس وحی و الهام فعل خیرات می تواند به این معنا باشد که خدا هر آن چه در میزان الهی و در واقع، کار خیر است به آنان شناساند و چگونگی انجام دادن آنها را از طریق وحی به آنان آموخت. و به سخن دیگر «أوحینا» متضمن معنای «علّمنا» است.

90- وقت ولادت اسحاق (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 27 - 2

2 - اسحاق (ع) ، پس از هجرت ابراهیم (ع) از منطقه اصلی زندگی اش ، متولد شد .

وقال إني مهاجر . . . و وهبنا له إسحاق

برداشت بنابراین است که در آیات، آنچه بر حضرت ابراهیم (ع) به ترتیب رخ داده، منعکس شده است.

91- ولادت اسحاق (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 39 - 11

11- حضرت ابراهیم (ع) قبل از تولد اسماعیل و اسحاق (ع) از خداوند خواستار فرزند شده بود .

الحمد لله الذی وهب لی علی الکبر اسم عیل و إسحاق إن ربی لسمیع الدعاء

92- هدایت اسحاق (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 84 - 2

2_ ابراهیم، اسحاق (ع) و یعقوب (ع) دارای مقامی رفیع و بهره مند از هدایتی ویژه به توحید و برهانهای آن، از جانب خداوند.

و وهبنا له إسحاق و یعقوب کلاً هدینا

بهره مندی از هدایت ویژه الهی حاکی از مرتبه والای آن پیامبران است.

93- هدایتگری اسحاق (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6- ابراهیم، اسحاق و یعقوب (ع)، از سوی خداوند به عنوان هادی و راهنمای مردم برگزیده شدند.

ص: 378

و جعلن_هم أئمه يهدون

7- ابراهیم ، اسحاق و یعقوب (ع) ، موظف بودند که در چارچوب فرمان های الهی به هدایت مردم بپردازند ؛ و نه بر اساس سلیقه شخصی و نه دستور گیری از دیگران .

و جعلن_هم أئمه يهدون بأمرنا

«بأمرنا» متعلق به «یهدون» و در حقیقت به منزله قید و شرط برای هدایت کردن است؛ یعنی، هدایت کردن مردم باید به فرمان ما باشد

9- هدایت مردم به سوی خدا و صفات ، افعال و سخنان او ، وظیفه ابراهیم ، اسحاق و یعقوب (ع) بود .

و جعلن_هم أئمه يهدون بأمرنا

برداشت یاد شده براساس دو نکته است: 1_ «أمر» در اصل به معنای شأن و لفظی است عام که شامل تمامی افعال و اقوال می شود (مفردات راغب). 2_ «باء» در «بأمرنا» ممکن است برای غایت و به معنای «إلی» باشد.

94- یوسف (ع) و دین اسحاق (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 38 - 4,7

4_ یوسف (ع) ، پیرو شریعت پدرانش ، ابراهیم ، اسحاق و یعقوب (ع) بود و برانگیخته به شریعتی جدید نبود .

واتبع مله اباةى ابرهيم و اسحق و يعقوب

7_ پیروی یوسف (ع) از آیین ابراهیم ، اسحاق و یعقوب (ع) ، موجب عنایت خدا به وی و آموزش علم غیب و دانش تعبیر رؤیا به او شد .

ذلکما مما علمنى ربى ابنى ترکت . . . واتبع مله اباةى

جمله «اتبعت . . .» عطف بر «ترکت» در آیه قبل است. بنابراین دلالت می کند که: پیروی از آیین ابراهیم نیز در بهره مند شدن یوسف(ع) از علوم الهی ، نقش داشته است.

95- یوسف (ع) و کمر بند اسحاق (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 77 - 15

15_ « عن الرضا (ع) في قول الله: «إن يسرق فقد سرق أخ له من قبل...» قال: كانت لإسحاق النبي (ع) منطقه... و كانت عند عمّه يوسف و كان يوسف عندها... فربطتها في حقوه... و قالت: سرقت المنطقه فوجدت عليه...» ;

از حضرت امام رضا(ع) درباره سخن خدا که [به نقل از برادران یوسف] فرمود: «إن يسرق فقد سرق أخ له من قبل...» روایت شده است که فرمود: اسحاق پیامبر کمربندی داشت... که در نزد عمّه یوسف بود و یوسف نیز در نزد عمّه خود بود... پس عمّه کمربند را به کمر او بست... و گفت: کمربند به سرقت رفته و سپس در کمر یوسف پیدا شد...».

ص: 379

96- یهود و اسحاق (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 140 - 11، 9

9- یهود و نصارا به خاطر کتمان حقایقی درباره ابراهیم، اسماعیل، اسحاق و یعقوب (ع) و نوادگان یعقوب، از ظالمترین مردم هستند.

أم تقولون إن إبراهيم . . . و من أظلم ممن كتم شهادة عنده من الله

از مصداقهای مورد نظر برای «شهاده من الله» به قرینه صدر آیه، حقایقی است درباره ابراهیم(ع) و سایر پیامبران یاد شده در آیه.

11 - ابراهیم، اسماعیل، اسحاق و یعقوب (ع) از پیامبران و شخصیت های مورد قبول یهود و نصارا

أم تقولون إن إبراهيم . . . كانوا هوداً أو نصری

97- یهود و دین اسحاق (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 140 - 1

1 - یهودیان آیین ابراهیم، اسماعیل، اسحاق، یعقوب و نوادگانش را آیین یهودیت و ایشان را یهودی می دانستند.

أم تقولون إن إبراهيم و إسمعیل . . . كانوا هوداً

جمله «أم تقولون . . .» دارای لفّ اجمالی است و حاکی از دوقضیه می باشد: الف) ای یهودیان! آیا می پندارید که ابراهیم و . . .، یهودی

بودند؟ ب) ای نصارا! آیا شما می پندارید که ابراهیم و . . .، نصرانی بودند؟

ص: 380

1- اسرار انسان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- آل عمران - 3 - 154 - 41

41_ آگاهی خداوند به اسرار انسان ها و انگیزه های آنان

منکم من یرید الدنیا . . . و اللّٰه علیم بذات الصدور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- آل عمران - 3 - 167 - 22

22_ خداوند ، دانا به اسرار و نهان ها و آنچه آدمیان در دل و نیت خویش دارند .

و اللّٰه اعلم بما یکتُمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- آل عمران - 3 - 179 - 12

12_ تنها خداوند آگاه به غیب ها و اسرار نهانی است .

و ما کان اللّٰه لیطلعکم علی الغیب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- نساء - 4 - 63 - 2

2_ خداوند ، آگاه به نیتات و اسرار درونی انسان

یعلم اللّٰه ما فی قلوبهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- انعام - 6 - 3 - 5,6,7

5_ خداوند، آگاه از نهران و آشکار انسان

يعلم سرکم و جهرکم

6_ آشکار و نهران آدمی، در نزد خداوند یکسان است.

يعلم سرکم و جهرکم

عطف «جهرکم» بر مفعول «يعلم» و تکرار نشدن فعل می تواند بیانگر مطلب فوق باشد.

7_ آگاهی خداوند بر سر و آشکار آدمی، برخاسته از حاکمیت کامل او بر سراسر هستی است.

وهو الله في السموت وفي الأرض يعلم سرکم و جهرکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 33 - 4

4_ خداوند به حالات درونی و نهانی آدمی آگاه است.

قد نعلم إنه ليحزنك الذي يقولون

2- اسرار انسان ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبياء - 21 - 110 - 6

6_ اسرار و توطئه های پنهانی انسان ها در قلمرو علم خداوند است .

يعلم ماتكتمون

3- اسرار جامعه اسلامی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 27 - 5

5_ افشای اسرار جامعه اسلامی ، خیانت به خدا ، رسول اکرم (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان است .

لاتخونوا الله و الرسول

شان نزول آیه درباره فردی از مسلمانان صدر اسلام است که برخی از اسرار نظامی جامعه را فاش کرد. بنابراین افشای اسرار نظامی جامعه ایمانی، از مصادیق مورد نظر برای خیانت به خدا و رسول است.

4- اسرار سینه ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 43 - 12

12 _ خداوند آگاه به راز های نهفته در سینه ها

إنه علیم بذات الصدور

ص: 382

5- اسرار منافقان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 63 - 1

1_ خداوند ، آگاه به اسرار درونی منافقان

اولئك الذين يعلم الله ما في قلوبهم

6- افشای اسرار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 27 - 5

5_ افشای اسرار جامعه اسلامی ، خیانت به خدا ، رسول اکرم (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان است .

لاتخونوا الله و الرسول

شان نزول آیه درباره فردی از مسلمانان صدر اسلام است که برخی از اسرار نظامی جامعه را فاش کرد. بنابراین افشای اسرار نظامی جامعه ایمانی، از مصادیق مورد نظر برای خیانت به خدا و رسول است.

ص: 383

1- آثار اجتناب از اسراف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 75 - 4

4_ صبر و شکیبایی بندگان خالص خدا در ترک محرمات الهی چون اسراف و یا تنگ گیری ، شرک ، زنا ، آدم کشی و سخن باطل ، عامل برخوردار شدن آنان از نعمت ها و درجات عالی بهشت

و الذین إذا أنفقوا لم یسرفوا . . . و لایزنون . . . و الذین لایشهدون الزور . . . أول_

2- آثار اسراف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- آل عمران - 3 - 147 - 4

4_ پرورش یافتگان مکتب انبیا ، گناه و اسراف (زیاده روی در امور) را نقطه ضعف و مانع پیروزی خود می دانند . *

و ما کان قولهم الا ان قالوا ربنا اغفر لنا ذنوبنا و اسرافنا فی امرنا . . . و انصر

از اینکه مردان الهی نصرت و پیروزی بر دشمنان را پس از درخواست آمرزش گناهان طلب می کنند (اغفرلنا . . . و انصرنا)، معلوم می شود که آنان پیروزی را در گرو پاکی از گناه می دانند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- اعراف - 7 - 31 - 8

8_ زیاده روی در زینت دادن خویش، و اسراف در خوردن و آشامیدن، موجب محرومیت از محبت خداوند است.

خذوا زینتکم . . . و لاتسرفوا إنه لایحب المسرفین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13_ زیبا جلوه کردن اعمال زشت ، پیامد رفاه و آسایش بسیار ، اسراف پیشگی ، بیگانگی با خدا و غفلت از یاد او

فلما كشفنا عنه ضره .. كذلك زين للمسرفين ما كانوا يعملون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11_ خودکامگی ، سلطه مداری و خوی اسراف گری ، زمینه ساز رویارویی با پیامبران الهی است .

على خوف من فرعون .. إن فرعون لعال في الأرض و أنه لمن المسرفين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - طغیان گری در استفاده از نعمت ها (ناسپاسی ، اسراف و . . .) ، زمینه ساز فرارسیدن غضب الهی و سیطره یافتن آن بر انسان است

كلوا .. و لا تطغوا فيه فيحلّ عليكم غضبي

«يحلّ»؛ یعنی، «ینزل» و نزول و اقامت غضب، کنایه از استقرار کامل آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- اسراف کاری ، زمینه ساز حق ناپذیری و مخالفت با پیامبران و از موجبات هلاکت و نابودی است .

و أهلکنا المسرفين

توصیف هلاک شدگان به «مصرفان»، می تواند مشعر به علیت و تأثیر این وصف در هلاکت آنان باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - اسراف گری و گزافکاری در زندگی ، موجب بدبختی و ابتلا به سرنوشت شوم

قالوا طـُركم معكم . . . بل أنتم قوم مسرفون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 53 - 2

2- گناه و اسراف ، مانع از تقرب انسان به خداوند است .

قل یـعبادی الذین أسرفوا

از این که خداوند، پیامبر(صلی الله علیه و آله) را مأمور ابلاغ پیام رحمت الهی به گنه کاران کرده و خود آنان را مستقیماً مورد خطاب قرار نداده است، می تواند بیانگر حقیقت یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 28 - 25

25- اسراف و دروغ گویی ، مایه محروم شدن از هدایت الهی

ص: 385

إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي مَنْ هُوَ مُسْرِفٌ كَذَّابٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 43 - 9

9- اسراف و زیاده روی در گناه و حق ستیزی ، موجب دوزخی شدن انسان ها است .

وَأَنَّ الْمُسْرِفِينَ هُمْ أَصْحَابُ النَّارِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 34 - 6

6- اسراف و زیاده روی در گناه ، عامل نزول عذاب هلاکت بار الهی

حجاره من طین . . . للمسرفین

وصف «مسرفین»، مشعر به علیت است.

3- آثار اسراف فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 31 - 6

6- روحیه استکباری و اسرافگری فرعون ، عامل استعمار و تحقیر بنی اسرائیل

من العذاب المهین . من فرعون إنه کان عالیاً من المسرفین

جمله «إنه..» می تواند در مقام تعلیل باشد.

4- آثار فردی اسراف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 53 - 6

6- ضرر و زیان گناه و اسراف ، متوجه خود انسان است .

الذین أسرفوا علی أنفسهم

برداشت یاد شده از آمدن لفظ «علی» به دست می آید.

5- احکام اسراف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 6 - 9

9_ حرمت اسراف و سوء استفاده اولیا از اموال یتیمان

اموالهم ولا تاكلوها اسرافاً و بداراً ان یکبروا

ص: 386

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 141 - 14

14 - اسراف (زیاده روی در مصرف یا انفاق) کاری حرام و نکوهیده است.

و لاتسرفوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 31 - 13، 6

6 - حرمت اسراف در بهره گیری از زینتها

خذوا زینتکم ... و لاتسرفوا

برداشت فوق مبتنی بر این است که «ولاتسرفوا»، علاوه بر «کلوا و اشربوا»، ناظر به جمله «خذوا زینتکم» نیز باشد. ذیل آیه (إنه ...) این احتمال را تأیید می کند.

13 - عن أبي عبدالله(ع): .. إنما الاسراف فيما اتلف المال و أضر بالبدن.

از امام صادق(ع) روایت شده است: .. اسراف تنها در جائی است که باعث از بین رفتن مال و زیان رساندن به بدن باشد.

6- استغفار از اسراف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 147 - 2

2 - درخواست بخشایش گناهان و زیاده روی ها ، پایداری بر راه پیامبران و چیرگی بر کافران ، تنها سخن دست پروردگان انبیا در هنگامه های پیکار

و ما كان قولهم الا ان قالوا ربنا اغفر لنا ذنوبنا و اسرافنا في امرنا و ثبت اقدنا

در برداشت فوق، ضمیر «قولهم»، تنها به «ربیون» برگشت داده شده است.

7- اسراف بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 32 - 25

25_ بسیاری از بنی اسرائیل ، علی رغم دعوت پیامبرانشان ، مردمی اسرافکار و قانونشکن بودند .

و لقد جاءتهم رسلنا بالبينت ثم ان كثيراً منهم بعد ذلك فى الارض لمسرفون

اسراف به معنای خروج از حد اعتدال است و کلمه «فى الارض» می رساند که منظور از اسراف، خروج از حد اعتدال در مسائل اجتماعی است که از آن به قانونشکنی تعبیر شده است.

ص: 387

8- اسراف در آشامیدنیها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 31 - 5,8

5_ اسراف و زیاده روی در بهره گیری از خوردنیها و آشامیدنیها، امری حرام برای تمامی انسانها

کلوا و اشربوا و لاتسرفوا

8_ زیاده روی در زینت دادن خویش، و اسراف در خوردن و آشامیدن، موجب محرومیت از محبت خداوند است.

خذوا زینتکم . . . و لاتسرفوا إنه لایحب المسرفین

9- اسراف در انفاق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 141 - 14

14_ اسراف (زیاده روی در مصرف یا انفاق) کاری حرام و نکوهیده است.

و لاتسرفوا

10- اسراف در خوردنیها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 31 - 5,8

5_ اسراف و زیاده روی در بهره گیری از خوردنیها و آشامیدنیها، امری حرام برای تمامی انسانها

کلوا و اشربوا و لاتسرفوا

8_ زیاده روی در زینت دادن خویش، و اسراف در خوردن و آشامیدن، موجب محرومیت از محبت خداوند است.

خذوا زینتکم . . . و لاتسرفوا إنه لایحب المسرفین

11- اسراف در زینت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - حرمت اسراف در بهره‌گیری از زینتها

خدوا زینتکم . . . و لاتسرفوا

برداشت فوق‌مبتنی بر این است که «ولاتسرفوا»، علاوه بر «کلوا و اشربوا»، ناظر به جمله «خدوا زینتکم» نیز باشد. ذیل آیه (إنه . . .) این احتمال را تأیید می‌کند.

8 - زیاده‌روی در زینت‌دادن خویش، و اسراف در خوردن و آشامیدن، موجب محرومیت از محبت خداوند است.

خدوا زینتکم . . . و لاتسرفوا إنه لایحب المسرفین

ص: 388

12- اسراف در قتل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 33 - 18

18- « عن أبي عبد الله (ع) قال : إذا اجتمعت العده على قتل رجل واحد حكم الوالی أن یقتل ایهم شأؤوا و لیس لهم أن یقتلوا أكثر من واحد إن الله عزوجل یقول : « و من قتل مظلوماً فقد جعلنا لولیه سلطاناً فلا یسرف فی القتل » ;

از امام صادق(ع) روایت شده است که فرمود: هر گاه گروهی یک مرد را به قتل برسانند والی حکم می کند که هر کدام از قاتلین را که اولیای دم بخواهند بکشند و آنان حق ندارند بیش از یک نفر را بکشند. همانا خداوند _ عزوجل _ می فرماید: و من قتل مظلوماً فقد جعلنا لولیه سلطاناً فلا یسرف فی القتل».

13- اسراف در مصرف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 141 - 14

14 _ اسراف (زیاده روی در مصرف یا انفاق) کاری حرام و نکوهیده است.

و لاتسرفوا

14- اسراف دشمنان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیا - 21 - 9 - 8

8- دشمنان و مخالفان پیامبران ، اسراف کاراند .

ثم صدقنهم الوعد .. أهلکنا المسرفین

15- اسراف فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 83 - 8

8 _ فرعون مصر ، حاکمی از زمره مسرفان بود .

أنّه لمن المرفين

ص: 389

16- اسراف فرعونیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 28 - 24

24 - فرعونیان، مردمی اسرافگر و دروغ گو و محروم از هدایت الهی

إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي مَنْ هُوَ مُسْرِفٌ كَذَّابٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 43 - 7

7 - فرعونیان در عصر موسی (ع)، مردمی اسراف گر و افراط کننده در گناه و حق ناپذیری

وَأَنَّ الْمُسْرِفِينَ هُمْ أَصْحَابُ النَّارِ

از مصداق های بارز «مصرفان»، در آیه شریفه، فرعونیان است.

17- اسراف قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 128 - 2

2 - برج های برپا شده بر بلندی ها به وسیله قوم عاد، کاری بیهوده و خارج از نیاز آنان بود.

أَتْبَنُونَ بَكْلًا رِيعًا آيَةً تَعْبَثُونَ

فعل «تعبثون» از ریشه «عبث» (بیهوده کاری)، حال از ضمیر فاعل «تبنون» است؛ یعنی، شما در حالی به ساختن برج ها می پردازید که به آن نیاز ندارید و در نتیجه کاری عبث و بیهوده انجام می دهید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 129 - 3

3 - اقدام قوم عاد به ساختن آبگیر ها و منابع آبی بسیار مستحکم و خارج از نیاز خویش

وَتَتَّخِذُونَ مَصَانِعَ لَعَلَّكُمْ تَخْلَدُونَ

«مصانع» به معنای «مأخذالماء» نیز به کار می رود. برداشت یاد شده بر پایه این معنا است.

18- اسراف قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 81 - 4

4_ قوم لوط به دلیل ارتکاب لواط ، مردمی متجاوز و اسرافگر

بل أنتم قوم مسرفون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 390

3- اسراف (تجاوز از قانون الهی و زیاده روی در گناه) ، بارزترین جرم قوم لوط بود .

أرسلنا إلى قوم مجرمين . . . للمسرفين

تعبیر «مسرف» در این آیه، به معنای تجاوز از قانون است که بر قوم مجرم لوط، منطبق شده است.

19- اسراف معرضان از آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 127 - 2

2- روی گردانان از آیات خداوند و رهنمود های او ، مصداق کامل و بارز اسراف کاران اند .

و من أعرض عن ذکری . . . و کذلک نجزی من أسرف

چنانچه «کذلک نجزی. . .» عطف به آیه قبل و ادامه گفت وگویی خداوند با غافلان از یاد خدا باشد، «من أسرف» عنوان دیگری برای غافلان خواهد بود.

20- اهمیت اجتناب از اسراف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 81 - 13

13- لزوم حفظ تعادل و حد و مرز در استفاده از نعمت های الهی و پرهیز از ناسپاسی و اسراف و تبذیر در آن

کلوا من طیبَت ما رزقنکم و لاتطغوا فیه

از مصادیق مهم و بارز طغیان گری در مورد نعمت ها، کفران، ناسپاسی، اسراف و تبذیر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 51 - 5

5- لزوم رعایت اعتدال در بهره‌وری از موهبت های طبیعت و پرهیز از اسراف و زیاده روی در آن

کلوا من الطیبَت

با توجه به «من» تبعیضه در «من الطَّيِّبَات»، این برداشت، به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 67 - 4، 1

1_ بندگان خالص خدا در هزینه کردن اموالشان، نه اسراف می کنند و نه به خود و خانواده خویش تنگ می گیرند.

و عباد الرحمن .. و الذین إذا أنفقوا لم یسرفوا و لم یقتروا

آنچه از ظاهر آیه شریفه و لغت به دست می آید، این است که واژه «انفاق» به معنای هزینه کردن و کاستن از اموال است؛ چه آن که این اموال برای زندگی شخصی و خانواده به مصرف برسد و چه به دیگران بخشش شود. گفتنی است «اسراف» (مصدر «یسرفوا») به معنای زیاده روی در مصرف اموال و «قتر» (مصدر «یقتروا») به معنای سخت گیری در مصرف است.

ص: 391

4_ تشویق خداوند به رعایت اعتدال و میانه روی و پرهیز از اسراف و سخت گیری در مصرف اموال برای زندگی شخصی و یا بخشش به دیگران

و الذین إذا أنفقوا لم یسرفوا و لم یقتروا و کان بین ذلک قواماً

21- پاداش اجتناب از اسراف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 76 - 2

2_ فروتنی ، شب زنده داری ، حلم ، ترس از قیامت ، توبه ، عفو کریمانه ، پذیرش حق ، دعا ، دوری از اسراف ، تنگ گیری ، شرک ، زنا ، آدم کشی و سخن باطل ، موجب ورود به بهشت جاودان و برخورداری از قرارگاه و اقامت نیکوی آن

الذین یمشون علی الأرض هوناً.. و الذین لایشهدون الزور... أولئک یجزون الغرفه

22- حرمت اسراف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 6 - 9

9_ حرمت اسراف و سوء استفاده اولیا از اموال یتیمان

اموالهم و لا تاکلوها اسرافاً و بداراً ان یکبروا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 141 - 14

14_ اسراف (زیاده روی در مصرف یا انفاق) کاری حرام و نکوهیده است.

و لاتسرفوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 31 - 5,6

5_ اسراف و زیاده روی در بهره گیری از خوردنیها و آشامیدنیها، امری حرام برای تمامی انسانها

کلوا و اشربوا و لاتسرفوا

6_ حرمت اسراف در بهره‌گیری از زینتها

خدوا زینتکم . . . و لاتسرفوا

برداشت فوق‌مبتهی بر این است که «ولاتسرفوا»، علاوه بر «کلوا و اشربوا»، ناظر به جمله «خدوا زینتکم» نیز باشد. ذیل آیه (إنه . . .) این احتمال را تأیید می‌کند.

ص: 392

23- سختی اجتناب از اسراف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 75 - 8

8_ فروتنی ، شب زنده داری ، حلم ، توبه ، عفو کریمانه ، پذیرش حق ، دوری از اسراف ، تنگ گیری ، شرک ، زنا ، آدم کشی و سخن باطل ، امری دشوار و مقتضی صبر و شکیبایی
و عباد الرحمن الذين يمشون على الأرض هوناً .. و الذين لا يشهدون الزور ... أول_

24- سرزنش اسراف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 32 - 28

28_ اسراف و قانونشکنی ، با وجود تعالیم انبیا ، بسی ناروا و ناپسند

ثم ان كثيراً منهم بعد ذلك فى الارض لمسرفون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 141 - 14

14_ اسراف (زیاده روی در مصرف یا انفاق) کاری حرام و نکوهیده است.

و لاتسرفوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 31 - 4

4_ جواز بهره گیری از خوردنیها و نوشیدنیها تا آنجا که به اسراف نینجامد.

كلوا و اشربوا و لاتسرفوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 128 - 4

4- ساختن آثار بی ثمر ، خارج از نیاز و صرفاً بازیگرانه ، مورد نکوهش در بینش دین و رهبران الهی

أَتَبْنُونَ بِكُلِّ رِيحٍ ءَايَةَ تَعْبَثُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 5 - 9

9- اسراف و استفاده بی رویه از نعمت های الهی ، امری ناشایست *

أَنْ كُنْتُمْ قَوْمًا مُّسْرِفِينَ

برداشت یاد شده بدین احتمال است که مراد از اسراف، اسراف مصطلح باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 393

7- برتری جویی و اسراف، از پدیده های منفی و مورد نکوهش در زندگی انسان ها

إِنَّهٗ كَانَ عَالِيًا مِّنَ الْمُسْرِفِينَ

25- صبر در اجتناب از اسراف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 75 - 8

8_ فروتنی، شب زنده داری، حلم، توبه، عفو کریمانه، پذیرش حق، دوری از اسراف، تنگ گیری، شرک، زنا، آدم کشی و سخن باطل، امری دشوار و مقتضی صبر و شکیبایی

و عباد الرحمن الذين يمشون على الأرض هونًا .. و الذين لا يشهدون الزور ... أولُـ

26- عفو از اسراف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 148 - 5

5_ بخشایش گناهان و گذشت از اسراف ها و زیاده روی ها و ثبات قدم، پاداش الهی به مجاهدان صابر و نیایشگر

ربَّنَا اغْفِرْ .. فَاَتِيهِمُ اللّٰهُ ثَوَابَ الدُّنْيَا وَ حَسَنَ ثَوَابِ الْآخِرَةِ

27- گناه اسراف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 81 - 19

19 - طغیان در مورد نعمت های خداوند و خروج از مرز تعادل، گناهی است پس بزرگ .

و لا تطغوا .. و من يحلل عليه غضبي فقد هوى

غضب خداوند بر طغیان گران در مورد نعمت ها، نشانه بزرگی گناه آنان است.

28- مبارزه با اسراف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 19 - 8

8 - تذکر و بیدارباش دادن و مبارزه با اسراف گری و گزافکاری در زندگی ، از برنامه های پیامبران الهی

أئن ذکرتم بل أتم قوم مسرفون

ص: 394

29- مراد از اسراف در قتل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 33 - 19،20

19- « عن إسحاق بن عمار قال: قلت لأبي الحسن (ع) إن الله عزّوجلّ يقول في كتابه: «... فلايسرف في القتل إنه كان منصوراً» فما هـذا الإسراف الذي نهى الله عزّوجلّ عنه قال: نهى أن يقتل غير قاتله أو يمثّل بالقاتل قلت: فما معنى قوله: «إنه كان منصوراً» قال: و أَى نصره أعظم من أن يدفع القاتل إلى أولياء المقتول فيقتله ولا يتبعه تلمّزه من قتله في دين و لا دنيا ;

اسحاق بن عمار گوید: به امام موسی بن جعفر (ع) گفتم: همانا خدای عزّوجلّ در کتابش می فرماید: «... فلايسرف في القتل إنه كان منصوراً» این اسراف چه اسرافی است که خداوند عزّوجلّ از آن نهی کرده است [راوی گوید] گفتم: پس معنای سخن خدا «إنه كان منصوراً» چیست؟ فرمود: چه نصرتی بزرگ تر از اینکه قاتل به اولیای مقتول داده می شود و آنان قاتل را می کُشند و پیامدهایی که لازمه قتل است - چه پیامدهای دینی و چه دنیایی - دامنگیر آنان نمی شود».

20- « عن أبي العباس قال: سألت أبا عبد الله (ع) عن رجلين قتلا رجلاً فقال: يخيّر وليّه أن يقتل أيّهما شاء... و كذلك إن قتل رجل إمراه إن قبلوا ديه المراه فذاك، و إن أبي أوليائها إلاّ- قتل قاتلها غرموا نصف ديه الرجل و قتلوه و هو قول الله: « فقد جعلنا لوليّه سلطاناً فلايسرف في القتل » ;

ابی العباس گفت: از امام صادق (ع) در باره دو مردی که یک مرد را کشته اند پرسیدم، حضرت در جواب فرمود: ولیّ مقتول مخیر است هر کدام از قاتلان را که بخواهد بکُشد... و همچنین اگر مردی زنی را بکُشد، چنان چه [اولیای دم] دیه زن را قبول کنند، پس حکم همان است و اگر اولیای زن دیه را نپذیرفتند [و راضی نشدند] مگر به کشتن قاتل، باید نصف دیه مرد را بدهند و سپس او را بکُشند و این سخن خداست: فقد جعلنا لوليّه سلطاناً فلايسرف في القتل».

30- موارد اسراف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 32 - 27

27 - قتل و خونریزی نابحق، از مصادیق بارز اسراف

من قتل نفساً... ثم ان كثيراً منهم بعد ذلك في الارض لمسرفون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 141 - 15،18

15 - نپرداختن حقوق واجب مالی اسراف است.

وَأَتُوا حَقَّهُ يَوْمَ حَصَادِهِ... وَلا تَسْرِفُوا إِنَّهُ لا يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ

18 _ عن أبي جعفر (ع) قال: .. إن الله يقول: «وَأَتُوا حَقَّهُ يَوْمَ حَصَادِهِ وَلا تَسْرِفُوا إِنَّهُ لا يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ» قال: كان فلان ... له حرث و كان إذا جده تصدق به و بقي هو و عياله بغير شيء فجعل الله ذلك سرفا.

از امام باقر (ع) روایت شده که پس از تلاوت آیه «وَأَتُوا حَقَّهُ...» فرمود: شخصی زراعتی داشت که وقتی محصول آن را می چید، همه را صدقه می داد و خود و عائله اش بی چیز می ماندند. خداوند این عمل را اسراف نامیده است.

ص: 395

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 31 - 13، 14

13 _ عن أبي عبدالله(ع): .. إنما الاسراف فيما اتلف المال و أضر بالبدن.

از امام صادق(ع) روایت شده است: .. اسراف تنها در جائی است که باعث از بین رفتن مال و زیان رساندن به بدن باشد.

14 _ عن النبي(صلى الله عليه و آله): إن من الاسراف أن تأكل كل ما اشتهيت.

از رسول خدا(صلى الله عليه و آله) روایت شده است: از موارد اسراف این است که هر چیزی را که هوس کردی بخوری.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبياء - 21 - 11 - 5

5- ظلم ، اسراف است و جوامع ستمگر ، مصداق بارز مسرفان تاریخ اند .

و أهلكننا المسرفين .. و کم قصمنا من قریه کانت ظالمه

خداوند در دو آیه قبل، دشمنان پیامبران را به مسرفان توصیف کرد (و أهلکننا المسرفین) و در این آیه بسیاری از اقوامی را که به خاطر دشمنی با دین الهی، نابود شده اند، به ظالمان توصیف فرمود. از ارتباط این دو آیه، می توان فهمید که ظالمان همان مسرفان اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 53 - 3

3 - گناه ، نوعی اسراف و تجاوز از حد اعتدال است .

قل یعبادی الذین أسرفوا علی أنفسهم

«سرف» (ریشه «أسرفوا») به معنای تجاوز از حد اعتدال است.

ص: 396

بسمه تعالی

هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ

آیا کسانی که می دانند و کسانی که نمی دانند یکسانند؟

سوره زمر / 9

آدرس دفتر مرکزی:

اصفهان - خیابان عبدالرزاق - بازارچه حاج محمد جعفر آباده ای - کوچه شهید محمد حسن توکلی - پلاک 129/34 - طبقه اول

وب سایت: www.ghbook.ir

ایمیل: Info@ghbook.ir

تلفن دفتر مرکزی: 03134490125

دفتر تهران: 021 - 88318722

بازرگانی و فروش: 09132000109

امور کاربران: 09132000109

مرکز تحقیقات رایانگی

اصفهان

گامی

WWW

برای داشتن کتابخانه های تخصصی
دیگر به سایت این مرکز به نشانی

www.Ghaemiyeh.com

www.Ghaemiyeh.net

www.Ghaemiyeh.org

www.Ghaemiyeh.ir

مراجعه و برای سفارش با ما تماس بگیرید.

۰۹۱۳ ۲۰۰۰ ۱۰۹

